

2020

ZBORNIK SAŽETAKA BOOK OF ABSTRACTS

2. MEĐUNARODNA UMJETNIČKO ZNANSTVENA KONFERENCIJA, Zagreb, Hrvatska
2. INTERNATIONAL ARTISTIC AND SCIENTIFIC CONFERENCE, Zagreb, Croatia

umjetnost
arts

kreativnost
creativity

obrazovanje
education

ZBORNIK SAŽETAKA
BOOK OF ABSTRACTS

ACE 2020
ZAGREB, CROATIA

ZBORNIK SAŽETAKA
BOOK OF ABSTRACTS

NAKLADNIK / PUBLISHER

Siniša Opić

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Savska cesta 77
www.ufzg.unizg.hr

GLAVNA UREDNICA / EDITOR-IN-CHIEF

Martina Kolar Billege

UREDNICI IZDANJA / EDITORS OF THE BOOK

Marija Cestarić

Antonija Balić Šimrak

Marijana Županić Benić

PRIJEVOD / TRANSLATION

Marija Cestarić

LEKTURA / EDITING

Marija Cestarić

DIZAJN I PRIJELOM / DESIGN AND LAYOUT

Mario Rogić

Ilustracija na naslovnici:

Tomislav Buntak

ISBN 978-953-8115-80-6

ORGANIZACIJSKI ODBOR / ORGANIZING COMMITTEE

prof. dr. art. Antonija Balić Šimrak, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

doc. dr. sc. Marijana Županić Benić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

Asst. Prof. Anita Sinner, PhD, Concordia University, Montreal, Canada

Prof. Rita Irwin, PhD, University of British Columbia, Vancouver, Canada

izv. prof. dr. sc. Ivana Ogrizek Biškupić, Baltazar Zaprešić University of Applied Sciences, Croatia

Ivan Živanović, mag. musicol., Muzički informativni centar Koncertne dvorane Vatroslav Lisinski, Zagreb

Marija Cestarić, mag. musicol. et philol. croat., X. gimnazija, Zagreb

UMJETNIČKO-ZNANSTVENI ODBOR / ARTISTIC AND SCIENTIFIC COMMITTEE

dr. sc. Blaženka Bačlja Sušić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

izv. prof. dr. art. Antonija Balić Šimrak, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

izv. prof. art. Tomislav Buntak, Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti

Bernarda Cesar, Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb

prof. dr. sc. Matjaž Duh, Pedagoška univerza u Mariboru, Slovenija

Prof. Rita Irwin, PhD, University of British Columbia, Vancouver, Canada

doc. art. Danko Friščić, Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti

mr. art. Ivana Gagić Kičinbači, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

Miroslav Gašparović, muzejski savjetnik, ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt, Zagreb

doc. dr. sc. Jerneja Herzog, University of Maribor, Faculty of Education, Slovenija

red. prof. art. Andelko Krpan, Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija

izv. prof. dr. sc. Tomislav Krznar, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

izv. prof. dr. sc. Smiljana Narančić Kovač, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

doc. dr. sc. Nevenka Maras, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

izv. prof. dr. sc. Ivana Ogrizek Biškupić, Baltazar Zaprešić University of Applied Sciences, Croatia

prof. dr. sc. Siniša Opić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

doc. dr. sc. Predrag Oreški, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

doc. dr. sc. Tin Perkov, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

izv. prof. art. Franka Perković Gamulin, Sveučilište u Zagrebu, Akademija dramskih umjetnosti

Filip Pintarić, ravnatelj Škole primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb

doc. art. Nikolina Pristaš, Sveučilište u Zagrebu, Akademija dramskih umjetnosti

dr. sc. Edita Rogulj, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

Asst. Prof. Anita Sinner, PhD, Concordia University, Montreal, Canada

izv. prof. dr. sc. Vesna Sušac, Sveučilište u Mostaru, Bosna i Hercegovina

dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

doc. dr. sc. Marijana Županić Benić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

PREDGOVOR

Poštovani sudionici konferencije ACE Zagreb 2020,

predstavljamo vam zbornik sažetaka s 2. međunarodne umjetničko-znanstvene konferencije ACE Zagreb 2020. koja je priređena u suorganizaciji Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te uz partnerstvo Muzeja za umjetnost i obrt, Akademije likovnih umjetnosti, Akademije dramskih umjetnosti, Muzičke akademije i Škole primijenjene umjetnosti i dizajna.

Prije svega želimo vam zahvaliti što ste nam pružili podršku svojim sudjelovanjem unatoč pandemijskim okolnostima globalnih razmjera i uz jedinu mogućnost da Konferenciju održimo u virtualnom okruženju.

Unatoč nemilim okolnostima Vaš interes i aktivno sudjelovanje potvrdilo nam je aktualnost, neiscrpnost i važnost promicanja umjetnosti u odgoju i obrazovanju kao teme koju doista možemo osvijetliti iz različitih perspektiva znanstvenih, umjetničkih, odgojno-obrazovnih i osobnih propitivanja umjetnosti. Ovogodišnji koncept bavi se umjetnošću u cjeloživotnom obrazovanju koji je i ove godine kao i prošle kada je konferencija ACE Zagreb utemeljena, uvelike zainteresirao i okupio širo u međunarodnu zajednicu umjetnika, znanstvenika, nastavnika, učitelja, odgojitelja, pedagoga, studenata poslijediplomskih doktorskih i specijalističkih studija te ostale akademske građane.

Različitost i bogatstvo pristupa umjetnosti kao kompleksnoj tvorevini koja objedinjuje različite umjetničke izraze od likovnosti, plesa, glazbe, drame i književnosti u cjeloživotnom obrazovanju vidljiva je iz sažetaka u zborniku. Svoj doprinos tematskom razastiranju problematike o ovoj temi dalo je preko 160 izlagača iz Kanade, Slovenije, Švicarske, Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjenog Kraljevstva, Italije, Irana, Grčke, Španjolske, Tajvana i Hrvatske.

Sama izlaganja konceptualno su razvrstana unutar navedenih podtema:

- Cjeloživotno učenje – značenje pojma, kulturni, povijesni i filozofski aspekti cjeloživotnog učenja
- Cjeloživotno učenje u suvremenom svijetu
- Stvaranje temelja za cjeloživotno učenje putem umjetnosti od vrtića do fakulteta
- Cjeloživotno učenje kroz umjetnost nakon završetka formalnog obrazovanja

– Umjetnost, cjeloživotno učenje i istraživanje putem umjetnosti

Možemo reći da nam kroz ovu novu perspektivu umjetnost treba poput samog dala jer oplemenjuje ljudski život i odraz je društva u kojem nastaje. Stoga je je ova konferencija naš zajednički pronositelj konstruktivnog i kritičkog promišljanja važnosti odjeka umjetnosti u odgoju i obrazovanju za budućnost. Hvala vam!

Uredništvo

FOREWORD

Dear participants of the ACE Zagreb 2020 conference,

We present a collection of abstracts from the 2nd International artistic and scientific conference ACE Zagreb 2020, organized by the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb in partnership with the Museum of Arts and Crafts, Academy of Fine Arts, Academy of Dramatic Arts, Music Academy and School of Applied Arts and Design.

First, we would like to thank you for supporting us with your participation despite the global pandemic circumstances and with the only opportunity to hold the Conference in a virtual environment.

Despite the unpleasant circumstances, your interest and active participation confirmed to us the topicality, inexhaustibility, and importance of promoting arts in education as a topic that we can really illuminate from different perspectives of scientific, artistic, educational and personal questioning of art.

This year's concept deals with art in lifelong learning, which this year as well as last year when the ACE Zagreb conference was founded, greatly interested and gathered a wider international community of artists, scientists, teachers, educators, pedagogues, postgraduate doctoral and specialist students and other academic citizens.

The diversity and richness of the approach to art as a complex form that combines different artistic expressions from art, dance, music, drama and literature in lifelong learning is evident from the abstracts in the collection. Over 160 exhibitors from Canada, Slovenia, Switzerland, the United States, the United Kingdom, Italy, Iran, Greece, Spain, Taiwan and Croatia contributed to the thematic dissemination of the issue on this topic.

The presentations themselves are conceptually classified within the following subtopics:

- Lifelong Learning – conceptual, methodological and practice-based approaches to cultural, historical and philosophical aspects of lifelong learning
- Lifelong learning in the contemporary world
- Arts as a medium for creating basis for lifelong learning from kindergarten to postsecondary to community art education

- Lifelong learning through the arts after the formal education
- Art, lifelong learning and research through the arts

We can say that through this new perspective we need art like the breath itself because it ennobles human life and is a reflection of the society in which it is created. Therefore, this conference is our common bearer of constructive and critical reflection on the importance of the echo of art in education for the future. Thank you!

Editorial Board

SADRŽAJ ACE 2020. / CONTENT ACE 2020

Cjeloživotno učenje – značenje pojma, kulturni, povijesni i filozofski aspekti cjeloživotnog učenja / Lifelong Learning – conceptual, methodological and practice-based approaches to cultural, historical and philosophical aspects of lifelong learning

RICHARD FAY, ZHUO MIN HUANG – The University of Manchester: The role of arts-based research into world musical experience for lifelong learning: intercultural learning and social engagement through klezmer / *Uloga umjetničkog istraživanja u cjeloživotnom učenju kroz iskustvo glazbi svijeta: interkulturno učenje i društveni angažman kroz „klezmer“* 24

ZHUO MIN HUANG, RICHARD FAY – The University of Manchester: The role of arts-based research into world musical experience for lifelong learning: using creative arts methods to understand intercultural personhood / *Uloga umjetničkog istraživanja u iskustvu glazbi svijeta za cjeloživotno učenje: korištenje metoda kreativnih umjetnosti za razumijevanje interkulturnih kompetencija* 27

REBECCA BOURGAULT – Boston University: Presence and quiet activism as pedagogies of transformation / *Prisutnost i tiki aktivizam kao pedagogije transformacije* 30

YU YI-LING – Yuan Ze University: The aesthetics between us: lifelong learning from learning to do / *Estetika između nas: cjeloživotno učenje kroz učenje kako raditi* 33

PETER VIETGEN – Brock University: Embracing the Visual Arts as a Tool for Learning and Healing / *Prigrlići vizualne umjetnosti kao alat za učenje i iscjeljenje* 35

IVANA JEŽIĆ – Centar za autizam, Zagreb: Uloga likovne terapije u sustavu odgoja i obrazovanja / *The Role of Visual Art Therapy in the Education System* 38

CARMEN MOREIRA – SQx Dance Company: Socially Conscious Artwork Designed to Disrupt Systemic Behaviours | Anti-Bullying Movement Program and Active Inclusion Program / *Društveno osviještena umjetnička djela dizajnirana kako bi omela sustavna ponašanja: program protiv nasilja i program aktivne inkluzije* 42

ADRIANA DIVKOVIĆ MRŠE, DUNJA PIVAC – University of Split Arts Academy, TOMISLAV FRANIĆ – Department of Psychiatry, University Hospital Centre Split; School of Medicine University of Split: Art Expression, a journey to inner world of one adolescent with Borderline personality disorder / *Likovni izraz – putovanje u unutarnji svijet adolescentice s graničnim poremećajem osobnosti* 46

ELSBETH THÜRIG – Zurich University of Teacher Education: Polyphonic singing with children and adults: What happens while rehearsals? / *Višeglasno pjevanje s djecom i odraslima: Što se događa na probama?* 51

SILVANA VULAS – Osnovna glazbena škola Lovro pl. Matačić, Omiš: Klasični instrument kao smjernica u cjeloživotnom učenju / *Classical instrument as a guideline to lifelong learning* 53

TINA LEE ODINSKY-ZEC – Zagreb School of Economics and Management: Creativity & Co-working / *Kreativnost i co-working* 57

STEFANIE STADLER ELMER – Schwyz University of Teacher Education, FRANÇOIS JOLIAT – Haute Ecole Pédagogique BEJUNE, GABRIELLA CAVASINO – Haute Ecole Pédagogique BEJUNE: Teaching the arts: How experienced generalist teachers conceptualize their song leading / *Poučavanje umjetnosti: kako iskusni učitelji konceptualiziraju zborsko dirigiranje* 59

GABRIELLA CAVASINO – Haute Ecole Pédagogique BEJUNE: Song-leading and developmental patterns in pre-service teachers / *Pjevanje i razvojni uzorci kod budućih učitelja* 63

IVANA ILIŠIN, TIHANA KOKANOVIĆ, SINIŠA OPIĆ – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Zadovoljstvo roditelja primjenom koncepta Montessori pedagogije u predškolskim ustanovama / *Parental Satisfaction upon Applying the Montessori Pedagogy Concept in Preschools* 65

BLAŽENKA BAČLIJA SUŠIĆ, NEVENKA MARAS – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Prilagođeni konstruktivizam u kontekstu improvizacije u glazbenom obrazovanju / *Adapted constructivism in the context of improvisation in music education* 69

NEVENKA MARAS, IVANA OLUJIĆ, MAGDALENA SABLJIĆ – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Implications of extended school hours after regular morning classes (extended day program) on the development of students' work habits / *Doprinos produženog boravka radnim navikama učenika* 73

BRITTANY HARKER MARTIN – Werklund School of Education, DAWN JOHNSTON, MICHAEL HOLDEN: Arts Co-Curricular Enhancement: A postsecondary invitation to an arts-based life / *Umjetničko usavršavanje: Poziv na život utemeljen na umjetnosti nakon sekundarnog obrazovanja* 77

BRITTANY HARKER MARTIN – Werklund School of Education: Arts-Based Wellness in Schools: Creating Systematic Change Through Shared Social Good / *Umjetnička dobrobit u školama: Stvaranje sustavne promjene kroz dijeljenje društvenih dobara* 80

SARA CARRASCO SEGOVIA – University of Barcelona: Artistic cartographies of affects: Learn meaningfully / *Umjetničke kartografije afekata: Znakovito učenje* 83

MARINA GABELICA, MORANA VAROVIĆ ČEKOLJ – Učiteljski fakultet u Zagrebu: Umjetnost slike i umjetnost riječi – Strukturalna korelacija u kontekstu interpretacije poezije / *The Art of Images and the Art of Words – Structural Correlation in the Context of Poetry Interpretation* 86

Cjeloživotno učenje u suvremenom svijetu /
Lifelong learning in contemporary world

GORANKA STANIĆ – Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Osijek: Kreativnost, govor, sporazumijevanje / *Creativity, speech, communication* 90

JASNA CVETKOVIC-LAY, RENATA GRDIC – Kindergarten Iskrice, Zagreb: Professional development of preschool teacher through acquiring competences in early identification of creatively-productive and other domain-specific giftedness / *Profesionalni razvoj odgojitelja kroz stjecanje kompetencija u ranoj identifikaciji kreativno-prodiktivne i drugih područno-specifičnih darovitosti* 93

RITA IRWIN – The University of British Columbia: Emergence, Relational Creativity and A/r/tography / *Pojavnost, relacijska kreativnost i a/r/tografija*. 96

LUKA PONGRAČIĆ, DEA LAZIĆ, LJILJANA TADIĆ KOMADINA – Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Educational Sciences: Spremnost učitelja za provođenje likovne kulture u razrednoj nastavi škole za život / *The teacher's readiness to teach art in the classroom of "The school of life"* 98

ANA VIVODA – Sveučilište u Zadru, Odjel za nastavničke studije u Gosiću: Istraživanje kroz suradničku umjetničku praksu na učiteljskom studiju / *Researching Collaborative Art Practices in Teacher Training Education* 101

KATJA KOZJEK VARL – Primary School Malečnik; JERNEJA HERZOG – University of Maribor, Faculty of Education: The influence of contemporary art on the creativity of twelve-year-old pupils / *Utjecaj suvremene umjetnosti na kreativnost dvanaestogodišnjih učenika* 104

JOSIPA ALVIŽ – University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences: Digitalni mediji u srednjoškolskoj nastavi Likovne umjetnosti / *Digital Media and Teaching Visual Arts in Secondary Schools* 106

STJEPKO RUPČIĆ, SVETLANA NOVAKOVIĆ – University of Zagreb, Faculty of Teacher Education: „Biti prisutnost“ kao umjetnički „credo“ u kontekstu postmodernog društva / *“To be presence” as artistic “credo” in context of postmodern society* 108

TINA ZUBOVIC – Lancaster University: Collective Variation in Experience of Video-review for Reflective Self-evaluation in Undergraduate Ballet Education Course: A Phenomenographic Perspective / *Kolektivna varijacija u iskustvu korištenja video-pregleda kao instrumenta reflektivne samoprocjene studenata polaznika preddiplomskog studija baletne edukacije: fenomenografska perspektiva* 111

FRANO DULIBIC – University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences: TED-Ed kao iznimski doprinos cjeloživotnom obrazovanju / *TED-Ed as the remarkable contribution to lifelong education* 113

NINA LICUL – Sveučilište u Rijeci, Akademija primijenjenih umjetnosti: Učiteljevo poznavanje fotografije kao preduvjet za njeno korištenje pri likovnom izražavanju učenika / *Teacher's Knowledge in Photography as Precondition for Its Use in Students' Artistic Expression* 115

SANDRA VUK – Osnovna škola Sveta Nedelja: Umjetnici oko nas, učimo od njih, promatramo, upoznajemo i stvaramo / *The artists around us, learn from them, observe, get to know and create* 118

MELITA IVANKOVIĆ: Stres učitelja i nastavnika u odgojno-obrazovnom radu / *Stress of teachers in educational work* 121

JANJAJUKIĆ – DV Kolibri, Zagreb: Kreativnost i njezin kontinuitet u cjeloživotnom učenju djeteta / *Creativity and its continuity in the lifelong learning experience of a child* 123

DRAGICA VINOŽGANIĆ-RODBINIĆ, TINA KRPAN – Dječji vrtić Izvor, Zagreb: Sinergija djece i odgojitelja u umjetničkom projektu Grčka / *Synergy between children and preschool teachers in project Greece* 126

SABINE CHATELAINE, ANTONIO TRAJANOSKI – HEP Vaud: Foster creative music listening through visualization and new media / *Poticanje kreativnog slušanja glazbe kroz vizualizaciju i nove medije* 129

ANITA LOLIĆ, EDITA ROGULJ – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Razvoj kreativnosti kod djece predškolske dobi kroz aktivnosti iz STEM područja / *Creativity Development in Preschool Children Through STEM activities* 132

SIAVASH FARKHAK – Concordia University: The Hormoz Soil Carpet: Mythical stories, art practice and ecological issues / *Zemljani tepih na Hormuzu: Mitske priče, umjetnička praksa i ekološka pitanja* 135

TOMISLAV VRANDEČIĆ – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; ROKO VUŠKOVIĆ – Glazbena škola Zlatko Baloković, vanjski suradnik Učiteljskog fakulteta u Zagrebu: Glazbeno-scenski izražaj studenata Učiteljskog fakulteta unutar međufakultetske suradnje / *Music and scene expression of Faculty of Teacher Education students within interfaculty collaboration* 138

MATJAŽ DUH – Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Nina Mohorko – OŠ Sveti Tomaž: The Success of Recording Artistically Gifted Pupils at the Grade Level in Slovene Elementary Schools / *Uspješnost evidentiranja likovno nadarenih učenika na razrednom stupnju u slovenskim osnovnim školama* 142

JERNEJA HERZOG, MATJAŽ DUH – Faculty of Education, University of Maribor: Monitoring the Development Level of Artistic Abilities of Students in Diverse Gymnasium Programmes in Slovenia / *Praćenje razine razvijenosti umjetničkih sposobnosti učenika različitih gimnazijskih programa u Sloveniji* 144

Stvaranje temelja za cjeloživotno učenje putem umjetnosti od vrtića do fakulteta / Arts as a medium for creating basis for lifelong learning from kindergarten to postsecondary to community art education

ANITA SINNER, ELLYYAZDANPANAH – Concordia University: FaB: A women's textile art collective – Community art as education in action / *FaB: Ženski tekstilni umjetnički kolektiv – društveno angažirana umjetnost kao obrazovanje kroz akciju* 148

PARASKEVI STEFANIDOU – Special education teacher, museologist, archaeologist: The approach of painting arts through museum programs intended for blind tweenagers / *Približavanje slikarstva kroz muzejske programe za slijepu djecu u dobi od 8 do 12 godina* 151

DUBRAVKA TULLIO, ANA KUZMAN – Prirodoslovni muzej Dubrovnik: Uloga umjetničkog izričaja u muzejskoj struci / *The roll of artistic expression in museum profession* 153

ROMANA TEKIĆ – Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda: Muzejska edukacija djece vrtičke dobi u Galeriji Ružić / *Museum Education of Kindergarten Children in Ruzic Gallery* 156

MARIJA DIDOVIĆ, MARINA FISTANIĆ, ANTONIJA PLEPEL – Osnovna škola Josip Pupačić, Omiš: Ulogiraj se u ritam / *Log into the Rhythm* 158

SNJEŽANA OSIĆ-SADŽAK, GORDANA LUKAČIĆ – Dječji vrtić Bukovac, Zagreb: Slika, ritam, priča / *Picture, rhythm, story* 163

VANJA ŠUŠKO, LANA OČKO – Dječji vrtić Maksimir, Zagreb: Plesni izražaj djeteta unutar prostora / *The child's dance expression inside the space* 166

ROXANA HALOIU – Montessori Centre International: Creativity in Early Years in the Montessori and Reggio Emilia Methods / *Kreativnost u ranoj dobi prema metodama Montessori i Reggio Emilia* 169

SVETLANA NOVAKOVIĆ, STJEPKO RUPČIĆ – University of Zagreb Faculty of Teacher Education: Cjeloživotno učenje odgojitelja za njihov likovno-pedagoški rad / *Preschool Teachers' Lifelong Learning for Their Art-Pedagogic Work* 173

DUBRAVKA GRGOŠIĆ-DRAGIĆ – Dječji vrtić Savica, Zagreb: Izlaganje likovnih radova djece predškolske dobi – prilika za samozastupanje i samoaktualizaciju djece / *Exhibition of artworks of preschool children – an opportunity for self-representation and self-actualization of children* 175

JASMINA NESTIĆ – Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet: Likovna umjetnost u srednjoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj od sredine 20. stoljeća do danas u kontekstu cjeloživotnoga obrazovanja i učenja / *Visual arts in high school education in Croatia from the mid-20th century until today in the context of the whole life education and learning* 177

LANA JURANIĆ – Glazbeno učilište Elly Bašić, Zagreb: Promocija pozitivnog razvoja djece i mladih putem funkcionalne muzičke pedagogije / *Positive youth development promotion through functional music pedagogy* 180

PETRA GOTAL – Dječji vrtić Lojtrica, Zagreb: Razvoj ključnih kompetencija od najranije dobi – prikaz međunarodnog projekta „Say hello to the world“ / *Development of key competences from the earliest age – review of international project "Say hello to the world"* 183

LEA WENIGER, STEFANIE STADLER ELMER – Schwyz University of Teacher Education: Learning and teaching spatial drawing – the microgenetic method for studying child-teacher interactions / *Učenje i podučavanje prostornog crtanja – mikrogenetska metoda za proučavanje interakcija između djece i učitelja* 186

ANA ŽULEC, MARINA MERKAŠ – Catholic University of Croatia: Artistic abilities and general self-esteem of students of art academies / *Umjetničke sposobnosti i opće samopoštovanje studenata umjetničkih akademija* 190

TAMARA JURKIC SVIBEN – University of Zagreb, Faculty of Teacher Education, BILJANA JEREMIC – University of Novi Sad, Faculty of Education in Sombor, IVANA PAULA GORTAN-CARLIN – Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Educational Sciences: Student-teachers' opinion regarding personal competencies for teaching the Music culture class in primary education / *Mišljenje studenata učiteljskih studija o vlastitim kompetencijama za realizaciju nastave Glazbene kulture u primarnom obrazovanju* 193

IRENA RADOVIĆ, IRIS GLAMUZINA, SARA KOZJAK DRAGČEVIĆ – Dječji vrtić Zapruđe, Zagreb: Rana pismenost / *Early literacy* 196

MAJA MLINARIĆ SAMARŽIJA, IRENA RADOVIĆ – Dječji vrtić Zapruđe, Zagreb: Razvojna mapa skupine / *Development folder of a group* 199

ANNA HUERLIMANN – Schwyz University of Teacher Education: How preservice teachers organize transitions into joint song singing / *Kako budući učitelji organiziraju prijelaze u zajedničko pjevanje* 202

JELENA BRAČUN – Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, Zagreb, TOMISLAV BUNTAK – Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu: Iskustva provedbe ERASMUS+ projekta Umjetnici za umjetničko obrazovanje i dugoročni utjecaji na sudionike / *Experience of ERASMUS+ project conducting: Artists for artistic education and long-term effects on participants* 205

LANA SKENDER – Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek, MIRELA BLAŽEVIĆ – Gimnazija Matije Antuna Reljkovića, Vinkovci: Umjetničko djelo kao polazište za razvoj dijalektike kritičkog i kreativnog mišljenja / *Artwork as a starting point for the development of critical and creative opinion* 209

MARINA KUNOVEC, NADA GUDEK – Dječji vrtić Trešnjevka, Zagreb: Voditelji i mentori – podrška cjeloživotnom učenju studenta Učiteljskog fakulteta u Zagrebu / *Mentor's support to lifelong learning of students of the Faculty of Teacher Education, University in Zagreb* 212

STANKA PINJUH, SANDRA ROŽMAN – Centar za autizam, Zagreb: Naš prvi ilustrirani roman: „Vlak u snijegu“ / *Our first illustrated novel: „Train in the Snow“* 217

BERNARDA CESAR, MARIJA JUZA, FILIP PINTARIĆ – Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb: Osobni dizajn kao metoda razvoja kreativnog promišljanja / <i>Personal Design as a Method of Creative Thinking</i>	221
JELENA MAKOVICIC, ALMA KAPETANOVIC – Dječji vrtić Šarena loptica, Zagreb: Drama education in kindergarten as a basis for lifelong learning / <i>Dramsko obrazovanje u vrtiću kao temelj za cjeloživotno učenje</i>	224
SONJA VUK – Akademija likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu: Odgojni aspekt suvremene vizualne umjetnosti kao moguće polazište cjeloživotnog učenja / <i>Pedagogical aspect of contemporary visual art as a possible starting point for lifelong learning</i>	227
IDA LOHER – Akademija likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu: Razvijanje emocionalne inteligencije za učinkovito učenje; definiranje modela mjerjenja / <i>Development of emotional intelligence as a contributing factor of effective learning; definition of measurement model</i>	230
FRANÇOIS JOLIAT, ANTONIO TRAJANOSKI – HEP Vaud: How to facilitate motor synchronization to broadcast music with young pupils? / <i>Kako kod učenika olakšati motoričku sinkronizaciju tijekom slušanja glazbe?</i>	234
ANNAMARIA SAVONA – University of Zurich & The Schwyz University of Teacher Education Goldau: A case study of how self-perception and feelings of responsibility affect lifelong learning in teaching songs in the classroom / <i>Studija slučaja: kako samoopažanje i osjećaj odgovornosti utječe na cjeloživotno učenje kod podučavanja pjesama u razredu.</i>	237
SANDA SMAJLI – Dječji vrtić Siget: Umjetnost u Montessori okruženju dječjeg vrtića / <i>Art in the environment of the Montessori kindergarten</i>	240
MAJA SOPKA GLESINGER, IVANČICA ŽERAVICA – Dječji vrtić Sunčana, Zagreb: Utjecaj umjetničkih aktivnosti na cijelovit razvoj djeteta rane i predškolske dobi kao preduvjet razvoja kompetencija za cjeloživotno učenje kod djece / <i>Influence of artistic activities on entire child's early and preschool development as precondition for developing competences in child's lifelong learning</i>	243
JASNA KUDEK MIROŠEVIĆ – Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet: Značaj primjene digitopalmarnog otiska kao art-ekspresivne i/ili projektivne tehnike u razvoju djece predškolske dobi / <i>The Importance of Using the Digitopalmar Print as an Art-Expressive and/or a Projective Technique in the Development of Preschool Children</i>	247
MARIJA CESTARIĆ – X. gimnazija "Ivan Supek": Cjeloživotno učenje i glazba u nastavnim programima i kurikulima / <i>Lifelong learning and music in teaching programs and curricula</i>	250
TOMAŽ ZUPANČIĆ – Sveučilište u Mariboru, Pedagoški fakultet: Recepција likovnih umjetničkih radova iz razdoblja impresionizma i kubizma kod djece u starosti od 5 do 6 godina / <i>Reception of Impressionist and Cubist Works of Art by Children Aged 5 to 6</i>	252

MARÍA VICTORIA MEJÍA, SUSANA VARGAS – Colegio Campestre San Diego (San Diego Country School), Concordia University: Imagine, Create and Make It Real: Art Processes at San Diego School in Bogota, Colombia / <i>Zamisli, stvaraj i realiziraj: Umjetnički procesi u Školi San Diego u Bogotí, Kolumbija</i>	254
JASMINKA GRŠKOVIĆ – DV Katarina Frankopan: Suradničkim učenjem kroz oblikovanje vune u ranom i predškolskom odgoju do cjeloživotnog učenja / <i>Collaborative learning through the formation of wool in early and pre-school education to lifelong learning</i>	257
SVETLANA PATAFTA – Teatar Puna Kuća: Pristupi i metode učenja kroz umjetnost u najranijoj dobi – realizacija predstave za djecu dobi 1,5 – 6 „Vrijeme je za igru“ / <i>Approaches and Learning Methods Through Arts in Earliest Age – realization of a play for children age 1.5 – 6 "Time for a Play"</i>	259
Cjeloživotno učenje kroz umjetnost nakon završetka formalnog obrazovanja / Lifelong learning trough arts after the formal education	
ANDREJA SILIĆ – Agencija za odgoj i obrazovanje, VANJA ŠUŠKO – Dječji vrtić Maksimir, Zagreb, JASMINA ZAGRAJSKI – Škola suvremenog plesa Ane Maletić, Zagreb, LIDIJA FERIN LANZ – Dječji vrtić Potočnica, Zagreb: Cjeloživotno obrazovanje odgojitelja i stručnih suradnika u području plesne umjetnosti / <i>Lifelong education of educators and associates in the field of dance art</i>	264
SILVIA LIMANI – The Brdovec Museum: Museum workshops for all! / <i>Muzejske radionice za sve!</i>	269
NIKA TOMASEVIC – Roma Tre University: Cjeloživotno učenje balerine: Mia Čorak Slavenska i studij s Vincenzom Cellijem / <i>A dancer's lifelong learning: Mia Slavenska and the studies with Vincenzo Celli</i>	271
ALMA ZUBOVIĆ – X. gimnazija "Ivan Supek": Profesionalni razvoj nastavnika – Suradničko učenje / <i>Professional Development of Teachers – Cooperative Learning</i>	274
MARTINA ZUBČIĆ MARETIĆ – Psihoterapeut plesom i pokretom u edukaciji, BLANKA STANIČIĆ PUHAK – CEAT praktikant: Likovno plesna interakcija i implementacija u kreativan glazbeni proces / <i>Art and dance interaction and implementation into the creative process by music</i>	278
PARNAZ GOODARZPARVARI – Department of Graphics, Faculty of Art, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, FRANCISCO CARLOS BUENO CAMEJO – Department of Art History, University of Valencia, Valencia, Spain: Social Impact of Creative Education of Visual Communication on Preservation of Cultural Heritages / <i>Društveni utjecaj kreativnog obrazovanja na očuvanje kulturnog naslijeda</i>	283

**Umjetnost, cjeloživotno učenje i istraživanje putem umjetnosti /
Art, lifelong learning and research through arts, Interdisciplinarno
/ Interdisciplinary**

JASNA LISAC – Kindergarten Iskrica, Zagreb: Lifelong learning and creativity in early and preschool years: examples from practice / <i>Cjeloživotno učenje i kreativnost u ranoj i predškolskoj dobi: primjeri iz prakse</i>	288
RITA IRWIN – University of British Columbia, ANITA SINNER, RANA JREIDINI, SUSANA VARGAS, ELLY YAZDANPANAH – Concordia University: Walking a/r/tographically: Mapping transnational storytelling through geo-movements (Part A) / <i>Hodati a/r/tografski: Mapiranje transnacionalnog pričanja priča kroz geo-pokrete (Dio A)</i>	290
NICOLE LEE, NICOLE RALLIS, KEN MORIMOTO, MARZIEH MOSAVARZADEH, KWANG DAE (MITSY) CHUNG – University of British Columbia: Walking a/r/tographically: Mapping transnational storytelling through geo-movements (Part B) / <i>Hodati a/r/tografski: Mapiranje transnacionalnog pričanja priča kroz geo-pokrete (Dio B)</i>	296
VIŠNJA OREŠKOVIĆ – Dječji vrtić Velika Gorica: Od ideje do skladbe / <i>From idea to the song</i>	299
VIKTORIJA NEVISTIĆ – Osnovna škola Ivana Cankara, Zagreb: Stvaranje različitih uvjeta učenja potiče kreativnost i osnaže djecu / <i>Creating different learning conditions stimulates creativity and empowers children</i>	301
MARZIEH MOSAVARZADEH, KEN MORIMOTO – University of British Columbia: Making – Place: Reflecting on the InSEA 2019 World Congress Postcard Exhibition / <i>Stvaranje – mjesto: Promišljanja o izložbi razglednica na međunarodnoj konferenciji InSEA 2019</i>	303
DIJANA NAZOR – Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, JANA ŽILJAK GRŠIĆ – Tehničko veleručilište u Zagrebu: „Skrivene slike“ u slikarstvu kao proširenom mediju / <i>„Hidden images“ in painting as extended medium</i>	305
ZLATA TOMLJENOVIC – University of Rijeka, Faculty of Teacher Education: Synesthesia in arts; a pictorial transposition of the cross-modal experience / <i>Sinestezija u umjetnosti; piktoralna transpozicija multimodalnoga iskustva</i>	309
ANITA ŠIPEK – Dječji vrtić Budućnost, Zagreb: Child and Art in the Context of National Heritage / <i>Dijete i umjetnost u kontekstu nacionalne baštine</i>	311
SONJA VUK – University of Zagreb, Academy of Fine Arts: Participativna umjetnost kao jedan od modela cjeloživotnog učenja / <i>Participatory art as one of the lifelong learning models</i>	314
KONSTANCA ZALAR – University of Ljubljana, Faculty of Education: Back to the Primary School Music Classroom / <i>Povratak u glazbenu učionicu primarnog obrazovanja</i>	317
IRIS GLAMUZINA, MAJA MLINARIĆ SAMARŽIJA, SARA KOZJAK DRAGČEVIĆ – Dječji vrtić Zapruđe, Zagreb: Lutka u primjeni / <i>Uses of Puppetry</i>	319

VIOLETA KUKIĆ, JOSIPA CIK KOBASIĆ – Dječji vrtić Bukovac, Zagreb: „Kuća zvukova“ – od istraživanja do razvoja glazbenih sposobnosti djece / <i>The House of Sounds</i> – from research to development of music competences of children	322
---	-----

JANA ŽILJAK GRŠIĆ – Tehničko veleručilište u Zagrebu, ANA HOIĆ – Muzej Mimara, ZDRAVKO ŠKUGOR FERDEBAR – Roomor-Consulting, Marketing & PR: Simfonija slika i nota – izložba povezivanja slike i glazbe u cjeloviti umjetnički doživljaj / <i>Symphony of paintings and musical notes – an exhibition that connects art and music into a complete artistic experience</i>	325
--	-----

ALENKA VIDRIH – University of Ljubljana, Faculty of Education: Stand-up comedy in rehabilitation of people with physical disabilities / <i>Stand-up komedija u rehabilitaciji osoba s fizičkim invaliditetom</i>	328
---	-----

ZRINKA ŠIMIĆIĆ MIHANOVIĆ – University of Zagreb, Academy of Dramatic Arts, MARINA BAUER – Freelance Artist: Examining the role of movement and touch in lifelong learning / <i>Umjetničko istraživanje uloge pokreta i dodira u cjeloživotnom učenju</i>	330
---	-----

TRISH OSLER – Concordia University: Traversing and Conversing with the Non-human: Embodied Knowing and Becoming / <i>Putovanje i razgovaranje s ne-ljudskim: Utjelovljeno znati i postati</i>	333
--	-----

ANDREA LESJAK – Dječji vrtić „Vrapče“: Trebam, želim, volim umjetnost / <i>I need, I want, I love art</i>	336
--	-----

DAVOR BRĐANOVIĆ – Glazbena škola u Varaždinu: Pisma Ludwiga van Beethovena u kontekstu razumijevanja i izvođenja njegovih djela / <i>Ludwig van Beethoven's letters in the context of understanding and performing his works</i>	339
---	-----

JADRANKA BRATKOVIĆ ARAČIĆ – DV „Vrapče“, Zagreb: Razvoj komunikacije na stranom jeziku kroz umjetnost / <i>Developing foreign language communication through art</i>	341
---	-----

ESMA BRZIĆ – DV Biograd: Poticanje umjetnosti kao segmenta inkluzivne pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sa aspekta odgojnoobrazovnog menadžmenta / <i>Encouragement of arts as a segment of inclusive pedagogy in institutions of early and preschool education from the aspect of educational management</i>	344
--	-----

ANA LISIČAK, KONSTILJIA NIKOLIĆ MARKOTA: Cjeloživotno učenje u kontekstu instrumentalne i glazbene pedagogije / <i>Lifelong learning in the context of instrumental and music pedagogy</i>	346
---	-----

ELIZABETA VUČKOVIĆ – Sveučilišni prvostupnik Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, Hrvatska, ANITA RONČEVIĆ – Učiteljski fakultet u Rijeci, Hrvatska: Manga stripovi za djecu predškolske dobi / <i>Manga comics for preschoolers</i>	349
---	-----

JELENA BLAŠKOVIĆ – Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odsjek u Petrinji: Aktivnosti pjevanja kroz prizmu temeljnih područja odgoja / <i>Singing activities through the prism of basic upbringing areas</i>	352
--	-----

KAARINA MARJANEN – Faculty of Education and Culture (EDU), University of Tampere (Finland): Arts in Higher Education: Learning in Art Beauty – L-A-B / Likovna umjetnost u visokom obrazovanju: Učenje o umjetničkoj ljepoti	354
IVA ŠVERKO – The Ivo Pilar Institute of Social Sciences, Zagreb, Croatia: Development of interests for artistic creativity / Razvoj interesa za umjetničko stvaralaštvo	358
MARINA BAUER – freelance artist, IVA ŠVERKO – The Ivo Pilar Institute of Social Sciences, Zagreb, Croatia: Exploring the process of artistic creativity / Istraživanje procesa umjetničke kreativnosti	360
BRANKO BOGNAR – Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, ARIJANA TOMIĆ, SENIKA ŽIŽANOVIĆ – Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Osijeku: Poticanje kreativnosti kao sastavnice cjeloživotnoga učenja kroz pokret i ples u razrednoj nastavi / Encouraging creativity, as a component of lifelong learning, through movement and dance in classroom teaching	362
MARIJANA ŽUPANIĆ BENIĆ – Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, KLARA BRCKO – Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet: Utjecaj verbalnog i vizualnog poticaja kroz priču i igru na dječje likovno stvaralaštvo / Influence of verbal and visual incentive through story and game at the artistic creativity	366
IRIS ŠMIDT PELAJIĆ – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Poticanje kreativnosti i dramsko-kazališni pristup u visokoškolskoj nastavi / Encouragement of creativity and drama-theatre approach in higher education.	369
ANTONIJA BALIĆ ŠIMRAK, DUBRAVKA GLASNOVIĆ GRACIN, MARIJANA ŽUPANIĆ BENIĆ – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Croatia: STEAM projekt matematičkih slikovnica za rano usvajanje matematičkih pojmovi / STEAM mathematical picture books project for early adoption of mathematical concepts	372

dio I / part I

Cjeloživotno učenje – značenje pojma, kulturni, povijesni i filozofski aspekti cjeloživotnog učenja / Lifelong Learning – conceptual, methodological and practice-based approaches to cultural, historical and philosophical aspects of lifelong learning

---

The role of arts-based research into world musical experience for lifelong learning: intercultural learning and social engagement through klezmer / Uloga umjetničkog istraživanja u cjeloživotnom učenju kroz iskustvo glazbi svijeta: interkulturno učenje i društveni angažman kroz „klezmer“

Dr. Richard Fay – The University of Manchester

Dr. Zhuo Min Huang – The University of Manchester

ABSTRACT This is the first of a pair of papers focused on research into students' learning through a university-level world music education experience. In it, we present a particular context of world musical experience for lifelong learning. Thus, as part of a World Music Ensemble Performance module taught at The University of Manchester (UK), undergraduate students taking a music program otherwise focused largely on Western Classical Music can also opt to study klezmer which, historically speaking, is the wedding music of Eastern European Jewish communities. Very few of these students have Jewish heritage or much experience of Jewish cultures, and for almost all of them klezmer is a new musical challenge also. The module provides an opportunity for them to develop, in a spirit of 'performing ethnomusicology' (Solis, 2004), their 'bi-musicality' (Hood, 1960) or understanding of more than one musical culture. It also leads, very much in keeping with the university's social engagement policy, to encounters with unfamiliar Jewish cultures in the local area. Thus, the klezmer experience provides a rich space for socially-engaged musical learning and also intercultural learning through music. As discussed in the second paper, it is this context which we chose to research using creative arts methods.

Hood, M. (1960). The challenge of "bi-musicality", *Ethnomusicology* 4(2): pp. 55-59
 Solis, T. (2004). *Performing ethnomusicology: teaching and representation in World Music ensembles*. Berkeley, CA.: University of California Press.

Keywords: intercultural learning; world music

SAŽETAK Ovo je prvi među dvama radovima koji se bave istraživanjem učenja kod studenata i njihova iskustva učenja glazbi svijeta na fakultetskoj razini. U ovome radu prezentirat ćemo iskustvo učenja glazbi svijeta u kontekstu cjeloživotnog učenja. Na Sveučilištu u Manchesteru (UK) u modulu Izvedba glazbi svijeta u ansamblu studenti preddiplomskih studija, koji studiraju glazbeni program usmjeren prvenstveno na zapadnoeuropejsku klasičnu glazbu, mogu se također odlučiti za učenje tradicijske glazbe „klezmer“, koja je, gledajući s povijesnog aspekta, svadbena glazba istočnoeuropejskih židovskih zajednica. Veoma mali broj tih studenata židovskih su korijena ili imaju iskustvo židovske kulture pa je za većinu njih „klezmer“ novi glazbeni izazov. Modul im nudi mogućnost za razvoj u duhu izvedbene etnomuzikologije (Solis, 2004.), bimuzikalnosti (Hood, 1960.) i u razumijevanju više od jedne glazbene kulture. Taj modul također podržava politiku Sveučilišta u poticanju društvene angažiranosti u smislu otvaranja nepoznatim židovskim kulturama u njihovu okruženju. Iskustvo „klezmer“ glazbe osigurava im veliki prostor za društveno-angažirano učenje glazbe i interkulturno učenje kroz glazbu. Kao što je predstavljeno u drugome od ovih dvaju radova, ovo je kontekst koji smo odabrali istraživati kroz metodologiju kreativnih umjetnosti.

Hood, M. (1960). The challenge of "bi-musicality", *Ethnomusicology* 4(2): pp. 55-59
 Solis, T. (2004). *Performing ethnomusicology: teaching and representation in World Music ensembles*. Berkeley, CA.: University of California Press.

Ključne riječi: glazbe svijeta; interkulturno obrazovanje

RICHARD FAY is a Senior Lecturer at The University of Manchester specializing in TESOL, Intercultural Communication, Researcher Education and Intercultural Music Education. He co-ordinates the LANTERN doctoral community in his area. He has particular research interests in researcher education and the role of language in research; TESOL paradigms in an intercultural age; intercultural learning; intercultural education; and world music performance methodology.

RICHARD FAY viši je predavač na Sveučilištu u Manchesteru, usavršavao se kao TESOL predavač, u interkulturnoj komunikaciji, obrazovanju znanstvenika i interkulturnom glazbenom obrazovanju. U svojem području koordinira doktorskom zajednicom LANTERN. Njegovi specifični istraživački interesi kreću se u područjima obrazovanja istraživača i ulozi jezika u istraživanju, paradigme međunarodne organizacije TESOL u interkulturnom dobu, interkulturnog učenja, interkulturnog obrazovanja i metodologije izvođenja glazbi svijeta.

ZHUO MIN HUANG is a Senior Tutor in Education in the Manchester Institute of Education at The University of Manchester. Her research interests include intercultural personhood, creative-arts methods, mindfulness, and intercultural ethics.

ZHUO MIN HUANG viša je predavačica u području obrazovanja na Institutu za obrazovanje Sveučilišta u Manchesteru. Njezini istraživački interesi uključuju interkulturalne kompetencije, kreativne umjetničke metode, usredotočenu svjesnost i interkulturalnu etiku.

Uloga umjetničkog istraživanja u iskustvu glazbi svijeta za cjeloživotno učenje: korištenje metoda kreativnih umjetnosti za razumijevanje interkulturnih kompetencija / The role of arts-based research into world musical experience for lifelong learning: using creative arts methods to understand intercultural personhood

Dr. Zhuo Min Huang – The University of Manchester

Dr. Richard Fay – The University of Manchester

ABSTRACT This is the second of a pair of papers focused on research into students' learning through a university-level world music education experience. In it we explore the use of creative-arts methods for researching students' development of intercultural personhood through learning klezmer (historically-speaking, Eastern European Jewish wedding music). For us, 'intercultural personhood' (ICP) refers to a person's process of being and becoming in an intercultural context (Huang, 2019), a process forming part of their lifelong learning (Jarvis, 2012, p.36). Learning a culturally-unfamiliar kind of music (klezmer) in an internationalized university as located in a multicultural city (Manchester) represents such an intercultural context. The research into the students' experience of klezmer and their developing ICP was undertaken using multiple creative-arts methods including: 'Blind'-portrait; and Metaphorical Mapping. In this paper, we present these methods and the kinds of data generated through them and report our analysis of this data.

Huang, Z. M. (2019). *Mindfulness and intercultural personhood: Understanding students' intercultural experience at a culturally diverse UK university* (Doctoral thesis). The University of Manchester.

Jarvis, P. (2012). *Paradoxes of learning: on becoming an individual in society*. New York: Routledge.

Keywords: arts methods; intercultural personhood

SAŽETAK Među dvama radovima, ovo je drugi koji se bavi istraživanjem fokusiranim na iskustvo učenja glazbi svijeta kod studenata na sveučilišnoj razini. U ovome radu istražujemo korištenje metoda kreativnih umjetnosti za istraživanje razvoja interkulturnih kompetencija kod studenata kroz učenje „klezmer“ glazbe (povjesno gledano, to je istočnoeuropejska židovska svadbena glazba). Za nas se „interkulturna kompetencija“ odnosi na osobni proces postojanja i postajanja u interkulturnom kontekstu (Huang, 2019.), proces koji čini dio njihova cjeloživotnog učenja (Jarvis, 2012., 36.) Učenje kulturno nepoznate vrste glazbe („klezmer“) na internacionalnom sveučilištu smještenom u multikulturalnom gradu (Manchesteru) predstavlja takav interkulturni kontekst. Istraživanje studentskog iskustva „klezmer“ glazbe i njihova razvoja interkulturnih kompetencija provedeno je korištenjem više umjetničkih i kreativnih metoda: slijepo crtanje i metaforičko mapiranje. U ovome radu prezentiramo te metode i vrste podataka koje smo prikupili koristeći ih te nudimo svoju analizu tih podataka.

Huang, Z. M. (2019). Mindfulness and intercultural personhood: Understanding students' intercultural experience at a culturally diverse UK university (Doctoral thesis). The University of Manchester.

Jarvis, P. (2012). Paradoxes of learning: on becoming an individual in society. New York: Routledge.

Ključne riječi: interkulturne kompetencije; umjetničke metode

ZHUO MIN HUANG is a Senior Tutor in Education in the Manchester Institute of Education at The University of Manchester. Her research interests include intercultural personhood, creative-arts methods, mindfulness, and intercultural ethics.

ZHUO MIN HUANG viša je predavačica u području obrazovanja na Institutu za obrazovanje Sveučilišta u Manchesteru. Njezini istraživački interesi uključuju interkulturne kompetencije, kreativne umjetničke metode, usredotočenu svjesnost i interkulturnu etiku.

RICHARD FAY is a Senior Lecturer at The University of Manchester specializing in TESOL, Intercultural Communication, Researcher Education and Intercultural Music Education. He co-ordinates the LANTERN doctoral community in his area. He has particular research interests in researcher education and the role of language in research; TESOL paradigms in an intercultural age; intercultural learning; intercultural education; and world music performance methodology.

RICHARD FAY viši je predavač na Sveučilištu u Manchesteru, usavršavao se kao TESOL predavač, u interkulturnoj komunikaciji, obrazovanju znanstvenika i interkulturnom glazbenom obrazovanju. U svojem području koordinira doktorskom zajednicom LANTERN. Njegovi specifični istraživački interesi kreću se u područjima obrazovanja istraživača i ulozi jezika u istraživanju, paradigmi međunarodne organizacije TESOL u interkulturnom dobu, interkulturnog učenja, interkulturnog obrazovanja i metodologije izvođenja glazbi svijeta.

Presence and quiet activism as pedagogies of transformation / Prisutnost i tihi aktivizam kao pedagogije transformacije

Dr. Rébecca Bourgault – Boston University

ABSTRACT Socially engaged art practices find artists working at the intersection of pedagogy, artistic creation, and community engagement strategies. Such contemporary projects defined through “art as social action” are guided by elements of critical pedagogy and democratic principles.

This established conceptual approach will serve as an underlying framework to reflect upon an experiment I initiated in 2018, in the form of an open art studio at an urban shelter for homeless women located in New England, United States.

Introducing concepts foundational to a pedagogy of presence, the presentation will elaborate on its qualities of attunement to context, listening, and awareness, describing how the art experience for transient adults is facilitated. As such, a pedagogy of presence embraces a shared method of art discoveries and dialogue that supports human connections and eschews the researcher’s distancing approach that would make the participants the objects of my study. Rather, recognizing the changing positionalities of participants serves to authenticate the open studio philosophy. It points to our identities as constantly mutating and relationally reforming within a wide range of external and intimate contingencies.

Part art practice, part quiet activism – defined as a form of engagement that emphasizes embodied, practical and tactile ways of resisting, reworking and subverting (Pottinger, 2017) – part meditation, and borrowing from theories of adult learning, the pedagogy of presence at the open studio contributes to a sense of social belonging through dialogical exchange and shared art-making. While implications for future practice continue to question the long-term transformative potentials of such art experiments, the philosophical implications of the project resist the need to assess and measure results, assured of the enduring influence of small gestures.

Work cited: Pottinger, L. (2017). Planting the seeds of a quiet activism. *Area*, 49(2), 215-222.

Keywords: *community; practice-based approach; socially-engaged art*

SAŽETAK Kod društveno-angažiranih umjetničkih praksi umjetnici rade na razmeđu pedagogije, umjetničke kreativnosti i strategija uključivanja u zajednicu. Takvi suvremeni projekti, koji se mogu definirati kao „umjetnost kao društveni pokret“, vođeni su načelima kritičke pedagogije i demokratskih principa. Ovaj već uspostavljeni konceptualni pristup poslužit će kao temeljni okvir za promišljanje eksperimenta koji sam započela 2018. godine u obliku otvorenog umjetničkog studija u gradskom prihvatištu za beskućnice smještenog u New Englandu, Sjedinjene Američke Države.

Uvodeći koncepte koji su u temeljima pedagogije prisutnosti, u prezentaciji će se elaborirati njezine kvalitete kod prilagođavanja kontekstu, slušanja, i svjesnosti, opisujući načine na koje je umjetničko iskustvo olakšano za beskućnike.

Pedagogija prisutnosti kao takva obuhvaća metode umjetničkih istraživanja i dijaloga koji podržava ljudske odnose pa izbjegava istraživački distancirani pristup zbog kojeg bi sudionici postali predmetima moje studije. Umjesto toga, prepoznavanje različitih položaja sudionika služi autentifikaciji filozofije otvorenog studija i ukazuje na neprestano mijenjanje naših identiteta te njihovo relacijsko reformiranje u širokom rasponu vanjskih i intimnih izvanrednih stanja.

Dijelom kao umjetnička praksa, dijelom tihi aktivizam – definiran kao forma angažmana koja stavlja naglasak na utjelovljene, praktične i taktilne načine otpora, preispisivanja i podrivanja (Pottinger, 2017.) – dijelom meditacija, pedagogija prisutnosti u otvorenom studiju doprinosi osjećaju društvenog pri-padanja kroz dijalošku razmjenu i dijeljeno iskustvo umjetničkog stvaranja posuđujući postavke iz teorija učenja kod odraslih.

Dok implikacije buduće prakse nastavljaju ispitivanje dugoročnih transformacijskih potencijala takvih umjetničkih eksperimenata, u isto vrijeme filozofske implikacije projekta odolijevaju potrebi da se postižu i mjere rezultati, uvjereni u trajni utjecaj malih gesti.

Pottinger, L. (2017). Planting the seeds of a quiet activism. *Area*, 49(2), 215-222.

Ključne riječi: *društveno angažirana umjetnost; praktični pristup, zajednica*

A visual artist, **RÉBECCA BOURGAULT** came to Art Education after years of artistic practice and of studio art teaching. An assistant professor of Art Education at Boston University, College of Fine Arts, Rébecca completed a doctoral degree in Art & Art Education at Teachers College, Columbia University, New York. Her other degrees include an MFA in sculpture from the University of Calgary, Alberta, Canada, and a BFA with distinction, from Concordia University in Montréal, Quebec, Canada. She has taught in higher education in Calgary, at CUNY Brooklyn College, Teachers College, Columbia University, and at Montserrat College of Art in Massachusetts.

She keeps active research in art education, publishing, and presenting internationally. Her current research interests include lifelong learning, socially engaged and relational art practices, and contemporary arts-based research methods and pedagogies.

RÉBECCA BOURGAULT, likovna umjetnica, obrazovala se u umjetničkom području nakon godina umjetničkog iskustva i poučavanja umjetnosti u atelijeru. Docentica je na katedri Umjetničkog obrazovanja na Fakultetu likovnih umjetnosti Sveučilištu u Bostonu. Doktorirala je Umjetnost i obrazovanje u području umjetnosti na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta Columbia u New Yorku. Nakon prediplomskog studija umjetnosti na Sveučilištu Concordia u Montréalu, koji je završila *cum laude*, magistrirala je kiparstvo na Sveučilištu Calgaryju. Predavala je u području visokog obrazovanja u Calgaryju, na Fakultetu Brooklyn Gradskog sveučilišta u New Yorku, na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta Columbia, na Umjetničkom fakultetu Montserrat u Massachusettsu. Aktivna je u istraživanju umjetnosti, umjetničkom obrazovanju, objavljuje i izlaže radove na međunarodnim konferencijama. Njezina recentna istraživanja uključuju cjeloživotno učenje, društveno angažiranje i relacijske umjetničke prakse te suvremene istraživačke metode i pedagoške pristupe utemeljene u umjetnosti.

The aesthetics between us: lifelong learning from learning to do / Estetika između nas: cjeloživotno učenje kroz učenje kako raditi

Ms. Yu Yi-Ling – Yuan Ze University

ABSTRACT In the contemporary world, art education provides the possibilities for development of pupils' creativity, critical thinking, and critical attitude towards art and culture. Contemporary art education should not only be because of the respect for and greatness of art itself, but because art has the possibility of making life richer. Therefore, everyone has a need to learn art. The so-called "art never retreats" refers to the "eternal return" of "art" in human emotion. In other words, we return to the eternal homeland of the spiritual world through "art".

Creativity is based on popular art training and aesthetic education. Creative thinking should be achieved through the process of diversification to form an area with multi-faceted and abstract structure. Because art has an essential quality (timbre), I proposed a visual art and aesthetics project, which is based on the implementation of artistic objectives in the teaching of visual arts and also the aesthetic encounter of politics, society, history, culture and the environment. The experimental programme was performed at National Taiwan Museum of Fine Arts.

The results of the research confirmed that implementation of aesthetic perception education can have a positive impact on students' views of art and on the overall popularity of related learning. Examples of education in aesthetic experience and aesthetic perception can be used as guidelines for the implementation of art and multicultural education. Well-rounded and open-minded education (from politics, society, history, culture and the environment, etc.) has become the door to the continuous development of intelligence and thinking.

Keywords: meaning; sensibility; practice; seeing; thinking

SAŽETAK U suvremenome svijetu, umjetničko obrazovanje kod učenika potiče razvoj kreativnosti, kritičkog razmišljanja i kritičkog stava prema umjetnosti i kulturi. Suvremeno umjetničko obrazovanje ne bi trebalo postojati samo zbog poštovanja prema važnosti umjetnosti, već zbog toga što umjetnost

ima mogućnost obogatiti život. Prema tome, svatko ima potrebu učiti umjetnost. Umjetnost nikada ne prestaje i uvijek se vraća kroz čovjekove emocije. U duhovnom smislu, kroz umjetnost se vraćamo u vječnu domovinu.

Kreativnost se temelji na obrazovanju iz područja popularne umjetnosti i estetskom obrazovanju. Kreativno razmišljanje postiže se kroz process diversifikacije kako bi se oblikovalo područje višestruke i apstraktne strukture. Zbog esencijalne umjetničke kvalitete, predložila sam projekt iz vizualnih umjetnosti i estetike koji se temelji na implementaciji umjetničkih ciljeva u nastavi vizualnih umjetnosti i u estetskom susretu politike, društva, povijesti, kulture i okruženja. Ovaj eksperimentalni program izведен je u Tajvanskom nacionalnom muzeju likovnih umjetnosti.

Rezultati istraživanja potvrđuju da provedba odgoja za estetsku percepciju može imati pozitivan utjecaj na stajalište učenika o umjetnosti i o cijelokupnoj popularnosti učenja koje je povezano s tim. Primjeri odgoja za estetsku percepciju mogu se koristiti kao smjernice za uključivanje umjetnosti u multikulturalno obrazovanje. Zaokruženo obrazovanje, ali otvoreno obrazovanje (prema politici, društvu, kulturi i okruženju, itd.) ključ je za kontinuirani razvoj inteligencije i razmišljanja.

Ključne riječi: misliti; osjetljivost; vidjeti; uvježbati; znati

I am IRENE, YU YI-LING (游逸伶) and come from Taiwan. Hold a post the art consultant of the Liu Qi-Wei (劉其偉) Culture and Art Foundation, Art curator and lecturer of the National Taiwan Museum of Fine Arts, Independent curator, and Ph.D.student in cultural industry and cultural policy at the School of Humanities and Social Sciences of Yuan Ze University in Taiwan. I am a Chinese Peking Opera actress, act the part of lǎo dàn (an elderly woman character type in Chinese operas). My major and research fields are curatorial theory, art marketing and management, the history of Eastern and Western art, cultural and creative industries, aesthetic theory and cultural policy analysis.

IRENE YU YI-LING (游逸伶) dolazi iz Tajvana. Radi na mjestu umjetničkog savjetnika u Institutu za umjetnost i kulturu Liu Liu Qi-Wei (劉其偉), kao kustos i predavač tajvanskog Nacionalnog muzeja likovnih umjetnosti, slobodni kustos, a istovremeno je studenica poslijediplomskog studija u području kulturnih industrija i kulturne politike u Školi za humanističke i društvene znanosti na Sveučilištu Yuan Ze u Tajvanu. U kineskoj operi glumi u ulozi lǎo dàn (lik starije žene tipičan za pekinšku operu). Njezina su glavna istraživačka područja kustoska teorija, umjetnički marketing i menadžment, povijest Istočne i Zapadne umjetnosti, kreativne i kulturne industrije, teorije estetike i kulturne industrije te analiza kulturne politike.

Embracing the Visual Arts as a Tool for Learning and Healing / Prigrlići vizualne umjetnosti kao alat za učenje i исцјелjenje

Dr. Peter Vietgen – Brock University

ABSTRACT This presentation will highlight the results of a research study conducted at Soaring Eagles, an Indigenous Alternative Secondary School, located in the Niagara Region, Ontario, Canada. With very little to no visual arts taking place in a program with students whose culture was naturally rich in the arts, the researcher proposed to implement a project to engage the secondary students in an exploration of the Calls to Action put forward by the Truth and Reconciliation Commission of Canada, in 2012. These Calls to Action were presented to the citizens of Canada to help the country move forward to a place of understanding of the suffering of the close to 150,000 Indigenous children who were forced to attend the 139 residential schools that were operating across the country from 1834 – 1996. Using the visual arts as the language of communication, this research project served a two-fold goal – a) to familiarize the students with the language of art found in the learning expectations in the Ontario Visual Arts Curriculum, and b) to give the students a voice to use the language of art as a vehicle to express their thoughts, ideas and personal stories around the content found in the Calls to Action shared in the Truth and Reconciliation Commission of Canada Report and what these Calls to Action meant to them as Indigenous youth living in Canada today. The project culminated in an exhibition of the student artwork being showcased at a public art gallery in the Niagara Region. This presentation will include images of the student artwork produced as well as post project reflections by the participating students and the classroom teacher, as a result of interviews conducted after the project was completed. With the conference theme of life-long learning, this presentation will share how visual arts can be used as a tool for generations of people to learn and heal together as they confront a difficult chapter of a country's history.

Keywords: art practice; indigenous youth; strength; voice

SAŽETAK Ova će prezentacija istaknuti rezultate istraživanja provedenog u Soaring Eagles, autohtonoj alternativnoj srednjoj školi, koja se nalazi u regiji Niagara, Ontario, Kanada. Vizualne umjetnosti u programu te škole zauzimaju vrlo malo ili nimalo prostora kod učenika čija je kultura bila prirodno bogata umjetnošću pa se istraživač odlučio za implementiranje projekta kako bi se učenike potaknulo na istraživanje „Poziva na akciju“ kojeg je 2012. donijela Komisija za istinu i pomirenje u Kanadi. „Pozivi na akciju“ prezentirani su kanadskim građanima kako bi pomogli da se zemlja pomakne korak naprijed u razumijevanju patnje približno 150.000 domorodačke djece koja su bila prisiljena polaziti 139 internata koji su djelovali diljem zemlje od 1834. do 1996. Koristeći vizualne umjetnosti kao jezik komunikacije, ovaj projekt je ostvario dvostruki cilj: a) upoznati učenike s jezikom umjetnosti koji se nalazi u očekivanjima učenja u ontarijskom Nastavnom planu i programu vizualnih umjetnosti i b) dati učenicima da kroz jezik umjetnosti izraze svoje misli, ideje i osobne priče vezane uz sadržaj „Poziva na akciju“ te uz značenje tog projekta za njih kao urođeničku mladež koja danas živi u Kanadi. Projekt je kulminirao izložbom učeničkih umjetničkih radova koji su prikazani u javnoj umjetničkoj galeriji u regiji Niagara. Ova će prezentacija uključivati slike učeničkih radova i postprojektne refleksije učenika i nastavnika koji su sudjelovali u projektu kao rezultat intervjua provedenih nakon što je projekt završio. Vezano uz cje-loživotno učenje kao temu konferencije, ova će prezentacija podijeliti kako vizualne umjetnosti mogu biti korištene kao alat kako bi generacije ljudi učile zajedno i zacijelile suočavajući se s teškim poglavljem kanadske povijesti.

Ključne riječi: glas; mladi urođenici; snaga; umjetnička praksa

DR. PETER VIETGEN is an Associate Professor of Art Education in the Faculty of Education, Brock University, Niagara Region, Ontario, Canada. Previous to this role, Peter served as a Visual Arts Consultant for the Toronto District School Board, the largest school board in Canada. Peter is the current President of the Canadian Society for Education through Art, the national subject association for Visual Arts in Canada. Peter's research interests include Teacher Education and the Arts, Museum/Gallery and School Partnerships, and Social Justice and the Arts. As a passionate arts educator, Peter has presented research and workshops at conferences locally, nationally and internationally. A practicing artist himself, Peter has a keen interest in the art of photography.

DR. PETER VIETGEN je izvanredni profesor umjetničkog obrazovanja na Fakultetu za obrazovanje Sveučilišta Brock u Ontariju. Prije toga je radio kao konzultat za vizualne umjetnosti u Školskom odboru za okrug Toronto, najveći školski odbor u Kanadi. Predsjednik je Kanadskog društva za obrazovanje kroz vizualne umjetnosti. Njegovi istraživački interesi uključuju umjetničko obrazovanje učitelja, partnerstva među muzejima/galerijama i školama, socijalno pravo i umjetnost. Kao strastveni predavač u području umjetnosti, predstavljao je radove i držao radionice na konferencijama diljem svijeta. I sam je praktični umjetnik i istinski zaljubljenik u umjetničku fotografiju.

Uloga likovne terapije u sustavu odgoja i obrazovanja / The Role of Visual Art Therapy in the Education System

Prof. Ivana Ježić – Centar za autizam Zagreb, retired

SAŽETAK Kao odgojno-obrazovna metoda sve je prisutnija uporaba ne-verbalne komunikacije uz emocionalno-doživljajnu komponentu koja može olakšati usvajanje sadržaja.

U današnjemu svijetu više nisu ugrožena samo djeca i mladi s teškoćama i poremećajima budući da ima još više osoba sa posebnim potrebama te iskustvom i u riziku siromaštva, zanemarivanja i zlostavljanja. O tome same osobe, osobito djeca i mladi u pubertetu i adolescenciji, ne samo da ne govore nego to ne mogu ili niti ne žele osvijestiti.

Edukacijska politika već dugo smatra da sustav odgoja i obrazovanja treba preuzeti glavnu brigu za izgradnju emocionalno, psihički, duhovno i socijalno zrele osobe, ali nema kapaciteta da to provede, osobito s djecom s teškoćama i zahtjevnom djecom. Predškolski, razredni i predmetni učitelji/nastavnici/profesori te stručni suradnici s temeljnom naobrazbom samo se uz velik individualan trud i dodatnu edukaciju mogu nositi sa svakodnevnim situacijama u praksi. Tu likovne aktivnosti mogu svima biti dragocjene, osobito učenicima. U likovnoj se terapiji osoba služi likovnim sredstvima izražavanja da spontano i neposredno pristupi svojoj unutrašnjosti preko različitih zadataka te bez misaone samokontrole „neverbalno upozna, istraži i obradi“ svoje probleme, ali i potrebe i želje te potraži rješenje i otkrije svoje potencijale koji će ju osnažiti da uvidi i prihvati ili promijeni okolnosti te da ide dalje sa što manjim teretom, usmjerena prema nečemu vrijednom i za nju značajnom. Osobito značenje ima dvosmjerna komunikacija i pozitivna terapija, kao i kreativni izričaj i likovno stvaralaštvo.

Likovna se terapija s ciljem upoznavanja osobe i uspostavljanja komunikacije s njom, kao i izgradnjom bitnih stavova i identiteta može sustavno i ciljano provoditi u okviru likovnih aktivnosti i razredne zajednice, preko izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti i projekata, ovisno o educiranosti voditelja, pomoću

projektivnih testova opisanih u literaturi, ali i mnogobrojnih likovnih zadatka povezanih s materijalima i tehnikama, odabranim elementima likovnoga jezika i/ili opažanjem, preko zanimljivoga motiva, obrade gradiva pojedinih predmeta ili međupredmetnih sadržaja, odnosno sudjelovanjem u različitim projektima. Sve se može primijeniti i na cijelokupnu populaciju i u cijeloživotnome obrazovanju.

Izlaganje će obilno pratiti likovni primjeri nastali u osnovnoškolskome odgojno-obrazovnom programu likovne kulture i likovne terapije u Centru za autizam u Zagrebu.

Ključne riječi: identitet; neverbalna komunikacija; pozitivna terapija

ABSTRACT Non-verbal communication, including an emotional-experiential component facilitating the acquisition of educational contents, is being increasingly used as an educational method.

Today, not only children and young people with disabilities, but also people with special needs, with experience of poverty, neglect and abuse are exposed to difficulties. Usually such persons, especially small children and children in puberty or adolescence, not only do not talk about those issues but are not able or willing to become aware of them.

Educational policy has been arguing for a long time that the education system should take over as the main caretaker of building emotionally, mentally, spiritually and socially mature persons, but it seems not to have the capacity to carry it out, especially when educating children with disabilities and demanding needs. The pre-school or primary school teachers, as well as teachers in higher grades of elementary school, school pedagogues, psychologists and educational rehabilitators with regular education can hardly cope with everyday situations in practice without great individual effort and additional education. In this situation, visual arts activities can be valuable to everyone, especially to pupils/students.

In visual art therapy, a person uses artistic expression in order to approach spontaneously and directly his or her inner world through various tasks and without conscious self-control. Art therapy enables children/young persons to “approach non-verbally, to explore and process” their problems, but also their needs and desires. Thus, they can search for solutions and discover their potentials that will strengthen them to see and accept, or to change the circumstances, and to move on with as little burden as possible, focussed at something

valuable and full of meaning. Two-way communication and positive therapy, as well as creative expression and artistic creation, are particularly valuable. Visual art therapy aiming at getting in touch with the inner world of children/young persons and establishing communication with them, as well as at building their important personal attitudes and identities, can be systematically and purposefully implemented in the framework of artistic activities in the classroom, or through extracurricular and extrainstitutional activities and projects. The therapy will depend on the education of the teacher. Teacher will use projective tests described in literature, as well as numerous tasks related to artistic materials and techniques, selected elements of the visual art language and perception. Teacher will choose interesting themes when teaching school subjects or cross-curricular contents, or when participating in different projects. Art therapy can equally be applied to the entire school population and to lifelong education.

The presentation will be exemplified by visual art works made by the pupils in elementary school, in both the visual arts program and art therapy at the Centre for Autism in Zagreb.

Keywords: identity; nonverbal communication; positive therapy

IVANA JEŽIĆ rođena je u Zagrebu, završila Klasičnu gimnaziju i studij povijesti umjetnosti i arheologije na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Više od 25 godina radila u Centru za autizam u Zagrebu kao učiteljica-mentor likovne kulture i likovna terapeutkinja. Objavila mnogo članaka o posebnostima likovnoga rada s djecom s teškoćama, kreativnosti, primjeni likovne terapije, uspostavljanju komunikacije i pristupu osjećajima, različitim metodičkim postupcima vođenja djece s teškoćama pri likovnim aktivnostima, korelaciji likovne kulture i drugih predmeta; održala mnogo predavanja, radionica i tribina, postavila mnogo izložaba likovnih radova učenika Centra koji su osvojili brojne nagrade i priznanja u konkurenциji učenika i osoba sa/ bez teškoća na izložbama i natječajima u Hrvatskoj i inozemstvu. Od 2016. je u mirovini, ali i dalje drži predavanja i radionice. Za tisak joj je prihvaćena knjiga „Likovni izazovi i poticaji. Djeca s teškoćama i poremećajima u odgoju i obrazovanju, rehabilitaciji i terapiji“ (330 stranica rukopisa). Piše knjigu o likovnoj terapiji.

IVANA JEŽIĆ was born in Zagreb, graduated from the Classical Gymnasium and studied Art history and Archaeology at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. For more than 25 years she worked at the Centre for Autism in Zagreb as a teacher of

visual arts and art therapist. She has published many articles on the peculiarities of guiding children with disabilities in art work, on creativity, application of art therapy in education, on establishing communication and enabling access to feelings of children, on various methodical procedures in art activities, correlation of visual art principles and other school subjects; she held many lectures, workshops and forums, staged many exhibitions of the pupils/students of the Centre that won numerous awards and recognitions in international/national competitions of young persons, both with and without difficulties, in Croatia and abroad. Her book "Challenges and Incentives when teaching Children with Disabilities in Education, Rehabilitation and Therapy" was given support by the Ministry for science and education and was accepted for printing in 2020 (330 pages of the manuscript). She is writing a book on art therapy.

Socially Conscious Artwork Designed to Disrupt Systemic Behaviours: Anti-Bullying Movement Program and Active Inclusion Program / Društveno osviještena umjetnička djela dizajnirana kako bi omela sustavna ponašanja: program protiv nasilja i program aktivne inkluzije

Carmen Moreira – SQx Dance Company

ABSTRACT A presentation of SQx's two new programs that were created to disrupt systemic issues in youth populations:

Anti-Bullying Movement Program: designed to disrupt systematic bullying

Active Inclusion Program: designed to disrupt discrimination, intolerance, and racism.

I will reference programming within Canada, Mexico and Europe.

Participants of past programming identified that bullying, discrimination, racism grows-up to be harassment, violence, terrorism, hate crimes, loneliness, substance abuse, and suicide. Additionally, in rural and remote populations (which are often ethnically homogenous), bullying can be an incubator for discrimination and racism as youth grow-up and move to urban areas.

Therefore, based on feedback from educators and youth, we created our two new socially targeted programs: Anti-Bullying Movement Program and Active Inclusion Program.

Through our programs, which use choreology (the study of dance science) to promote positive social values such as: kindness, cooperation, and selflessness, participants learn to embrace differences, disagreements, and fear.

In terms of outcomes, the programs promote the practice of friendship-building to disrupt systemic issues – because we do not have to be the same to be friends. Friendship-building also strengthens attachment to schools and communities and encourages community resiliency, belonging, and vibrancy. Graduates of the programs return to their communities as role models for demonstrating positive social behaviours and interpersonal skills. Most

importantly, the programs provide transformative, meaningful experiences that increase belonging by disrupting systemic issues in at-risk communities through the lens of increased engagement and access to art, culture, and physical activity.

For investor accountability, we implemented a strategic qualitative and quantitative long-term evaluation plan to test and guarantee programming effectiveness.

The implications of these new programs are increased public awareness of the arts and artists for at-risk and underrepresented youth. The new programs, ultimately, provide vulnerable youth opportunities for expression, learning, personal development, and addressing community issues. The programs also lead to more art being produced and presented with results increased job opportunities for rural-based artists.

Keywords: arts-based community development, innovation, dance

SAŽETAK Prezentacija dvaju novih programa plesne skupine SQx koji su stvoreni kako bi prekinuli sustavne probleme u mladoj populaciji:

- Program kretanjem protiv vršnjačkog nasilja: dizajniran da prekine sustavno vršnjačko nasilje
- Program aktivne inkluzije: dizajniran da prekine diskriminaciju, intoleranciju i rasizam
- Pozivat će se na programe provođene u Kanadi, Meksiku i Europi.

Bivši sudionici programa posvjedočili su da vršnjačko nasilje, diskriminacija i rasizam prerastaju u uznemiravanje, nasilje, terorizam, zločine iz mržnje, samoću, zloupotrebu opojnih droga i samoubojstva. U ruralnim i zabačenim populacijama (koje su često etnički homogene), vršnjačko nasilje može biti inkubator za diskriminaciju i rasizam kad mladež odraste i preseli u urbana područja.

Sukladno tome, bazirano na povratnim informacijama dobivenim od edukatora i mladeži, stvorili smo dva nova društveno usmjerena programa: Program kretanjem protiv vršnjačkog nasilja i Program aktivne inkluzije.

Kroz naše programe, koji koriste koreologiju (znanost koja se bavi proučavanjem plesova) za promoviranje pozitivnih društvenih vrijednosti kao što su dobrota/ljubaznost, suradnja i nesebičnost/altruizam, sudionici nauče kako prigriliti razlike, neslaganja i strah.

U smislu ishoda, programi promoviraju praksu stvaranja prijateljstava kako bi prekinuli sustavne probleme – jer ne moramo biti isti kako bismo bili prijatelji.

Stvaranje prijateljstava također osnažuje pripadnost školama i zajednicama i potiče otpornost i osjećaj pripadnosti u zajednici.

Polaznici koji su u potpunosti završili programe vraćaju se svojim zajednicama kao uzori za izražavanje pozitivnih društvenih ponašanja i međuljudskih vještina. Programi pružaju transformacijska, značajna iskustva koja pojačavaju osjećaj pripadnosti prekidanjem sustavnih problema u rizičnim zajednicama kroz metode povećanog angažmana i pristupa umjetnosti, kulturi i fizičkoj aktivnosti.

U smislu investitorske odgovornosti implementirali smo strateški kvalitativni i kvantitativni dugoročni plan evaluacije kako bi testirali i garantirali učinkovitost programa.

Implikacije ovih novih programa su povećana javna svjesnost o mladim umjetnicima iz rizičnih i nedovoljno zastupljenih zajednica i o njihovoj umjetnosti. Ovi novi programi u konačnici pružaju ranjivoj mladeži prilike za izražavanje, učenje, osobni razvoj i adresiranje problema u zajednici. Programi također vode stvaranju više umjetnosti i povećavaju mogućnost zapošljavanja za umjetnike iz ruralnih područja.

Ključne riječi: razvijanje zajednice kroz umjetnost; inovacija; ples

CARMEN MOREIRA is a Portuguese-Canadian with dual-citizenship. She graduated from Mount Allison University (BA Hons) in 2008 and London Contemporary Dance School (BA (Hons) Contemporary Dance) in 2011. Carmen is the Executive Director of SQx Dance Company (sqxdance.org). In 2016, SQx's programmes delivered to 120 000 in Canada. Carmen and SQx's work have also been presented in Spain, Norway, Italy, Mexico, Greece, Portugal, Poland, Iceland, and New York. Carmen and SQx's work have also been supported by Government of Canada, Government of Azores, Province of British Columbia, Columbia Basin Trust, Boeing, Canadian Tire, Pacific Northern Gas, and Telus. In 2017, Carmen was a recipient of the British Columbia Social Innovation Youth Award as well as Shaw Canada's 150 Award. In 2018, Carmen was diagnosed with congenital heart disease (because of a CM hole in her heart) as such Canada Council now identifies Carmen as a disability artist.

CARMEN MOREIRA je Kanađanka portugalskog podrijetla sa dvojnim portugalskim i kanadskim državljanstvom. Godine 2008. završila je preddiplomski studij na Sveučilištu Mount Allison, a 2011. godine preddiplomski studij Suvremenog plesa na Londonskoj školi suvremenoga plesa. Carmen je izvršni voditelj plesne skupine SQx (sqxdance.org).

U 2016. godini programi plesne skupine SQx pomogli su 120.000 ljudi u Kanadi. Rad kojim se bave Carmen i SQx također je prezentiran i u Španjolskoj, Norveškoj, Italiji, Meksiku, Grčkoj, Portugalu, Poljskoj, Islandu i New Yorku. Njihov rad poduprli su kanadska vlada, regionalna vlada Azora, pokrajina Britanska Kolumbija, Columbia Basin Trust, Boeing, Canadian Tire, Pacific Northern Gas te Telus. Godine 2017. Carmen je primila nagradu za društvenu inovaciju mladeži Britanske Kolumbije te nagradu telekomunikacijske tvrtke Shaw povodom njihovog 150. rođendana za 50 iznimnih pojedinaca i organizacija. Godine 2018. Carmen je dijagnosticirana prirođena srčana mana pa sukladno tome Kanadski umjetnički odbor Carmen svrstava u umjetnike s invaliditetom.

Art Expression, a journey into the inner world of one adolescent with Borderline personality disorder / Likovni izraz – putovanje u unutarnji svijet adolescentice s graničnim poremećajem osobnosti

Mr. Adriana Divković Mrše – Arts Academy University of Split

Dr. Dunja Pivac – Arts Academy University of Split

Dr. Tomislav Franić – Department of Psychiatry, University Hospital Centre Split; School of Medicine University of Split

ABSTRACT This paper is mainly based on qualitative research of the visual expression of an adolescent with borderline personality disorder. Her artistic expression gives us insight into the young woman's layered and intimate inner world and also enables us to understand her complex relationship with the environment around her. Very personal artistic expression in three cycles that covers the following themes: "How I am experiencing myself", "Experiencing myself in the relation to the environment" and "Learning about myself", demonstrates the complexity of her mental state and a high level of creativity. In a non-invasive way, through drawings, she is expressing gender uncertainty, difficult relationship with her family and general identity concerns. All three thematic cycles have been started and completed between September 2018 and December 2018.

The goal of artistic creation, as well as research, is to discover how one experiences herself with the emphasis on gender and sexual identity. Further goals include understanding how she interprets her artistic work and gaining insight into the internal mental state during and after the creation process. Another aim of the research was to examine through self-assessment adolescent's personal satisfaction during and after the artistic creation.

A big part of the data used for the research, was collected retrospectively such as written poems and texts as the essential information to interpret her artistic creation. Additional data was gathered through the structured questioner

answered by the multidisciplinary research group formed of external observers including students from the Arts Academy University of Split and psychologists from University Hospital Centre Firule in Split. Although two different academic backgrounds were involved, the findings of the research group members were very similar, they all perceive risky parameters in adolescent mental health and confirm the projective dimension of her drawings. Both the adolescent's self-assessment and the research group, have confirmed an improved spiritual, self-regulating and self-empowering component. This confirms the basic hypothesis of the researchers that argue how fine arts can be a useful tool in discovering, accepting and, potentially, changing ourselves.

Keywords: art; art therapy; gender/sex identity

SAŽETAK Ovaj je rad utemeljen poglavito na kvalitativnom istraživanju likovnog izražavanja adolescentice s graničnim poremećajem osobnosti. Njezin likovni izraz pruža nam uvid u slojeviti i intimni unutarnji svijet mlade žene, ali i suočavanje s okolinom koja je okružuje. Kompleksnost njenog psihičkog stanja prikazana je kroz osobnu likovnu ekspresiju u tri tematska ciklusa likovnih radova s nazivima: „Slika sebe, doživljaj sebe“, „Doživljaj utjecaja okoline u odnosu na mene“ i „Učim o sebi/Mijenjam se u vremenu“, kojima autorica izražava bogato likovno umijeće i visoku razinu kreativnosti. Ne invazivnim načinom, likovnom ekspresijom, progovara o teškim odnosima s obitelji, identitetu za kojim traga i problematici svoje spolnosti. Sva tri tematska ciklusa otpočeta su i završena su u razdoblju od rujna 2018. do prosinca 2018. godine.

Cilj likovnog stvaranja, ali i istraživanja, uključivao je otkrivanje doživljaja sebe s naglaskom na rodni/spolni identitet, objašnjavanje likovne interpretacije sebe te stjecanje uvida u svoja unutrašnja stanja za vrijeme i nakon bavljenja likovnim stvaranjem. Nadalje, cilj istraživanja je uključivao i ispitivanje osjećaja osobnog zadovoljstva adolescentice tijekom i nakon likovnog stvaranja, izraženog na skalama samoprocjene.

Mnogi podatci korišteni u istraživanju prikupljeni se retrospektivno, pregledana je postojeća dokumentacija u obliku likovnih crteža, pisanih pjesama i tekstova kojim adolescentica verbalizira i nadopunjuje svoje likovno stvaralaštvo. Dodatni podatci proizašli su iz strukturiranog upitnika čiji je cilj bio usprediti dobivene rezultate kod različitih skupina vanjskih promatrača u odnosu na osobnu interpretaciju same autorice.

Vanjski promatrači bili su: tri studentice Likovnog odjela Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu te ptero psihologa iz Kliničkog bolničkog centra Fimru u Splitu. Svi osam ispitanika, iako različite naobrazbe, doživljavanjem i vrednovanjem likovnih radova, naslućuju rizične parametre u mentalnom zdravlju adolescentice te potvrđuju projektivnu dimenziju njenih crteža/slika. Nadalje, tijekom likovnog stvaralaštva te nakon njega, dokazana je poboljšana duhovna, samoregulirajuća i samoosnažujuća komponenta doživljaja sebe, koju je iskazala sama autorica na skalama samoprocjene. To nam potvrđuje temeljnu pretpostavku o neupitnoj korisnosti likovnog stvaralaštva kao alata i puta za otkrivanje, prihvatanje te, potencijalno, mijenjanje sebe.

Ključne riječi: likovno stvaralaštvo; likovna terapija; rodni/spolni identitet

ADRIANA DIVKOVIĆ MRŠE was born in Rijeka in 1988. In 2013 she enrolled an undergraduate programme in Visual Culture and Fine Arts at the University of Split. She has received several honours and awards for her artistic and voluntary work. In 2017 she exhibited her work at the competition called Split-grafic Bienalle. She was one of the participants of the student project Graphic Action Split – Osijek, Croatia and one of the authors of the exhibition Graphics as a Field of Research in Varaždin, Croatia in 2018. During undergraduate programme in Visual Culture and Fine Arts she develops a passion towards implementing art in rehabilitation and education. Art therapy becomes her main interest and also the main focus of her master thesis. Since 2018 she has started professional training as a teaching assistant to a student with Asperger's syndrome at the elementary school Pavleka Miškina in Zagreb.

ADRIANA DIVKOVIĆ MRŠE rođena je u Rijeci 1988. Godine 2013. upisuje preddiplomski studij vizualne kulture i umjetnosti na Sveučilištu u Splitu. Dobila je više nagrada za svoj umjetnički i volonterski rad. Godine 2017. izlagala je svoje radove na natjecanju Međunarodni umjetnički biennale. Bila je jedna od sudionica studentskog projekta „Graphic Action Split – Osijek“ i jedna od autora izložbe „Grafika kao polje istraživanja“ u Varaždinu 2018. U Centru za vizualnu kulturu i likovne umjetnosti tijekom preddiplomskog studija počinje razvijati interes prema implementiranju umjetnosti u rehabilitaciju i obrazovanje. Umjetnička terapija postaje glavni fokus njezinog diplomskog rada. Od 2018. stručno se ospozobljava kao asistent u nastavi za učenika Osnovne škole Pavleka Miškina (Zagreb) s Aspergerovim sindromom.

DUNJA PIVAC, PhD is an assistant professor at the Arts Academy of the University of Split at the Department of Visual Culture and Visual Art. She graduated at the Faculty of Natural sciences, Mathematics and Educational areas of the University of Split and

completed her post-graduate studies at the Department of Art History at the Faculty of humanities and social sciences of the University of Zagreb. She finished her dissertation at the Department for the Studies of Motoric Disturbances, Chronic Diseases and Art Therapies at the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences of the University of Zagreb. Areas of her scientific occupation are: art education, art therapy and 19th century art. So far, she co-authored one scientific book and has published about 30 scientific and professional papers.

Dr. sc. DUNJA PIVAC docentica je na Umjetničkoj akademiji u Splitu na odsjeku za Vizualnu kulturu i umjetnost. Diplomirala

je na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti na Sveučilištu u Splitu i završila je postdiplomski studij na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Doktorirala je na Odsjeku za motoričke poremećaje, kronične bolesti i art-terapije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Područja njezinog znanstvenog rada čine: umjetničko obrazovanje, art-terapija i umjetnost 19. stoljeća. Koautorica je znanstvene knjige te je objavila tridesetak znanstvenih i stručnih radova.

TOMISLAV FRANIĆ, MD, PhD is an Assistant professor of psychiatry at Department of Psychiatry, University Hospital Centre Split; School of Medicine of the University of Split. He is child and adolescent psychiatrist and forensic psychiatrist.

Beside clinical work prof. Franić is the author of more than 80 scientific papers and presentations in high ranked international peer-reviewed journals and international conferences. He is co-author of chapters in several university textbooks.

He participated or still participates in EU funded projects like FP 7 funded THE MILESTONE PROJECT: Managing the Link and Strengthening Transition from Child to Adult Mental Health Care (in capacity of principal investigator for Croatia) or ongoing PROMISE Personalized Medicine Inquiry-Based Education (in capacity of co-leader).

Besides Medical School and several other Schools of the University of Split, professor Franić gives lectures at the Arts Academy of the University of Split, at course subject Psychodynamic development of personality and art expression as course leader.

Doc. prim. dr. sc. TOMISLAV FRANIĆ, dr. med. je docent na katedri za psihijatriju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Dječji je i adolescentni te forenzički psihijatar u Kliničkom bolničkom centru Split.

Osim kliničkog rada, docent Franić je autor više od 80 znanstvenih članaka i prezentacija u visoko rangiranim recenziranim međunarodnim časopisima i konferencijama. Koautor je više poglavlja u nekoliko sveučilišnih udžbenika.

Sudjelovao je ili još sudjeluje u EU financiranim projektima poput FP7 financiranog THE MILESTONE PROJECT: Managing the Link and Strengthening Transition from Child to Adult Mental Health Care (u ulozi glavnog istraživača za RH) ili tekućeg PROMISE Personalized Medicine Inquiry-Based Education (u ulozi suistraživača).

Osim Medicinskog fakulteta te još nekoliko fakulteta Sveučilišta u Splitu, docent Franić izvodi nastavu na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu – kolegij „Psihodinamski razvoj ličnosti i likovna ekspresija“ kao nositelj.

Polyphonic singing with children and adults: What happens while rehearsals? / Višeglasno pjevanje kod djece i odraslih: Što se događa na probama?

Mrs. Elsbeth Thürig – Zurich University of Teacher Education

ABSTRACT Singing and speaking are part of human nature and culture. Singing allows an immediate access to musical experiences. Especially, singing together in a choir or in a class enriches cultural feelings of belonging, since everyone's voice and vocal contribution is supported by the group while creating a polyphonic song. Choir singing is therefore a widespread cultural practice. Previous research on choir singing focused on social functions, on health and well-being. Our research interest focuses choir rehearsals and singing lessons as complex social processes. During a rehearsal, group members contribute in various ways to reach the goal to jointly construct a new song. Yet, the choir director has a key role. The aim of our research is to analyze and describe the processes and the stepwise achievements while rehearsing a polyphonic song, and how the singers and the director interact. The leading person's observations, instructions, feedback, modelling parts of the song, and gestures play an important role in this social cultural practice. Methodologically, video recordings of such events and, moreover, selected audio recordings of individual singers allow to reconstruct the event at various levels. First results show that the process of learning a new song is an individual act, yet socially supported. Although the choir acts as shared platform, the individual singers use it very differently.

Keywords: choral singing; cultural practice; music education; social interaction

SAŽETAK Pjevanje i govorenje dio su ljudske prirode i kulture. Pjevanje omogućava izravan pristup glazbenom iskustvu. Osobito pjevanje u zboru ili u razredu obogaćuje osjećaj kulturne pripadnosti jer za izvođenja višeglasne pjesme grupa podržava svačiji glas i vokalni doprinos. Zborsko pjevanje je zbog toga raširena kulturna praksa. Prijašnja istraživanja zborskog pjevanja

bila su usredotočena na društvene funkcije, zdravlje i dobrobit sudionika. Naše se istraživanje fokusira na zborske probe i satove vokalne tehnike kao na kompleksne društvene procese. Tijekom probe, članovi grupe na različite načine doprinose postizanju cilja, a to je zajedničko stvaranje nove pjesme. Ipak, zborski dirigent ima ključnu ulogu. Cilj je ovoga istraživanja analizirati i opisati procese i postepena postignuća tijekom uvježbavanja višeglasne pjesme, načine na koje pjevači i zborovođa komuniciraju. Primjedbe, upute, povratne informacije, modeliranje dijelova pjesme, geste zborovođe igraju važnu ulogu u ovoj društveno-kulturnoj praksi. Metodološki, video snimke proba i odborne audio snimke individualnih pjevača omogućavaju rekonstrukciju događaja na više razina. Prvi rezultati pokazuju da je proces učenja nove pjesme individualni čin, ali je društveno podržan. Iako je zbor zajednička platforma, pojedinci tu platformu koriste veoma različito.

Ključne riječi: društvena interakcija; glazbeno obrazovanje; kulturna praksa; zborsko pjevanje

ELSBETH THÜRIG is a lecturer in music pedagogy at the University of Teacher Education in Zurich. Singing and choral conducting are her great passion. She heads various choirs and gives workshops in choir singing and music education. She is a PhD student at the University of Zurich. Her research goal is to understand how people (children and adults) learn and achieve polyphonic singing. Therefore, she leads various rehearsals and singing lessons and studies this cultural practice with video and audio data. Moreover, she interviews the singers to understand their perspective after the rehearsal. For further information: <https://www.elsbeth-music.ch/>.

ELSBETH THÜRIG je predavačica glazbene pedagogije na Fakultetu za obrazovanje nastavnika u Zürichu. Pjevanje i zborsko dirigiranje njezina su velika strast. Vodi različite zborove i radionice o zborskem pjevanju i glazbenom obrazovanju. Studentica je doktorskog studija na Sveučilištu u Zürichu. Cilj je njezina istraživanja otkriti načine na koje ljudi (djeca i odrasli) uče i ostvaruju višeglasno pjevanje. S tim ciljem održava niz proba i satova pjevanja te proučava tu kulturnu praksu kroz video i audio zapise. Osim toga, intervjuije pjevače kako bi razumjela njihovu perspektivu nakon proba. Za više informacija: <https://www.elsbeth-music.ch/>.

Klasični instrument kao smjernica u cjeloživotnom učenju / Classical instrument as a guideline to lifelong learning

Mrs. Silvana Vulas – Osnovna glazbena škola Lovro pl. Matačić, Omiš

SAŽETAK Violina kao sinonim klasičnog instrumenta svojim razvojem je zanimljiv instrument (kratak opis razvoja) uz iznošenje poznatih (Stradivari) i manje poznatih podataka (razvoj gudala i podmetača). Glazbena umjetnost kao podloga za stvaranje okvira specijalizirane poduke.

Tijek individualnih poduka se mijenja, a danas koristimo formalno (učenik, student) i neformalno obrazovanje (djeca, mladež i odrasli). Formalno započinje već u predškolskom uzrastu te se prenosi na osnovnoškolsku, srednjoškolsku i akademsku razinu. Neformalno obrazovanje može krenuti od istih početaka bez ograničenja u završetku obrazovanja.

Primjeri iz osobne prakse s opisom stečenih iskustava prikazuju presjek cje-lokupnog obrazovanja na tom području (predškolski uzrast, osnovnoškolski, srednjoškolski, akademski, obrazovanje odraslih) sa posebnim osvrtom na individualizaciju u pristupu.

Samorefleksija kao motivacija za nastavak učenja, te povezivanje različitih aktivnosti tijekom razvoja učenja, razvoj karijere i cjeloživotno učenje samog predavača su implementirani u prenošenje znanja učeniku. Povezujući te pojmove u zajednički nazivnik – podučavatelj, dolazimo do saznanja kakav učitelj je potreban za sigurno i uspješno podučavanje.

Ukazuje se na napredak polaznika u ovisnosti o fluktuaciji informacija i aktivnosti procesa učenja među sudionicima (učitelj – učenik) gdje postoji stalna potreba za dvosmjernom interakcijom (učitelj – učenik ili učenik – učitelj). Namjera je ukazati na potrebu ovakvog prijenosa informacija u cilju postizanja obostranog sazrijevanja sudionika procesa učenja neovisno o razini na kojoj se učenik nalazi.

Ključne riječi: formalno i neformalno obrazovanje; glazbena umjetnost; obrazovanje po uzrastima; prenošenje znanja; violina

ABSTRACT This article is about the violin, a synonymous for a classic instrument, which presents the most interesting instrument by its development (short description of the development), mentioning the famous instrument makers (Stradivari) and less known information (development of bow and chinrest). The article deals with the art of music as a base for the development of a specialized training framework.

Process of development of the individual lessons and its changes is a point of interest of the article, dividing the subject on nowadays variants – formal education (pupil, student) and informal education (children, young people, adults). It explains the formal education as a type of education which starts with pre-school level and continues through the elementary school, high school and academic level. Similarly, informal education can start on the same level but there are no limitations regarding the final stage of the education.

The examples from the author's practice, with a description of the gained experiences, show an overview of the educational system in this field (preschool, elementary school, high school, academic level, adults' education) with a special focus on individual approach.

Self-reflection as a motivation tool for further development of education, a connection between the different activities during the development of the educational process, career development and the teacher's whole-life education is implemented in the knowledge transfer process. Connecting all these terms under the same denominator – mentor, we are revealing which kind of teacher is needed for a safe and successful education.

The article points out the progress of a student as an interrelation based on fluctuation of information and various learning activities between the actors (teacher-student) and where the need for a two-way interaction (teacher to student, student to teacher) is constantly present. The intention of the article is to emphasise the importance of such an exchange of information in order to achieve joint maturation of all actors in the learning process growth, regardless of the student's level.

Keywords: education by age; formal and informal education; knowledge transfer; music; violin

SILVANA VULAS. Početno obrazovanje započela u Glazbenom vrtiću GŠ Josip Hatze, koju zatim pohađa u osnovnoj i srednjoj školi. Upisuje Muzičku akademiju, istodobno uz angažman u HNK Split, te još za vrijeme studija radi kao učitelj u dvjema glazbenim školama (GŠ Josip Hatze, OGŠ Lovro pl. Matačić), a danas i u Privatnoj OGŠ

Boris Papandopulo. Podučava predmete violina, viola, komorna glazba i orkestar. Stalno je angažirana u mentoriranju učenika na raznim regionalnim, državnim i međunarodnim natjecanjima. Napreduovala je u zvanje učitelja mentora. Vodila je dvije Ljetne škole violine u Omišu. Sudionica je mnogobrojnih edukacija o raznim aspektima pedagoške prakse. Autorica je školskog projekta predškolskog obrazovanja Mala škola violine. Na europskoj konferenciji gudačkih pedagoga (ESTA) u Dresdenu zamjenjuje predsjednika hrvatskog ogranka. Osниvačica je Ansambla Strune – komornog sastava, a nastupa i solistički. Članica je Povjerenstva za nagrađivanje najuspješnijih odgojno-obrazovnih radnika od 2019.

SILVANA VULAS. She started her education at the Music kindergarten of Music School Josip Hatze and later continued her primary and secondary music education at the same institution. She studied at the Music Academy, while working at the Croatian National Theatre in Split, Music School Josip Hatze and Music School Lovro pl. Matačić during her studies and today she also works at Private Music School Boris Papandopulo. She teaches violin, viola, chamber music and orchestra and as teacher mentor mentors her students at regional, state and international competitions. She led two Violin Summer Schools in Omiš, participated in many conferences on various aspects of pedagogical practice, lead the school project of preschool education Little School of Violin. She is the vice-president of Croatian subsidiary of European String Teachers Association (ESTA). She is founder and soloist of Strings Chamber Ensemble. Since 2019, she is a member of the Committee for the most successful educational workers award.

Creativity & Co-working / Kreativnost i co-working

Dr. Tina Lee Odinsky-Zec – Zagreb School of Economics and Management

ABSTRACT Co-working in Croatia has become popular over the last decade in Croatia. With the rise in digital nomads and freelancers, spaces for individuals and small teams starting out have evolved to serve their needs of flexible, creative hubs for a diverse and independent workforce. These spaces offer a wide range of services including membership at varying levels, price points and bonus educational and social benefits. The aim of this study will be to conduct an assessment of creativity among the members of different co-working spaces in Croatia. The data will be collected in three ways. There will be a standardized creativity test (Alternative Use Test, Guilford et al, 1960); creativity self-assessment and a visual output of a creativity workshop (selfies to self-portraits).

During the ACE Conference, I will present the preliminary findings of the study including the number of participating co-working spaces, the total number of participants in the study, statistical results of the standardized test and self-assessment as well as show samples of the visual outputs and give the context for this study within the longitudinal work in adult creativity training and development. The value of this research will be to contribute to investigating this specific group of adult learners (co-working members) and their level of creativity. Future research is intended to be collected comparing this group to their counterparts in higher education (adult students) and in the corporate sector (full-time employees). Therefore it will be beneficial to share findings at ACE and connect with other researchers for collaborative and comparative studies going forward.

Keywords: adult training; co-working; creativity; Croatia; lifelong learning

SAŽETAK Co-working je u Hrvatskoj postao popularan tijekom prošlog desetljeća. S porastom broja digitalnih nomada i slobodnih djelatnika, prostori namijenjeni za pojedince i male timove razvili su se u kreativna središta za raznoliku i samostalnu radnu snagu. Ovi prostori nude široku paletu usluga

uključujući članstvo na različitim razinama i dodatne edukacijske i društvene prednosti. Cilj ovog istraživanja bit će provedba procjene kreativnosti među članovima raznih co-working prostora u Hrvatskoj. Podaci će se prikupljati na tri načina. Standardizirani test kreativnosti, samoevaluacija kreativnosti i vizualni rezultati radionice kreativnosti (selfies/sebići prema samoportretima). Tijekom konferencije ACE, prezentirat će preliminarna saznanja istraživanja, uključujući broj co-working prostora koji sudjeluju, totalni broj sudionika u istraživanju, statističke rezultate standardiziranog testa i samoevaluacije, te primjere vizualnih rezultata kreativne radionice i dati kontekst za ovu studiju u radu i razvoju kreativnosti odraslih.

Vrijednost ovog istraživanja je u doprinosu istraživanju ove specifične grupe odraslih učenika (članovi co-workinga) i njihove razine kreativnosti. Buduća istraživanja namjeravaju se sakupljati i iskoristiti za komparaciju ove grupe sa grupom njihovih ekvivalenta u visokom obrazovanju (odrasli studenti) i u poslovnom sektoru (stalni zaposlenici). Sukladno tome, biti će korisno podijeliti saznanja na ACE konferenciju i povezati se sa drugim istraživačima za suradnju i komparativne studije u budućnosti.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; co-working; Hrvatska; kreativnost; obuka odraslih

TINA LEE ODINSKY-ZEC is an educator, trainer, mentor and project designer. She came to Croatia in 1997 for RIT and has been involved in higher education ever since. Dr. Odinsky-Zec completed her doctoral thesis in 2017 investigating the cross-roads of design, entrepreneurship and social impact with her work on Visualizing Social Entrepreneurship in Croatia: Macro-Meso-Micro Level Interactions. She has taught a variety of entrepreneurship and marketing courses at ZSEM since 2006. In 2018, she launched ZEAL obrt creating a Zone for Entrepreneurial and Arts based Learning. Through this business advisory, she consults entrepreneurs and custom designs innovative training for corporate and nonprofit clients. She has been involved in formal and informal mentoring programs for youth, women and peer networks. As a project designer, Tina has created content, facilitated and implemented multiple EU based projects. Originally from New Jersey, USA, Tina resides in Zagreb with her husband and two teenagers.

TINA LEE ODINSKY-ZEC je edukator, instruktor, mentor i *project designer*. U Hrvatsku je došla 1997. godine na RIT i od tada je uključena u visoko obrazovanje. Dr. Odinsky-Zec doktorirala je 2017. istražujući presjek dizajna, poduzetništva i društvenog utjecaja kroz svoj rad „Vizualiziranje društvenog poduzetništva u Hrvatskoj: Interakcije na

makro-mezo-mikro razinama". Predaje razne kolegije iz područja poduzetništva i marketinga na Zagrebačkoj školi ekonomije i menadžmenta od 2006. godine. Godine 2018. pokrenula je obrt ZEAL (Zone for Entrepreneurial and Arts based learning / Zona za učenje bazirana poduzetništvu i umjetnosti). Kroz ovaj savjetodavni posao, konzultira se sa poduzetnicima i dizajnira inovativnu obuku za neprofitne i korporacijske klijente. Sudjelovala je u formalnim i neformalnim mentorskim projektima za mreže za mladež, žene i vršnjačke skupine. Kao dizajner projekata, Tina je stvarala sadržaje, omogućila i implementirala više projekata Europske Unije. Izvorno je iz New Jerseyja u SAD-u, a danas živi u Zagrebu sa mužem i dvoje djece.

Teaching the arts: How experienced generalist teachers conceptualize their song leading / Poučavanje umjetnosti: kako iskusni učitelji konceptualiziraju zborsko dirigiranje

Prof. Stefanie Stadler Elmer – Schwyz University of Teacher Education
Dr. François Joliat – Haute Ecole Pédagogique BEJUNE
Mrs. Gabriella Cavasino – Haute Ecole Pédagogique BEJUNE

ABSTRACT The transmission of songs from older to younger generations is an important pillar of informal and formal music education. So far, children's vocal capacity for song and speech have been studied and proves to be highly adaptable and flexible. Yet, hardly any explicit knowledge is available on how experienced generalist teachers teach songs to young children at school, and also, how they conceptualize their own professional work. Our research on the song leading capacity aims at making explicit two aspects of song leading: how pre-service teachers develop this capacity, and how experienced teachers organize their lessons and conceive their own professional work. In both parts, we use the same methods to collect and analyze data, that is to video record a singing lesson, followed by an interview with the teacher about her or his actions and thoughts. In this presentation, we only focus on case studies with experienced teachers. In this context, we expect a variety of individual styles and strategies on how they lead songs. Nevertheless, we intend to describe general characteristics. From the dialogical and introspective interview about the video we aim at gaining insights into the following questions: What goals does an experienced teacher pursue? How does she or he organize the lesson and pursue the intentions? How does he or she talk about selected moments in the video recording? How did she or he acquire the expertise, and does she or he intend to develop this further? Preliminary results provide insights into introspective reflections of experienced teachers about their own professional song leading resulting from being confronted with their recorded lesson.

Keywords: teaching arts, music education, song leading, case studies, kindergarten

SAŽETAK Prenošenje pjesama sa starijih na mlađe generacije važan je stup neformalnog i formalnog obrazovanja. Dosad su istraživanja dječijih vokalnih sposobnosti za pjevanje i govor kod djece pokazala visok stupanj prilagodljivosti i fleksibilnosti. Pa ipak, nema dostupnih eksplisitnih znanja o načinima na koje iskusni učitelji uče djecu pjevati u školi ili kako oni konceptualiziraju svoj rad. Naše istraživanje sposobnosti dirigiranja pjesama cilja na dva eksplisitna aspekta zborskog dirigiranja: kako budući učitelji razvijaju tu sposobnost i kako iskusni učitelji shvaćaju svoj profesionalni rad. U oba slučaja koristimo iste metode za prikupljanje i analizu podataka, a to je video snimanje lekcija pjevanja koje je praćeno intervjuiima s učiteljima o njihovim aktivnostima i razmišljanjima. U ovoj se prezentaciji fokusiramo samo na rezultate kod iskusnih učitelja. U tome kontekstu očekujemo raznovrsne individualne stilove i strategije na koje oni podučavaju pjevanje. Nastojimo opisati glavne karakteristike. Pomoću dijaloških do introspektivnih intervjua o video snimkama nastojimo steći uvod u sljedeća pitanja: Koje ciljeve postavlja iskusni učitelj? Kako on ili ona organizira sat i osigurava pažnju učenika? Kako on ili ona govori o odabranim isjećcima iz video snimki? Kako je on ili ona stekao/la svoje profesionalno znanje i kako ga namjerava razvijati u budućnosti? Preliminarni rezultati introspektivne refleksije iskusnih učitelja o rezultatima njihovog dirigiranja usporedit će se sa snimljenim satom.

Ključne riječi: dječji vrtić; glazbeno obrazovanje; poučavanje umjetnosti; studije slučaja; zborovođenje

Prof. Dr. **STEFANIE STADLER ELMER** is a Research Professor on arts education at the Schwyz University of Teacher Education and an Associate Professor of Psychology at the University of Zurich (UZH) Switzerland. She studied psychology and education in Switzerland and Germany, received her PhD from the University of Bern, and completed her habilitation – a postdoctoral academic degree – at the University of Zurich. She also holds a honorary doctorate from Daugavpils University, Latvia. Important book publications are: "Spiel und Nachahmung" (Play and Imitation, 2000); "Kinder singen Lieder" (Children's Song Singing, 2002) and "Kind und Musik" (Child and Music, 2015). Her main research interests concern the development of music and language, song singing, methodology, and strategies to foster early development in these domains. She is involved in several research projects at national and international levels.

Dr. **FRANÇOIS JOLIAT** is Professor for the ARTS field at HEP-BEJUNE, Switzerland. He directs research projects in this field at the Research Department of HEP-BEJUNE. His research interests focus on school music education, facilitators of musical appropriation among young students and the professionalization of music education and training. He is a lecturer in the Department of Pedagogy at the Conservatoire national supérieur de musique et de danse de Paris (CNSMDP). He is a member of the Scientific Council of the Centre de compétences romand de didactique disciplinaire zCr2D, of the Evaluation Committee of the CRIFPE journal Formation et profession, and of the Reading Committee of the Debates series published by HEP-BEJUNE.

Dr. sc. **FRANÇOIS JOLIAT** je profesor umjetnosti na Visokoj pedagoškoj školi BEJUNE, Švicarska. Na istoj instituciji vodi znanstvene projekte u umjetničkome području. Njegovi istraživački interesi obuhvaćaju glazbeno obrazovanje, glazbeno prisvajanje među učenicima te profesionalizaciju glazbenog obrazovanja. Predavač je na Odsjeku za pedagogiju na Conservatoire national supérieur de musique et de danse de Paris (CNSMDP). Član je znanstvenog odbora u Centre de compétences romand de didactique disciplinaire zCr2D, član je evaluacijskog odbora u CRIFPE journal Formation et profession i recenzent niza debata koje objavljuje HEP-BEJUNE.

GABRIELLA CAVASINO is a doctoral student and researcher in arts education, especially music and singing at HEP-BEJUNE. After graduating in 2009 from the Geneva Conservatory of Music (HEM de Genève) with a teaching diploma in singing, Gabriella Cavasino completed her studies within the same institution, obtaining a Master of Specialized Arts in Music Performance, Soloist option. Her interest in pedagogy encourages her to put her skills into practice in teaching singing, to train as a choir director, and to do research on song leading. She is the winner of the Miéville-Hory Prize. She regularly

performs in chamber ensembles and as a soloist in a varied repertoire that prefers contemporary music.

GABRIELLA CAVASINO studentica je doktorskog studija i istraživač na Visokoj pedagoškoj školi BEJUNE, Švicarska, u području umjetničkog obrazovanja, osobito glazbe i pjevanja. Godine 2009. diplomirala je kao pjevački pedagog na Glazbenom konzervatoriju u Ženevi (HEM de Genève), a na istom je učilištu magistrirala i solističko izvođenje glazbe. Njezin interes za pedagogijom ohrabruje ju da svoje vještine koristi u podučavanju pjevanja, da se usavršava kao zborski dirigent te da istražuje o zborskom dirigiranju. Dobitnica je nagrade Miéville-Hory. Redovito nastupa u komornim ansamblima te kao solistica s raznovrsnim repertoarom, ali prednost ipak daje suvremenoj glazbi.

Song-leading and developmental patterns in pre-service teachers / Pjevanje i razvojni uzorci kod budućih učitelja

Mrs. Gabriella Cavasino – Haute Ecole Pédagogique BEJUNE

ABSTRACT Music and song singing are a widely used mean of expression and of cultural transmission between adults and children. In many Swiss Counties, this practice is led mainly by generalist teachers as one of the different parts of the children's school routine. In the framework of the Swiss National Fund research project (2018-2020), The song leading capacity: developing professionalism in teacher education, we observe and characterize the development of 16 pre-service teachers through video analysis of lessons taught once a year during their internship, interviews done while viewing the filmed lessons, and field notes. We have recorded the data already collected using a conceptual model created by the team project, which visualizes the most important actions in a music lesson's sequencing. We have then organized the interviews' emerging themes taking into account the dialectic point of view of the interviewer as well as that of the interviewee, in order to investigate the sequencing of actions put in place by the pre-service teachers, in what way they correspond to the teachers' intentions and goals, how discrepancies and successes help them in their professional development. Preliminary results show that similar themes and patterns emerge from the filmed lessons and interviews year to year, shedding a light on the pre-service-teachers thought process.

Keywords: dialogical self; music education; longitudinal study

SAŽETAK Glazba i pjevanje su često korišten način ekspresije i kulturne razmjene između djece i odraslih. U mnogim švicarskim okruzima/županijama, ovu praksu većinom provode učitelji razredne nastave kao jedan od dijelova dječje školske rutine. U okviru istraživačkog projekta Švicarskog nacionalnog fonda, Kapacitet za vođenje pjesama: razvijanje profesionalizma u obrazovanju učitelja, proučavamo i karakteriziramo razvoj 16 budućih učitelja kroz video analizu poduka održanih jednom godišnje tijekom njihovog

pripravničkog staža, intervjuje održane tijekom gledanja tih videa i terenske biloške. Evidentirali smo prikupljene podatke koristeći konceptualni model koji je kreiran u timskom projektu, koji vizualizira najvažnije akcije u određivanju redoslijeda u podukama glazbe. Tada smo organizirali teme iz intervjeta, uzimajući u obzir dijalektički pogled onoga koji intervjuira i intervjuiranog, kako bismo istražili raspoređivanje akcija budućih učitelja, na koji način su reagirali na učiteljeve namjere i ciljeve, kako im diskrepancije i uspjesi pomažu u profesionalnom razvoju. Preliminarni rezultati pokazuju da slične teme i uzorci proizlaze iz snimanih poduka i intervjeta iz godine u godinu, pojašnjavajući način razmišljanja budućih učitelja.

Ključne riječi: dijaloško ja; glazbeno obrazovanje; longitudinalno istraživanje

GABRIELLA CAVASINO is a doctoral student and researcher in arts education, especially music and singing at HEP-BE-JUNE. After graduating in 2009 from the Geneva Conservatory of Music (HEM de Genève) with a teaching diploma in singing, Gabriella Cavasino completed her studies within the same institution, obtaining a Master of Specialized Arts in Music Performance, Soloist option. Her interest in pedagogy encourages her to put her skills into practice in teaching singing, to train as a choir director, and to do research on song leading. She is the winner of the Miéville-Hory Prize. She regularly performs in chamber ensembles and as a soloist in a varied repertoire that prefers contemporary music.

GABRIELLA CAVASINO studentica je doktorskog studija i istraživač na Visokoj pedagoškoj školi BEJUNE, Švicarska, u području umjetničkog obrazovanja, osobito glazbe i pjevanja. 2009. je diplomirala kao pjevački pedagog na Glazbenom konzervatoriju u Ženevi (HEM de Genève), a na istom je učilištu magistrirala i solističko izvođenje glazbe. Njezin interes za pedagogijom ohrabruje ju da svoje vještine koristi u podučavanju pjevanja, da se usavršava kao zborski dirigent te da istražuje o zborskem dirigiranju. Dobitnica je nagrade Miéville-Hory. Redovito nastupa u komornim ansamblima i kao solistica s raznovrsnim repertoarom, ali prednost ipak daje suvremenoj glazbi.

Zadovoljstvo roditelja primjenom koncepta Montessori pedagogije u predškolskim ustanovama / Parental Satisfaction upon Applying the Montessori Pedagogy Concept in Preschools

Ivana Ilišin – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

Tihana Kokanović – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

Siniša Opić – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

SAŽETAK Svrha je rada prikazati obilježja Montessori pedagogije te ispitati zadovoljstvo roditelja primjenom navedene pedagogije u predškolskim ustanovama koje pohađaju njihova djeca. U radu se govori o karakteristikama te najvažnijim sastavnicama kao i obilježjima Montessori pedagogije. Kronološki je predložena biografija Marije Montessori kao i sami početci njezine pedagogije. Nadalje, ističe se važnost primjene materijala te posebno osmišljenih didaktičkih sredstava koji osiguravaju kvalitetan, kontinuirani i postupni dječji razvoj. U empirijskom dijelu rada nastojalo se istražiti zadovoljstvo roditelja primjenom Montessori pedagogije u predškolskoj ustanovi koju polazi njihovo dijete tako da se ispitivala procjena i zadovoljstvo roditelja ostvarenom suradnjom s vrtićem te koje vrijednosti su prema njihovoj procjeni naglašene u odgojno-obrazovnom radu s djecom. Vrijednosti One Sample t testa u bootstrap modelu (Mean Difference = 1,28) pokazuju da su roditelji iz uzorka zadovoljni odgojno-obrazovnim radom vrtića koji pohađa njihovo dijete. Za testiranje razlika između subuzoraka na zavisnim varijablama primijenjen je Jonckheere-Terpstra test iz kojeg je vidljivo da ne postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu roditelja radom vrtića s obzirom na stupanj stručne spreme.

Ključne riječi: Montessori odgajatelj; Montessori pedagogija; predškolske ustanove; zadovoljstvo roditelja

ABSTRACT The purpose of the paper is to present the characteristics of Montessori pedagogy and to examine parental satisfaction upon applying the above-mentioned pedagogy in preschools attended by their children. The

paper discusses the characteristics and most important components of Montessori pedagogy. Maria Montessori's biography is presented chronologically along with the very beginnings of her pedagogy. Furthermore, it emphasizes the importance of the use of materials and specially designed didactic means that ensure quality, continuous and gradual development of children. In the empirical part, the aim was to investigate parents' satisfaction upon applying Montessori pedagogy in preschools attended by their child, by examining the parents' evaluation and satisfaction with cooperation with the kindergarten, and to analyse their estimations of values emphasized in the educational work with children. The values of the One Sample t test in the bootstrap model (Mean Difference = 1.28) show that the sample of parents are satisfied with the kindergarten education that their child attends. To test for differences between sub-samples on dependent variables, the Jonckheere – Terpstra test was applied. The test showed that there is no statistically significant difference in parental satisfaction with kindergarten performance regarding their educational background.

Keywords: Montessori Educator; Montessori pedagogy; parental satisfaction; preschools

IVANA ILIŠIN rođena je 20. lipnja 1997. godine u Karlovcu. Nakon završene Ekonomsko-turističke škole Karlovac (smjer: ekonomist) svoje obrazovanje nastavlja na preddiplomskom studiju Rani i predškolski odgoj i obrazovanje na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, odsjek u Petrinji, te stječe zvanje prvostupnice ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (univ. bacc. praesc. educ.). Diplomirala je 4. 7. 2019. Nakon toga prvo radno iskustvo kao odgojitelj-pripravnik stječe u Dječjem vrtiću Vojnić u Vojniću, gdje i živi.

IVANA ILIŠIN was born on 20th June 1997 in Karlovac, Croatia. After graduating in economy at the School of Economics and Tourism in Karlovac, she continued her education at the Faculty of Teachers Education in Zagreb where she got a bachelor's degree in early and preschool education (univ. bacc. praesc. educ.). She got her master's degree on 4th July 2019 and soon acquired her first work experience as preschool educator in Kindergarten Vojnić in Vojnić, where she currently lives.

TIHANA KOKANOVIĆ je stekla zvanje magistre ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a trenutno je na poslijediplomskom doktorskom studiju pedagogije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Radi kao ravnatelj Dječjeg vrtića Sisak Stari te kao vanjski suradnik na Učiteljskom fakultetu

Zagreb na katedri za pedagogiju i didaktiku na kolegijima Pedagogija ranog odgoja 1 i 2, Profesija odgajatelja i refleksivna praksa, Opća i Školska pedagogija te Kvalitativne i kvantitativne metode, a na Filozofskom fakultetu Zagreb na kolegiju Modeli obrazovanja učitelja. Bila je organizatorica i sudionica nekoliko međunarodnih znanstveno-stručnih skupova te je kao autorica ili suautorica objavila desetke znanstvenih radova. Njezin znanstveni interes obuhvaća područje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, profesionalni razvoj dječatnika, probleme u ponašanju djece i metodologiju istraživanja.

TIHANA KOKANOVIĆ got her master's degree in early and preschool education at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. She is currently a doctoral student in a postgraduate pedagogy studies at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. She works as director of Kindergarten Sisak and as a research associate at Faculty of Teachers Education in Zagreb at the Department of pedagogy and didactics on courses Early Education Pedagogy 1 and 2, Profession of educator and reflexive practice, General and School Pedagogy and Qualitative and quantitative methods. She also lectures course Models of teacher education at the Faculty of Humanities and Social Sciences. She organized and participated in international scientific conferences and published dozens of scientific works as author or co-author. Her scientific interests develop in a field of early and pre-school education, educators' professional development, child behaviour problems and research methodology.

SINIŠA OPIĆ je redoviti profesor, dekan Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na Učiteljskom fakultetu izvodi nastavu na Odsjeku za učiteljske studije, Odsjeku za odgojiteljski studij, na Odsjeku za obrazovne studije te na Poslijediplomskom studiju. Izvoditelj je nastave na sve tri lokacije – Čakovec, Petrinja i Zagreb. Osim na matičnome fakultetu, također je predavač i/ili vanjski suradnik na: PMF-u, Filozofskom fakultetu, Akademiji likovnih umjetnosti, Muzičkoj akademiji, Akademiji dramske umjetnosti, Učiteljskom fakultetu u Gospicu (Sveučilište u Rijeci), Filozofskom fakultetu u Osijeku. Nastavu izvodi na preddiplomskim, diplomskim i doktorskim studijima. Recenzent je i/ili član uredništva više inozemnih i domaćih znanstvenih časopisa, također je bio recenzent nekoliko znanstvenih međunarodnih konferencija, udžbenika, projekta Fonda za razvoj Sveučilišta. Održao je pozvana predavanja na nekoliko domaćih i međunarodnih konferenciјa te je bio predsjednik nekoliko svjetskih znanstvenih konferenciјa. Na Učiteljskom fakultetu bio je član Etičkoga povjerenstva te član Povjerenstva za upravljanje kvalitetom. Obnašao je funkciju prodekanu za nastavu i studente te je bio voditelj programa Pedagoško-psihološkog obrazovanja. Kao gostujući profesor izvodio je nastavu na Brock University (Kanada), Sveučilištu u Mariboru i

Sveučilištu u Ljubljani (Slovenija), na Macquarie University (Australija). Područje znanstvenoga interesa je kvantitativna metodologija istraživanja i didaktika. Objavio je više od 50 znanstvenih radova u domaćim i inozemnim časopisima, urednik je znanstvenih monografija te jedan od autora sveučilišnog udžbenika.

SINIŠA OPIĆ is a full professor, Dean of the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb. He teaches at the Faculty of Teacher Education at the Department of Teacher Studies, the Department of Educational Studies, the Department of Educational Studies and the Postgraduate Study. He teaches at all three locations – Čakovec, Petrinja and Zagreb. In addition to his home faculty, he is also a lecturer and / or external associate at: Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Faculty of Humanities, Academy of Fine Arts, Music Academy, Academy of Dramatic Arts, Teachers College in Gospic (University of Rijeka), Faculty of Humanities in Osijek. He teaches undergraduate, graduate and doctoral studies. He is a reviewer and/or a member of the editorial board of several foreign and domestic scientific journals, he has also been a reviewer of several scientific international conferences, textbooks, projects of the University Development Fund. He has given invited lectures at many national and international conferences and has chaired several world scientific conferences. At the Faculty of Teacher Education he was a member of the Ethics Committee and a member of the Quality Management Committee. He held the position of Vice-Dean for Teaching and Students and was the Head of the Educational-Psychological Education Program. As a visiting professor, he has taught at Brock University (Canada), the University of Maribor and the University of Ljubljana (Slovenia), at Macquarie University (Australia). The area of scientific interest is quantitative research methodology and didactics. He has published more than 50 scientific papers in national and international journals, is the editor of scientific monographs and one of the authors of the university textbook.

Prilagođeni konstruktivizam u kontekstu improvizacije u glazbenom obrazovanju / Adapted constructivism in the context of improvisation in music education

Doc. dr. sc. Blaženka Bačlija Sušić – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Doc. dr. sc. Nevenka Maras – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SAŽETAK S obzirom na činjenicu da je glazbeno ponašanje kao dio ljudskog ponašanja podložno istim zakonima koji upravljaju cjelokupnim učenjem, teorije učenja u okviru obrazovne psihologije imaju značajnu ulogu i u razumijevanju procesa učenja glazbe (Zeedick, 2010). Iako imaju potencijal da pomognu glazbenim pedagozima u boljem razumijevanju samog procesa učenja glazbe, još uvijek su slabo zastupljene u glazbeno-pedagoškoj praksi. Kao glavne postavke konstruktivističke paradigme u okviru glazbenog obrazovanja ističu se aktivno učenje i kreativnost u okviru fenomena Prilagođenog konstruktivizma (Webster, 2002, 2011). Uz provedena istraživanja koja ukazuju na doprinos konstruktivističkih nastavnih strategija postignuću učenika, utvrđeno je da istraživački pristup koji njeguje i potiče kreativno mišljenje i kreativnost u glazbenom obrazovanju može biti implementiran u proces glazbenog obrazovanja putem istraživanja, improviziranja i komponiranja (Holsberg, 2009).

Ističući improvizaciju kao temeljno metodičko sredstvo koje doprinosi primjeni navedenih konstruktivističkih ideja i vrijednosti u glazbenom obrazovanju, svrha ovog rada je istražiti koliko budući glazbenici, studenti Glazbene akademije u Zagrebu, aktivno stvaraju glazbu putem improvizacije. Uz njihovu učestalost bavljenja improvizacijom, samoprocjenu improvizacijskih vještina i znanja, poznavanje drugih glazbenih žanrova te izvore stečenih improvizacijskih vještina i znanja, istraženo je kako oni procjenjuju doprinos improvizacijskih aktivnosti razvoju njihove kreativnosti te samopouzdanju pri izvođenju glazbe.

Zaključeno je da se najveći broj ispitanika samo ponekad ili rijetko bavi improvizacijom iako većina uz klasičnu glazbu poznaje i druge glazbene žanrove.

Ispitanici muškog spola bolje procjenjuju svoje vještine improviziranja te učestalije improviziraju u odnosu na ispitanike ženskog spola. Većina ispitanika koja se bavi improvizacijom izvore stečenih vještina i znanja pripisuju neformalnom obrazovanju te smatra da putem improvizacije nisu razvili svoju kreativnost te samopouzdanje pri izvođenju glazbe tijekom studija. Dobiveni rezultati predstavljaju značajan doprinos unapređenju obrazovne prakse budućih glazbenika.

Ključne riječi: glazbeno obrazovanje; improvizacija; kreativnost; prilagođeni konstruktivizam; studenti glazbe

ABSTRACT Considering that music behaviour as part of human behaviour is subject to the same laws that govern overall learning, learning theories in educational psychology also play a significant role in understanding the process of music learning (Zeedick, 2010). Although they have the potential to help music teachers in better understanding the music learning process itself, they are still poorly represented in music-pedagogical practice.

As the main tenets of the constructivist paradigm within music education are pointed out active learning and creativity in the context of the phenomenon of Adapted Constructivism (Webster, 2002, 2011). In addition to conducted research indicating the contribution of constructivist teaching strategies to student's achievement, it has been found that research approach that nurtures and encourages creative thinking and creativity in music education can be implemented in the process of music education through research, improvisation and composing (Holsberg, 2009).

Emphasizing the improvisation as the main methodological tool that contributes to the application of mentioned constructivists ideas and tenets in music education, the main purpose of this paper is to research how future musicians, students of Music Academy in Zagreb, asses contribution of improvisational activities to the development of their creativity and confidence in performing music.

Although most of the respondents play/sing other music genres alongside classical music, it was concluded that most of them improvise only sometimes. Male respondents better asses their improvisational skills and more frequently improvise than female. Most of the respondents who improvise attribute knowledge and skills about improvisation to the informal form of education and believe that they have not developed their creativity and confidence in performing music through improvisation during their studies. The results

obtained represent an important guideline for further improvement of future musicians' educational practice.

Keywords: adapted constructivism; creativity; improvisation; music education; music students

BLAŽENKA BAČLIJA SUŠIĆ, PhD is an assistant professor for music education at Faculty of Teacher Education (Department of Art), University of Zagreb. She graduated piano at Academy of Music, University of Zagreb. After graduation she studied chamber music at the Hochschule für Musik und darstellende Kunst in Graz. She received her PhD in music pedagogy at the Department for Music Pedagogy at the Academy of music in Ljubljana (Slovenia) in 2012.

The basic fields of her research interest are focused on music education, music competencies, music creativity, music giftedness and psychology of music. She has presented her scientific papers at numerous conferences both home and abroad and

published in various journals. Since 2018 she has been involved in the project „Giftedness in the artistic field – analysis of the situation among primary school pupils in terms of artistic and musical giftedness“. She is a member of the Society for promotion of the original music pedagogy concept Functional Music Pedagogy and the European Association for Music in Schools (EAS).

Dr. sc. BLAŽENKA BAČLIJA SUŠIĆ docentica je glazbenog obrazovanja u sklopu katedre iz umjetničkog područja na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diplomirala je glasovir na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu. Iz područja komorne glazbe usavršavala se na Hochschule für Musik und darstellende Kunst u Grazu. Doktorat iz područja glazbene pedagogije stekla je 2012. godine na Akademiji za glasbo u Ljubljani.

Područje njezina znanstvenog interesa usmjeren je na glazbenu pedagogiju, glazbene kompetencije, glazbenu kreativnost, glazbenu nadarenost i psihologiju glazbe. Svoje je znanstvene radove izlagala na brojim domaćim i inozemnim konferencijama i objavila u raznim časopisima. Godine 2018. bila je uključena u projekt „Darovitost u umjetničkom području – analiza stanja među učenicima osnovnih škola s aspekta likovne i glazbene darovitosti“. Članica je Društva za promociju funkcionalne muzičke pedagogije i Europskog društva za glazbu u školama.

NEVENKA MARAS was born on the November 7th 1980 in Imotski (Croatia). She graduated in 2004 on High Teacher School at the University of Split and earned the title of primary school teacher with an enhanced English program.

In academic year 2007/2008 she started doctoral studies od Early Education and Obligatory School Education, Educational Sciences module at the Faculty of Teachers Education, University of Zagreb.

Since 2015, she is a research associate at the scientific project Education and School for the net generations: inner education reform in primary and secondary schools, research manager prof. Milan Matijević, PhD. She received her PhD degree in 2016 at the Faculty of Teachers Education at the University of Zagreb.

Participates in the organization of teaching courses from several courses in the Department of Educational Studies: Communication in Education, Didactics 1 and Didactics 2 and Introduction to Neurodidactics.

She is listed in the list of scientists and researchers at the Ministry of Science and Education under serial number 355372. She has published sixteen scientific papers in domestic and foreign journals.

NEVENKA MARAS rođena je 17. studenoga 1980. u Imotskom. Diplomirala je 2004. na Visokoj učiteljskoj školi Sveučilišta u Splitu i stekla zvanje diplomiranog učitelja s pojačanim programom iz nastavnog predmeta Engleski jezik.

Akademске godine 2007./2008. upisala je doktorski studij Rani odgoj i obavezno obrazovanje, modul Odgojne znanosti na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Od 2015. godine suradnica je na znanstvenom projektu Nastava i škola za net-generacije: Unutarnja reforma nastave u osnovnim i srednjim školama glavnog istraživača prof. dr. sc. Milana Matijevića. Doktorirala je 16. veljače 2016. godine na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Sudjeluje u organizaciji izvođenja nastave iz više kolegija na Odsjeku za obrazovne studije: Komunikacija u odgoju i obrazovanju, Didaktika 1 i Didaktika 2 te Uvod u neurodidaktiku.

Upisana je u popis znanstvenika i istraživača pri Ministarstvu znanosti i obrazovanja pod rednim brojem 355372. Objavila je šesnaest znanstvenih radova u domaćim i inozemnim časopisima.

Implications of extended school hours after regular morning classes (extended day program) on the development of students' work habits / Doprinos produženog boravka radnim navikama učenika

Doc. dr. sc. Nevenka Maras – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Olujić – Osnovna škola Pavleka Miškine, Zagreb

Magdalena Sabljić – Ministarstvo znanosti i obrazovanja

ABSTRACT The modern way of life poses a challenge for parents as well as teachers when it comes to choosing the model of educational program most suited for children. Especially since this choice includes the decision on the length of stay of children in school, and more and more parents opt for extended school hours after regular morning classes – the so-called extended day program. This model responds to the needs of modern (mostly both employed) parents, and one of the reasons is that students who attend the extended day program have less need for additional tutoring in upper grades of elementary school, or develop better work habits.

The aim of the paper is to analyse various modes in which the extended day program is implemented in schools, and to determine the extent to which the extended day program contributes to the development of students' work habits. In order to do that, a survey was conducted on 720 students ($N = 720$) from 6th to 8th grade in three elementary schools in Zagreb. Students were asked whether they needed and/or received additional tutoring in any subject. An independent variable in the study was whether any of the students were attending extended day programs during the period from 1st to 3rd grade of elementary school. The results of the survey show that students who were not involved in extended day programs during the first three years of elementary school needed more additional tutoring than their peers who have attended extended day programs, that is, the extended day programs contributes to the development of work habits.

Keywords: elementary school; extended day program; student; tutoring

SAŽETAK Suvremeni način života predstavlja izazov za roditelje, ali i za učitelje kada su u pitanju odabir modela obrazovnog programa koji najviše odgovara djeci. Pogotovo zato što ovaj izbor uključuje odluku o duljini boravka djece u školi, a sve se više roditelja odlučuje za produženi školski boravak nakon redovnih jutarnjih sati – takozvani produženi dnevni program. Ovaj model odgovara potrebama modernih (uglavnom oba zaposlena) roditelja, a jedan od razloga je taj što učenici koji pohađaju program produženog dana imaju manje potrebe za dodatnim podučavanjem u višim razredima osnovne škole ili razvijaju bolje radne navike.

Cilj rada je analizirati različite načine na koji se program produženog dana provodi u školama i utvrditi u kojoj mjeri produženi dnevni program doprinosi razvoju radnih navika učenika. Da bi se to postiglo, provedeno je istraživanje o 720 učenika (N = 720) od 6. do 8. razreda u tri zagrebačke osnovne škole. Studenti su upitani trebaju li i / ili su dobili dodatna podučavanja u bilo kojem predmetu. Neovisna varijabla u istraživanju bila je je li netko od učenika pohađao programe duljih dana tijekom razdoblja od 1. do 3. razreda osnovne škole. Rezultati ankete pokazuju da je učenicima koji nisu bili uključeni u produženi dnevni program tijekom prve tri godine osnovne škole potrebno više nastavnog učenja od svojih vršnjaka koji su pohađali produžene dnevne programe, odnosno produženi dnevni programi doprinose razvoju radne navike.

Ključne riječi: osnovna škola; predavanje; produženi boravak; učenici

NEVENKA MARAS rođena je 17. studenoga 1980. u Imotskom. Diplomirala je 2004. na Visokoj učiteljskoj školi Sveučilišta u Splitu i stekla zvanje diplomiranog učitelja s pojačanim programom iz nastavnog predmeta Engleski jezik.

Akademске godine 2007./2008. upisala je doktorski studij Rani odgoj i obavezno obrazovanje, modul Odgojne znanosti na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Od 2015. godine suradnica je na znanstvenom projektu Nastava i škola za net-generacije: Unutarnja reforma nastave u osnovnim i srednjim školama glavnog istraživača prof. dr. sc. Milana Matijevića. Doktorirala je 16. veljače 2016. godine na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Sudjeluje u organizaciji izvođenja nastave iz više kolegija na Odsjeku za obrazovne studije: Komunikacija u odgoju i obrazovanju, Didaktika 1 i Didaktika 2 te Uvod u neurodidaktiku.

Upisana je u popis znanstvenika i istraživača pri Ministarstvu znanosti i obrazovanja pod rednim brojem 355372. Objavila je šesnaest znanstvenih radova u domaćim i inozemnim časopisima.

NEVENKA MARAS was born on the November 7th 1980 in Imotski (Croatia). She graduated in 2004 on High Teacher School at the University of Split and earned the title of primary school teacher with an enhanced English program.

In academic year 2007/2008 she started doctoral studies od Early Education and Obligatory School Education, Educational Sciences module at the Faculty of Teachers Education, University of Zagreb.

Since 2015, she is a research associate at the scientific project Education and School for the net generations: inner education reform in primary and secondary schools, research manager prof. Milan Matijević, PhD. She received her PhD degree in 2016 at the Faculty of Teachers Education at the University of Zagreb.

Participates in the organization of teaching courses from several courses in the Department of Educational Studies: Communication in Education, Didactics 1 and Didactics 2 and Introduction to Neurodidactics.

She is listed in the list of scientists and researchers at the Ministry of Science and Education under serial number 355372. She has published sixteen scientific papers in domestic and foreign journals.

MAGDALENA SABLJIĆ rođena je 25. svibnja 1993. godine u Tübingenu, SR Njemačka. Klasičnu gimnaziju završila je u Splitu. Godine 2017. diplomirala je na Odsjeku za učiteljski studij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Od 2018. godine radi u Osnovnoj školi Pavleka Miškine u Zagrebu na mjestu učiteljice razredne nastave u programu produženog boravka. Akademске godine 2019./2020. upisuje doktorski studij Cjelivotno obrazovanje i obrazovne znanosti.

MAGDALENA SABLJIĆ was born on 25th of May 1993 in Tübingen (Germany). She graduated classical gymnasium in Split. In 2017 she got her master's degree at the Department of Teacher Studies at the Faculty of Humanities and Social Sciences at the University of Split. Since 2018 she works at the Pavlek Mlškin's Elementary School in Zagreb as primary education teacher in extended day program. In academic year 2019/2020 she starts her doctoral studies of Lifelong education and educational sciences.

IVANA OLUJIĆ. Rođena je 26. veljače 1981. godine u Imotskom. Završila je srednju prirodoslovno-matematičku gimnaziju. Godine 2004. diplomirala je na Filozofskom fakultetu

Sveučilišta u Zadru, studij hrvatskoga jezika i književnosti. Nakon studija kratko je radila kao profesorica hrvatskog jezika i književnosti u srednjoj školi, a od 2004. godine zapošljena je u Ministarstvu znanosti i obrazovanja. Od listopada prošle godine studentica je na doktorskom studiju Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, studij Cjeloživotno obrazovanje i obrazovne znanosti.

IVANA OLUJIĆ was born on the 26th of February in 1981 in Imotski (Croatia). She graduated from natural sciences and mathematics gymnasium. In 2004 she got her master's degree at the Faculty of Humanities and Social Science in Zadar, studies of Croatian language and literature. After graduating she was shortly working as Croatian language teacher in high school, and since 2004 she works at the Ministry of science and education. Since October 2019, she is a student of doctoral studies Lifelong education and educational sciences at the Faculty of Teacher Education at the University of Zagreb.

Arts Co-Curricular Enhancement: A post-secondary invitation to an arts-based life / Umjetničko usavršavanje: Poziv na život utemeljen na umjetnosti nakon sekundarnog obrazovanja

Brittany Harker Martin – Assistant Professor, Werklund School of Education

Dawn Johnston

Michael Holden

ABSTRACT Many students arrive at post-secondary institutions ready to participate in the campus community, yet for some reason, we are finding the arts-based experiences on campus are undersubscribed – even when they are free. In a recent study conducted in Canada (Martin, 2019), undergraduate students discussed several themes that explain this phenomenon, including the need for more community-oriented events that engage them, and incentives for busy students to prioritize an arts-enhanced education. To address this gap, we designed the Arts Co-Curricular Enhancement (ACE) experience. The ACE program encourages students to participate in the many arts-based activities that take place every day on campus, and to initiate their own. Students sign up for ACE voluntarily, and then work toward fulfilling requirements by collecting ACE cards that symbolize a certain type of arts-based experience. From creating or curating art and joining arts-based club, to attending an arts event like a play or performance and participating in a cross-cultural event – each experience is designed to enhance the undergraduate experience through the arts. The ACE program is designed to provide meaningful experiences for students, outside their formal program, that offer opportunities for connection, creativity, collaboration, and community. ACE is a mechanism to document and reward students who enhance their post-secondary education – while drawing typically non-arts students into an arts-rich life – to instil a lifelong love of learning through the arts for all. This presentation shares details on the novel program design and describes an empirical research study

designed to investigate the ACE program through the lens of Scholarship of Teaching and Learning. Knowledge will include details on the program pilot and expansion with preliminary data from a mixed-methods study involving a student-centred World Café.

Keywords: arts-based community; co-curricular programs; student experience; World Café

SAŽETAK Mnogi studenti dolaze u visokoškolske institucije spremni sudjelovati u zajednici kampusa, ali iz nekog razloga, otkrivamo da se studenti ne upisuju za umjetničke programe na kampusu pa čak ni kada su besplatni. U nedavnoj studiji provedenoj u Kanadi (Martin, 2019.) studenti preddiplomskih studija raspravlјali su o nekoliko razloga koji objašnjavaju ovaj fenomen, uključujući potrebu za više društveno-orijentiranih događaja koji bi ih zaokupili, i poticaje za zaposlene studente da nađu vremena za umjetničko obrazovanje. Kako bismo riješili taj jaz, osmislili smo poticajni izvannastavni umjetnički program (Arts Co-Curricular Enhancement – ACE). Program ACE potiče studente da sudjeluju u mnogim umjetničkim aktivnostima koje se svakodnevno odvijaju u kampusu i da pokrenu svoje vlastite. Studenti se za ACE prijavljuju dobrovoljno, a zatim rade na ispunjavanju zahtjeva prikupljanjem kartica ACE koje simboliziraju određenu vrstu umjetničkog iskustva. Od stvaranja ili kreiranja umjetnosti i pridruživanja klubu utemeljenom na umjetnosti, do sudjelovanja na umjetničkim događanjima poput kazališta ili performansa i sudjelovanja u interkulturnim događajima – svako je iskustvo stvoreno da poboljša njihovo preddiplomsko umjetničko iskustvo. Program ACE osmišljen je tako da studentima nudi značajna iskustva, izvan formalnog programa, koja nude mogućnosti za povezivanje, kreativnost, suradnju i zajedništvo. ACE je mehanizam za dokumentiranje i nagrađivanje učenika koji poboljšavaju svoje visokoškolsko obrazovanje – privlačenje učenika koji nisu umjetnici u život bogat umjetnošću – kako bi se usadila doživotna ljubav prema učenju kroz umjetnost za sve. Ova prezentacija donosi detalje o novome programu i opisuje empirijsko istraživanje namijenjeno istraživanju programa ACE kroz objektiv učenja i poučavanja. Zaključci će uključivati detalje o pilot programu i dodatak s preliminarnim podacima „mixed methods“ istraživanja koje uključuje World Café usmjeren na studente.

Ključne riječi: izvannastavni program; studentsko iskustvo; umjetnička zajednica; World Café

BRITTANY HARKER MARTIN is an Assistant Professor at the Werklund School of Education, University of Calgary. With a B. Ed in Arts Education and a PhD in business strategy, she is a thought leader at the intersection of leadership, learning, and the arts. She is also an arts integration specialist, with over twenty years of experience teaching teachers in schools how to infuse the arts in the core subjects for learning through art, dance, drama, and music. At the university, she teaches courses on arts education, design thinking, and educational leadership. Dr. Martin has been invited to speak around the world on her theories of Social Empowerment, the Artistry of Instructional Design, Artistic Quotient (AQ) and on art-based practices for wellness.

She is the founder of Brain SmoothiesTM, a program for schools and the workplaces that builds wellness and mental health capacity through art and neuroaesthetics.

BRITTANY HARKER MARTIN je docentica na Obrazovnoj školi Werklund na Sveučilištu u Calgaryju (Kanada). Budući da je završila preddiplomski studij umjetničkog obrazovanja i da ima doktorat iz poslovnih strategija, ona se bavi područjem na sjecištu liderstva, učenja i umjetnosti. Također je stručnjak za umjetničku integraciju, ima preko dvadeset godina iskustva u podučavanju učitelja kako u školama uvesti umjetnost u temeljne predmete pa učiti kroz umjetnost, ples, dramu i glazbu. Na Sveučilištu predaje kolegije vezane uz umjetničko obrazovanje, design thinking i rukovođenju u obrazovanju. Brittany Harker Martin bila je pozivana širom svijeta kako bi govorila o svojim teorijama društvenog osnaživanja, umjetnosti instruktivnog dizajna, umjetničkom kvocijentu (AQ) i umjetničkim praksama kreiranima za dobrobit čovjeka. Osnivačica je Brain SmoothiesTM, programa za škole i radna mjesta koji poboljšava čovjekovu dobrobit i mentalno zdravlje kroz umjetnost i neuroestetiku.

Arts-Based Wellness in Schools: Creating Systematic Change Through Shared Social Good / Umjetnička dobrobit u školama: Stvaranje sustavne promjene kroz dijeljenje društvenih dobara

Brittany Harker Martin – Werklund School of Education

ABSTRACT There is a mental health crisis in Canadian schools. Recent research on student engagement shows that the majority of students in Canadian schools are bored, apathetic, or anxious (Dunleavy, 2012; Wilms et al, 2009). Art has been found to increase engagement, decrease anxiety, and act as a powerful tool for mental wellness (Martin & Calvert, 2015; Martin & Egizzi, 2017); yet little has been done in the field of education to harness these effects. This presentation shares a research project focused on making systematic social change through art-based methods in schools. I will describe how, during a hostile context of funding cuts to public education, my team was able to implement a new art-based program in five school divisions across the province of Alberta, and gather data along the way that will support project expansion. Through a strategic train-the-trainer model, we leveraged a mental health initiative being led by provincial health services to infuse cutting edge knowledge about art and the brain into the hands of service providers responsible for teacher training on mental health. A major goal of the project was to rapidly inject the program into the system, test the effects with a large sample size, and streamline knowledge mobilization back into practice. Through this, we gathered data on the effects of arts integrated techniques on mental health with hundreds of teachers and thousands of students in grades 5-9. The potential contribution of the research will be to advance knowledge in the fields of arts education and mental health with the wider social benefit of identifying the effects of a potential intervention to increase mental health capacity in schools. This research will also be of interest to any disciplines seeking solutions for mental health, in and outside the academic community, such as Human Resources professionals in the workplace and Art Therapy. Underlying it all is an

effective process for systematic change within large bureaucracies based on a shared focus on social good.

Keywords: art-based wellness; mental health capacity; social impact; systematic change

SAŽETAK U kanadskim školama postoji kriza mentalnog zdravlja. Nedavna istraživanja o angažmanu učenika pokazuju da je većini učenika u kanadskim školama dosadno, da su apatični ili anksiozni (Dunleavy, 2012; Wilms i sur., 2009). Otkriveno je da umjetnost povećava angažman, smanjuje anksioznost i djeluje kao moćno sredstvo za mentalno zdravlje (Martin & Calvert, 2015; Martin & Egizzi, 2017); ali je malo učinjeno na polju obrazovanja kako bi se ovi učinci iskoristili. Ova prezentacija govori o istraživačkom projektu koji je usmjeren na sustavnu društvenu promjenu kroz umjetničke metode u školama. Opisat će kako je, tijekom neprijateljskog konteksta smanjenja sredstava za javno obrazovanje, moj tim uspio implementirati novi program temeljen na umjetnosti u pet školskih odjeljenja u pokrajini Alberta i prikupiti podatke za širenje projekta. Kroz strateški model osposobljavanja i usavršavanja, iskoristili smo inicijativu za mentalno zdravlje koju su vodile provincijske zdravstvene službe kako bi zaduženima za obuku nastavnika o mentalnom zdravlju omogućili vrhunsku edukaciju o umjetnosti i mozgu. Glavni cilj projekta bio je brzo uvođenje programa u sustav, testiranje učinaka na velikom uzorku i usmjeravanje znanja natrag u praksu. Kroz to smo sakupili podatke o učincima integriranih umjetničkih tehniku na mentalno zdravlje sa stotinama učitelja i tisućama učenika od 5. do 9. razreda. Potencijalni doprinos istraživanja bit će unaprjeđivanje znanja iz područja umjetničkog obrazovanja i mentalnog zdravlja sa širim društvenim koristima identificiranja učinaka potencijalne intervencije za povećanje sposobnosti mentalnog zdravlja u školama. Ovo će istraživanje također biti zanimljivo svim disciplinama koje traže rješenja za mentalno zdravlje u i izvan akademske zajednice, poput profesionalaca za ljudske resurse i art terapije. U osnovi svega toga učinkovit je proces sustavnih promjena unutar velikih birokracija koji se temelje na zajedničkom fokusu na društveno dobro.

Ključne riječi: društveni učinak; mentalno zdravlje; poboljšanje života kroz umjetnost; sustavna promjena

BRITTANY HARKER MARTIN is an Assistant Professor at the Werklund School of Education, University of Calgary. With a B. Ed in Arts Education and a PhD in business strategy, she is a thought leader at the intersection of leadership, learning, and the arts. She is also an arts integration specialist, with over twenty years of experience teaching teachers in schools how to infuse the arts in the core subjects for learning through art, dance, drama, and music. At the university, she teaches courses on arts education, design thinking, and educational leadership. Dr. Martin has been invited to speak around the world on her theories of Social Empowerment, the Artistry of Instructional Design, Artistic Quotient (AQ) and on art-based practices for wellness.

She is the founder of Brain Smoothies™ a program for schools and the workplace that builds wellness and mental health capacity through art and neuroaesthetics.

BRITTANY HARKER MARTIN je docentica na Obrazovnoj školi Werklund na Sveučilištu u Calgaryju (Kanada). Budući da je završila preddiplomski studij umjetničkog obrazovanja i da ima doktorat iz poslovnih strategija, ona se bavi područjem na sjedištu liderstva, učenja i umjetnosti. Također je stručnjak za umjetničku integraciju, ima preko dvadeset godina iskustva u podučavanju učitelja kako u školama uvesti umjetnost u temeljne predmete pa učiti kroz umjetnost, ples, dramu i glazbu. Na Sveučilištu predaje kolegije vezane uz umjetničko obrazovanje, design thinking i rukovođenju u obrazovanju. Brittany Harker Martin bila je pozivana širom svijeta kako bi govorila o svojim teorijama društvenog osnaživanja, umjetnosti instruktivnog dizajna, umjetničkom kvocijentu (AQ) i umjetničkim praksama kreiranima za dobrobit čovjeka. Osnivačica je Brain Smoothies™, programa za škole i radna mjesta koji poboljšava čovjekovu dobrobit i mentalno zdravlje kroz umjetnost i neuroestetiku.

Artistic cartographies of affects: Learn meaningfully / Umjetničke kartografije afekata: Znakovito učenje

Sara Carrasco Segovia – University of Barcelona

ABSTRACT This proposal introduces the experience lived in a workshop of cartographies carried out in the department of Art Education at Concordia University as part of my postdoctoral research. The project “Cartographies of Affects. Learning Trajectories in Art Education Students” carried out with eleven grad students seeks to understand how we build our trajectories as artists, teachers and researchers, both inside and outside of university. Employing artistic methods and production of critic cartographies, we intended to understand how and where we learn and how affects are activated in this process, taking account our cultural and social contexts and the knowledge of ourselves. This Arts-based research project was conceived from a post-qualitative perspective and the new materialisms that allows to access to places of learning and research trajectories. This project, based on processes and rhizomatic relations, is conceived from three key ideas:

1. Affect/affection. The learning is a process that affects us. The body affects and it is affected.
2. The presence of the body in the learning process, with a special attention to the notion of corporeality that concentrate the zones of proximity between the body and the world.
3. Artistic cartography, understood through an entanglement of different elements –bodies, matter, materiality, texts, situations, spatiality, architecture and geography. In others words the human, non-human and more than human.

This project took three months and involved three different stages: the first one, including three training sessions on the cartographic method; the second one dedicated to the elaboration of artistic cartographies and the third one that consisted of two artistic exhibitions to display the cartographies elaborated

individually by the participants and to show the collective cartography that emerged as a result of the process carried out in those months. Likewise, as part of the gatherings of data, photographic records, videos, audio recordings and development interviews were carried out.

The dissemination of such artistic methodologies is very important to show how to put into practice other ways of understanding formal education, the learning process, research, and, in addition, to build another kind of academy based on respect, care and affection.

Keywords: affect; artistic cartography; arts-based research; learning; new materialism

SAŽETAK Ovaj rad predstavlja iskustvo proživljeno na kartografskoj radiionici izvedenoj na Odsjeku za umjetničko obrazovanje Sveučilišta Concordia u sklopu mog postdoktorskog istraživanja. Projekt „Kartografije utjecaja. Putanje učenja studenata umjetničkog obrazovanja“, proveden s jedanaest studenata, nastoji razumjeti kako stvaramo naše putanje kao umjetnici, učitelji i istraživači, unutar i izvan sveučilišta. Koristeći umjetničke metode i izrađujući kritičke kartografije, namjeravali smo shvatiti kako i gdje učimo i koji se sve afekti aktiviraju u tom procesu uzimajući u obzir naš kulturni i društveni kontekst i znanje o sebi. Ovaj istraživački projekt temeljen na umjetnosti osmišljen je iz postkvalitativne perspektive i perspektive novog materijalizama koja omogućuje pristup mjestima učenja i putevima istraživanja. Ovaj projekt, temeljen na procesima i rizomatskim odnosima, izведен je iz tri ključne ideje:

1. afekt / uzbudjenje. Učenje je proces koji utječe na nas. Tijelo utječe i biva utjecano na nj.
2. Prisutnost tijela u procesu učenja, s posebnom pažnjom na pojam tjelesnosti koji koncentrira zone neposredne blizine tijela i svijeta.
3. Umjetnička kartografija, shvaćena kao ispreplitanje različitih elemenata – tijela, materije, materijalnosti, tekstova, situacija, prostornosti, arhitekture i geografije. Drugim riječima, ljudsko, neljudsko i više od ljudskog.

Ovaj je projekt trajao tri mjeseca i uključivao je tri različite faze: prvu, koja je uključivala tri treninga o kartografskoj metodi; druga se odnosila na razradu umjetničkih kartografija, a treća se sastojala od dviju umjetničkih izložbi koje prikazuju kartografije koje su sudionici pojedinačno razradili i prikazali kollektivnu kartografiju koja je nastala kao rezultat procesa provedenog tih mjeseci. Isto tako, u procesu su prikupljeni podaci, fotografski zapisi, video zapisi, audio zapisi i razvojni intervjuji.

Diseminacija takve umjetničke metodologije vrlo je važna kako bi se pokazalo kako u praksi primjeniti druge načine razumijevanja formalnog obrazovanja, procesa učenja, istraživanja i, osim toga, izgraditi drugu vrstu školstva koja se temelji na poštovanju, brizi i naklonosti.

Ključne riječi: afekti; novi materijalizam; učenje; umjetničke kartografije; umjetničko istraživanje

SARA CARRASCO is a post-doctoral fellowship and a visiting professor of the Faculty of Fine Arts in the University of Barcelona. She is a member of the research group ESBRINA. She has participated in different research projects. Her publications are in the field of art education, art based-research, body/corporeality, performativity and education, and initial teacher education. She has a bachelor's degree in fine Arts Education, a teacher's degree in Fine Arts, a diploma in Experimental Engraving, a master's degree in Art and Education with a constructionist approach, and a PhD in Art and Education. She was a visiting scholar in Concordia University in Autumn of 2019 and worked with professor Anita Sinner and graduate

students in the Department of Art Education. She developed the project "Cartographies of Affects. Learning Trajectories in Art Education Students", she taught lectures in graduate courses, and was the curator of two art exhibitions.

SARA CARRASCO je studentica postdoktorskog studija i gostujući predavač na Fakultetu likovnih umjetnosti Sveučilišta u Barceloni. Članica je istraživačke skupine ESBRINA. Sudjelovala je u različitim istraživačkim projektima. Njezini su radovi iz područja umjetničkog obrazovanja, umjetničkog istraživanja, tijela/tjelesnosti, performativnosti i obrazovanja te početnog obrazovanja učitelja. Završila je preddiplomski studij likovnih umjetnosti, diplomirala je učiteljski studij s radom o eksperimentalnom graviranju, magistrirala je umjetnost i obrazovanje konstruktivističkim pristupom i doktorirala umjetnost i obrazovanje. Bila je gostujući istraživač na Sveučilištu Concordia u jesen 2019. i radila je s profesoricom Aniton Sinner i studentima poslijediplomskog studija na Odsjeku za likovno obrazovanje. Razvila je projekt „Kartografije utjecaja. Putanje učenja kod studenata umjetničkog obrazovanja“, predavala je na kolegijima diplomske studije te je bila kustos dviju likovnih izložbi.

Umjetnost slika i umjetnost riječi – Strukturalna korelacija u kontekstu interpretacije poezije / The Art of Images and the Art of Words – Structural Correlation in the Context of Poetry Interpretation

Doc. dr. sc. Marina Gabelica – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Morana Varović Čekolj, pred. – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SAŽETAK Tradicionalni kanon lijepih umjetnosti obuhvaća umjetnosti izvanredne povijesne i društveno-kulturne vrijednosti. Riječ je umjetnostima koje se razvijaju unutar specifičnih semiotičkih sustava pa su stoga i njihova komparacija i razgraničavanje naizgled jednostavni. Već je Gothold Ephraim Lessing u eseju Laokoont ili o granicama slikarstva i pjesništva (1766.) započeo raspravu o tome gdje su granice između umjetnosti slika i umjetnosti riječi. Ipak, razliku od prostornih i vremenskih umjetnosti (primjerice, slikarstva, arhitekture / glazbe, plesa, filma) koje su redom osjetilne umjetnosti jer njihova je recepcija vezana uz podražaj određenog osjeta, književnost – umjetnost riječi – prije svega je predodžbena umjetnost, odnosno, njezina je recepcija uzročno i posljedično vezana uz ljudsku sposobnost stvaranja umnih predodžbi. Pritom, poezija je specifičan vid književnosti jer se u stvaranju predodžbi uvelike oslanja na zvučnost i slikovitost, te s drugim umjetnostima dijeli mnoštvo zajedničkih sintagmi (ritam, kontrast i sl.). U metodičkom pristupu interpretacije poezije, kao i u savladavanju osnovnog književno-teorijskog pojmovlja, stoga se nerijetko poziva na korelaciju književnih sadržaja i sadržaja drugih umjetnosti, posebice likovne. Ta je korelacija ipak najčešće tematska, a u ovom se radu prednost daje nešto drugačijoj relaciji umjetnosti riječi i likovne umjetnosti – strukturalnoj korelacijsi.

U radu se navode primjeri interdisciplinarnog pristupa poeziji putem različitih aktivnosti kojima se potiče strukturalna korelacija i povratno, dublje razumijevanje književne riječi.

Ključne riječi: književnost; poezija; semiotika; semiologija; strukturalna korelacija

ABSTRACT The traditional canon of fine arts encompasses the arts of exceptional historical and socio-cultural value. These are arts which develop within specific semiotic systems, and so both their comparison and their demarcation seem simple. As early as 1866, Gothold Ephraim Lessing, in his essay entitled *Laocoön: An Essay on the Limits of Painting and Poetry*, started a discussion on where the borders between the arts of images and the arts of words lie.

However, unlike spatial and temporal arts (for example, painting, architecture / music, dance, film), which are all sensory arts, as their reception is tied to stimulating a certain sense, literature – the art of words – is primarily a conceptual art, that is, its reception is causally related to the human ability to create mental concepts. At the same time, poetry is a specific aspect of literature, because in the creation of concepts, it largely relies on sound and imagery, and shares many common syntagma with other arts (rhythm, contrast, etc.). In the methodological approach to interpreting poetry, as well as in the mastering of the basic terminology of literary theory, it often refers to the correlation of literary content and the content of other arts, particularly visual arts. This correlation is, still, mostly based on themes, and this paper gives preference to a somewhat different relation between the arts of words and visual arts – structural correlation.

The paper provides examples of the interdisciplinary approach to poetry through various activities which encourage structural correlation, and also, the other way around, deeper understanding of the literary word.

Keywords: literature; poetry; semiotics; semiology; structural correlation

MARINA GABELICA rođena je 1981. godine u Koprivnici. Nakon završene opće gimnazije studira na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu (razredna nastava i hrvatski jezik; Predškolski odgoj i obrazovanje i Waldorfski studij). Po završetku studija radi kao nastavnica hrvatskoga jezika i učiteljica razredne nastave. Godine 2007. zapošljava se na Učiteljskom fakultetu kao znanstvena novakinja i asistentica. Godine 2014. na Poslijediplomskom doktorskom studiju književnosti, izvedbenih umjetnosti, filma i kulture na Filozofском fakultetu u Zagrebu stječe akademski stupanj doktorice znanosti. Od 2016. godine na Učiteljskom fakultetu zaposlena je kao docentica.

U središtu njezinoga znanstvenog i stručnog interesa su dječja književnost, lektira i poticanje čitanja, medijska i filmska pismenost. Članica je Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti, suradnica udruge „Djeca susreću umjetnost“ (filmski program, „Sedmi kontinent“) i Hrvatskog audiovizualnog centra. Bila je članica uredništva časopisa „Dijete, škola, obitelj“ POU Korak po korak. Članica je komisije za dodjelu književne nagrade „Grigor Vitez“ i regionalne književne nagrade „Mali princ“.

MARINA GABELICA was born in 1981 in Koprivnica. After graduating from high school, she studied at the Faculty of Teacher Education in Zagreb (primary education and Croatian language; Preschool education and Waldorf studies). After completing her studies, she works as a Croatian language teacher and primary school teacher. In 2007, she was employed at the Faculty of Teacher Education as a research assistant and teaching assistant. In 2014, at the Postgraduate Doctoral Study of Literature, Performing Arts, Film and Culture at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, she obtained her Ph. D. Since 2016, she has been employed as an assistant professor at the Faculty of Teacher Education.

At the heart of her scientific and professional interest are children's literature, mandatory literature and reading promotion, media and film literacy. She is a member of the Croatian Association of Children's Literature Researchers, an associate of the "Children Meet the Arts" Society (film program, "The Seventh Continent") and the Croatian Audiovisual Center. She was a member of the editorial board of the Open University Step by Step magazine. She is a member of the "Grigor Vitez" Literary Award Committee and the "Little Prince" Regional Literary Award.

MORANA VAROVIĆ ČEKOLJ rođena je 1984. godine u Zagrebu gdje pohađa osnovnu školu i glazbenu osnovnu školu Ivan Zajc. Nakon završetka Škole primijenjene umjetnosti i dizajna upisuje Učiteljski fakultet, smjer razredna nastava s pojačanim predmetom iz likovne kulture na kojem diplomira 2012. godine. Godine 2014. upisuje Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu, a diplomira 2019. godine na Slikarskom odsjeku u klasi izv. prof. art Ksenije Turčić. Iste godine se zapošljava kao predavač na Učiteljskom fakultetu u Umjetničkom području te upisuje doktorski studij. Od 2020. je stalni član HDLU-a. Imala je dvije samostalne izložbe te izlagala na mnogim zajedničkim izložbama. Sudjelovala je na skupnim projektima kao edukator i predavačica na radionicama i likovnim kolonijama.

MORANA VAROVIĆ ČEKOLJ was born in 1984 in Zagreb where she went to primary school and Music school „Ivan Zajc“. After graduating from School of the Applied Arts and Design she got her master's degree in 2012 at the Faculty of Teacher Education with enhanced Fine Arts. In 2014 she starts her studies at the Fine Arts Academy in Zagreb and graduates in 2019. at the Painting Department under mentorship of professor Ksenija Turčić. The same year she was employed as lecturer in the artistic field at the Faculty of Teacher Education and starts her doctoral studies. Since 2020 she is a member of CAA. She had two solo exhibitions and exhibited at many group exhibitions. She participated in common projects as educator and lecturer at the workshops and art colonies.

dio II / part II

Cjeloživotno učenje u suvremenom svijetu / Lifelong learning in contemporary world

Kreativnost, govor, sporazumijevanje / Creativity, speech, communication

Goranka Stanić, prof. – Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Osijek

SAŽETAK Kreativnost je najviši oblik čovjekovog stvaranja, mišljenja i djelovanja. Susrećemo je od najranijih početaka ljudskih postojanja. Čovjekov um oslobođen stereotipa i izdignut iznad primitivne razine susreće se s kreativnosti. Obuhvaća intelektualno razmišljanje, rješavanje problema i izazova te homolognim naslijedem podiže čovjeka, kao pojedinca i čitavu civilizaciju na stupanj više od samih početaka. Razlikujemo neverbalno i verbalno sporazumijevanje. U neverbalno sporazumijevanje svrstavamo govor tijela, govor znakova, čitanje, pismo. Govorom oblikujemo rečenice koje sugovornik razumije i prihvata te prenosi. Često se koristimo jezikom gluhih, slijepih, jezikom glazbe, jezikom informatike, prirodnih znanosti (matematika, kemijska, zakoni fizike...). Svjedoci smo razvoja digitalnih tehnologija i samo sporazumijevanje dobiva brzinu i nove dimenzije. Cijelo čovječanstvo je povezano i informacija kruži u sve pore društva u nekoliko sekundi, gotovo trenutno. Klasični oblik informiranja zamijenila je računalna tehnologija. Gotovo je nemoguće pratiti tijek razvoja grana i napretka svih ljudskih djelatnosti. U moru novih informacija i podataka gubimo nit i moramo se odlučiti za usko specijalizirano područje ili područja koja pratimo. Veliki izbor komuniciranja lagano nas uvodi u kaos. Nalazimo se u ulozi konstantnog spremanja i razvrstavanja podataka i informacija. Iako nam izgleda da su komunikacijski kanali obogaćeni, nailazimo i na problem preopterećenja. Strah od SF razmišljanja i vizije preuzimanja čovjekovog života od strane robota i računala, postaje stvarnost. Živimo u paralelnim svjetovima informacija i jednostavne svakodnevne stvarnosti. Klasičan oblik komuniciranja se gubi i komunikacija je brža i jednostavnija putem društvenih mreža i kanala. Bez obzira na način komuniciranja, sporazumijevanja i čovjekove kreativnosti u cijelom procesu razvoja ljudske zajednice, nikako se ne smije zaboraviti na osnovna načela i

odnos prema drugom ljudskom biću i zajednici. Zakone utkane u čovjekovu svijest, možemo pronaći u izvorima starih civilizacija, knjigama o Bogu ili manifestima filozofa.

Ključne riječi: govor; jezik; kreativnost; pismo; znakovi

ABSTRACT Creativity is the highest form of human creation, thought and action. We meet it from the earliest beginnings of human existence. A man's mind liberated, stereotyped and elevated above a primitive level meets creativity. It encompasses intellectual thinking, problem solving and challenges and, with homologous heritage, elevates man, as an individual, and the entire civilization to a degree beyond the beginnings. We distinguish between non-verbal and verbal communication. In non-verbal communication we classify body language, sign language, reading, letter. By speech, we formulate sentences that the interlocutor understands and accepts. We often use the language of the deaf, the blind, the language of music, the language of informatics, the natural sciences (mathematics, chemistry, the laws of physics...). We are witnessing the development of digital technologies, and communication itself is gaining speed and new dimensions. All of humanity is connected and information circulates into all pores of society in seconds, almost instantaneously. The classic form of information has been replaced by computer technology. It is almost impossible to keep track of the development of branches and the progress of all human activities. The great choice of communication slowly brings us into chaos. We are in the role of constantly storing and sorting data and information. As much as it seems to us that communication channels are enriched, we also encounter the problem of overload. The fear of, once upon a time, the SF thinking and vision of taking over human life by robots and computers becomes reality. We live in parallel worlds of information and simple everyday reality. The classic form of communication is lost, and communication is faster and easier through social networks and channels. Regardless of the way of communication, communication, and human creativity in the whole process of development of the human community, it is by no means to be forgotten about the basic principles and attitude towards another human being and community. Laws woven into man's consciousness can be found in the sources of ancient civilizations, books about God, or the manifestations of philosophers.

Keywords: creativity; language; signs; speech; writing

GORANKA STANIĆ 1986. je diplomirala Projektiranje i oblikovanje tekstila i odjeće na Tekstilno-tehnološkom fakultetu. Godine 2010. prvi je put napredovala u zvanje profesora-mentora. Godine 2015. unaprijeđena je u zvanje profesora-savjetnika, a 2019. godine potvrdila je to zvanje. Održala je nekoliko samostalnih izložbi u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku, u Mađarskom kulturnom centru, u Zavičajnom muzeju Našice, u Školi primjenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku. Bila je mentorica učenicima na državnim natjecanjima Dani odjeće, LiK, Etno kreacija Hrvatske. Bila je mentorica učenicima na izložbama u Muzeju za umjetnost i obrt, Noći muzeja 2019, Danu škole te na javnim nastupima na mnogobrojnim revijama na državnoj i lokalnoj razini.

GORANKA STANIĆ graduated from the Faculty of Textile Technology in 1986. In 2010, she was promoted to professor-mentor for the first time. In 2015, she was promoted to the title of Professor-Advisor, and in 2019 she confirmed that title. She has held several solo exhibitions at the Gallery of Fine Arts in Osijek, at the Hungarian Cultural Center, at the Našice Local Museum, at the School of Applied Arts and Design in Osijek. She was a mentor to the students at national competitions Clothes Days, LiK, Ethno Čreation of Croatia. She has mentored students at exhibitions at the Museum of Arts and Crafts, Museum Night 2019, School Days and public appearances at numerous state and local level shows.

Professional development of preschool teacher through acquiring competences in early identification of creatively-productive and other domain-specific giftedness /

Profesionalni razvoj odgojitelja kroz stjecanje kompetencija u ranoj identifikaciji kreativno-prodiktivne i drugih područno-specifičnih darovitosti

Mrs. Jasna Cvetkovic-Lay – Kindergarten Iskrice

Mrs. Renata Grdic – Kindergarten Iskrice

ABSTRACT Bearing in mind the need for continuous development of professional competences of educators through lifelong learning, within the educational modules of our Professional Development Center, we have developed a very detailed list for the recognition of the domain-specific gifts in the field of creativity (visual arts and music), language development, psychomotoric and in natural sciences area. The concept of domain-specific giftedness implies exceptional abilities in specific areas already visible at an early age (artistic, verbal, mathematical, natural, social). The definition of the domain-specific giftedness recognizes the potential, but also the performance/product, especially the creative-productive performance in a specific area. In this concept, a way of looking at creativity and talent is compatible, because creativity itself is domain specific. The identification procedure in this concept uses non-traditional methods and techniques rather than rigidly set cut-off scores on standardized tests and focuses on observing behaviors in enriched environments, engaging in fluid and not just crystalline intelligence, and estimates are based on performance and product in real context of the educational process. Preschool teachers, leaders of special programs (language, creative, sport, and STEM – all enriched with targeted incentives for the development of domain specific – skills) observing and noticed the indicators of above the average abilities and giftedness in the domain of behavior but indicators in

achievement, performance and child's product, as well. These lists serve the participants of our education modules as the starting point in early identification of giftedness of the preschool child.

Keywords: domain-specific giftedness; educators; preschool child

SAŽETAK Imajući u vidu potrebu stalnog razvoja profesionalnih kompetencija odgojitelja kroz cjeloživotno učenje, u okviru edukacijskih modula našeg Stručno razvojnog centra, razvili smo detaljne liste za prepoznavanje područno-specifičnih darovitosti u kreativnosti (likovnosti i glazbe), jezičnom razvoju, psihomotorici i prirodoznanstvenom području. Koncepcija područno-specifičnih darovitosti podrazumijeva iznimne sposobnosti u specifičnim područjima vidljive već u ranoj dobi (umjetničke, verbalne, matematičke, prirodoznanstvene, socijalne). Definicija područno-specifične darovitosti uvažava potencijal, ali i izvedbu/produkt, osobito kreativno-produktivnu izvedbu u određenom specifičnom području. U ovoj koncepciji je kompatibilan način gledanja na kreativnost i darovitost jer je i sama kreativnost područno-specifična. Procedura identifikacije u ovoj koncepciji koristi netradicionalne metode i tehnike, a ne kruto postavljen cut-off skor na standardiziranim testovima, te je usmjerena na promatranje ponašanja u obogaćenom okruženju, zahvaća fluidnu a ne samo kristaliničnu inteligenciju a procjene su bazirane na izvedbi i produktu u realnom kontekstu odgojno-obrazovnog procesa. Odgojitelji, voditelji posebnih programa (jezični, kreativni, sportski, prirodno-znanstveni – obogaćeni ciljanim poticajima za razvoj specifičnih sposobnosti djeteta), prate i uočavaju pokazatelje natprosječnosti/darovitosti u domeni ponašanja ali i pokazatelje u postignuću, izvedbi i uradcima. Ove liste služe polaznicima naših edukacijskih modula kao početna točka u ranoj identifikaciji darovitosti djeteta predškolske dobi.

Ključne riječi: edukatori; područno-specifična darovitost; predškolsko dijete

JASNA CVETKOVIC-LAY. The author is the first ECHA Specialist in Gifted Education in Croatia. She has over 30 years of professional experience in educational system and over 40 published items (handbooks, professional articles, etc.) in field of gifted education. She is a doctoral student in International doctoral study of educational sciences at the Faculty of Educational Sciences in Ljubljana, Slovenia. The field of doctoral dissertation is the early identification of creative-productive giftedness. She is the Coordinator of the Professional

Developmental Center for the Promotion of the Domain-specific Giftedness of the Preschool Child, the first such institution in Croatia appointed by the Ministry of Science and Education.

JASNA CVETKOVIC-LAY. Autorica je prvi ECHA specijalist u obrazovanju darovitih u Republici Hrvatskoj. Ima preko 30 godina profesionalnog iskustva u obrazovnom sustavu i preko 40 objavljenih publikacija (priručnika, stručnih članaka, itd.) u području obrazovanja nadarenih. Studentica je Međunarodnog doktorskog studija obrazovnih znanosti na Fakultetu edukacijskih znanosti u Ljubljani. Njezino područje doktorske disertacije obuhvaća identifikaciju kreativno-produktivne darovitosti. Koordinatorica je profesionalnog razvojnog centra za promociju područno-specifične darovitosti predškolske djece, prvog takvog u Hrvatskoj, koje odobrava i Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Emergence, Relational Creativity and A/r/tography – invited keynote / Pojavnost, relacijska kreativnost i a/r/tografija

Dr. Rita Irwin – The University of British Columbia

ABSTRACT As artist-educators inquiring together, we can embrace emergent qualities with our creative engagements. This talk shares some current premises on creativity before positing that we need to embrace relational forms of creativity. While the concept of emergence is central, so too are a/r/tographic practices. The examples shared here span preschool, elementary aged students and teacher candidates learning to become educators. A/r/tography inspires emergent ways of knowing and being through relational forms of creativity.

Keywords: a/r/tography; emergence; relational creativity

SAŽETAK Kao umjetnici i odgajatelji koji istražuju, možemo prigliti kvalitete koje se pojavljuju kroz naše kreativne angažmane. U ovom će se predavanju podijeliti trenutne premise vezane uz kreativnost prije nego što će se adresirati to da moramo prihvati relacijske oblike kreativnosti. Istovremeno uz središnji koncept pojavnosti, važne su i a/r/tografske prakse. Dani primjeri protežu se od predškolske, osnovnoškolske dobi pa do studenata odgojiteljstva. A/r/tografija nadahnjuje nove spoznaje i bivanje kroz relacijske oblike kreativnosti.

Ključne riječi: a/r/tografija; pojavnost; relacijska kreativnost

RITA L. IRWIN is a Distinguished University Scholar and Professor of Art Education at The University of British Columbia, Canada. Her research interests have spanned in-service art education, teacher education, socio-cultural issues, curriculum practices across K-12 and informal learning settings, and a/r/tography. Well known co-edited books include *Revisions: Readings in Canadian Art Teacher Education* (with K. Grauer & M. Emme), *Storying the World: The Contributions of Carl Leggo* (with E. Hasebe-Ludt & A. Sinner), *Provoking the Field: International*

Perspectives on Visual Arts PhDs in Education (with A. Sinner & J. Adams), *Visually Provoking: Dissertations in Art Education* (with A. Sinner & T. Jokela) and *The Flaneur and Education Research: A Metaphor for Knowing, Being Ethical and New Data Production* (with A. Lasczik). She is best known for employing a/r/tography in a range of contexts. Rita.irwin@ubc.ca

RITA L. IRWIN cijenjena je sveučilišna znanstvenica koja predaje Likovnu umjetnost na Sveučilištu Britanske Kolumbije u Kanadi. Njezini istraživački interesi obuhvaćaju obrazovanje u području likovnih umjetnosti, obrazovanje učitelja, sociokulturalne teme, kurikulumske prakse preko platforme za online učenje K-12 i neformalno učenje, te a/r/tografiju. Koautorica je poznatih knjiga: Doprinosi Carla Leggoa (s. E. Hasebe-Ludt i A. Sinner), Provociranje polja: međunarodne perspektive doktoranada vizualne umjetnosti u obrazovanju (s A. Sinner & T. Jokela) i Flaner i istraživanje obrazovanja: metafora znanja, etičnost i proizvodnju novih podataka (s A. Lasczik). Najpoznatija je po raznim kontekstualizacijama a/r/tografije.

Spremnost učitelja za provođenje likovne kulture u razrednoj nastavi „Škole za život“ / The teacher's readiness to teach art in the classroom of "The school of life"

Mr. Luka Pongračić – Juraj Dobrila University of Pula,
Faculty of Educational Sciences

Mrs. Dea Lazić – Juraj Dobrila University of Pula,
Faculty of Educational Sciences

Mrs. Ljiljana Tadić Komadina – Juraj Dobrila University of Pula,
Faculty of Educational Sciences

SAŽETAK Cjelovita kurikularna reforma „Škola za život“ donosi mnoge promjene u rad učitelja i provođenje svih nastavnih predmeta, pa tako i Likovne kulture. Ovaj će rad predstaviti i analizirati promjene kurikula Likovne kulture u sklopu „Škole za život“ te obraditi glavne promjene koje on donosi. Odmak od Nastavnog plana i programa te kurikularno ostvarivanje nastave pomoću ishoda, domena, obveznih i izbornih tema daje učiteljima veću autonomnost u provođenju predmeta Likovne kulture. Polazišno je istraživačko pitanje jesu li i u kojoj mjeri učitelji spremni iskoristiti mogućnosti pružene „Školom za život“. Glavni je cilj rada provjeriti spremnost učitelja razredne nastave za provođenje i primjenu kurikularnih promjena u predmetu Likovne kulture u praksi. Među ispitanicima je proveden upitnik kojemu je cilj ustaviti jesu li se učitelji i koliko stručno usavršavali te pripremali za promjene koje nastupaju, kao i komparativna analiza njihovih stavova i poznavanja kurikularnih promjena. Rezultati su pokazali neredovita stručna usavršavanja i pripreme učitelja na svim razinama. Stavovi učitelja o promjenama koje donosi „Škola za život“ prilično su negativni, a pokazalo se da ni poznavanje kurikularnih promjena nije na visokoj razini. Može se zaključiti da učitelji razredne nastave u „Školu za život“ u području Likovne kulture ulaze vrlo nespremni i s nedovoljnom razinom znanja.

Ključne riječi: autonomnost; kurikularna reforma; stručno usavršavanje.

ABSTRACT The whole curriculum reform “School for Life” brings many changes to the work of teachers and the implementation of all subjects, including the Art. This paper will present and analyse the changes to the Curriculum of Art within the “School of Life” and address the major changes it brings. A move away from the Curriculum and the curricular delivery of lessons through outcomes, domains, compulsory and elective topics gives teachers greater autonomy in the delivery of Arts courses. The initial research question is whether and to what extent teachers are willing to take advantage of the opportunities provided by the “School for Life”. The main aim of the paper is to test the readiness of the classroom teacher to implement and implement the curricular changes in the subject of Arts in practice. A questionnaire was conducted among the respondents, aiming to determine whether teachers and how professionally they are training and preparing for the changes they are making, as well as a comparative analysis of their attitudes and knowledge of curricular changes. The results showed irregular professional development and teacher preparation at all levels. Teachers' views on the changes brought about by “School for Life” are rather negative, and knowledge of curricular changes has also been shown to be not high. It can be concluded that classroom teachers enter the “School of Life” in the field of Arts and are very unprepared and with insufficient knowledge.

Keywords: autonomy; curricular reform; professional development

LUKA PONGRAČIĆ, magistar primarnoga obrazovanja, doktorand pedagogije na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Puli, mladi učitelj razredne nastave. Uvijek željan napretka i pun ambicija za raznim edukacijama, konferencijama i svim događajima na kojima se može ponešto naučiti. Posjeduje i mnoga međunarodna iskustva koja je stekao na putovanjima, u sklopu Erasmus+ projekata te u komunikaciji s mnogim ljudima izvan Hrvatske te kao košarkaški sudac. Na online edukacijskoj platformi Campster autor je tečaja „Usmjereni učenje kroz igru“ te edukator i moderator.

Počevši s radom još tijekom studentskih dana kao predsjednik Udruge studenata odgojnih i obrazovnih znanosti „Futuri Magistri“ te glavni urednik Časopisa za odgojne i obrazovne znanosti „Foozrama“, radi sa studentima, 10 izvedenih projekata i 30-ak raznih edukacijskih radionica te mnoštvo pedagoških suradnji dodatno mu je pomoglo u ostvarivanju teorijskih znanja u praksi te stjecanju iskustva i kontakata na raznim područjima. Sudjelovao na 10-ak međunarodnih studentskih i znanstvenih konferencija.

LUKA PONGRAČIĆ, MA educator, doctoral student of pedagogy at the Faculty of educational sciences in Pula, young primary teacher. He is always willing to progress, he is ambitious for different educations, conferences and all events that one can learn something from. He has international experiences in communicating which he acquired travelling on Erasmus+ projects and in communication with many people outside Croatia and as a basketball judge. At the online educational platform Campster he is lecturer, moderator and the author of course "Directed learning through game".

He starts working during student days as the president of the Student Society of Educational Sciences "Futuri Magistri" and chief editor of Journal for educational sciences "Foo2rama", works with other students on 10 projects and around 30 educational workshops. Many pedagogical cooperation helped him to gain theoretical knowledge and contacts in different areas. He participated in around ten international student and scientific conferences.

Istraživanje kroz suradničku umjetničku praksu na učiteljskom studiju / Researching Collaborative Art Practices in Teacher Training Education

Dr. Ana Vivoda – Sveučilište u Zadru, Odjel za nastavničke studije u Gospiću

SAŽETAK Detektirajući manjak edukacijskih materijala za djecu s teškoćama u razvoju i problem njihove teže dostupnosti izvan većih urbanih centara u Hrvatskoj, ispitujući mogućnosti suradničkih praksi u umjetničkom obrazovanju, inicirana je suradnja između Odjela za nastavničke studije u Gospiću i Udruge roditelja djece s teškoćama Pčelice iz Gospića. Analizirani su specifični problemi diskriminirane pozicije učenika s posebnim potrebama u procesima odgoja i obrazovanja, razmatrani dostupni postojeći materijali u odnosu na sasvim specifične potrebe konkretnih učenika te je pokrenuta inicijativa preispitivanja postojeće situacije kroz likovno stvaralaštvo. Projekt je utemeljen na principima a/r/tografije, istraživačkom procesu koji povezuje teoriju i praksu, pristupajući fenomenu umjetnosti kao kompleksnom, multisenzornom iskustvu stvaralaštva.

Proces osmišljavanja vizualnih materijala za djecu s teškoćama smješten je u središte interdisciplinarnih metoda učenja, a oblikovanje je balansiralo između istraživanja rada u različitim materijalima, eksperimentiranja s tehnikama i načinima likovnog oblikovanja, razmatrajući mogućnosti socijalne komunikacije, društvenih aspekata umjetnosti i angažmana. Temeljen na principima inkluzivnog obrazovanja i istraživanja putem umjetnosti, projekt je podrazumijevao dinamičku suradnju vrlo heterogene grupe ljudi; okupio je djecu sa različitim rasponom teškoća u razvoju, njihove roditelje, terapeute i studente primarnog obrazovanja, osnažujući osjećaj zajednice i promišljajući o različitim mogućnostima prostora učenja. Temeljni cilj projekta je bio senzibiliziranje studenata primarnog obrazovanja za raspon specifičnih posebnih potreba učenika s teškoćama u razvoju, povezivanje i suradnja različitih sudionika odgojno obrazovnog procesa i jednako tako ukazivanje na izuzetno važnu ulogu umjetnosti kao intermedijskog iskustva stvaralaštva, osnažujući njezinu ulogu u edukacijskim procesima.

Ključne riječi: a/r/tografija; stvaralaštvo; suradnja; umjetničko istraživanje

ABSTRACT Discovering significant lack of specialized educational materials for children with developmental difficulties, as well as attainability problems outside larger urban centres in Croatia, exploring the possibilities of participative projects in art education, I initiated a cooperation between The Department for Teacher Education Studies and The Association of Parents of Children with Developmental Disabilities named Bees in Gospić. The project considered specific discrimination issues of children with developmental difficulties in educational process, evaluated available existing materials in the context of individual needs of particular pupils and launched the initiative to reassess the situation through creative practice. Based on the principles of a/r/tography, the research process interconnected practice and theory, approaching the phenomenon of art as a complex, multisensory creative experience. By placing the problem of designing educational materials for children with disabilities at the centre of interdisciplinary learning practices, balancing between different materials, experimenting with various techniques and working methods, while exploring means of social communication, collaborative aspects of art and engagement. Firmly grounded in the inclusive education principles, the project assumed dynamic cooperation among very heterogeneous group of people; it gathered specific children with various span of difficulties, their parents, therapists and pre-service teachers, enforcing the sense of community and trying to reimagine various possibilities and learning environments. The primal goal of the project was to sensitize students of basic education studies to the span of particular special requirements of pupils with development difficulties, bonding and collaboration among various participants of educational processes and equally important – to emphasize the exceptional importance of art as an intermedia experience of creation, reinvigorating its role in primary education.

Keywords: art research; a/r/tography; creativity; pupils with developmental difficulties

ANA VIVODA, rođena u Rijeci 1979. godine. Diplomirala na Odsjeku za likovne umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, završila poslijediplomski studij (Project Studies) na Royal University College of Fine Arts u Stockholmu u Švedskoj te doktorirala je na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Radi kao izvanredna profesorka na Sveučilištu u Zadru, Odjelu za nastavničke studije u Gospiću.

Priredila je brojne samostalne izložbe te sudjelovala na više od stotinu međunarodnih izložbi grafike, crteža i umjetničke knjige u zemlji i inozemstvu (Međunarodni trijenale

grafike u Krakowu, Međunarodni bijenale grafike Guanlan, Kina, New Prints izložbe Međunarodnog grafičkog centra u New Yorku, Međunarodni bijenale knjige umjetnika Biblioteke Aleksandrine, Egipat i druge).

Dobitnica je brojnih nagrada i priznanja (Nagrada Kabineta Grafike HAZU na 3. hrvatskom trijenalu grafike, Nagrada 52. zagrebačkog salona, Nagrada Međunarodnog bijenala grafike Splitgraphic, Posebno priznanje Print Award Carmen Arozena, Španjolska, Nagrada Grafičke zbirke NSK na 5. hrvatskom trijenalu crteža).

ANA VIVODA was born in 1979 in Rijeka. She graduated from the Department of Fine Arts at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka, completed her Postgraduate studies at the Royal University College of Fine Arts in Stockholm, Sweden, and holds a PhD from the Academy of Fine Arts, University of Zagreb. She works as an associate professor at the University of Zadar, Department of Teacher Studies in Gospić.

She has organized numerous solo exhibitions and participated in more than one hundred international exhibitions of graphics, drawings and art books at home and abroad (International Triennial of Graphic Arts in Krakow, Guanlan International Biennale of Graphic Arts, New Prints exhibitions at the International Centre of Graphic Arts in New York, International Book Biennale artists of the Alexandrine Library, Egypt and others).

She has won numerous awards and recognitions (Award of the Croatian Academy of Graphic Arts at the 3rd Croatian Graphic Triennial, Award of the 52nd Zagreb Salon, Splitgraphic International Biennial of Graphic Awards, Special Award Print Carmen Arozena, Spain, NSK Graphic Collection Award at the 5th Croatian Drawing Triennial).

The influence of contemporary art on the creativity of twelve-year-old pupils / Utjecaj suvremene umjetnosti na kreativnost dvanaestogodišnjih učenika

Mrs. Katja Kozjek Varl – Primary School Malečnik

Dr. Jerneja Herzog – University of Maribor, Faculty of Education

ABSTRACT In the article we present the results of the research, which examined the influence of contemporary fine art on the creativity of twelve-year-olds. For the purpose of research, we used the creativity test, which we performed in two steps, that is, the initial and final step. The test was carried out on two research samples of 12-year-olds, in an experimental and control group of pupils ($N = 30/48$). The results show a positive impact of quality contemporary art practices on the development of artistic creativity in twelve year olds.

Keywords: artistic creativity; creativity test; contemporary art; elementary school

SAŽETAK U radu ćemo prezentirati rezultate istraživanja koje je ispitivalo utjecaj suvremene likovne umjetnosti na kreativnost dvanaestogodišnjaka. Za potrebe istraživanja koristili smo test kreativnosti, koji smo radili u dva koraka, inicijalnom i završnom. Testiranje je provedeno na dvije istraživačke skupine dvanaestogodišnjaka, u eksperimentalnoj i kontrolnoj skupini učenika broj ispitanika je $N=30/48$. Rezultati pokazuju pozitivan utjecaj kvalitetne suvremene umjetnosti na razvoj umjetničke kreativnosti dvanaestogodišnjaka.

Ključne riječi: osnovna škola; suvremena umjetnost; test kreativnosti; umjetnička kreativnost

Mr. sc. KATJA KOZJEK VARL, PhD student in University of Maribor Faculty of Education. She works in Elementary School as fine art education teacher. Her field of research is fine art didactics in contemporary curriculum in elementary school, focusing on contemporary art practises and crosscurriculum integration.

Mr. sc. KATJA KOZJEK VARL, studentica je doktorskog studija na Sveučilištu u Mariboru na Učiteljskom fakultetu. Radi u osnovnoj školi kao učiteljica likovne kulture. Njezino područje istraživanja je didaktika likovne umjetnosti u suvremenom kurikulumu osnovne škole, s fokusom na suvremene umjetničke prakse i kroskurikularnu integraciju.

JERNEJA HERZOG, PhD, Assistant Professor for fine art didactic in Department of Fine Art, Faculty of Education, University of Maribor. Her field of research is pedagogical practice, mentoring, fine art education in elementary school and high school, creativity in fine art. In recent years she researched in field of blind people in visual art, museum pedagogy for blind people.

Dr. sc. JERNEJA HERZOG, docentica je za didaktiku likovne umjetnosti na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Mariboru. Njezino područje istraživanja je pedagoška praksa, mentorstvo, likovna kultura i likovna umjetnost, kreativnost u području likovne umjetnosti. Posljednjih se nekoliko godina njezino istraživačko zanimanje kretalo oko sljepih u vizualnim umjetnostima te muzejske pedagogije za slike.

Digitalni mediji u srednjoškolskoj nastavi Likovne umjetnosti / Digital Media and Teaching Visual Arts in Secondary Schools

Dr. Josipa Alviž – Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb

SAŽETAK Korištenje digitalnih sadržaja u obrazovne svrhe sve više zamagljuje granice između formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja. Učenje i poučavanje srednjoškolskog predmeta Likovna umjetnost i srodnih predmeta u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu u tom pogledu nije iznimka. Danas je na internetu, kao vodećoj platformi neformalnoga obrazovanja i učenja, dostupan cijeli niz kvalitetnih stranica specijaliziranih za područje likovnih umjetnosti, odnosno povijesti umjetnosti i vizualne kulture. Njihovi se sadržaji sve češće koriste u kontekstu državno organiziranog, formalnog odgojno-obrazovnog sustava, bilo kao izvori i materijali koji nastavnicima likovne umjetnosti pomažu u pripremanju i izvođenju nastave, bilo kao materijal za samostalno istraživanje učenika u okviru nastave i/ili kod kuće. Njihovo korištenje potiče se i u okviru recentne kurikularne reforme hrvatskog obrazovnog sustava te je uključeno u novi predmetni kurikulum Likovne kultura i Likovne umjetnosti koji je stupio na snagu 2019. godine. U izlaganju će se dati kritički osvrt na spomenute sadržaje te se ukazati na mogućnosti njihove primjene u srednjoškolskoj nastavi Likovne umjetnosti.

Ključne riječi: kurikularna reforma; poučavanje likovne umjetnosti

ABSTRACT The use of digital content for educational purposes has increasingly blurred the fine line between formal, nonformal and informal education. In that regard, learning and teaching Visual Arts as a secondary school subject within the Croatian education system is no exception. Today, the Internet as the biggest platform for nonformal education and learning provides numerous sites of substantial quality that are specialized in visual arts, art history and visual culture. Their content has growingly been used within the formal state education system, whether as sources and materials that help teachers in Visual Culture and Visual Arts to prepare and teach lessons, or as materials

supporting pupils' independent research during lessons and/or at home. The use of digital content has furthermore been encouraged by the recent curriculum reform of the Croatian education system, evident in its introduction into the new curricula for the subjects Visual Culture and Visual Arts that came into effect in 2019. This presentation aims to give a critical view of the aforementioned content and discuss possibilities of its use in teaching Visual Arts in secondary schools.

Keywords: art history; curriculum reform; new media; secondary school education; visual culture

Dr. sc. **JOSIPA ALVIŽ** zaposlena je kao docentica na Katedri za metodiku nastave povijesti umjetnosti Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2015. godine sudjeluje u cijelovitoj kurikularnoj reformi hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava kao članica radne skupine za izradu Kurikuluma za nastavni predmet Likovna kultura za osnovne škole i Likovna umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj, a od 2018. godine kao suradnica na projektu Ministarstva znanosti i obrazovanja „Škola za život“. Njezini primarni istraživački interesi vezani su uz metodiku nastave povijesti umjetnosti te likovne umjetnosti XVII. i XVIII. stoljeća.

JOSIPA ALVIŽ, PhD, holds the position of assistant professor within the Teacher Education in Art History Unit at the Department of Art History of Zagreb University's Faculty of Humanities and Social Sciences. Since 2015, she has participated in the comprehensive curriculum reform of the Croatian education system as a member of the working group for the creation of the Curricula for the Subjects Visual Culture in Elementary Schools and Visual Arts and in Grammar Schools in the Republic of Croatia. Since 2018, she has been a member of the "School for Life" project funded by the Croatian Ministry of Science and Education. Her primary research interests include art history teacher education and 17th- and 18th- century visual arts.

„Biti prisutnost“ kao umjetnički „credo“ u kontekstu postmodernog društva / “To be presence” as artistic “credo” in context of postmodern society

Prof. Stjepko Rupčić – UFZG, Sveučilište u Zagrebu

Dr. Svetlana Novaković – University of Zagreb, Faculty of Teacher Education

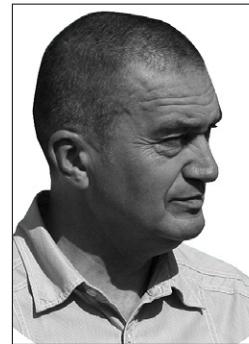
SAŽETAK U stručnoj literaturi često se spominje iscjeljenje, „healing“, kao smisao i posljedica funkciranja svijesti „biti svjesnost/prisutnost“, a ne „biti u prisutnosti“. U radu se pojам iscjeljenja objašnjava izvan konteksta dosadašnje prakse korištenja, zamjenjući ga s uvriježenim terminima koji ne associraju na tzv popularno-duhovnu literaturu. Svaki umjetnički izvedbeni proces jest „biti prisutnost“ i takav je nezamjenjiv i dostupan svakoj osobi. U radu se govori o stanju svijesti u kreativnom procesu te zašto je dobrobit od takvih iskustava iscjeljujuća. Također, stanje svijesti u prisutnosti se različito referira na ostalu životnu praksu s obzirom na kronološku dob te je i sam metodički pristup, kojim se navodi pojedinca na umjetničku izvedbu, različit. Navode se primjeri istih u više područja ostvarivanja. U radu se izlažu primjeri različitih iskustava poticanja na likovnu umjetničku proizvodnju, metodički pristupi, organizacione forme kao optimalne za izvođenje organiziranog osposobljavanja za umjetničku izvedbu kao i zapažanja o dobrobiti koje se javljaju kao posljedice umjetničke prakse.

Ključne riječi: individualnost; iscjeljenje; mudrost; postmoderno društvo

ABSTRACT Professional literature often mentions healing as the meaning and consequence of the operating consciousness being the awareness/presence, as opposed to being in presence. In this work, the concept of healing is explained outside the context of previous use, replacing it with established terms that do not evoke the so-called popular spiritual literature. Every artistic performative process is being present and as such irreplaceable and available to each individual. The work elaborates on the state of consciousness in the creative process and the reasons for which the wellbeing of such experiences

has a healing power. Likewise, the state of consciousness in the presence refers to remaining life's practice differently with regards to the chronological age, and the methodological approach which motivates the individual for artistic performance is different. The examples of the aforementioned are present in many areas of realisation. The work portrays instances of various experiences in inciting artistic production, methodological approaches, and optimal organisational forms for implementing artistic performance training as well as observations about the welfare which arises as a consequence of artistic practice.

Keywords: art; individuality; healing; postmodern society; school; wisdom

Akademski slikar izv. prof. art. STJEPKO RUPČIĆ rođen je u Sisku 1958. Polazio je Gimnaziju „Vladimir Majder Kurt“ u Sisku te je paralelno učio violinu u srednjoj Glazbenoj školi „Fran Lhotka“ u Sisku. Na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu diplomirao je slikarstvo u klasi prof. Kulmera. Od 1989. do 1999. bio je zaposlen kao prof. likovne kulture u Osnovnoj školi „Ivan Kukuljević“ u Sisku, od 1997. radi kao vanjski suradnik na Visokoj učiteljskoj školi u Petrinji, od 1998. je stalno zaposlen. Od 2009. je zaposlen na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu – Odsjek u Petrinji. Otvorio je „Atelier – galeriju“ 1988., pokrenuo je „Likovni centar Rupčić“ 2005., osnovao udružnu „Mentor“ 2008. Aktivan u politici i kulturi grada Siska i SMŽ. Član brojnih komisija, kulturnih vijeća, HDLU-a, INSEA-e. Izlagao na preko 30 samostalnih i više skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Piše znanstvene radove, vodi projekte i sudjeluje u njima.

Academic painter prof. art. STJEPKO RUPČIĆ was born in Sisak in 1958. He attended the Vladimir Majder Kurt High School in Sisak and studied violin at the Fran Lhotka Music School in Sisak. He graduated painting from the Academy of Fine Arts in Zagreb in the class of prof. Kulmer. From 1989 to 1999 he was employed as a Fine arts professor at the Ivan Kukuljević Elementary School in Sisak. Since 1997 he has been working as an external associate at the Teacher College in Petrinja. Since 2009 he has been employed at the Faculty of Teacher Education in Zagreb – Department in Petrinja. He opened the Atelier Gallery in 1988, launched the Rupčić Art Center in 2005, founded the Mentor Association in 2008. He is active in the politics and culture of the town of Sisak and Sisak-Moslavina County. He is a member of numerous committees, cultural councils, CAA, INSEA. He has exhibited at over 30 solo and more group exhibitions at home and abroad. She writes scientific papers, leads projects and participates in them.

SVETLANA NOVAKOVIĆ rođena je u Sisku 24. kolovoza 1966. godine. U Sisku završava Gimnaziju, u Zagrebu Srednju školu Primijenjenih umjetnosti i dizajna. Na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Rijeci 1995. stekla je diplomu profesora likovne kulture, smjer grafika. Doktorirala je 2017. godine na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Kopru, Slovenija.

Od 2008. radi na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Katedri umjetničkog područja te sudjeluje u izvođenju sljedećih nastavnih predmeta: Metodika likovne kulture, Likovna kultura, Grafika i Istraživanje dječjeg likovnog stvaralaštva na diplomskom sveučilišnom Učiteljskom studiju te izborne predmete Keramičarska radionica i Grafika.

Izlagala je na jednoj samostalnoj izložbi (Sisak, 2009) i desetak skupnih izložbi. U umjetničkom radu izražava se kroz medij grafike, a naučene procese iz razvoja vlastite umjetnosti dugi niz godina prenosi na učenike i na studente kroz različite aktivnosti na nastavi. Bavi se znanstvenim radom usmjerenim na obrazovne znanosti (likovna umjetnost, likovna pedagogija).

SVETLANA NOVAKOVIĆ was born in Sisak on August 24, 1966. She graduated from the Gymnasium in Sisak and Zagreb High School of Applied Arts and Design. At the Faculty of Education, University of Rijeka in 1995, she received her diploma of Professor of Fine Arts, Graphic Arts. She received her PhD in 2017 from the Faculty of Education, University of Koper, Slovenia.

Since 2008, she has been working at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb at the Department of the Arts, and has been involved in teaching the following subjects: Fine Arts Methodology, Fine Arts, Graphics and Research in Children's Artistic Creativity at the Graduate Teacher Education University, and electives in the Ceramics Workshop and Graphics.

She has exhibited in one solo exhibition (Sisak, 2009) and a dozen group exhibitions. In artistic work, he expresses himself through the medium of graphics, and for many years he has transmitted the learned processes from the development of his own art to students and students through various teaching activities.

She is engaged in scientific work focused on educational sciences (fine arts, visual pedagogy).

Collective Variation in Experience of Video-review for Reflective Self-evaluation in Undergraduate Ballet Education Course: A Phenomenographic Perspective / Kolektivna varijacija u iskustvu korištenja video-pregleda kao instrumenta reflektivne samoprocjene studenata polaznika preddiplomskog studija baletne edukacije: fenomenografska perspektiva

Mrs. Tina Zubovic – Lancaster University

ABSTRACT Fostering reflective thinking among students pursuing a career as dance educators is an important task, the one contributing to student-teachers' professional development. This study analyses video-review as a technology-enabled self-reflection mechanism and students' perceptions of it. The research focuses on prospective dance teachers enrolled in a teacher preparation programme in a higher education institution in the UK. The outcomes of this investigation are categories of description which capture qualitatively different ways of how student-teachers understand the phenomenon under investigation. This study provides educators and designers of courses in dance training and education with useful conclusions and understanding of video-review and the role that this technology-enhanced learning experience can have in encouraging student reflective thinking and transformative learning.

Keywords: dance; higher education; reflection; technology; video-review

SAŽETAK U nastojanju da buduće plesne pedagoge usmjerimo ka samoprocjeni vlastite nastavne prakse, promicanje reflektivnog mišljenja kod polaznika preddiplomskog učiteljskog studija baletne edukacije je od osobite važnosti. Ovo istraživanje analizira video-pregled kao instrument reflektivne samoprocjene te značenja koje video-pregled može imati za ispitanike – buduće učitelje, polaznike preddiplomskog studija baletne edukacije u Velikoj Britaniji. Primjenjujući fenomenografski pristup, rezultati pokazuju tri kategorije

hijerarhijski raspoređenih značenja, duž kontinuma koji se kreće od manje kompleksnih značenja ka kompleksnijima, a koja oslikavaju kvalitativno različite načine razumijevanja video-pregleda za buduće plesne pedagoge. Studija pruža kreatorima, organizatorima i edukatorima učiteljskih plesnih studija bolje razumijevanje video-pregleda u svrhu promicanja reflektivnog mišljenja, samoprocjene i transformativnog učenja.

Ključni pojmovi: fenomenografija; ples; tehnologija; video-pregled; visoko školstvo

TINA ZUBOVIC is a PhD student in educational research (E-research and Technology-enhanced learning) at Lancaster University. In October 2017, she joined the Faculty of Education at the Royal Academy of Dance (RAD) in London as a Lecturer in Dance Studies. At RAD she teaches across a range of undergraduate, postgraduate and professional programmes. Before working in the field of education she danced professionally with the Croatian National Theatre in Zagreb and Rijeka. Her research interests include ballet/dance education, technology-enhanced learning, student-centred pedagogy and hybrid classrooms.

TINA ZUBOVIC je studentica doktorskog studija u području istraživanja u obrazovanju (e-istraživanje i tehnologijom poboljšanog učenja) na Sveučilištu u Lancasteru. Od listopada 2017. predavačica je na plesnim studijima na Učiteljskom fakultetu u sklopu Kraljevske plesne akademije u Londonu. Predaje na preddiplomskim, diplomskim i stručnim programima. Prije nego što se počela baviti obrazovanjem plesala je u Hrvatskim narodnim kazalištima u Zagrebu i Rijeci. Njezini istraživački interesi uključuju baletno/plesno obrazovanje, tehnologijom poboljšano učenje, pedagogiju usmjerenu na učenika i hibridne učionice.

TED-Ed kao iznimno doprinos cjeloživotnom obrazovanju / TED-Ed as the remarkable contribution to lifelong education

Prof. Frano Dulibic – Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

SAŽETAK Među oblicima cjeloživotnog obrazovanja u novije vrijeme, iz TED Conferences nastala je platforma namijenjena edukaciji, TED-Ed. Iako je TED-Ed nastao kako bi doprinio edukaciji mlađih, s vremenom je to postalo iznimno zanimljiv oblik cjeloživotnog obrazovanja prihvatljiv svima, bez obzira na dob, nacionalnost ili rasu. Kroz TED-Ed, putem interneta, čitavom svijetu dolaze informacije o najnovijim znanstvenim istraživanjima iz svih znanstvenih područja, kao i iz područja umjetnosti. Ova analiza TED-Edovih izlaganja posebno je usredotočena na vizualni dio TED-Ed prezentacija, koje angažiraju iznimno talentirane animatore i ilustratore, tako da često stvaraju animirane ilustracije ili animirane sekvence koje prate izlaganja na iznimno kreativan način. Bez njih mnogi sadržaji bili bi teže razumljivi najširoj publici. TED-Ed je otvoren svima, no iznimno doprinos pruža nastavnicima koji TED-Ed prezentacije prikazuju učenicima i studentima te na taj način sadržajno i vizualno obogaćuju obradu određene nastavne jedinice.

Ključne riječi: animacija; edukacijska platforma; ilustracija; TED; TED-Ed; učenje kroz umjetnost

ABSTRACT TED-Ed, an educational platform was created under TED Conferences, organization that makes available numerous topics. Although TED-Ed was formed to contribute to youth education, over time has become an interesting form of lifelong education acceptable to everyone, regardless of age, nationality or race. Through TED-Ed, online, worldwide, information is available on the latest scientific research from all fields as well as from the arts. The analysis of TED-Ed's presentations is especially focused on its visual part. Talented illustrators are often recruited to contribute visual presentations, creating animated illustrations or animated sequences that complement the presentations in the creative way. That makes numerous topics understandable

for wide audience. TED-Ed is open to everyone and makes an exceptional contribution to educators who can present TED-Ed presentations to students and make it easier to understand a particular topic. The global availability of the latest scientific knowledge to all ages through TED-Ed is a tremendous contribution to lifelong learning.

Keywords: animation; educational platform; education through art; illustration; TED; TED-Ed

Dr. sc. **FRANO DULIBIĆ**, redoviti profesor, rođen u Zagrebu, završio Klasičnu gimnaziju te diplomirao povijest umjetnosti i etnologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1993. godine radi na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog Fakulteta u Zagrebu. Od iste godine kao vanjski suradnik predaje i na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu za studente pedagoškog smjera. Bavi se istraživanjima hrvatskog slikarstva prve polovice 20. stoljeća, poviješću karikature i ilustracije u Hrvatskoj te odnosima slikarstva i karikature, stripa, fotografije i drugih medija te umjetničkim intervencijama u javnom prostoru. Objavljuje znanstvene radove i knjige: „Povijest karikature u Hrvatskoj do 1940.“ (2009.), „Oto Reisinger“ (2008.), „Slikarstvo Vladimira Varlaja“ (2011.) i „Omer Mujadžić“ (2015). Izlaže na znanstvenim skupovima i priređuje izložbe.

FRANO DULIBIĆ, PhD, full professor, born in Zagreb, graduated from Classical Gymnasium and got his master's degree in arts history and ethnology at the Faculty of Humanities and Social Science in Zagreb. Since 1993 he works at the Department of art history of Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. From the same year he is associate lecturer at the Fine Arts Academy in Zagreb at the Education Department. His research field is Croatian painting of first half of 20th century, history of caricature, photography, and other media and artistic interventions in public space. He published scientific papers and books: "History of caricature in Croatia by 1940" (2009), "Oto Reisinger" (2008), "Painting of Vladimir Varlaj" (2011), "Omer Mujadžić" (2015). He presented at international conferences and organizes exhibitions.

Učiteljevo poznavanje fotografije kao preuvjet za njeno korištenje pri likovnom izražavanju učenika / Teacher's Knowledge in Photography as Precondition for Its Use in Students' Artistic Expression

Mrs. Nina Licul – Sveučilište u Rijeci, Akademija primijenjenih umjetnosti

SAŽETAK Osim što se upotrebljava kao medij svakodnevne komunikacije, fotografija je i umjetnički medij, pa je pogodna pri likovnom izražavanju učenika. Pri tome su važne profesionalne kompetencije učitelja, koje određuju kvalitetu izvedbe programa. Cilj ovog rada bio je ispitati utjecaj stavova učitelja Likovne kulture o njihovom poznavanju fotografije na korištenje fotografije kao medija za likovno izražavanje učenika u nastavi i izvannastavnim aktivnostima. Nadalje, željelo se ispitati postoje li razlike u učestalosti korištenja fotografije između učitelja koji su znanja u tom području stekli formalnim obrazovanjem i onih koji su se obrazovali dodatno, izvan formalnog obrazovanja. U istraživanju je sudjelovalo 62 učitelja koji predaju predmetnu nastavu Likovne kulture u Primorsko-goranskoj, Zadarskoj i Istarskoj županiji. Za prikupljanje podataka korištene su čestice anketnog upitnika koji je dio šireg istraživanja o korištenju fotografije u nastavi Likovne kulture. Statistička analiza je pokazala da percepcija znanja u području fotografije, steklenih formalnim obrazovanjem, značajno utječe na učiteljev odnos prema kreiranju umjetničke nastave, obogaćujući je umjetničkim područjem fotografije, no ne i na uključivanje fotografije u izvannastavne aktivnosti. Međutim, dodatno, izvanformalno obrazovanje učitelja u području fotografije nema značajnijeg utjecaja na učestalost korištenja fotografije, bilo u nastavi ili izvannastavnim aktivnostima. Ovi rezultati upućuju na potrebu za višom razinom formalnog obrazovanja učitelja u području fotografije, čime bi stekli znanja i samouvjerenost za češće korištenje fotografije i iskorištanje njenih potencijala pri likovnom izražavanju u osnovnoj školi.

Ključne riječi: formalno obrazovanje; fotografija; izvannastavne aktivnosti; likovna kultura; učitelji likovne kulture

ABSTRACT Apart from serving as a medium of everyday communication, photography is also an artistic medium and it is therefore suitable for students' artistic expression. Teacher's competences are very important in this process as they determine the quality of the teaching program. The aim of this work was to examine the effect of art teacher's opinions about their own knowledge in photography on the use of photography as a medium of students' artistic expression in classes and extracurricular activities. In addition, the aim was to examine whether there were any differences in the frequency of using photography between the teachers who were formally trained in the use of photography and the teachers who were informally trained for the use of photography. The research included 62 art teachers who work in primary schools in the counties of Primorje-Gorski kotar, Zadar and Istria. Items of a questionnaire from a large-scale research about the use of photography in art teaching were used to gather the data for this research. The statistical analysis showed that teachers' perception of their formally-gained knowledge in photography significantly affects the teachers' relationship to the creation of lessons, which they enrich with photography, but it does not have any significant effect on the implementation of photography in extracurricular activities. However, informal training in photography does not have any significant effect on the implementation of photography either in regular classes or in extracurricular activities. These results point to the need for a higher level of formal training in photography for art teachers, which would give them the knowledge and confidence for a more frequent implementation of photography and its potentials in the context of primary school art classes.

Keywords: arts; art teachers; extracurricular activities; formal education; photography

NINA LICUL. Rođena u Rijeci 1984. g. Diplomirala 2007. godine na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci. Radila u osnovnim i srednjim školama, te vodila niz likovnih i edukativnih radionica za djecu, učenike, studente i odrasle. Primila zahvale i priznanja za izvrstan rad s djecom, mlađeži i studentima. Od 2016. godine zaposlena je kao asistent na Akademiji primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci na Odsjeku za Likovnu pedagogiju. Pohađa doktorski studijski program iz znanstvenog područja izobrazbe nastavnika i edukacijske znanosti na području likovne umjetnosti pri Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani.

Od 2013. g. podučava likovno nadarene osnovnoškolce u subotnjem programu „LIA-DO“, a kao vanjski suradnik Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka od 2015. g. vodi likovne radionice za djecu predškolskog uzrasta i razredne nastave pod nazivom „Muzejski mali atelje“.

Objavljuje znanstvene radove od kojih je većinu predstavila na međunarodnim stručnim i znanstvenim konferencijama. Umjetničke radove izlagala je na više skupnih i samostalnih izložbi.

NINA LICUL. She was born in Rijeka in 1984. She got her MA in 2007 on the Applied Arts Academy in Rijeka. She worked in primary and secondary education and conducted a number of artistic and educative workshops for children, pupils, students and adults. She has taken acknowledgements and recognitions for excellent work with children, young and students.

Since 2016 she works as the assistant lecturer at the Applied Arts Academy of the University of Rijeka at the Department for Arts Education. She is a doctoral student from scientific area of teacher education and educational sciences in the field of fine arts at the Faculty of Education of the Ljubljana University.

Since 2013. she teaches artistically gifted primary students in Saturday program "LIA-DO", and as an external associate of Maritime and History Museum of Croatian Littoral in Rijeka she has been conducting art workshops "Museum Little Atelier" for preschool children and primary education.

She published scientific papers, most of them presented at the international professional and scientific conferences. Her artwork has been presented at many group and individual exhibitions.

Umjetnici oko nas, učimo od njih, promatramo, upoznajemo i stvaramo / The artists around us, learn from them, observe, get to know and create

Mrs. Sandra Vuk – Osnovna škola Sveta Nedelja

SAŽETAK Treću godinu zaredom u učionici trećeg razreda razredne nastave Osnovne škole Sveta Nedelja ostvaruje se projekt U svijetu likovnih umjetnika. Cilj ostvarivanja i stvaranja projekta je da učenici na zanimljiv način upoznaju neke od najpoznatijih svjetskih likovnih umjetnika (s osrvtom i na hrvatske umjetnike), pobliže saznaju o opusu stvaranja i zatim na drugačiji, zanimljiviji način nastoje ostvariti umjetnički transfer osnovnih elemenata nekog likovnog umjetnika.

Ciljevi projekta za učenike: razvoj učeničkih kreativnih sposobnosti u ne razdvojivom jedinstvu s odgojem duhovnih i moralnih osobina, razvoj inicijative, samopouzdanja i sposobnosti kreativnog izražavanja, propitkivanja i uočavanja; oblikovanje u skladu s dobi, znanjem i vještinama iz područja likovne umjetnosti

Ostvareni ciljevi i zadaci projekta pomažu razviti osobu koja je sposobna razmišljati, maštati, razmisliti kako, može ostvariti kreativne ideje i analizirati svoje rezultate.

Dijete tako uči na vlastitom iskustvu, uči da sudjelovanje može biti zabavno i korisno, uči komunicirati, surađivati, uči iskustvom i doticajem s likovnim okruženjem, uči raditi kao dio skupine, uči proces donošenja odluka i odgovornosti koje iz toga proizlaze, cijeni važnost zajedničke suradnje, stječe osjećaj važnosti i izgrađuje samopouzdanje, razvija inicijativu.

Rad će prikazati korake ostvarivanja projekta, prikazat će načine i pristupe likovnim djelima kao i male motivirajuće priče. Slike/fotografije koje će sudionici vidjeti prikazat će kako se istoj temi/umjetniku može pristupiti na različite načine i kako je potrebno učenike poticati na istraživanje likovnosti, na kombiniranje elemenata i stvaranja malih likovnih priča čiji konačni produkt je drugačiji pogled na neki umjetnički rukopis.

"UMJETNIČKI TRANSFER – Boje i crte svuda oko nas." <http://bojeokonas.weebly.com>

com/umjetni268ki-transfer.html
<https://photos.app.goo.gl/WzVWJq1ZV8NzHa3W9>

Ključne riječi: projekt; razredna nastava; Slikamo kao Vjenceslav Richter; umjetnički transfer

ABSTRACT For the third year in a row, the project In the world of fine artists is being carried out in the classroom of the 3rd grade of the Elementary school Sveta Nedelja. The aim of the project is to get the students acquainted with some of the world's most famous visual artists (with a focus on Croatian artists), learn more about the oeuvre of creation and then in a different, more interesting way seek to "art transfer" the basic elements of a visual artist . The goals of the project for students are: to develop student's creative abilities in an inseparable unity with the upbringing of spiritual and moral qualities, to develop initiative, confidence and ability to express themselves, to question and to see; designing according to age, knowledge and skills in the field of fine arts. The accomplished goals and objectives of the project help to develop a person who is capable of thinking, imagining, thinking how, who can realize creative ideas and analyze their results.

The child learns from his own experience, learns that participation can be fun and rewarding, learns to communicate, collaborates, learns from experience and touch with the visual environment, learns to work as a part of a group, learns the decision-making process and responsibilities that result, appreciates the importance of working together , it gains a sense of importance and builds confidence, develops initiative. The paper will outline the steps of project realization, will show ways and approaches to fine art works as well as small motivational stories. The pictures / photos that participants will see will show how the same topic / artist can be approached in different ways and how students should be encouraged to explore the art, to combine elements and create small art stories whose final product is a different look at an artistic manuscript.

Keywords: artistic transfer; children's artworks; classroom teaching; project; we paint as Vjenceslav Richter (Croatian painting artist)

SANDRA VUK, majka dviju kćeri – buduće učiteljice i druge koja ni ne želi čuti o tome da nastavi maminim stopama. Entuzijast, osoba koja uvijek uči, sve je zanima i vjeruje u današnju djecu. Da bi cijeli proces bio što lakši, učenje smatra životnom

igrom, uvijek traži nove spoznaje, metode i načine poučavanja. Zaljubljenik u nove tehnologije. Zaljubljenik je i u svoj posao i radost koju dijeli kad uđe u učionicu. Profesionalac u poučavanju već 27 godina. Uvijek željna prikazati primjere prakse, poučavati i odrasle. SLUŽBENO: učiteljica u OŠ Sveta Nedelja, učiteljica savjetnica, kolumnistica, e-mentorica, edukatorica o novim tehnologijama, županijska voditeljica. Osobne stranice: <https://xn--sandrinauonica-zzb.weebly.com/> Portal za likovnu kulturu: <https://sites.google.com/view/likovna-kultura/naslovnicag>

SANDRA VUK, a mother of two daughters – a future teacher and another who doesn't even want to hear about her mother's footsteps. An enthusiast, a person who always learns, is interested in and believes in today's children. To make the whole process as easy as possible, she considers learning a life-long play, always looking for new insights, methods and ways of teaching. A lover of new technologies. She is also in love with her work and the joy she shares when she enters the classroom. She has been a teaching professional for 27 years. Always eager to show examples of practice, teach and adults. OFFICIAL: Teacher at Sveta Nedelja Elementary School, Advisor Teacher, Columnist, E-Mentor, New Technology Educator, County Leader for Civic Education and Cross-curricular Topics.

Personal pages: <https://xn--sandrinauonica-zzb.weebly.com/>

Portal for children artworks: <https://sites.google.com/view/likovna-kultura/naslovnicag>

Stres učitelja i nastavnika u odgojno-obrazovnom radu / Stress of teachers in educational work

Melita Ivanković

SAŽETAK Stanje stresa odavno je poznato u povijesti, a od tridesetih godina prošlog stoljeća pojam stresa uveo je autor Seyle i opisao kao „nespecifični odgovor tijela na svaki zahtjev za promjenom“ (Selye, 1981). Sa stresom se svi suočavamo u svakodnevnom životu i sastavni je dio života svakog pojedinca u svim područjima, počevši od obiteljskog života, poslovnog okružja, društvene sredine i svih drugih područja. Stres na poslu javlja se kada osobe ne mogu udovoljiti zahtjevima okoline. Zanimanje učitelja i nastavnika je vrlo zahtjevno i stresno što su pokazala istraživanja brojnih autora. Kao posljedice takvih utjecaja na psihofizičko zdravlje su emocionalna iscrpljenost i sagorijevanje što se odražava na radnu sposobnost osobe i druga područja, kao i na visoki stupanj napuštanja učiteljske profesije u odnosu na druge profesije. Stoga je znanstveno relevantno istražiti pojам stresa u učiteljskoj profesiji kako bi se umanjile posljedice stresa koje negativno utječu na odgojno-obrazovni proces u cijelosti.

Ključne riječi: nastavnici; odgojno-obrazovni rad; stres; učitelji

ABSTRACT The state of stress has long been known in history, and since 1930s, the term stress has been introduced by the author Seyle and described as “a non-specific response of the body to any request for change” (Selye, 1981). We all face with stress in our daily lives and it is an integral part of each individual's life in all areas, starting with family life, business environment, social environment and all other areas. Occupational stress occurs when people cannot meet the demands of the environment. Teachers occupation is very demanding and stressful, as shown by researchers by numerous authors. As a consequence of such effects on psychophysical health, emotional exhaustion and burnout are reflected, which is manifested in work capacity of the person, the workplace and the wider environment, as well as the high rate of leaving the teaching profession in comparison to other professions. It is therefore

scientifically relevant to investigate the notion of stress in the teaching profession in order to reduce the effects of stress that adversely affect the educational process as a whole.

Keywords: educational work; stress; teachers

MELITA IVANKOVIĆ. Završila je Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, smjer Razredna nastava i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, smjer Muzeologija. Magistrirala je u području društvenih znanosti s temom iz pozitivne psihologije. Trenutno je doktorandica na sveučilišnom doktorskom studiju Učiteljskog fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Objavila je nekoliko radova u domaćim i inozemnim stručnim i znanstvenim časopisima iz područja pozitivne psihologije i primarnog odgoja i obrazovanja.

MELITA IVANKOVIĆ. She graduated from the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, with a degree in Class Teaching, and from the Faculty of Humanities and Social Sciences with a degree in Museology. She holds a master's degree in social sciences with a thesis in positive psychology. She is currently a PhD candidate at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb. She has published several papers in national and international professional and scientific journals in the field of positive psychology and primary education.

Kreativnost i njezin kontinuitet u cjeloživotnom učenju djeteta / Creativity and its continuity in the lifelong learning experience of a child

Janja Jukić (odgojitelj savjetnik) – DV Kolibri, Zagreb

SAŽETAK U radu se ukazuje na ometajuće čimbenike spontanom stvaralaštvu djeteta time i njegovom kreativnom kontinuitetu. Jedan od njih je rigidan stav praktičara, kojim se likovno stvaralaštvo djeteta predviđa nakon „ozbiljnijih i važnijih“ planiranih aktivnosti u „slobodno vrijeme“. Nesklad između deklarativnog uvažavanja dobrobiti likovnog stvaralaštva za djetetov razvoj i odgojno-obrazovne prakse u kojoj se isto percipira i tretira kao ukras. Također prisutna pojava među praktičarima, očekivanje unaprijed definiranog prezentacijski dopadljivog učinka, što rezultira fragmentiranim i reduciranim te dekontekstualiziranim uradcima koji ne odražavaju kreativnost djeteta.

Stvaralački proces podrazumijeva afirmativno ozračje ateljea slobodnu inicijativu, spontanu i neometanu participaciju djeteta, tj. stvaranje u kojem ono angažira sve perceptivne organe te kreira bez straha od pogreške. Pristupom cjelovitoj osobi djeteta koju određuje i duhovna sastavnica, uvažava se djetetov smisao za tajnovito, nadljudsko i nadnaravno (Blažević, 2006.) te mu se omogućuje cjelovita percepcija sebe i svijeta kao cjeline. Ovakav pristup osigurava preduvjete igri najdjelotvornijoj životnoj praksi (Grgurić i Jakubin, 1991.), u kojoj dijete spontano izgrađuje samopouzdanje, osjećaj identiteta i kreativnost te ima priliku učiti iz vlastitog iskustva, kojeg Eisner smatra ključnim. Inicijativno dijete znatiželjno eksperimentira, propituje i povezuje nespojivo te iznalazi nova rješenja. Neometano otvorenošću duha te prijempljivošću svijeta oko sebe ono ima potrebu za originalnošću, promjenom postojećeg, maštom, samoprocjenom i smislom (Grgurić i Jakubin, 1991.) te sposobnost čuđenja koja je prema Frommu korijen kreativnosti. Otvoreno i inspirativno te motivirajuće ozračje, prema Cizeku određuje autentičnost dječjeg likovnog stvaralaštva, koje ima svoju estetsku i umjetničku vrijednost.

Ključne riječi: autentično stvaralaštvo; čuđenje; dijete; kreativnost; umjetnost; znatiželja

ABSTRACT This paper points out the obstructing factors in the development of child's creative activity and its continuity. One of them is rigid attitude of practitioners who, while planning the series of activities, place art activities after „serious and important“ ones in the scope of „free time“. Another important factor is discrepancy between alleged appreciation of the benefits of arts for the child's development and the pedagogical praxis, where it is being treated and perceived as having nothing more than a decorative value. Lastly, viewing child's work in the context of aesthetic value places more pressure on the child to produce something that would be perceived as aesthetically pleasing to an adult eye. The artwork that is the result from this creative process is fragmented, deconstructed and does not show the creative expression of the child itself, but what a child thinks will be appreciated and well received.

As „creative process“ one implies affirmative atmosphere of atelier, uninhibited initiative, spontaneous and unconstructive child's participation – process in which a child uses all of its perceptive senses and creates without fearing mistakes. It is important to approach a child as a overall person that is also spiritual, the child's sense for all things mysterious, supernatural and transcendental needs to also be taken in account (Blažević, 2006), as well as making it possible for a child to have its own perception of self and the world around him. This approach makes the act of playing have the role of a „life practice“ (Grgurić and Jakubin, 1991), where child spontaneously builds his/hers confidence, sense of identity and creativity and has an opportunity to learn from its own experience, which Eisner considers a key aspect of development. The child experiments, asks, connects and finds new solutions out of pure curiosity. With a free and open spirit, while taking in the world around him/her, the child has a need for originality, change, imagination, self-evaluation, purpose (Grgurić and Jakubin 1991) and the sense of wonder which is the origin of all creativity (Fromm). Open, inspirational and motivational surroundings (Cizek) defines the authenticity of child's creative art process, which has a high pedagogical, as well as aesthetic and artistic value.

Keywords: art; authentic creative process; child; creativity; curiosity; wonder

JANJA JUKIĆ. Rođena je 9. 8. 1967. u Vinkovcima gdje je 1986. stekla zvanje suradnika za predškolski odgoj. U Zagrebu je 2001. diplomirala i stekla stručni naziv Odgojitelj predškolske djece. Godine 2003. na Katehetskom institutu KBF-a Sveučilišta u Zagrebu doškolovala se za vjerski odgoj djece predškolske dobi. Godine 2014. završila je program stručnog osposobljavanja za rad s djecom s teškoćama u razvoju u Slavi Raškaj te se

ospособila za Marte Meo praktičara. Na diplomskom sveučilišnom studiju u Rijeci 2018. godine obranila je magistarski rad pod naslovom Utjecaj simboličke igre na likovni razvoj djeteta i stekla je akademski naziv magistra ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Inicijatorica i realizatorica izložbi radova djece DV Kolibri u Kulturnom centru Dubrava, NSD u Zagrebu: 2017. Adventska izložba i 2018. Kolibrići za Kolibri povodom 35. obljetnice osnutka ustanove DV Kolibri.

JANJA JUKIĆ was born on 9th August 1967 in Vinkovci where she acquired the title of associate for preschool education. In

Zagreb in 2001 she got her master's degree as preschool educator. In 2003, at the Catechetical Institute of KBF, University of Zagreb, she studied religious education of preschool children. In 2014, she completed a vocational training program for working with children with disabilities at Slava Raškaj and qualified as a Marte Meo practitioner. She defended her master's thesis at the Graduate University in Rijeka in 2018, entitled The Impact of the Symbolic Game on the Visual Development of a Child, and earned the academic title of Master of Early and Preschool Education.

She initiated and realized the children's exhibitions of Kindergarten Kolibri in Dubrava Cultural Centre in Zagreb: Advent Exhibition in 2017 and Kolibrić for Kolibri on the occasion of 35 years from establishment of Kindergarten Kolibri.

Sinergija djece i odgojitelja u umjetničkom projektu Grčka / Synergy between children and preschool teachers in project Greece

Dragica Vinožganić-Rodbinić – Dječji vrtić Izvor, Zagreb

Tina Krpan – Dječji vrtić Izvor, Zagreb

SAŽETAK Kako u okviru projekta djeca istražuju teme koje sami biraju, tako je ovaj projekt „Grčka“ iniciran od strane djece koja su bila s roditeljima na putovanju u Grčkoj. Njihov interes potaknuo je i ostalu djecu na zajedničko istraživanje i učenje o povijesti i umjetnosti antičke Grčke. U projekt su bile uključene dvije skupine djece DV „Izvor“; Žirafe i Zvjezdice. Vođeni njihovim doživljajima, znanjima i interesima tim odgojitelja postaje u projektu suradnik, pomagač i suigrač. Potičući i produbljujući učenje putem umjetničkih aktivnosti kojima su se djeca bavila: arhitektura, kiparstvo, slikarstvo, kostimografija, književnost, ples i sport razvijalo se učenje djece i odraslih, njegovala međusobna suradnja i timski rad. Zajedničko planiranje, analize i refleksije kao i uključenost roditelja i lokalne zajednice (muzej, knjižnica, TV snimanje) dali su značajan doprinos na putu ostvarenja projekta. Zanos, sloboda i emocionalna angažiranost djece i odgojitelja u ovakovom procesu značajan je faktor koji je doprinio kreativnosti i umjetničkom stvaralaštvu.

Ključne riječi: antička Grčka; projekt; timski rad; umjetničko stvaralaštvo

ABSTRACT Typically in projects, kids research themes that they themselves choose, just as in project “Greece” where the children initiated their own plans, inspired by one family’s trip to Greece. These kids’ interest spoke to the other children who all ended up together researching and learning the history and art of ancient Greece. The project consisted of two groups of kids from the Kindergarten “Izvor”; Giraffe and Stars. Inspired by their experience, knowledge and interest, the preschool teachers became a part of the project as associates, helpers and teammates. They dove deeper, basing the teaching on artistic activities for the children: architecture, sculpture, painting, costume

making, literature, dance and sport which both kids and adults worked on, encouraging mixed cooperation and teamwork. Joint planning, analyses and reflections as well as support from parents and the local community (museum, library, exposure on TV) importantly contributed to the path of realization of the project. Enthusiasm, freedom and emotional engagement of the children and preschool teachers in this type of process is an important factor which contributes to imagination and artistic creativity.

Keywords: ancient Greece; artistic creativity; project; teamwork

DRAGICA VINOŽGANIĆRODBINIĆ odgajateljica je predškolske djece. Dodatno se obrazovala i usavršavala u Studiju Belam za Stručno kompetentnu provedbu likovnog rada s djecom u vrtićima, na Katoličko-bogoslovnom fakultetu za odgojitelja u vjeri, u Studiju Mandala kroz Program oblikovanja slikevnicice za odgojitelje, te kroz program Developing Teacher Competences for the Future u Organisation Mondiale pour l'Education Préscolaire (OMEP) Hrvatska. Više puta je bila mentorica studentima i dva puta je promovirana u zvanje odgojitelja savjetnika. Radi u Dječjem vrtiću Izvor u Zagrebu. Sudjelovala je u tri znanstvena istraživanja pod vodstvom A. Miljak, E. Slunjski, A. Balić Šimrak.

DRAGICA VINOŽGANIĆRODBINIĆ is a preschool educator. She professionally developed in different programs: at the Belam Studio for the Professional and competent fine arts work with preschool children, at the Catholic-Theological Faculty as educator in religion, at the Mandala Studio for the Program of Picture Book Design, and in the Developing Teacher Competences for the Future program at the Organisation Mondiale pour l'Education Préscolaire (OMEP) Croatia. Many times she mentored students and was twice promoted to advisor educator. She works at the Kindergarten “Izvor” (Spring) in Zagreb. She participated in educational researches conducted by A. Miljak, E. Slunjski, A. B. Šimrak.

TINA KRPM diplomirala je na Učiteljskom fakultetu na Odjelu za izobrazbu odgojitelja predškolske djece. Dodatno se usavršavala na radionicama i stručnim skupovima: Jačanje kompetencija odgojitelja u području umjetničkog, lutkarskog, dramskog i scenskog izražavanja (AZOO), Djeca izvan okvira i umjetničko stvaralaštvo (ACE), Lutka u teatru, pedagogiji i art-terapiji (UO KRUNA TARLE-art), Rana stimulacija osjetila – senzorna integracija (Stručno-razvojni centar, DV Gajnice). Radila je u dječjim vrtićima Vjeverica i Leteći medvjedići,

a trenutno je zaposlena u Dječjem vrtiću „Izvor“. Sudjelovala je u akcijskim istraživanjima A. Miljak i E. Slunjski.

TINA KRPAN graduated from the Faculty of Teacher Education in the Department for the Education of Preschool Educators. She further advanced in workshops and professional conferences: Strengthening the competencies of educators in the fields of artistic, puppetry, drama and stage expression (Croatian Education Agency), Children Out of the Box and Artistic Creativity (Arts and Creativity in Education), Puppet in Theater, Pedagogy and Art Therapy (UO KRUNA TARLE-art), Early stimulation of the senses – sensory integration (Vocational Development Centre, DV Gajnice). She worked at kindergartens "Squirrel" and "Flying Bears" and is currently employed at Kindergarten "Izvor" (Spring). She participated in action researches of A. Miljak and E. Slunjski.

Foster creative music listening through visualization and new media / Poticanje kreativnog slušanja glazbe kroz vizualizaciju i nove medije

Sabine Chatelain – HEP Vaud

Antonio Trajanoski – HEP Vaud

ABSTRACT School is a privileged space to open ears and minds to music and arts as a value for the whole life. But music listening in the classroom is not often a collaborative task which involves creativity and collaboration between pupils. Nevertheless, visual arts can be used to foster collaborative creativity and encourage students to listen to unknown music by passing from one art form to another. In a secondary music classroom, teachers are usually confronted with pupils without any special music expertise and interest for classical music. New media like Music Eyes gives everyone the opportunity to create their own visual creation with their classmates according to their personal capabilities. Our study aims to understand how creative collaboration via visualization with an online tool can foster music listening. How the new media influenced their capacity to involve in the listening task and appreciate this kind of music? What did they finally learn about music? In a study with 40 adolescents (13 to 17 years old) with no specific musical background, pupils had to create a visualization on a short classical piece. This collaborative task in groups of 3 pupils) allowed them to choose their visualization depending on their own understanding of the piece. Each group created a short video online and explained their creative process by linking musical and visual elements. Qualitative analysis of teacher-learner dialogue, the final production and feedback from both, two teachers and their pupils had been done. First results show a growing implication of pupils during the task. Collective decision-making fostered repeated listening, creative visual solutions and shared musical understanding. Pupils seemed to be more motivated and engaged in this new kind of task in the classroom. The new media offered space/possibility for pupils to continue their creative exploration at home. Further investigation

is planned to observe pupils with special needs to show the potential of visualization through new media for creative music.

Keywords: creative collaboration; creativity; music listening; new media; visualization

SAŽETAK Škola je privilegiran prostor za otvaranje ušiju i umjetnosti kao vrijednosti za cijeli život. No, slušanje glazbe u učionici često nije suradnički zadatak koji uključuje kreativnost i suradnju učenika. Pa ipak, vizualne umjetnosti mogu se koristiti za poticanje zajedničke kreativnosti i ohrabriranje učenika da slušaju nepoznatu glazbu prelazeći iz jedne umjetnosti u drugu. U srednjoj školi učitelji se obično suočavaju s učenicima bez posebnog glazbenog znanja i zanimanja za klasičnu glazbu. Novi mediji poput Music Eyes pružaju mogućnost svima da sa svojim razrednim kolegama kreiraju vlastitu vizualizaciju u skladu s njihovim osobnim mogućnostima. Naša studija želi razumjeti kako kreativna suradnja kroz vizualizaciju s internetskim alatom može potaknuti slušanje glazbe. Kako novi mediji utječu na njihovu sposobnost da se uključe u zadatak slušanja i cijene ovu vrstu glazbe? Što su na kraju naučili o glazbi? U studiji od 40 adolescenata (13 do 17 godina) bez specifične glazbene pozadine, učenici su morali stvoriti vizualizaciju na kratkom klasičnom djelu. Ovaj je suradnički zadatak u skupinama od 3 učenika omogućio im da odaberu svoju vizualizaciju ovisno o vlastitom razumevanju djela. Svaka skupina stvorila je kratki video na mreži i objasnila svoj kreativni proces povezivanjem glazbenih i vizualnih elemenata. Napravljena je kvantitativna analiza dijaloga između učitelja i učenika, konačna produkcija i povratne informacije dvoje, nastavnika i njihovih učenika. Prvi rezultati pokazuju rastuću uključenost učenika tijekom zadatka. Kolektivno odlučivanje potaknulo je opetovano slušanje, kreativna vizualna rješenja i zajedničko glazbeno razumevanje. Činilo se da su učenici bili motivirani za ovu novu vrstu zadatka u učionici. Novi mediji nude prostor / priliku učenicima da nastave kreativno istraživanje kod kuće. Kroz daljnje istraživanje planira se promatrati učenike s posebnim potrebama kako bi se pokazao potencijal vizualizacije kroz nove medije za kreativnu glazbu.

Ključne riječi: kreativnost; novi mediji; slušanje glazbe; suradničko učenje; vizualizacija

SABINE CHATELAIN. After studying music pedagogy in Weimar (Germany) and a long teaching experience in primary, secondary and high schools in Germany and Switzerland, Sabine Chatelain actually works in teacher training for specialist and generalist teachers in the field of music education.

Her special research interest is focused on teaching and learning for creativity in an interdisciplinary context, especially in music, arts and languages.

She collaborates in the SIGPRIME (Practice and Research in Integrated Music Education) of the International Society of Music Education (ISME) and the EAPRIL cloud Sound & Arts in Transversal Learning. As a founding member of the CREAT LAB based in HEP Vaud in Lausanne, she regularly works with an interdisciplinary team to investigate the process of creation as a tool for learning at school and in teacher education.

SABINE CHATELAIN. Nakon studija glazbene pedagogije u Weimaru (Njemačka) i dužeg iskustva rada u primarnom, sekundarnom i visokom obrazovanju u Njemačkoj i Švicarskoj, Sabine Chatelain radi na usavršavanju učitelja na području glazbenog obrazovanja.

Njezina područja istraživanja kreću se oko kreativnog podučavanja i učenja u interdisciplinarnom kontekstu, osobito u glazbi, likovnim umjetnostima i jezicima.

Suradnica je grupe SIG PRIME (The Special Interest Group on Research and Practice in Integrated Music Education), Međunarodnog društva za glazbeno obrazovanje te društva EAPRIL (European Association for Practitioner Research on Improving Learning). Redovito surađuje s interdisciplinarnom timom u istraživanju procesa stvaranja kao alata za učenje u školi i obrazovanje učitelja.

ANTONIO TRAJANOSKI is a lecturer and research assistant at Lausanne University of Teacher Education (HEP Vaud).

He studied composition, musicology, philosophy and music education in Geneva and Neuchâtel. His research topics focus on the motor synchronization to music with young pupils and on creativity in music education. Currently he collaborates with a group of researchers at the Centre de compétences romand en Didactique disciplinaire (2Cr2D) based in Western Switzerland. Furthermore, he teaches music at various levels of primary and secondary school in Vevey, Switzerland.

ANTONIO TRAJANOSKI je predavač i znanstveni suradnik na Učiteljskom fakultetu (Visoka škola Vaud) u Lausanne, Švicarska.

Studirao je kompoziciju, muzikologiju, filozofiju i glazbenu pedagogiju u Genevi i Neuchâtelu. Njegova područja istraživanja su motorička sinkronizacija s glazbom među mlađim učenicima te kreativnost u glazbenom obrazovanju. Trenutno surađuje s grupom istraživača u Centru za kompetencije francuskog govornog područja u području didaktičke smještenom u zapadnoj Švicarskoj. Također podučava glazbu u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju u školi u Veveyu, Švicarska.

Razvoj kreativnosti kod djece predškolske dobi kroz aktivnosti iz STEM područja / Creativity Development in Preschool Children Through STEM activities

Anita Lolić – Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Edita Rogulj – Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

SAŽETAK Osnovna karakteristika kreativnosti može se definirati kao razvoj novih ideja te njihova realizacija što značajno utječe na promjene u 21. stoljeću. Upravo ljudska kreativnost pokretač je promjena koje nas svakodnevno okužuju u svim područjima pa tako i u STEM području. Ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja nastoje držati korak s brzim promjenama osiguravanjem i pružanjem mogućnosti djetetu da razvija vještine, kompetencije i znanja potrebna za suvremeno djetinjstvo. Vođeni činjenicom da su djeca rođeni znanstvenici, implementiranje STEM obrazovanja u ustanove ranog i predškolskog odgoja je neupitno. Dobro planirane i razvojno prilagođene aktivnosti tog područja imaju brojne prednosti za razvojne aspekte djeteta rane i predškolske dobi kao što su: mogućnost kritičkog razmišljanja, rješavanja problema, razvoj samopouzdanja, suradnički rad i istraživanje. Kada na sve navedeno dodamo i likovnu kreativnost onda možemo reći da jedna velika cjelina zaokružena. Upravo likovni izraz djeteta temelji se na prethodnim iskustvima i predstavlja određenu valorizaciju doživljenoga. Uvođenjem električne opreme u svakodnevni rad odgojitelja, pruža se djetetu mogućnost novih vizualnih doživljaja, ljudskom oku nevidljivih struktura predmeta iz prirodnog okruženja. Doživljeno iskustva uporabom električnih uređaja, dječju kreativnost usmjerava na novu dimenziju likovnog stvaralaštva, kada dječje likovno djelo postaje polazište ili ishodište aktivnosti iz STEM područja.

Ključne riječi: električni uređaj; interdisciplinarni pristup; likovno stvaralaštvo; priroda

ABSTRACT The basic characteristic of creativity can be defined as the development of new ideas and their realization, which has a significant effect

on changes in the 21st century. In other words, creativity drives change we are surrounded by every day in all areas, including the STEM area. Institutions of early and preschool education strive to keep pace with rapid change by ensuring and enabling the child to develop the skills, competences, and knowledge needed for modern childhood. Guided by the fact that children are born scientists, the implementation of STEM education in institutions of early and preschool education is unquestionable. Well-planned and developmentally tailored activities in this area have numerous benefits for the developmental aspects of a child in early childhood and preschool age, such as: critical thinking, problem solving, confidence development, teamwork, and research. When we add artistic creativity to the above mentioned, we get a well-rounded scope. The artistic expression of a child is based on its previous experience and, to a degree, represents a valorisation of this experience. By introducing electronic equipment into the day-to-day work of kindergarten teachers, children are given the opportunity of experiencing new visual reality and structures of objects from natural environment, invisible to the naked eye. Experience gained through the use of electronic devices directs children's creativity towards a new dimension of artistic creativity, where children's artwork becomes the starting point of STEM activities.

Keywords: art; electronic device; interdisciplinary approach; nature

ANITA LOLIĆ (1981., Zagreb) završila je osnovnu školu i opću gimnaziju u Zagrebu. Na Prehrambeno-biotehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je 2008. godine i time stekla zvanje diplomirani inženjer prehrambene tehnologije. Uz veliku podršku svoje obitelji, 2016. godine upisuje Preddiplomski izvanredni studij, Rani i predškolski odgoj i obrazovanje u Petrinji. Tijekom studija zajedničkim radom s dr. sc. Editom Rogulj na temu Razvoj znanstvene pismenosti u STEM području sudjeluje na međunarodnom znanstvenom-stručnom simpoziju Cjeloživotnim obrazovanjem do profesionalnog identiteta. U rujnu 2019. godine stjeće status prvostupnice ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Zapošljava se u DV Kapljica u Bistri.

ANITA LOLIĆ (born in Zagreb, 1981) finished primary and secondary education in Zagreb. She graduated from the Faculty of Food Technology and Biotechnology, University of Zagreb in 2008, earning a master's degree in Food Technology. With the great support of her family, she enrolled in Undergraduate Study of Early and Pre-School Education in Petrinja in 2016. During her studies, she worked with Edita Rogulj, PhD on the

topic of Developing Scientific Literacy in the STEM Area and participated in the international scientific-professional symposium on Lifelong Education to Professional Identity. In September 2019, she attains the status of a Bachelor of Early and Preschool Education. She is employed at Kindergarten Bistra.

Dr. sc. **EDITA ROGULJ**, na Učiteljskom fakulteta zaposlena je od 6. travnja 2016. godine. Doktorirala je 2019. godine na Odsjeku informatičko i komunikacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Upisuje drugi doktorat 2016. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Odsjeku za Pedagogiju. Godine 2006. osniva strukovnu udrugu odgojitelja u Zagrebu gdje je obnašala dužnost Predsjednice 10 godina. Ujedno je jedna od osnivačica OMEP Hrvatska gdje obnaša dužnost Tajnice. Aktivno je sudjelovala u dva IPA i četiri Europska projekta u funkciji konzultanta, autrice radionica i voditelja fokus grupe te voditeljica projekta u sklopu Agencije za elektroničke medije. Članica je organizacijskih odbora za OMEP-ovu Europske konferencije 2013. i Svjetske konferenciju 2017. te znanstveno-stručnog skupa u organizaciji Filozofskog fakulteta i OMEP-a. Na međunarodnom znanstveno-stručnom simpoziju 17. Dana Mate Demarina bila je tajnica skupa te članica Organizacijskog odbora 1. međunarodne umjetničko-znanstvene konferencije ACE 2019.

EDITA ROGULJ, PhD, has been employed at the Faculty of Teacher Education since 6 April 2016. She received her PhD in 2019 from the Department of Information and Communication Sciences at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. She received her second PhD in 2016 at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Department of Pedagogy. In 2006, she founded the Professional Association of Educators in Zagreb, where she served as President for 10 years. She is also one of the founders of OMEP Croatia where she holds the position of Secretary. She has actively participated in two IPA and four European projects as a consultant, author of workshops and focus group leader, and project manager within the Electronic Media Agency. She is a member of the organizing committees for the OMEP European Conference 2013, for the 2017 World Conference and a scientific and expert conference organized by the Faculty of Humanities and Social Sciences and OMEP. At the International Scientific and Expert Symposium on the 17th Days of Mate Demarin, she was the secretary of the conference and a member of the Organizing Committee of the 1st international artistic and scientific conference ACE 2019.

The Hormoz Soil Carpet: Mythical stories, art practice and ecological issues / Zemljani tepih na Hormuzu: Mitske priče, umjetnička praksa i ekološka pitanja

Siavash Farkhak – Concordia University

ABSTRACT This presentation intends to explain the relation, communication and interaction among marginalized local people in Iran from the perspective of art students and artists told through historical and mythical stories that involve ecological and environmental approaches. Hormoz Soil Carpet is an art practice which has been held for seven sequential periods in Hormoz Island by a group of artists and local people (“Hormoz Soil Carpet – QRGardi”, 2019). Hormoz Island is located in the south of Iran in the Persian Gulf, one of the remote areas with its unique ecological and geographical position. This island is an active salt dome consists of layered colorful sedimentary rocks containing varying shades of colors. Hormoz Soil Carpet was a 1300 square meters colorful carpet that had 86 different shades of colors and symbolic motives. The form of this artwork has been inspired by the traditional Iranian carpet and the motives have been designed according to oral history and myth stories of local people that have been transmitted generation by generation for nearly two thousand years.

As a leader of a participant group in the fifth Hormoz Soil Carpet season, I examine the relationality between experiencing this art practice by students, artists, teachers, local people and the critical place-based pedagogy. This investigation will reveal how this practice-based approach to pedagogy develops a conversation not only concerning the communication process of local people through their culture and stories with outsiders, but also help students, artists, and teachers to gain a critical approach to their environment through active engagement with ecological and environmental subjects. Additionally, this emerging form of art practice addresses the issues of power, privilege, politics and social change that usually has been ignored in the traditional art education curriculum. This presentation profiles the process of an art practice

that is responsive to the ecology and culture with its geographical and cultural interpretations. Moreover, it locates art education in the communities which have the potential to become a site for inquiry and creativity.

Keywords: communication; environment; Hormoz Soil Carpet; participation

SAŽETAK Ova prezentacija nastoji objasniti odnos, komunikaciju i interakciju među marginaliziranim lokalnim ljudima u Iranu iz perspektive studenata umjetnosti i umjetnika kroz povjesne i mitske priče koje uključuju ekološke i okolišne pristupe. Zemljani tepih na Hormuzu je umjetnička praksa koju već sedam uzastopnih razdoblja na otoku Hormuz održava skupina umjetnika i lokalnog stanovništva ("Hormoz Soil Carpet – QRGardi", 2019). Otok Hormuz nalazi se na jugu Irana u Perzijskom zaljevu, jednom od udaljenih područja sa svojim jedinstvenim ekološkim i geografskim položajem. Ovaj je otok aktivna slana kupola koja se sastoji od slojevitih šarenih sedimentnih stijena koje sadrže različite nijanse boja. Zemljani tepih na Hormuzu bio je šareni tepih od 1300 četvornih metara koji je imao 86 različitih nijansi boja i simboličkih motiva. Oblik ovog umjetničkog djela inspiriran je tradicionalnim iranskim tepihom, a motivi su dizajnirani prema usmenoj povijesti i mitskim pričama lokalnog stanovništva koje su se generacije prenosile generacijom gotovo dvije tisuće godina.

Kao vođa grupe sudionika u petoj sezoni zemljjanog tepiha na Hormuzu, ispitujem povezanost između doživljaja ove umjetničke prakse kod učenika, umjetnika, učitelja, lokalnog stanovništva i mjesno utemeljene kritičke pedagogije. Ova će istraživačka rada otkriti kako ovaj pristup temeljen na praksi razvija razgovor ne samo o komunikacijskom procesu lokalnih ljudi kroz njihovu kulturu i priče s strancima, već će pomoći učenicima, umjetnicima i nastavnicima da steknu kritički pristup svom okruženju kroz aktivno bavljenje ekološkim i okolišnim temama. Uz to, ovaj oblik umjetničke prakse u nastajanju bavi se pitanjima moći, privilegiranosti, politike i društvenih promjena koje su obično zanemarene u tradicionalnom kurikulumu umjetničkog obrazovanja. Ova prezentacija profilira postupak umjetničke prakse koja sa svojim geografskim i kulturnim interpretacijama odgovara ekologiji i kulturi. Nadalje, locira likovno obrazovanje u zajednicama koje mogu postati mjesto istraživanja i kreativnosti.

Ključne riječi: komunikacija; okoliš; sudjelovanje; zemljani tepih na Hormuzu

SIAVASH FARKHAK is an Iranian artist, Lecturer, and researcher, who along with his artistic activities, has started his teaching career in universities such as Honar Shiraz Art University, and Sooreh Art University of Tehran for the past five years. He has a bachelor's degree in graphic design and, then, he continued his education in Art Study discipline with a focus on art criticism and contemporary art history. His central attention as a researcher spotlight contemporary Iranian artist. Following that, he was the co-founder of an art group called Artinian which cooperate with various art groups in Iran and held many art practices, workshops, exhibitions and lectures during its residence. Siavash's main teaching objective is to find new effective ways to practice art by relying on the concept of philosophy and criticism which dealing with cultural themes. He is currently pursuing a doctorate Art Education program at Concordia University.

SIAVASH FARKHAK je iranski umjetnik, predavač i istraživač, koji je uz svoje umjetničke aktivnosti započeo učiteljsku karijeru na fakultetima kao što su Umjetnički fakultet Honar Shiraz i Umjetnički fakultet Sooreh u Teheranu u posljednjih pet godina. Diplomirao je grafički dizajn, a zatim nastavio obrazovanje u umjetnosti s fokusom na likovnu kritiku i suvremenu povijest umjetnosti. Njegova istraživačka pozornost usmjerenja je na suvremene iranske umjetnike. Nakon toga, bio je osnivač umjetničke skupine Artinian koja surađuje s različitim umjetničkim grupama u Iranu i održao je brojne umjetničke vježbe, radionice, izložbe i predavanja za vrijeme njena djelovanja. Njegov je glavni cilj poučavanja pronaći nove učinkovite načine prakticiranja umjetnosti oslanjajući se na koncept filozofije i kritike koji se bavi kulturnim temama. Trenutno je na doktorskom studiju umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Concordia.

Glazbeno-scenski izražaj studenata Učiteljskog fakulteta unutar međufakultetske suradnje / Music and scene expression of Faculty of Teacher Education students within interfaculty collaboration

Tomislav Vrandečić – Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Andrija Roko Vušković – Glazbena škola Zlatko Baloković, Zagreb, vanjski suradnik UFZG

SAŽETAK Cilj je ovoga rada predstaviti kreativne mogućnosti studenata unutar dvosemestralnog rada na kolegiju, projektu i međufakultetskoj suradnji pod nazivom Glazbeno-scenska obrada književnog djela. Razmotrit će se koliko je zajednički na rad s kolegama s Muzičke i Dramske akademije te Tekstilno tehnoškog fakulteta i Fakulteta političkih znanosti, studij novinarstva, doprinio njihovom umjetničkom napretku i percepciji vlastitih kreativnih granica. Na temelju odabranoga književnog djela hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić, a koje su nositelji projekta naznačili u početnoj fazi, pristupilo se stvaranju libreta i glazbene partiture. Studenti učiteljskog i odgojiteljskog studija koji posjeduju umjetničke afinitete i predispozicije pozvani su na ovaj izborni predmet. Također je predviđeno i sudjelovanje studenata s Akademije dramskih umjetnosti, Muzičke akademije te Tekstilno-tehnoškog fakulteta u svrhu podrške studentima nosiocima. Proces stvaranja i uvježbavanja pratili su studenti Novinarstava s Fakulteta političkih znanosti. Rad je započeo zajedničkim iščitavanjem predloška, libreta i glazbene partiture, a nastavio se odvojenim glazbenim i scenskim (glumačkim) radom. U sljedećoj etapi rada te su dvije sastavnice spojene, a rad se nadopunio scenografskom i kostimografskom komponentom te se u procesu sve intenzivnijih proba stvorilo zaokruženo glazbeno-scensko djelo koje je potom i javno uprizoreno. Usvajanje znanja zasnivalo se na praktičnom radu na stvaranju glazbeno-scenskog djela temeljenog na lektirnom naslovu Ivane Brlić-Mažuranić, Šuma Striborova. Praktična primjena znanja stečenih na obveznim predmetima u sklopu studija koristila se kao nadopuna vještina potrebnih za

proces uvježbavanja zadanih elemenata te za izvedbu. U procesu interdisciplinarnog i kreativnog stvaranja posebna je pozornost posvećena razvijanju i usavršavanju prethodno stečenih glazbenih sposobnosti, kao i osvještavanju i poimanju scene i scenskog pokreta. Razvoj umjetničke kreativnosti i vještina potrebnih za rad u dramskoj grupi na scenskom uprizorenju donosi višu razinu discipline i angažmana studenata, potrebnu za realizaciju izvedbe. Vještina i sposobnosti za rad u grupi na interdisciplinarnom području studentima donose širinu u pristupu grupnom radu, razvoj vlastitih glazbeno-scenskih sposobnosti te disciplinu i kolegijalnost u radu s drugim kolegama, što će biti od iznimne važnosti u njihovu dalnjem obrazovanju i praktičnom radu nakon završenog studija.

Ključne riječi: glazba; izvedba; kostimografija; međufakultetska suradnja; scena

ABSTRACT The aim of this paper is to present creative possibilities of students' two-semester work in a course, project and interfaculty cooperation called Musical-scenic arrangement of literature. We will consider how the teamwork among colleagues from Music and Drama Academy, Textile Technological Faculty and Faculty of Political Sciences – journalism, contributed to their artistic progress and perception of its own creative boundaries. Based on selected literature piece of Croatian writer Ivana Brlić-Mažuranić, which the project carriers signified in early phase, it was approached to creating libretto and musical score. Students of teachers' and educators' studies with artistic affinities and predispositions were called to participate in this elective course. It was also predicted that the students of the Academy of Dramatic Arts and Music Academy and Textile Technological Faculty would participate in this project as a support to the students' carriers of this projects. Creation and preparation process was followed by students of journalism from the Faculty of political sciences. Work started with team reading of the libretto and music score, and continued with separate musician's and actor's work. In the next phase of work, those two arts were pieced together, filled in with scenographic and costimographic components and in the process of more and more intensive rehearsals there was a rounded musical-scenic work created, which was later publicly performed.

Keywords: costume design; interfaculty cooperation; music; performance; scene

TOMISLAV VRANDEČIĆ je diplomirao na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, Odsjek za gudačke instrumente i gitaru 1986. godine. Nakon studija djeluje u komornim sastavima te nastupa u domovini i inozemstvu. Od 1986. godine radi kao nastavnik gitare u glazbenim školama: "Elly Bašić" te Glasbenoj šoli Brežice. S učenicima je sudjelovao na međunarodnim i državnim glazbenim natjecanjima te kao mentor osvojio: šest prvih, dvije druge i jednu treću međunarodnu nagradu, jednu prvu, tri druge i tri treće

državne nagrade. Od 1997. radi na Učiteljskom fakultetu. U zvanju je višeg predavača od 2009. godine. Predaje kolegije: Gitara, Instrumentalna pratnja, Glazbeni praktikum, Skupno muziciranje, Glazbeno scenska obrada književnog djela. Dobitnik je dekanove nagrade 2009. godine za postizanje značajnih unapređenja i inovacija u nastavi, 2011. za posebno zalaganje i iskazane rezultate u radu, 2016. i 2019. za iznimani umjetnički doprinos.

TOMISLAV VRANDEČIĆ graduated from the Music Academy in Zagreb, Department of String Instruments and Guitar in 1986. After his studies, he worked in chamber ensembles and performed at home and abroad. Since 1986 he has been working as a guitar teacher in music schools: "Elly Bašić" and the Brežice Music School. He participated with students in international and national music competitions and as a mentor won: six first, two second and one third international awards, one first, three second and three third state awards. He has been working at the Faculty of Teacher Education since 1997. He has been a senior lecturer since 2009. He teaches courses: Guitar, Instrumental accompaniment, Music practicum, Group music making, Musical stage arrangement of a literary work. He won the Dean's Award in 2009 for achieving significant improvements and innovations in teaching, in 2011 for special commitment and results in work, in 2016 and 2019 for exceptional artistic contribution.

ANDRIJA ROKO VUŠKOVIĆ rođen je 27. kolovoza 1992. godine u Zagrebu. 2001. godine započeo je svirati saksofon u glazbenoj školi "Ferdo Livadić" u klasi prof. Gorana Merčepa. Nakon trećeg razreda osnovne glazbene škole prelazi u klasu prof. Tomislava Žužaka gdje završava osnovnu i srednju glazbenu školu s odličnim uspjehom. Od 2004. do 2010. godine dobitnik je šest prvih te dvije druge nagrade na regionalnim i državnim

natjecanjima u organizaciji HDGPP-a. Godine 2009. osvojio je i II. nagradu na međunarodnom natjecanju Lions Grand Prix u Rijeci. Godine 2010. nastupai kao solist sa Simfonijskim puhačkim orkestrom oružanih snaga Republike Hrvatske. Od 2010. član je klase pjevača kod prof. Dubravke Krušelj-Jurković. Godine 2016. diplomirao je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi prof. Dragana Sremca te od iste godine radi kao prof. saksofona u Glazbenoj školi Zlatka Balokovića. Godine 2017. potpisuje ekskluzivni ugovor s izdavačkom kućom Croatia Records. Od 2018. radi kao vanjski suradnik na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu.

ANDRIJA ROKO VUŠKOVIĆ was born on August 27, 1992 in Zagreb. In 2001 he started playing the saxophone at the Music school "Ferdo Livadić" in the class of prof. Goran Merčep. After the third grade of elementary music school, he moved to the class of prof. Tomislav Žužak, where he finished primary and secondary music school with great success. From 2004 to 2010, he won six first and two second prizes at regional and national competitions organized by HDGPP. In 2009 he won the 2nd award at the international competition Lions Grand Prix in Rijeka. In 2010 he performed as a soloist with the Symphony Wind Orchestra of the Armed Forces of the Republic of Croatia. Since 2010 he has been a member of the singing class with prof. Dubravka Krušelj-Jurković. In 2016 he graduated from the Music Academy in Zagreb in the class of prof. Dragan Sremec and since the same year he has been teaching saxophone at the Zlatko Baloković Music School. In 2017, he signed an exclusive contract with Croatia Records. Since 2018, he has been working as an external associate at the Faculty of Teacher Education in Zagreb.

The Success of Recording Artistically Gifted Pupils at the Grade Level in Slovene Elementary Schools / Uspješnost evidentiranja likovno nadarenih učenika na razrednom stupnju u slovenskim osnovnim školama

Full prof. Matjaž Duh, PhD, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru
Mag. prof. razrednega pouka Nina Mohorko, OŠ Sveti Tomaž

ABSTRACT In this paper, we discuss the recording of artistically gifted children in Slovene elementary schools. The recording of artistically gifted children took place through the collection of drawings of children who were considered by the elementary education teachers to be artistically gifted. These artworks were evaluated for creativity and developed spatial abilities by an independent commission of experts in the field of art pedagogy. In the research, we were interested in the extent to which elementary education teachers' grades match the analytically obtained grades based on theoretically designed criteria for discovering artistic gifts. The research aimed to determine whether pupils ($n = 103$), who were recorded by teachers as artistically gifted, actually have developed abilities that determine artistic talent.

The results of the research show that the teachers covered by the research were not successful in identifying artistically gifted pupils. Recognizing artistic gifts caused them problems. Teachers are poorly acquainted with the concept of artistic talent and the characteristics of artistically gifted pupils. It has also been found that the subjective conception of beauty is at the forefront of teachers; however, they neglect the creativity aspect. The research findings showed that the vast majority of teachers have misconceptions and insufficient knowledge about the elements that indicate that pupils are potentially artistically gifted.

Keywords: artistic gifts; artistic talent; characteristics of artistically gifted pupils; creativity; recording of artistically gifted pupils

SAŽETAK U ovom radu istražujemo evidentiranja likovno nadarene djece u slovenskim osnovnim školama. Evidentiranja likovno nadarene djece izjeli smo kroz skupljanje crteža djece za koje su njihovi učitelji smatrali da su likovno nadareni. Ova su likovna djela ocijenjena s gledišta kreativnosti i razvijene prostorne sposobnosti od strane neovisnog povjerenstva stručnjaka na području likovne pedagogije. U istraživanju nas je zanimalo u kojoj mjeri ocjene nastavnika razredne nastave odgovaraju analitički dobivenim ocjenama na temelju teorijski osmišljenih kriterija za otkrivanje likovnog talenta. Cilj istraživanja bio je utvrditi jesu li učenici ($n = 103$), koje su učitelji zabilježili kao likovno nadarene, zaista razvili sposobnosti koje određuju umjetnički talent. Rezultati istraživanja pokazuju da nastavnici obuhvaćeni istraživanjem nisu bili uspješni u prepoznavanju likovno nadarenih učenika. Prepoznavanje likovnog talenta stvaralo im je probleme. Učitelji su slabo upoznati s pojmom likovnog talenta i karakteristikama likovno nadarenih učenika. Utvrđeno je da je kod učitelja subjektivno shvaćanje lijepog dominantno pa tako zanemaruju aspekt kreativnosti. Rezultati istraživanja pokazali su da velika većina učitelja ima naopake predstave i premalo znanja o karakteristikama koje ukazuju na to da je učenik potencijalno likovno nadaren.

Ključne riječi: evidentiranje likovno nadarene djece; karakteristike likovno nadarenih učenika; kreativnost; likovni talent

Monitoring the Development Level of Artistic Abilities of Students in Diverse Gymnasium Programmes in Slovenia / Praćenje razine razvijenosti umjetničkih sposobnosti učenika različitih gimnazijskih programa u Sloveniji

Doc. dr. Jerneja Herzog – Faculty of Education, University of Maribor

Prof. dr. Matjaž Duh – Faculty of Education, University of Maribor

ABSTRACT In the article analysis of the outcomes of monitoring the development levels of artistic abilities in students of diverse gymnasium programmes in Slovenia is presented. The level of the development of artistic abilities was measured via the cumulative value of individual factors of artistic appreciation, knowledge, and artistic taste. Thus, the analysis of results includes values by individual factors of the monitored development level of artistic abilities.

The obtained results were compared according to diverse gymnasium programmes (general gymnasium programme, classical gymnasium programme and artistic gymnasium programme) and according to gender. The results indicate there is a tendency of difference in favour of students of the artistic programme in one factor of artistic perception. A statistically significant difference in favour of students in the artistic programme has also been noticed in one of the factors of artistic reception. From the point of view of differences between the genders we find there are statistically significant differences in favour of girls in one of the factors of artistic taste, while a tendency of difference in favour of girls could also be noticed in one of the factors of artistic perception. In one of the factors of knowledge, a tendency of difference in favour of boys was noticed.

With the results of the study the development level of artistic abilities was explored through the ability of emotional experience and intellectual understanding of an artwork. No major differences were detected among the sixteen-year-olds who visit diverse gymnasium programmes. This means that

from the point of view of the ability to understand an artwork and of the development of aesthetic experience they are all at a comparable level.

Keywords: artistic appreciation; artistic taste; gymnasium programmes; knowledge; secondary school students

SAŽETAK U članku je prikazana analiza rezultata praćenja razine razvijenosti umjetničkih sposobnosti učenika različitih gimnazijskih programa u Sloveniji. Razina razvijenosti umjetničkih sposobnosti mjerena je kumulativnom vrijednosti pojedinih čimbenika umjetničke vrijednosti, znanja i umjetničkog ukusa. Stoga analiza rezultata uključuje vrijednosti po pojedinim čimbenicima promatrane razvojne razine umjetničkih sposobnosti.

Dobiveni rezultati uspoređivani su prema različitim gimnazijskim programima (program opće gimnazije, program klasične gimnazije i program umjetničke gimnazije) i prema spolu. Rezultati pokazuju da postoji tendencija razlike u korist učenika umjetničkog programa u jednom faktoru umjetničke percepcije. Statistički značajna razlika u korist učenika u umjetničkom programu uočena je i u jednom od čimbenika umjetničke recepcije. S gledišta razlike između spolova za koje smatramo da postoje statistički značajne razlike u korist djevojčica u jednom od faktora umjetničkog ukusa, dok se tendencija razlike u korist djevojčica može primijetiti i u jednom od umjetničkih čimbenika percepcije. U jednom od čimbenika znanja primjećena je tendencija razlike u korist dječaka.

S rezultatima studije razrađena je razina umjetničkih sposobnosti kroz sposobnost emocionalnog iskustva i intelektualnog razumijevanja umjetničkog djela. Nisu utvrđene veće razlike među šesnaestogodišnjacima koji pohađaju različite gimnazijske programe. To znači da su sa stajališta sposobnosti razumijevanja umjetničkog djela i razvoja estetskog iskustva svi oni na usporedivoj razini.

Ključne riječi: gimnazijski programi; srednjoškolci; umjetnički ukus; uvažavanje umjetnosti; znanje

JERNEJA HERZOG, PhD, Assistant Professor for fine art didactic in Department of Fine Art, Faculty of Education, University of Maribor. Her field of research is pedagogical practice, mentoring, fine art education in elementary school and high school, creativity in fine art. In recent years she researched in field of blind people in visual art, museum pedagogy for blind people.

Dr. sc. JERNEJA HERZOG, docentica je za didaktiku likovne umjetnosti na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Mariboru. Njezino područje istraživanja je pedagoška praksa, mentorstvo, likovna kultura i likovna umjetnost, kreativnost u području likovne umjetnosti. Posljednjih se nekoliko godina njezino istraživačko zanimanje kretalo oko slijepih u vizualnim umjetnostima te muzejske pedagogije za slijepce.

dio III / part III

**Stvaranje temelja za cjeloživotno
učenje putem umjetnosti
od vrtića do fakulteta /
Arts as a medium for creating
basis for lifelong learning
from kindergarten to
postsecondary to community
art education**

FaB: A women's textile art collective – Community art as education in action / FaB: Ženski tekstilni umjetnički kolektiv – društveno angažirana umjetnost kao obrazovanje kroz akciju

Dr. Anita Sinner – Concordia University

Ms. Elly Yazdanpanah – Concordia University

ABSTRACT In this case study we explore how a group of mature fibre artists, known as Fibres and Beyond (FaB), have made an ongoing contribution to their rural communities through art practice, both within the circle of group members and among the wider community. For nearly twenty years, FaB has successfully maintained their artist collective, generating pedagogic affects in bi-annual exhibits as venues that raise awareness of creative expression and stimulate reciprocal dialogue with the general public about ways of making, sharing and producing art. In this way, art events are arguably a form of knowledge creation that attend to lifelong learning and rural art education by building upon informal exchanges that demonstrate an ongoing and vital commitment to nurturing and sustaining local social and cultural engagement.

Keywords: artist collectives; informal learning; pedagogic affects; rural art education

SAŽETAK U ovoj studiji slučaja istražujemo kako je grupa zrelih umjetnika koji se bave vlaknima, poznata kao Fibers and Beyond (FaB), kontinuirano doprinosila svojim ruralnim zajednicama kroz umjetničku praksu, kako u krugu članova grupe, tako i među širom zajednicom. Gotovo dvadeset godina FaB uspješno održava njihov umjetnički kolektiv, stvarajući pedagoške efekte na bienalnim izložbama kao mjestima koja podižu svijest o kreativnom izražavanju i potiču uzajamni dijalog sa širom javnošću o načinima stvaranja, dijeljenja i stvaranja umjetnosti. Na taj su način umjetnički događaji nedvojbeno oblik stvaranja znanja koji prati cjeloživotno učenje i ruralno umjetničko obrazovanje nadograđujući se na neformalne razmjene koje pokazuju trajnu

i vitalnu predanost njegovanju i održavanju lokalnog društvenog i kulturnog angažmana.

Ključne riječi: neformalno učenje; pedagoški utjecaj; ruralno umjetničko obrazovanje; umjetnički kolektiv

ANITA SINNER is an Associate Professor of Art Education at Concordia University, Montreal, Canada. Her research interests include artwork scholarship, international art education, historical perspectives and community teacher education. She works extensively with stories as pedagogic pivots, with particular emphasis on artful inquiry in relation to curriculum studies and social and cultural issues in education. Recent books include "Provoking the Field: International Perspectives on Visual Arts PhDs in Education" (Intellect) and the companion text, "Visually Provoking: Dissertations in Art Education" (Lapland). Contact: anita.sinner@concordia.ca

ANITA SINNER izvanredna je profesorica umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Concordia u Montrealu u Kanadi. Njezini istraživački interesi uključuju umjetničke stipendije, međunarodno likovno obrazovanje, povijesne perspektive i obrazovanje učitelja u zajednici. Opsežno surađuje s pričama kao pedagoškim početnim točkama, s posebnim naglaskom na umjetničkom pitanju vezanom uz proučavanje kurikula te socijalnih i kulturnih pitanja u obrazovanju. Nedavne knjige uključuju „Provoking the Field: Međunarodna perspektiva doktora znanosti vizualne umjetnosti u obrazovanju“ (Intellect) i popratni tekst „Vizualno izazivanje: Disertacije u likovnom obrazovanju“ (Lapland). Kontakt: anita.sinner@concordia.ca

ELHAM YAZDANPANAH is an Iranian artist, researcher and teacher who has been working professionally for five years. She studied different fields within art discipline to find her passion which started with design areas such as Architecture and Carpet Design, as well as Visual Arts, with a Master's degree in painting. She was a co-founder of Artanian Art Space in Shiraz and held many workshops and artistic activities such as drawing and painting club. In Tehran, she pursued her career as an art director in Vali Art Gallery, and art educator in Mahe-Mehr Art & Cultural Institute, in addition to taking part in various group exhibitions as an artist. She is currently studying in the Master's program of Art Education at Concordia University.

During her study, she collaborates in various projects, worked as a research assistant and presented in the CSEA symposium and the INSEA world conference. Contact: ely67.yazdanpanah@gmail.com

ELHAM YAZDANPANAH je iranska umjetnica, znanstvenica, a zadnjih pet godina i učiteljica. Proučavala je različita umjetnička područja kako bi pronašla svoju strast što je započelo s dizajnerski područjima kao što su arhitektura i dizajn tepiha, kao i vizualne umjetnosti, s diplomom u slikarstvu. Suosnivačica je umjetničkog prostora Artanian u Shirazu, održala je brojne radionice i vodila je umjetničke aktivnosti unutar kluba za crtanje i slikanje. U Teheranu je nastavila svoju karijeru kao umjetnička ravnateljica Umjetničke galerije Vali, umjetnički pedagog u Umjetničkom i kulturnom institutu Mahe-Mehr, a uz to izlaže na grupnim i samostalnim izložbama. Trenutno je na diplomskom studiju iz područja umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Concordia. Tijekom studija je surađivala na različitim projektima, radila kao znanstveni suradnik i prezentirala na simpoziju CSEA i međunarodnoj konferenciji INSEA.

Kontakt: ely67.yazdanpanah@gmail.com

The approach of painting arts through museum programs intended for blind tweenagers / Približavanje slikarstva kroz muzejske programe za slijepu djecu u dobi od 8 do 12 godina

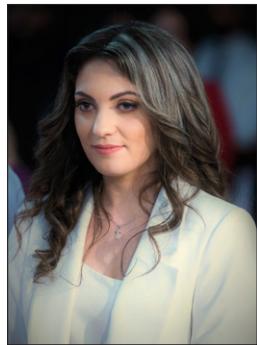
Ms. Paraskevi Stefanidou – Special education teacher, museologist, archaeologist

ABSTRACT The main purpose of this presentation is to make evident the extended educational role of the museum through the design, the providing and organizing of educational activities based on paintings addressed to blind tweenagers. The access to the location, the education and recreation the museum offers through Art are signified as a social good and they are rights of all the disabled. So, forth effort is made through this project to show of the necessity to redefine the relation between the people with sight problems and the cultural goods and the museums, as well, for both these people's own advantage and for the profit of the museums that can increase their cultural penetration to social groups that are not usual visitors to these places.

Keywords: accessibility; blindness; museum education; paintings

SAŽETAK Glavna je svrha ove prezentacije uočljivo proširiti obrazovnu ulogu muzeja kroz osmišljavanje, pružanje i organiziranje obrazovnih aktivnosti temeljenih na slikama namijenjenim slijepoj djeci u dobi od 8 do 12 godina. Pristup lokaciji, obrazovanju i ostvarivanje umjetničke ponude označeni su kao društveno dobro i prava su svih invalida. Dakle, ovim se projektom ulažu daljnji napori kako bi se ukazalo na nužnost redefiniranja odnosa slijepih i slabovidnih osoba i kulturnih dobara i muzeja, kako u korist tih ljudi, tako i zbog profita muzeja kroz povećanje njihova kulturnog prodora u društvene skupine koje nisu uobičajeni posjetitelji ovih mjesto.

Ključne riječi: muzejska edukacija; pristupačnost; slike; sljepoća

PARASKEVI STEFANIDOU. She has graduated from the History and Archeology department of Aristotle University of Thessaloniki at 2010 with specialization archeology and art history. At 2014 she received the master's degree in School Psychology and Learning Difficulties from University of Florence. Through the years 2016 – 2018 she completed her graduate studies in MA Museology and Cultural Management of Aristotle University of Thessaloniki. At her master's dissertation thesis, she is dealing with the matter of the accessibility of the people with visual impairments at places of culture and she has taken part at plenty of seminars, lectures and conferences where this issue is concerned both in Greece and abroad.

Through the years 2011 – 2017 she worked as an employee at Hellenic Post. From 2017 till today she works as an associate philologist of Special Education at high schools.

PARASKEVI STEFANIDOU. Diplomirala je 2010. na Odsjeku za povijest i arheologiju na Sveučilištu Aristotel u Solunu sa specijalizacijom u arheologiji i povijesti umjetnosti. Godine 2014. magistrirala je školsku psihologiju i poteškoće u učenju na Sveučilištu u Firenci. U razdoblju od 2016. do 2018. završila je diplomski studij muzeologije i kulturnog menadžmenta na Sveučilištu Aristotel u Solunu. U svome diplomskom radu bavila se mogućnostima pristupa umjetnosti i kulturnim institucijama za slijepce i slabovidne osobe te je sudjelovala na brojnim seminarima, predavanjima i konferencijama u Grčkoj i u inozemstvu. Od 2011. do 2017. radila je u pošti u Solunu. Od 2017. radi kao vanjski suradnik u obrazovanju srednjoškolaca s posebnim potrebama.

Uloga umjetničkog izričaja u muzejskoj struci / The roll of artistic expression in museum profession

Mrs. Dubravka Tullio – Prirodoslovni muzej Dubrovnik

Mrs. Ana Kuzman – Prirodoslovni muzej Dubrovnik

SAŽETAK Djelatnost Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik obuhvaća prikupljanje i istraživanje te stručnu i znanstvenu obradu prirodnih dobara i njihovu sistematizaciju u zbirke, trajnu zaštitu muzejske građe i dokumentacije, vođenje muzejske dokumentacije o muzejskim predmetima, prednočavanje muzejske građe javnosti putem stalnih i povremenih izložbi, obavljanje stručnog i znanstvenog rada kao i promidžbu te popularizaciju prirodoslovlja. Također, jedna od vodećih djelatnosti Muzeja je pedagoška djelatnost koja kroz edukativne programe ukazuje na važnost očuvanja biološke raznolikosti i upoznavanje najmlađih posjetitelja s kulturnom i prirodnom baštinom. Poticanjem njegovanja baštine već u najranijoj dječjoj dobi gradimo temelje za razvoj vlastitog identiteta djeteta kroz konzumaciju kulture, umjetnosti, prirodoslovlja i povijesti. Kreativnim načinom prezentacije muzejske građe rušimo predrasude o strogom pristupu učenju i shvaćanju muzeja kao uštogljenе institucije. Takvim otvorenim pristupom muzej i muzejski djelatnici bliži su i bliskiji publici. Sinergija znanosti i umjetnosti u stručnom radu Muzeja izvrstan je način komunikacije i prenošenja informacija sukladno načelima suvremene muzeologije.

Ključne riječi: baština; edukacija; komunikacija; muzeologija

ABSTRACT The activity of Dubrovnik Natural History Museum involves collecting and researching, professional and scientific processing of natural resources and their systematization into collections, permanent protection of museum material and documentation, keeping museum documentation about museum artefacts, presenting museum material to the public through permanent and occasional exhibitions, performing professional and scientific

work as well as promoting and popularizing natural sciences. Moreover, one of the leading activities of the Museum is pedagogical activity which shows the importance of preserving biological diversity and introducing cultural and natural heritage to our youngest visitors through educational programs. By stimulating nurturing of heritage at the earliest age, we are building foundations for development of child's identity through consumption of culture, art, natural science and history. Our creative presentations of museum material break the prejudice of a strict approach to learning and perception of the museum as a rigid institution. With such an open-minded approach, museum and museum employees are warmer and closer to the audience. The synergy of science and art in professional work of the Museum is an excellent way of communicating and disseminating information according to the principles of contemporary museology.

Keywords: communication; education; heritage; museology

DUBRAVKA TULLIO. Rođena 1985. godine u Dubrovniku. Diplomirala slikarstvo 2008. godine u klasi profesorice Nine Ivančić na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Splitu. Sudjelovala na više skupnih izložbi; Dubrovnik, Split, Varaždin, Zagreb. Od 2015. godine zaposlena u Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik na radnom mjestu muzejskog pedagoga. Stručni ispit za zvanje muzejskog pedagoga položila u lipnju 2017. Autorica je i koautorica pedagoških programa Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik. Autorica je izložbe Tijelo moga tijela i koautorica likovnih postava izložbi Pod pritiskom, Zaronimo i Lepidoptera.

DUBRAVKA TULLIO. She was born in 1985 in Dubrovnik. In 2008 she got her master's degree in painting in the class of professor Nina Ivančić at the Art Academy of The University of Split. She participated in many group exhibitions; Dubrovnik, Split, Varaždin, Zagreb. Since 2015 she works in the Museum of Natural Sciences in Dubrovnik as museum pedagogue. In June 2017 she passed professional exam for museum pedagogue. She is the author and co-author of educational programmes in Natural Sciences Museum in Dubrovnik. She is the author of exhibitions Body of My Body, and co-author of exhibitions Under Pressure, Let's Dive in and Lepidoptera.

ANA KUZMAN. Rođena 1984. godine u Dubrovniku. Diplomirala 2009. godine na Sveučilištu u Dubrovniku, Odjelu za akvakulturu, a daljnje školovanje nastavila na Sveučilištu u Splitu, međusveučilišnom poslijediplomskom doktorskom studiju Primijenjene znanosti o moru. Autorica i koautorica više stručnih i znanstvenih radova.

sciences about sea. She is the author and co-author of many professional and scientific papers.

Since 2011 she works as a curator in Museum of Natural Sciences in Dubrovnik. She was named curator in 2012 and senior curator in 2018. She is the head of the Reptile and Amphibian Collection, Molluscan Collection, Insect Collection and Mammal Collection. From 2014 she works on the position of director. Author and co-author of the exhibitions: Noise of the Sea, In the Honor of the City, River Turtle, Lepidoptera and Domi Sum.

Od 2011. godine zaposlena u Prirodoslovnom muzeju Dubrovnik na radnom mjestu kustosa. Zvanje kustosa stekla je 2012. godine, a višeg kustosa 2018. godine. Voditeljica je Zbirke gmazova i vodozemaca, Zbirke mukušaca, Zbirka kukaca i Zbirke sisavaca. Od 2014. godine zaposlena na radnom mjestu ravnateljice. Autorica i koautorica izložbi: Šum mora, Na čast Gradu, Riječna kornjača, Lepidoptera i Domi sum.

ANA KUZMAN. She was born in Dubrovnik in 1984. In 2009 she graduated at the University of Dubrovnik, at the Aquaculture Department, and further education continued at the University of Split, at the international doctoral studies of applied

Muzejska edukacija djece vrtičke dobi u Galeriji Ružić / Museum Education of Kindergarten Children in Ruzic Gallery

Mrs. Romana Tekić – Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda

SAŽETAK U radu se donosi pregled sadržaja muzejske edukacije u Galeriji umjetnina grada Slavonskog Broda, kojom nastojimo odgajati likovnu publiku od najranije vrtičke dobi. Naglasak rada je na prezentaciji projekta „Galerokaz – implementacija priповједаčkih i lutkarskih vještina u muzejsku edukaciju u Galeriji Ružić po modelu sudioničkog upravljanja u kulturi javnog i civilnog sektora“.

Ključne riječi: interakcija; muzejska edukacija; učenje

ABSTRACT The paper presents an overview of the content of museum education in the Art Gallery of the City of Slavonski Brod, which aims to educate art audiences from the earliest kindergarten age. The emphasis of the paper is on the presentation of the project “Galerokaz – implementation of storytelling and puppetry skills in museum education at the Ružić Gallery according to the model of participatory management in the culture of the public and civil sectors“.

Keywords: interaction; learning; museum education

ROMANA TEKIĆ. Rodena u Slavonskom Brodu. Diplomirala povijest umjetnosti i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Zaposlena u Galeriji umjetnina grada Slavonskog Broda od 2005. godine. Uz redovnu muzejsko-galerijsku djelatnost, pedagoško-edukativni rad i stručna vodstva, autorica sam preko dvadeset izložbi kojima je svrha pružiti likovnoj publici uvid u problematiku Ružićevog likovnog opusa i suvremene likovne, a prije svega, kiparske scene u Hrvatskoj. Nastojeći približiti sadržaj galerije najmlađim posjetiteljima, organizirala sam niz radionica prigodne tematike u sklopu Noći muzeja i Muzejske edukativno-pedagoške akcije Hrvatskog muzejskog društva, te sam autorica edukativnih

knjižica koje kroz pitanja vezana uz fundus Galerije populariziraju njen sadržaj predškolskom i školskom uzrastu.

ROMANA TEKIĆ. She was born in Slavonski Brod. Graduated art history and comparative literature at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. Since 2015, she works at the Slavonski Brod Gallery of Artwork. Along regular museum-gallery activities, pedagogical work and professional guidance, she is the author of more than twenty exhibitions which were aimed at providing an insight into the problems of Ruzic's artistic opus and, above all, the sculptural scene in Croatia. In an effort to bring the contents of the Gallery closer to the youngest visitors, she organized a series of workshops on the subject of Museum Night and the Museum Educational and Pedagogical Action of the Croatian Museum Society, and authored educational booklets that popularize its content connected to the Gallery's holdings among pre-schoolers and schoolers.

Ulogiraj se u ritam / Log into the Rhythm

Prof. Marija Didović – Osnovna škola "Josip Pupačić", Omiš

Prof. Marina Fistanić – Osnovna škola "Josip Pupačić", Omiš

Prof. Antonija Plepel – Osnovna škola "Josip Pupačić", Omiš

SAŽETAK Ideja projekta razvila se iz potrebe da se djeci osnovnoškolskog uzrasta osvestiti mogućnost kreativne upotrebe otpadnog materijala kroz nastavu glazbenog i likovnog odgoja.

Rad na projektu će se odvijati u tri etape:

1) Pronalaženje otpadne ambalaže (različite kante, boce, kutije).

Nakon što učenici prikupe otpadnu ambalažu donose je u školu i zajedno s učiteljicama razvrstavaju ambalažu po veličini i kvaliteti (raznolikosti) materijala. Od pronađenih predmeta učenici će izrađivati instrumente koji će poslužiti kao jednostavne udaraljke.

2) Rad na estetskom izgledu

U drugoj etapi rada učenici će uz pomoć nastavnika likovne kulture i ponuđenih idejnih rješenja odlučiti na koji će način uljepšati svoj budući instrument. Motivi koji će se koristiti biti će vezani za lokalitet u kojem učenici žive.

3) Glazbeno izražavanje na novonastalom instrumentu

„Izrazi se“ je treća faza rada koja uključuje glazbeno izražavanje primarno čovjeku, a to je ritam. Učenici će raditi i na principu imitacije i na principu samostalne kreativne improvizacije ritma.

Predviđeno vrijeme trajanja projekta je od početka školske godine 2019. do kraja ožujka 2020. godine. U njemu bi sudjelovali učenici prvog i petog razreda osnovne škole „Josip Pupačić“ iz Omiša.

Učenici bi iz ovog projekta naučili kako prenamjeniti i aktivno koristiti otpadni materijal, te od rane školske dobi spoznali važnost postavljanja zajedničkog cilja i jačanja vlastite vrijednosti kroz doprinos u svojoj razrednoj, a kasnije i u lokalnoj zajednici.

Činjenica je da djeca današnjice sve više vremena provode u virtualnoj stvarnosti i da se kod školske djece mlađeg uzrasta sve više pojavljuju različiti poremećaji u razvoju, bilo govornom, intelektualnom ili duševnom. Ova likovno-glazbena radionica ima cilj fokusirati učenika na rad rukama i razvijanje kreativnosti, a može imati terapeutski učinak na učenike, posebno one s razvojnim poteškoćama.

Ova će radionica biti prezentirana kao jedna od točaka na završnom koncertu školske klape „Bepo“ i školskog zbora.

Ključne riječi: izrazi se; pronađi; uljepšaj

ABSTRACT The idea of this project was born of the need to awake elementary school students to the possibility of using trash material through music and art.

There are going to be three phases in this project:

1) Finding trash material (various buckets, bottles, boxes).

After collecting waste material, students bring it to school and segregate it together with their teachers according to its size and type. Students are going to use those material as percussion instruments.

2) Work on the aesthetic identity

In second phase of the project, students are going to be creative and they are going to find the best solution of making their future instruments more attractive. Art teacher will help students make this step easier.

3) Music expression on newly created instrument

“Express yourself” is the third phase of this project which includes rhythm as the main human expression. Students are going to work on a model of imitation and on a principle of self-creative rhythm improvisation.

Predicted time duration of this project is the school year 2019/2020, from September 2019. till the end of March 2020. This project refers to a group of students of primary school “Josip Pupačić” in Omiš (the first and the fifth graders).

This project will teach students to make simple musical instruments and to reuse waste material. They are also going to build their self-confidence by contributing to their class and local community.

The fact is that today's children spend more and more time in virtual reality. Every year we have more younger school children with specific speech, intellectually or mental disorders. The purpose of this art-music workshop is to

encourage pupils to be more active and creative. It will also have a significant therapeutic effect on those children who have certain problems.

This project will be presented during the final concert of school choir and klapa "Bepo".

Keywords: beautify; express yourself; find

MARIJA DIDOVIĆ, prof. glazbene kulture, učitelj mentor, zaposlena je u Osnovnoj školi „Josip Pupačić“. Kontinuirano sudjeluje u koordinaciji i organizaciji različitih školskih projekata a svoja znanja i stečena iskustva u radu s djecom iz područja glazbene kulture prenosi na stručnim skupovima na školskoj, županijskoj, državnoj i međunarodnoj razini. Voditeljica višestruko nagrađivane školske dječje klape „Bepo“, projekta Školske himne, projekta Dječjeg školskog festivala, radionice Klapsko pjevanje te kviza Glazba i tradicija u okviru Erasmus+ projekta „My Homeland, My People, My Tradition“. Sudionica projekta „Digitalna pismenost – ključna vještina za život u 21. stoljeću“. Autorica je rada „Creative arts as a path to inclusion“ pri AMPEU koji je ušao u uži izbor za 2019./2020.

S djećjom klapom „Bepo“ sudjeluje u različitim radio i TV emisijama.

Dobitnica je i osobnih nagrada za iznimno uspješan višegodišnji pedagoški rad. Voditeljica je Stručnog aktiva glazbene kulture te član školskog Tima za kvalitetu i razvojnog plana škole.

MARIJA DIDOVIĆ is music teacher, teacher mentor, she works at the Josip Pupačić Elementary School. She continuously participates in coordination and organization of various school project and transfers her knowledge and work experience at the symposia on local, regional and international level.

She is conductor of children klapa "Bepo", School hymn project, Children School Festival, workshop of Klapa chant and Music and Tradition quiz in Erasmus+ project "My Homeland, My People, My Tradition".

With children klapa "Bepo" she participates in different radio and TV shows.

She is the winner of personal awards for successful pedagogical work. She is the head of the professional asset in music and a member of the school's quality and school's development planning team.

MARINA FISTANIĆ, prof. razredne nastave, učitelj savjetnik, zaposlena je u Osnovnoj školi „Josip Pupačić“ na neodređeno, u punom radnom vremenu. Dugogodišnja je zaposlenica Škole i kontinuirano sudjeluje u koordinaciji i organizaciji različitih školskih projekata na lokalnoj, županijskoj, nacionalnoj i europskoj razini. Voditeljica projekata: Mala filozofija, HEP – Za naše male genijalce, projekt Digitalna pismenost – ključna vještina

za život u 21. stoljeću. Projekt TRACE „Traditional children's stories for a common future“ iz Erasmus+ programa EU. Projekt vrijedan 178.330,00 eura u kojem sudjelujemo kao partneri iz Republike Hrvatske uz Udrugu Mala Filozofija i Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu.

Voditeljica Županijskog stručnog vijeća učitelja razredne nastave Splitsko-dalmatinske županije. Član je školskog Tima za kvalitetu i razvojnog plana škole, obnaša dužnost zamjenika ravnatelja, i volontер je društva Naša djeca Grada Omiša.

MARINA FISTANIĆ. She is a classroom teacher mentor, full-time employed at the Josip Pupačić Elementary School. She is a long-time employee of the School and continuously participates in the coordination and organization of different school projects at local, regional, national and European level. Project Manager: A Little Philosophy, HEP – For Our Little Geniuses, The Digital Literacy Project – A Key Skill for Living in the 21st Century. Digital Literacy Project – A Key Skill for Living in the 21st Century in Co-operation with the Croatian Foundation for Children and the City of Omiš

TRACE project "Traditional children's stories for a common future" from the Erasmus+ EU program is a project worth 178,330.00 euros in which we have participated as partners from the Republic of Croatia with the Association Little Philosophy and the National and University Library.

Head of the County Expert Council of Classroom Teachers in Split-Dalmatia County. He is a member of the school's quality and the school's development planning team, serves as deputy principal, and volunteers with the Our Children's Association of the City of Omiš.

ANTONIJA PLEPEL, mag. edukacije informatike i tehnike nastavničkog smjera, od 2013. godine zaposlena je na neodređeno u osnovnoj školi „Josip Pupačić“ na mjestu učiteljice informatike i tehničke kulture. Kao voditeljica učeničke zadruge „Rašeljka“ organizira i sudjeluje u radionicama izrade različitih proizvoda koje njeguju baštinu, potiču učeničku kreativnost i poduzetnički duh te na županijskim i državnim Smotrama učeničkih zadruga. Sudjelovala je u projektu EDIT – besplatna škola programiranja koji kao dio projekta ICT županija želi promovirati i unaprijediti IT sektor u Splitsko-dalmatinskoj županiji, u školskom projektu Elektroničko nasilje te prometno-edukativnoj akciji Sigurno u prometu. Administrator je e-Dnevnika škole, sudjeluje u mnogim aktivnostima u školi kao informatička podrška kao i u uređivanju web mjesta škole.

ANTONIJA PLEPEL, teacher of informatics and technical culture, since 2013 she has been full-time employed at The Josip Pupačić Elementary School. As the head of the student

collective "Rašeljka", she organizes and participates in workshops for the production of various products that nurture heritage, foster student creativity and entrepreneurial spirit, and at county and state Student Cooperative Shows. She participated in the EDIT project – a free programming school that, as part of the ICT County project, wants to promote and improve the IT sector in the Split-Dalmatia County, in the school project Electronic Violence and the Traffic-Educational Action Safe in Traffic. She is the administrator of the school's e-Diary, participates in many activities at the school as IT support as well as editing the school's website.

Slika, ritam, priča / Picture, rhythm, story

Mrs. Snježana Osić-Sadžak – Dječji vrtić Bukovac

Mrs. Gordana Lukačić – Dječji vrtić Bukovac

SAŽETAK Kulturna događanja u mjestu djetetova odrastanja bitno utječu na kvalitetu njegovog življenja i treba ih osvjećivati već od najranije dobi. Univerzalni likovni jezik predškolaca pokazao se idealnim za uspostavljanje komunikacije s odraslima i modeliranje različitih obrazaca suradnje u zajedničkom životnom okruženju.

U ovome radu prezentirat ćemo svoja iskustva vezana uz vođenje likovne radionice za djecu predškolske dobi (4-7 god.) na 59. međunarodnom dječjem festivalu u Šibeniku. Cilj radionice je bio da se korištenjem različitih oblika motivacija i likovnih tehnika, na otvorenom prostoru gradskoga trga, potakne djecu na spontano izražavanje prirodne kreativnosti i stvaralaštva. Specifičnost okruženja, kulturna manifestacija u gradu i pozitivna iskustva iz prethodnih godina rezultirala su velikim interesom djece i roditelja za ovakvim neformalnim modelom učenja i druženja. Stoga su, uz već poznate likovne izričaje iz prethodnih godina, polaznicima omogućena bogatija istraživanja iz spektra oblikovanja prostora te iskorak u područje scenografije i primijenjene umjetnosti. Intrinzično motivirano stjecanje znanja kroz vlastiti aktivitet pridonosi bržoj identifikaciji vlastitih potencijala i kompetencija nužnih za kasnije obrazovanje i život. Evaluacija radionice s grafičkim prikazom dobiti za djecu, roditelje i odgojiteljice, vezano uz kontekst cjeloživotnog učenja, bit će prezentirana na kraju izlaganja.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; dječji festival; radionice

ABSTRACT Cultural events in a child's surrounding while growing up significantly affect the quality of his or her life and should be brought to light from an early age. The universal visual language of pre-schoolers has proven to be ideal for establishing communication with adults and modelling different forms of collaboration in a shared living environment.

In this paper we will present our experiences related to conducting an art workshop for preschool children (4-7 years old) at the 59th International Children's Festival in Šibenik. The aim of the workshop was to encourage children by using different forms of motivation and visual techniques to spontaneously express their natural inventiveness and creativity in the open space of the city square. The specificity of the environment, the cultural manifestation in the city and the positive experiences of previous years have resulted in great interest of both children and parents in this informal model of learning and socializing. Therefore, in addition to the already well-known artistic expressions from previous years, the participants were offered enriched research in the field of spatial design and a glance at the field of scenography and applied art. Intrinsically motivated, gaining knowledge through one's own activity contributes to a faster identification of one's own potentials and competencies necessary for later education and life. An evaluation of the workshop with graphical presentation of benefits for children, parents and educators, related to the context of lifelong learning, will be offered at the end of the presentation.

Keywords: art workshops; children's festival; lifelong learning

SNJEŽANA OSIĆ-SADŽAK. Odgojiteljica po struci, zaposlena u Dječjem vrtiću Bukovac. Završila je magisterij iz ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i u zvanju je odgojitelja savjetnika. Posljednjih godina svoj profesionalni razvoj usmjerila je ka likovnosti u radu s djecom predškolske dobi i iza sebe ima više uspješnih izlaganja i radionica te nagrađivanih dječjih radova iz područja likovnog izražavanja.

SNJEŽANA OSIĆ-SADŽAK. She is educator who works at the Kindergarten Bukovac in Zagreb. She received her master's degree in early and preschool education and was named educator advisor. In the last few years,

she has focused her professional development on the art in working with preschool children and has had more successful exhibitions and workshops and award-winning children's works in the field of visual artistic expression.

GORDANA LUKAČIĆ. Profesor predškolskog odgoja sa višegodišnjim radom kao odgojitelj. Trenutno obnaša funkciju ravnateljice Dječjeg vrtića Bukovac. U dugogodišnjem odgojiteljskom radu vodila likovne radionice na razini grada i države

te vodila kreativne radionice u televizijskim emisijama. Suautor spoznajnih listića te listića grafomotorike za djecu u dobi od 5 do 7 godina.

GORDANA LUKAČIĆ. She is an educator in preschool education with many years of professional experience. She is the principal of Kindergarten Bukovac in Zagreb. In many years of work she conducted artistic workshops at the local and national level and lead creative TV show artistic workshops. She co-authored cognitive, writing and fine motor skills exercises for the children in the age of 5 to 7.

Plesni izražaj djeteta unutar prostora / The child's dance expression inside the space

Mrs. Vanja Šuško – Dječji vrtić Maksimir

Ms. Lana Očko – Dječji vrtić Maksimir

SAŽETAK Potreba za kretanjem, ritmom, igrom te vlastitim izražavanjem imanentna je svakom djetetu. Nakon što dijete od najranije dobi kreće s upoznavanjem sebe i svojeg tijela, kreće u otkrivanje svoje okoline. Unutar svoje kinesfere prvo istražuje ono što je blizu, a potom pokušava dosegnuti predmete koji su daleko. Kada kreće u prostor, ono taj prostor može ispuniti vlastitim tijelom, prodrijeti u njega ili ga obuhvatiti koristeći različite elemente pokreta u plesnoj umjetnosti. Odabir glazbe vrlo je bitan segment jer različita glazba dijete može potaknuti na vrlo različita rješenja. Udaraljke i šuškalice potaknut će sasvim drugačiji način kretanja. Promišljenim poticanjem istraživanja prostora i osobnog doživljaja istog unutar plesne umjetnosti dijete uči o sebi i svojoj okolini. Kreativna pokretno-ritmička igra utječe na tjelesni, kognitivni i socio-emociонаlni razvoj djeteta. Putem ritma i pokreta ono se lakše otvara svijetu oko sebe, prijemljivije je te naučeno bolje i dugoročnije pamtiti upravo zbog pozitivne asocijacije koju mu je donijela ljubav i zadovoljstvo samim sobom. Kako bi dijete izrazilo sve svoje potencijale, potreban je kontinuirani profesionalni razvoj odraslih koji imaju obavezu usvajati i prenositi nova znanja unutar područja plesne umjetnosti.

Ključne riječi: dijete; glazba; plesna umjetnost; pokret

ABSTRACT The need for movement, rhythm, play and self-expression is inherent to every child. After the child starts to meet himself and his body from an early age, he moves to discover his surroundings. Within his being he first explores what is close and then attempts to reach objects that are far away. When he moves into a space, he can fill the space with his own body, penetrate it or encompass it using different elements of the dance-art movement. Choosing music is a very important segment because different music can be

used by a child for very different solutions. Percussion and cymbals will stimulate a completely different way of movement. By deliberately encouraging the exploration of space and personal experience within dance art, the child learns about himself and his surroundings. The creative mobile-rhythmic game affects the physical, cognitive and socio-emotional development of the child. Through rhythm and movement, it is easier to open the world around them, they are more receptive to remember precisely because of the positive association that has brought them love and satisfaction within themselves. In order to the child to express all his potential, the continuous professional development by adults who have an obligation to adopt and transfer new knowledge within the field of dance art is needed.

Keywords: child; dance art; movement; music

VANJA ŠUŠKO. Nakon završene Gornjogradske Gimnazije upisuje smjer Predškolski odgoj na tadašnjoj Učiteljskoj akademiji. Paralelno nakon osnovne, završava srednju Školu za ritmiku i ples te stječe zvanje plesač suvremenog plesa. Honorarno je vodila ritmiku i ples u dječjim vrtićima i osnovnim školama u Zagrebu i okolicu. Od 1997. do 2003. članica je baletnog ansambla Gradskog kazališta Komedija, u kojem je sudjelovala kao plesač u mnogobrojnim operettama i mjuziklima. Nakon plesačke karijere zapošljava se u Dječjem vrtiću Maksimir gdje stječe zvanje odgojitelj savjetnik radeći u primarnom programu s ranim učenjem talijanskog jezika. Voditeljica je brojnih radionica za odgojitelje te publicira članke u stručnim časopisima promovirajući benefite pokreta i plesa. 2019. godine stekla zvanje magistre ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

VANJA ŠUŠKO. After graduating from Upper Town High School in Zagreb, she enrolled in Preschool Education at the Academy of Teachers Education, also in Zagreb. In parallel, after primary school, she graduated from the High School of Rhythm and Dance and earned the title of contemporary dance dancer. She has been a part-time teacher of rhythm and dance at kindergartens and elementary schools in and around Zagreb. From 1997 to 2003 she is a member of the ballet ensemble of the City Theatre Comedy in which she as a dancer participated in numerous operettas and musicals. After her dancing career, she is employed at the Maksimir Kindergarten, where she attains the title of educator advisor working in the primary program with early learning of the Italian language. She leads numerous educator's workshops and publishes articles in professional journals promoting the benefits of movement and dance. In 2019, she earned her master's degree in early and preschool education.

LANA OČKO. Zaposlena kao pedagoginja u Dječjem vrtiću Maksimir. Studij predškolskog odgoja završila je 2010. godine u Čakovcu, a nakon toga završava studij pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2013. godine. Tijekom studija primala je državnu stipendiju za izvrsnost A kategorije. Od 2015. do 2019. godine radila je u Dječjem vrtiću Bukovac u Zagrebu. Redovito sudjeluje na skupovima u organizaciji AZZO-a, Danova predškolskog odgoja i sastancima Sekcije pedagoga. Sudjelovala je na seminarima čija tematika je bila vezana uz plesnu pedagogiju i terapiju pokretom i plesom. Na međunarodnom stručno-znanstvenom skupu „Dani predškolskog odgoja u Medulinu“ održala je stručno predavanje „Kako odgojitelji promišljaju smisleno učenje djece kroz igru“. Godine 2018. bila je voditeljica radionice na stručnom skupu AZOO – Katehetska jesenska škola za odgojitelje u vjeri pod nazivom „Komunikacijski roditeljski sastanak kao bitan aspekt suradnje s roditeljima“. Završila je edukaciju MENSE „NTC sustav učenja“ i edukaciju za provođenje CAP programa.

LANA OČKO. Employed as a pedagogue at Kindergarten Maksimir. She completed her pre-school education studies in 2010 in Čakovec, after which she completed her studies in pedagogy at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb in 2013. During her studies, she received a state scholarship in category of excellence. From 2015 to 2019 she worked at the Kindergarten Bukovac in Zagreb. She regularly participates in meetings organized by the Croatian Education Agency, Preschool Days and Educator Section meetings. She participated in seminars with topics related to dance pedagogy and movement and dance therapy. At the international scientific conference "Preschool Days in Medulin" she gave a lecture "How educators think about meaningful children's learning through play". In 2018, she led a workshop at the CEA – Catechetical Autumn School for Faith Educators, entitled "Communication Parenting Meeting as an Essential Aspect of Collaborating with Parents". She completed MENSA's NTC Learning System training and conducting CAP programme.

Creativity in Early Years in the Montessori and Reggio Emilia Methods / Kreativnost u ranoj dobi prema metodama Montessori i Reggio Emilia

Ms. Roxana Haloiu – Montessori Centre International

ABSTRACT This presentation explores fundamental pillars that support creativity in early childhood starting from the beginning of life and looks at how creativity is supported in Reggio Emilia and Montessori pedagogy using both theoretical research and personal practical insight resulting from case studies.

In order to be conducive to creativity some parameters of the environment are paramount. Elements such as overall wellbeing of the child, a sense of belonging and psychological safety, combined with an environment that is tailored for the needs of the child and nevertheless mindful educators/carers, are all important in order to foster a positive learning disposition which will form the bedrock for lifelong learning.

Some pedagogical approaches apply these principles successfully. In the Montessori approach for instance, creativity is fostered by a series of characteristics such as richness in sensory experience, seeing mistakes as opportunities for learning and using trial and error and repetition in order to master one's skill whilst the child freely chooses the activities guided by own interest, motivated by the satisfaction of the process itself and not a rewards system. There is a permeating ethos of nurturing the natural creative tendencies in the young child as a vital foundation for later creative capacities in all aspects of life – art, science and also social aspect of human existence. The Reggio Emilia approach on the other hand, weaves its curriculum around the most ardent interest of the child and plans long term art projects that combine both artistic and scientific exploration. The pedagogues representing this method are talking about the many languages of expression which give voice to the creative force encountered in every individual.

In an age where educators and teachers prepare children for jobs that haven't even been invented yet, traditional educational systems are in need of a revolution. This must include art and play as exploratory tools, not only in the hope of creating traditional artists but because creativity and playfulness are the most eloquent signs of concepts well understood and applied.

Keywords: childhood; creativity; Montessori; Reggio Emilia

SAŽETAK Ova prezentacija istražuje temelje koji podržavaju kreativnost u ranom djetinjstvu počevši od početka života te razmatra kako se kreativnost podržava u Reggio Emilia i Montessori pedagogiji koristeći i teorijska istraživanja i osobni praktični uvid koji proizlazi iz studija slučaja.

Kako bi se omogućila kreativnost mjerodavni su neki parametri iz okoline. Elementi kao što su opće blagostanje djeteta, osjećaj pripadnosti i psihološka sigurnost, u kombinaciji s okruženjem prilagođenim djetetovim potrebama i pored toga savjesnim odgajateljem/skrbnicima, važni su kako bi se potaknula pozitivna sklonost učenju koja će činiti temelj za cjeloživotno učenje.

Neki pedagoški pristupi uspješno primjenjuju te principe. Primjerice, u Montessori pristupu kreativnost potiče niz značajki kao što je bogatstvo osjetilnog iskustva, gledanje na pogreške kao priliku za učenje te korištenje pokušaja i pogreške, kao i ponavljanja, kako bi se ovladalo vlastitom vještinom dok dijete slobodno bira aktivnosti prema vlastitom interesu, motivirano zadovoljstvom samog procesa, a ne sustavom nagradjivanja. Postoji prožimajući etos njegovanja prirodnih kreativnih sklonosti djeteta kao vitalnog temelja za kasnije kreativne kapacitete u svim aspektima života – umjetnosti, znanosti, ali i društvenog aspekta ljudskog postojanja. Pristup Reggio Emilia, s druge strane, isprepliće svoj kurikul oko gorućeg djetetovog interesa i planira dugoročne umjetničke projekte koji kombiniraju umjetničko i znanstveno istraživanje. Pedagozi koji predstavljaju ovu metodu govore o mnogim jezicima izražavanja koji daju glas kreativnoj snazi svakog pojedinca.

U doba u kojem odgajatelji i učitelji pripremaju djecu za poslove koji još nisu izmišljeni, tradicionalni obrazovni sustavi trebaju revoluciju. To mora uključivati umjetnost i igru kao istraživačko oruđe, ne samo u nadi da će stvoriti tradicionalne umjetnike, već i zato što su kreativnost i razigranost najizrazitiji znakovi da su koncepti dobro shvaćeni i primijenjeni.

Ključne riječi: djetinjstvo; kreativnost; Montessori; Reggio Emilia

ROXANA HALOIU. Roxana is a Montessori educator that draws inspiration from different pedagogical methods in order to create a magical atmosphere and a love for learning. Having had creative interests such as creative writing, singing and song writing and co-creating a couple of documentaries, she draws inspiration and adds an eclectic note to her practice. This is also supported by a strong interest in developmental psychology.

ROXANA HALOIU. Roxana Haloiu je Montessori odgajatelj koja vuče inspiraciju iz različitih pedagoških metoda kako bi kreirala čarobnu atmosferu i ljuba prema učenju. Gajeći interes prema kreativnom pisanju, pjevanju, pisanju pjesama i kreiranju dokumentarnih filmova, ona traži nadahnuće i daje eklektičnu notu svojoj praksi. Sve navedeno je zaokruženo snažnim interesom za razvojnu psihologiju.

Cjeloživotno učenje odgojitelja za njihov likovno-pedagoški rad / Preschool Teachers' Lifelong Learning for Their Art-Pedagogic Work

Dr. Svetlana Novaković – University of Zagreb, Faculty of Teacher Education

Prof. Stjepko Rupčić – University of Zagreb Faculty of Teacher Education

SAŽETAK Stručno usavršavanje i osposobljavanje pedagoških djelatnika oblik je cjeloživotnog učenja na različitim područjima s ciljem osobnoga, stručnoga i profesionalnoga razvoja. Za kvalitetan likovno-pedagoški rad odgojitelji moraju, uz psihološku i pedagošku osposobljenost, poznavati i likovnu struku. Vizualna pismenost, poznavanje likovne teorije i umjetnosti osnova su za razumijevanje likovnoga razvoja djece, likovno-kreativnoga procesa i primjerenoga metodičkog planiranja likovnih aktivnosti. Odgojitelj za ove kompetencije dobiva kvalifikaciju tijekom svojega profesionalnog obrazovanja i kroz proces cjeloživotnog učenja. U radu se razmatraju različiti pristupi profesionalnom razvoju djelatnika u odgoju i obrazovanju i naglašava važnost iskustvenoga učenja u kojem odgojitelj svoje znanje aktivno oblikuje na razini razumijevanja (osobna interpretacija vlastitih iskustava, doživljaja) i ponašanja u praksi. Cilj provedenoga istraživanja bio je ispitati stavove odgojitelja u hrvatskim vrtićima o programima stručnoga usavršavanja i osposobljavanja na likovno pedagoškom području.

Ključne riječi: kompetentan odgojitelj; likovni odgoj

ABSTRACT Professional training of educational workers is a form of lifelong learning of various fields with the goal of personal, professional and expert development. For quality art-pedagogic work, preschool teachers must, alongside psychological and pedagogical competence, possess a knowledge of the art profession. Visual literacy, knowing art theory and art itself are the foundation for understanding children's art development, artistic-creative process and appropriate methodological planning of art activities. Preschool teacher gains the qualification for these processes in the course of his/her professional

education, and through the process of lifelong learning. This work reviews different approaches to professional development of workers in education and accentuates the importance of experiential learning, in which the preschool teacher actively shapes his/her knowledge on the level of understanding (personal interpretation of one's own experiences, impressions) and behaviours in practice. The goal of the implemented research was to examine the preschool teachers' standpoints in Croatian kindergartens about the programmes of professional education in the art-pedagogic field.

Keywords: lifelong learning; preschool teachers; preschool teachers' art-pedagogic work

SVETLANA NOVAKOVIĆ rođena je u Sisku 24. kolovoza 1966. godine. U Sisku završava gimnaziju, u Zagrebu Srednju školu Primijenjenih umjetnosti i dizajna. Na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Rijeci 1995. je stekla diplomu profesora likovne kulture, smjer grafika. Doktorirala je 2017. godine na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Kopru, Slovenija. Od 2008. radi na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Katedri umjetničkog područja te sudjeluje u izvođenju sljedećih nastavnih predmeta: Metodika likovne kulture, Likovna kultura, Grafika i Istraživanje dječjeg likovnog stvaralaštva na diplomskom sveučilišnom Učiteljskom studiju te izborne predmete Keramičarska radionica i Grafika.

Izlagala je na jednoj samostalnoj izložbi (Sisak, 2009) i desetak skupnih izložbi. U umjetničkom radu izražava se kroz medij grafike, a naučene procese iz razvoja vlastite umjetnosti dugi niz godina prenosi na učenike i na studente kroz različite aktivnosti na nastavi. Bavi se znanstvenim radom usmjerenim na obrazovne znanosti (likovna umjetnost, likovna pedagogija).

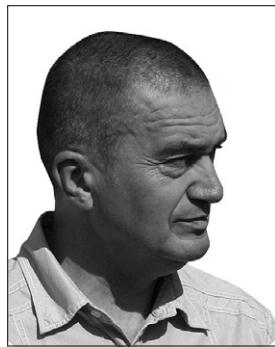
SVETLANA NOVAKOVIĆ was born in Sisak on August 24, 1966. She graduated from the Gymnasium in Sisak and Zagreb High School of Applied Arts and Design. At the Faculty of Education, University of Rijeka in 1995, she received her diploma of Professor of Fine Arts, Graphic Arts. She received her PhD in 2017 from the Faculty of Education, University of Koper, Slovenia.

Since 2008, she has been working at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb at the Department of the Arts, and has been involved in teaching the following subjects: Fine Arts Methodology, Fine Arts, Graphics and Research in Children's Artistic Creativity at the Graduate Teacher Education University, and electives in the Ceramics Workshop and Graphics.

She has exhibited in one solo exhibition (Sisak, 2009) and a dozen group exhibitions. In artistic work, he expresses himself through the medium of graphics, and for many years he

has transmitted the learned processes from the development of his own art to students and students through various teaching activities.

She is engaged in scientific work focused on educational sciences (fine arts, visual pedagogy).

STJEPKO RUPČIĆ. Akademski slikar izv. prof. art. Stjepko Rupčić rođen je u Sisku 1958. Polazio je Gimnaziju „Vladimir Majder Kurt“ u Sisku te je paralelno učio violinu u srednjoj Glazbenoj školi „Fran Lhotka“ u Sisku. Na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu diplomirao je slikarstvo u klasi prof. Kulmera. Od 1989. do 1999. bio je zaposlen kao prof. likovne kulture u Osnovnoj školi „Ivan Kukuljević“ u Sisku, od 1997. radi kao vanjski suradnik na Visokoj učiteljskoj školi u Petrinji, od 1998. je stalno zaposlen. Od 2009. je zaposlen na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu – Odsjek u Petrinji. Godine 1988. otvorio je „Atelier-galeriju“, pokrenuo je „Likovni centar Rupčić“ 2005. godine i 2008. osnovao udrugu „Mentor“. Aktivan je u politici i kulturi grada Siska i SMŽ. Član brojnih komisija, kulturnih vijeća, HDLU-a, INSEA-e. Izlagao na preko 30 samostalnih i više skupnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Piše znanstvene radove, vodi projekte i sudjeluje u njima.

STJEPKO RUPČIĆ. Academic painter prof. art. Stjepko Rupčić was born in Sisak in 1958. He attended the Vladimir Majder Kurt High School in Sisak and studied violin at the Fran Lhotka Music School in Sisak. He graduated painting from the Academy of Fine Arts in Zagreb in the class of prof. Kulmer. From 1989 to 1999 he was employed as a Fine arts professor at the Ivan Kukuljević Elementary School in Sisak. Since 1997 he has been working as an external associate at the Teacher College in Petrinja. Since 2009 he has been employed at the Faculty of Teacher Education in Zagreb – Department in Petrinja. He opened the "Atelier Gallery" in 1988, launched the "Rupčić Art Center" in 2005, founded the "Mentor Association" in 2008. He is active in the politics and culture of the town of Sisak and Sisak-Moslavina County. He is a member of numerous committees, cultural councils, CAA, INSEA. He has exhibited at over 30 solo and more group exhibitions at home and abroad. She writes scientific papers, leads projects and participates in them.

Izlaganje likovnih radova djece predškolske dobi – prilika za samozastupanje i samoaktualizaciju djece / Exhibition of artworks of preschool children – an opportunity for self-representation and self-actualization of children

Mrs. Dubravka Grgošić-Dragić – Dječji vrtić "Savica" Zagreb

SAŽETAK Rad se temelji na dugogodišnjem praćenju na koji se način izlažu likovni radovi djece u dječjem vrtiću i koliko autori tih radova imaju priliku odlučivati o tome. Jača li se pri tome njihovo samopouzdanje ili ih se na taj način stavlja u situaciju u kojoj im se jasno daje do znanja da nemaju pravo na raspravu ni odlučivanje o svom vlastitom radu? Dok se dijete u likovnoj aktivnosti potpuno slobodno i neopterećeno izražava „...ima svoj likovni jezik – na nama je da ga osluškujemo, pokušamo razumjeti u njegovoj suštini i iznad svega da ga poštujemo“ (A. Balić Šimrak), isto tako je važno i da poštujemo njegovu odluku hoće li i na koji način pristati da se njegov likovni rad izloži, kako i gdje. Dijete na taj način ima priliku svoj rad predstaviti svojim prijateljima, a i odraslim osobama ako to želi. Razvija kompetencije koje su neophodne za opstanak u suvremenom društvu (komunikaciju na materinjem jeziku, kulturnu svijest i izražavanje, inicijativnost i poduzetnost) te potrebu za samozastupanjem i samoaktualizacijom. Cilj ovoga rada bio je kroz period od 5 godina s grupom djece od jedne godine pa sve do polaska u školu raditi na stvaranju okruženja u kojem je dijete sukreator, a ne pasivni promatrač. Dijete koje sigurno i bez straha zastupa svoje stavove. Uključivanjem roditelja u istraživanje izbjegći vrednovanje i kritiziranje uspoređujući likovne radove djece. Rezultati takvoga rada vrlo su vidljivi u svakodnevnom radu s djecom u starijoj grupi (6-7 god.). To su: samostalnost u odlučivanju, sigurnost u argumentiranju, sposobnost predstavljanja svog rada pred djecom i odraslima, samozastupanje i zadovoljstvo vlastitim postignućem i postignućima svojih prijatelja.

Ključne riječi: socijalne i emocionalne vještine; uvažavanje

ABSTRACT The work is based on long-term monitoring of the way the children's artwork is exhibited in the kindergarten and the extent to which the authors of the works can decide on it. Is their self-confidence strengthened, or are they put in a situation in which it is clear to them that they do not have the right to discuss or make decisions about their own work? While a child is unburdened and may express themselves completely freely in their art "...it has its own art language – it is up to us to listen to it and try and understand its substance, and above all to respect it" (A. Balić Šimrak), but it's also important to respect the child's decision of if, in which way, and where, will they agree to have their art exhibited. In this way, the child has the opportunity to present their work to their friends, as well as to the adults, if they so wish. The child develops competences necessary for survival in the contemporary environment (communication in their maternal language, cultural consciousness and expression, initiative and entrepreneurship), as well as the need for self-representation and self-actualization. The aim of this work was, through a period of 5 years, starting with a group of one-year-old children and working with them until they were school-aged, to build an environment in which the child is a co-creator, rather than a passive observer. A confident child, who represents their attitudes without fear. Involving the parents in the research to avoid evaluation and criticism in the form of comparison of the children's artwork. The results of the work are evident in everyday work with children in the older group (aged 6-7). These results are: independence in decision making, confidence in argumentation, capability of presenting own work in front of both other children and adults, self-representation, and satisfaction with own achievements, and the achievements of their friends.

Keywords: appreciation; social and emotional skills

DUBRAVKA GRGOŠIĆ-DRAGIĆ. Odgajateljica savjetnica u Dječjem vrtiću „Savica“. 35 godina radnog staža u predškolskom odgoju i obrazovanju. Vanjski suradnik Učiteljskog fakulteta u Zagrebu (voditeljica vježbi Metodike likovne kulture 2). Suradnica Stručno razvojnog centra za likovnost „Trešnjevka“.

DUBRAVKA GRGOŠIĆ-DRAGIĆ. She is educator advisor in Kindergarten "Savica", Zagreb. She has 35 years of work experience in preschool education. Also works as external lecturer at the Faculty of Teachers Education in Zagreb (leading exercises in Art Methodology 2). She is the collaborator of the Professional Development Centre for Fine Arts "Trešnjevka".

Likovna umjetnost u srednjoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj od sredine 20. stoljeća do danas u kontekstu cjeloživotnoga obrazovanja i učenja / Visual arts in high school education in Croatia from the mid-20th century until today in the context of the whole life education and learning

Dr. Jasmina Nesić – Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

SAŽETAK Sredinom 20. stoljeća u hrvatskom srednjoškolskom obrazovnom sustavu odvijale su se velike promjene u pogledu nastavnih programa gimnazija, odnosno njihove strukture i sadržaja. Nastavni predmet koji je tada iznjedren kao jedan od predmeta unutar društvenoga područja povezivao je sadržaje iz političke i kulturne povijesti, likovne umjetnosti, glazbene umjetnosti i religije, a promjene koje su se zbole u desetljeću koje je slijedilo profilirale su nastavnu simbiozu glazbene i likovne umjetnosti, sve do konačnoga osamostaljenja Likovne umjetnosti kao zasebnoga predmeta. Taj je predmet, unutar nove kurikularne reforme, danas temeljito reorganiziran i približen suvremenim obrazovnim načelima, pristupima i metodama.

Šesto desetljeće 20. stoljeća vrijeme je oblikovanja i sustavno razrađenih nastavnih programa unutar bogate lepeze tadašnjih strukovnih škola u Hrvatskoj, u kojima su sadržaji iz likovne i glazbene umjetnosti bili isprepleteni, premda u manjem opsegu, unutar predmeta Književnost s osnovama jezične i estetske kulture, kao jednim od temeljnih predmeta društvenoga obrazovnog područja. U tom trenutku gotovo da nije postojao strukovni srednjoškolski program u koji kroz spomenuti predmet nisu bili uključeni i sadržaji iz likovne umjetnosti. Ovi su se programi do danas, dakako, u velikoj mjeri promijenili, a sadržaji iz umjetnosti nalaze se samo u programima pojedinih strukovnih škola.

Cilj izlaganja je, kroz odabrane nastavne programe i razmatranje njihovih specifičnosti, naglasiti promjene koje su se kroz obrazovne reforme od sredine 20. stoljeća do danas dogodile u učenju likovne umjetnosti unutar hrvatskoga srednjoškolskog obrazovnog sustava, te istaknuti ulogu koju je umjetnost u takvim nastavnim strukturama imala u kontekstu cjeloživotnoga obrazovanja i učenja.

Ključne riječi: *nastavni programi; reforme; srednje škole*

ABSTRACT Profound changes occurred in Croatian high school education system in the mid-20th century regarding curriculums in gymnasiums, namely their structure and content. The subject which arose as one of the subjects within social sciences connected themes from political and cultural history, as well as history of art, music and religion. Changes which took place in the following decade shaped a curriculum symbiosis of music and visual arts, up until the final independence of Visual Arts as a separate subject. Within the new curricular reform this subject has been fundamentally reorganized today and drawn closer to contemporary principles, approaches and methods.

The sixth decade of the 20th century was the time of designing systematically developed curriculums among a wide range of vocational schools in Croatia at that time. Their syllabuses of music and visual arts were intertwined, although to a small degree, within the subject of Literature and basics of language culture and aesthetics, which was one of the key subjects of social educational field. At that time, there seemed to be almost no vocational secondary school programme which didn't include content from visual arts by means of the aforementioned subject. Of course, these programmes have since significantly changed and today arts can only be found in programmes of some vocational schools.

By selecting curriculums and analysing their specific features, this presentation aims to emphasize the changes which have occurred through curriculum reforms since the mid-20th century regarding learning visual arts within Croatian high school educational system. Additionally, it aims to highlight the role that the arts had in such educational structures within the context of the whole life learning and education.

Keywords: *curricular reform; curriculum; gymnasium; middle school education; syllabus; visual arts; vocational schools*

JASMINA NESTIĆ diplomirala je povijest umjetnosti i etnologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2006. godine, na kojem je doktorirala 2014. godine. Od 2006. do 2007. bila je zaposlena kao profesor likovne umjetnosti na dvije gimnazije u Zagrebu. Na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, na Katedri za metodiku nastave povijesti umjetnosti, zaposlena je od listopada 2006., od ožujka 2018. u znanstveno-nastavnom zvanju docenta, gdje sudjeluje u izvođenju nastave iz obaveznih kolegija nastavničkoga smjera na diplomske studije, ujedno i za studente nastavničkoga smjera Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Bila je recenzentica udžbenika iz Likovne umjetnosti, recenzentica Državne mature iz Likovne umjetnosti, a godinama je članica komisije za izradu ispita mature i ocjenjivačica ispita. Suradivala je na nekoliko znanstvenih projekata, redovito izlaže na međunarodnim i domaćim znanstvenim simpozijima te stručnim skupovima za nastavnike likovne umjetnosti. Od 2015. članica je ispitnoga povjerenstva za polaganje stručnoga ispita za profesore Likovne umjetnosti.

JASMINA NESTIĆ got her master's degree in Art History and Ethnology at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb in 2006, where she became PhD in 2014. From 2006 to 2007 she was employed as a professor of fine arts at two high schools in Zagreb. She has been employed at the Department of Art History at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. Since March 2018 she works as an assistant professor at the Department of Methodology of Teaching Art History where she teaches in obligatory courses for teacher trainees, but she also teaches at the teaching department of the Academy of Fine Arts in Zagreb. She has been a reviewer of textbooks in fine arts, a reviewer of the State graduation exams in fine arts, and for many years has been a member of the committee for the preparation of the graduation exams and the examiner. She has collaborated on several scientific projects, regularly exhibiting at international and domestic scientific symposia and professional conferences for fine arts teachers. Since 2015, she has been a member of the exam committee for taking the State professional exam for Fine arts professors.

Promocija pozitivnog razvoja djece i mladih putem funkcionalne muzičke pedagogije / Positive youth development promotion through functional music pedagogy

Prof. Lana Juranić – Glazbeno učilište Elly Bašić

SAŽETAK Pozitivan razvoj djece i mladih, kao noviji koncept u razumijevanju njihovog razvoja, usmjeren je na razvoj snaga i potencijala pojedinca. Navedeni koncept definira pet, odnosno šest pozitivnih razvojnih ishoda: kompetencije, samopouzdanje, povezanost s drugima, karakter i brižnost. Šesti ishod, doprinos zajednici i društvu u cjelini, pretpostavlja da su ranije navedenih pet ishoda dostignuti. Stručnjaci veliku pažnju pridaju načinima utjecaja konteksta na pozitivan razvoj te se utvrdila povezanost između uključivanja mladih u organizirane aktivnosti s pozitivnim razvojem djece i mladih. Istraživanja pokazuju da uključenost u različite glazbene aktivnosti ima utjecaj na osnovne aspekte razvoja s potencijalom za utjecaj na pozitivan razvoj djece i mladih. Jedan od pristupa u glazbenom obrazovanju je funkcionalna muzička pedagogija. Funkcionalna muzička pedagogija u prvi plan stavlja dijete sa svim svojim potencijalima. Sveobuhvatnost je vidljiva u pristupu djetetu kao emocionalnom, kognitivnom i fizičkom biću. Začetnica funkcionalne muzičke pedagogije, Elly Bašić, ne stavlja glazbu kao cilj, već kao sredstvo u razvoju djeteta vjerujući da svako dijete ima pravo i potencijal za glazbeno izražavanje. Pri tom se vodi spontanom igrom, izražavanjem putem različitih medija (crtež, pokret, improvizacija na glazbenim instrumentima...) i emocionalnim doživljajem glazbe stvarajući okruženje poticajno za učenje. Ovakav pristup poučavanju dovodi do sveobuhvatnog razvoja djece razvijajući znatiželju i stav da je učenje zabavna i kreativna aktivnost promovirajući time ideju da je ono sastavni dio svih faza života čime se direktno potiče cjeloživotno učenje. Koncept pozitivnog razvoja i funkcionalna muzička pedagogija imaju dodirnih točaka s obzirom da u fokus stavlju snage i potencijale mladih. Cilj ovog rada je, na osnovi pregleda istraživanja i iskustva u praksi, elaborirati isprepletenost oba pristupa te njihov utjecaj na promociju cjeloživotnog učenja. Mladi ljudi su važan resurs svakog društva te ulaganje u sve kontekste u kojima se oni

nalaze, pa tako i u muzičko obrazovanje, doprinosi osnaživanju i razvoju zdravih i proaktivnih pojedinaca kao i razvoju cijele društvene zajednice.

Ključne riječi: glazba; promocija učenja; pozitivni ishodi

ABSTRACT Positive youth development (PYD) emerged as a new concept in understanding children and youth development. It is focused on developing the strengths and the potentials of the individual and defines six positive developmental outcomes: competencies, confidence, connection with other people, character and caring. The sixth outcome, contributing to community and society, assumes that the five outcomes outlined above have been achieved. The professionals in the field aim to find connection between given environment and PYD as context plays great role in human development. Number of researches have shown that youth involvement in organized activities contribute to PYD. Moreover, researches have shown that involvement in various music activities has an impact on achieving basic developmental tasks with the potential to influence positive youth development. One of the approaches in music education is functional music pedagogy (FMP). FMP focuses on the child with all its potential. Comprehensiveness of FMP is evident in approaching the child as an emotional, cognitive and physical being. The pioneer of FMP, Elly Bašić, does not put music as a goal, but as a tool in child's development, believing that every child has the right and potential for musical expression. This idea is promoted by guided spontaneous play, expression through various media (drawing, movement, improvisation on musical instruments...) and emotional experience of music, creating an environment stimulating for learning. This teaching approach leads to the comprehensive development of children, by developing curiosity and belief that learning is fun and creative activity and, by that, promoting the idea that it is an integral part of all stages of life, thus directly encouraging lifelong learning. The concept of PYD and FMP are interconnected as they bring into focus the strengths and potentials of young people. The aim of this paper, based on a research review and practical experience, is to elaborate interconnectedness of both approaches and their impact on the promotion of lifelong learning. Young people are an important resource of every society and investing in environments that surrounds them, including music education, contributes to the empowerment and development of healthy and proactive individuals as well as the development of the entire society.

Keywords: learning promotion; music; positive outcomes

LANA JURANIĆ, mag. mus., završila je Muzičku akademiju Sveučilišta u Zagrebu, smjer fagot. Prethodno je završila Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, smjer predškolski odgoj. Zaposlena je u Glazbenom učilištu Elly Bašić koja radi po principu funkcionalne muzičke pedagogije i time joj pruža mogućnost da spaja glazbeno obrazovanje s poticanjem sveobuhvatnog razvoja djece i mlađih. Svoj rad prezentirala je na domaćim i inozemnim znanstvenim i stručnim konferencijama te je održala predavanja na stručnim skupovima u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje na temu promocije pozitivnog razvoja djece i mlađih u glazbenom obrazovanju. Sudjelovala je u velikom broju glazbeno-umjetničkih

projekata, poput kazališnih predstava, predstava za djecu i koncerata čime povezuje svoje interese i u zajednici promovira ideju pozitivnog razvoja djece i mlađih kroz umjetničko stvaralaštvo.

LANA JURANIĆ, mag. mus., graduated bassoon at the Music Academy of the University of Zagreb. Before that, she graduated Preschool Education at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. She works at the "Elly Bašić" Music School in Zagreb, based on principals of functional music pedagogy, which allows her to connect music education and encouraging comprehensive development of children and young people. She presented her work on professional symposia in Croatian Education and Teacher Training Agency on a theme of positive development of children and youth in music education. She worked on numerous children shows and concerts thus connecting her interests and promoting in community idea of positive development of children and youth through artistic experiences.

Razvoj ključnih kompetencija od najranije dobi – prikaz međunarodnog projekta „Say hello to the world“ / Development of key competences from the earliest age – review of international project „Say hello to the world“

Ms. Petra Gotal – Dječji vrtić Lojtrica

SAŽETAK Prema preporuci Vijeća Europe i Europskog parlamenta (2006; 2018), ključne kompetencije za cjeloživotno učenje potrebno je razvijati od najranije dobi. Stoga odgojno-obrazovne ustanove imaju značajnu odgovornost u stvaranju uvjeta koji doprinose razvoju ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje kod svakog djeteta.

U radu je istaknut primjer dobre prakse razvoja temeljnih kompetencija cjeloživotnog učenja kroz prikaz međunarodnog projekta „Say hello to the world“. Cilj je ovoga projekta poticanje djece na otvorenost, prihvatanje, prevladavanje predrasuda i jačanje tolerancije, kroz povezivanje s djecom cijelog svijeta. Projekt se temelji na razvijanju svijesti o osobnom identitetu, upoznavanju drugih kultura, uspostavljanju brige za socijalnu pravdu, a također potiče i promovira interakciju među djecom te razvija njihove socijalne vještine. Dječji vrtić Lojtrica uključio se u ovaj projekt s vrtićem Lastead Pääsupesa iz Estonije. Projekt se provodio kroz program „Pet prstiju“, koji obuhvaća pet različitih tematskih cjelina: „To sam ja“, „Ja i moja obitelj“, „Ja i moj vrtić“, „Ja i moje mjesto/grad“, „Ja i moja država“. U okviru svake tematske cjeline djeca su kroz razne umjetničko stvaralačke aktivnosti (likovne, glazbene, književne) oblikovala vlastita iskustva i spoznaje. Po završetku aktivnosti djeca su pojedinu tematsku cjelinu prezentirala partnerskom vrtiću prikazom likovnih radova, priča, pjesama i plesova. Putem ovog projekta djeca su razvijala nacionalnu i građansku svijest, digitalnu kompetenciju, komunikaciju na materinskom i stranim jezicima, kulturnu svijest i izražavanje. Predstavljanjem svoje kulture i upoznavanjem kulture druge države djeca su razvijala toleranciju i učila

prihvaćati različitost. Implementacijom projekta „Say hello to the world“ kreirani su uvjeti za razvoj temeljnih kompetencija za cjeloživotno učenje djece, kroz umjetničke aktivnosti, od najranije dobi.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; međunarodni projekt

ABSTRACT The recommendation given by the Council of Europe and the European Parliament (2006; 2018), states that key competences for lifelong learning need to be developed from an early age. Therefore, educational institutions have a significant responsibility in creating the conditions that will contribute to the development of key competences for lifelong learning in each child.

This paper highlights an example of good practice in developing basic competences for lifelong learning through the presentation of the international project “Say hello to the world”. The aim of this project is to encourage children to be open, to accept and overcome prejudices and enhance tolerance through connecting with children around the world. The project is based on developing awareness of personal identity, getting to know other cultures, establishing a concern for social justice, and also encouraging and promoting interaction among children and developing their social skills. Kindergarten Lojtrica became involved in this project with the kindergarten Lastead Pääsupesa from Estonia. The project was implemented through the “Five Fingers” program which covers five different thematic units: “It’s Me”, “Me and My Family”, “Me and My Kindergarten”, “Me and My Town / City”, “Me and My Country”. Within each theme, children were expressing their own experiences and insights through various artistic and creative activities (art, music, literacy). At the end of the activity, the children presented this thematic units to partner kindergarten through their works of art, stories, songs and dances. Within this project, children were developing national and civic awareness, digital competence, communication in their native and foreign languages, cultural awareness and expression. By presenting their culture and learning about the culture of another country, children developed tolerance and learned to accept diversity. The implementation of the project “Say hello to the world” enabled the development of basic competences for lifelong learning, through art activities, from an early age.

Keywords: art activities; international project; lifelong learning

PETRA GOTAL studentica je poslijediplomskog studija Cjeloživotno obrazovanje i obrazovne znanosti Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. Područje istraživačkog interesa kojim se bavi obuhvaća profesionalni razvoj odgajatelja i obrazovni menadžment. Radi u Dječjem vrtiću Lojtrica kao odgajatelj mentor. Educirani je voditelj programa podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno“ te aktivno sudjeluje u provođenju radionica za roditelje. U okviru profesionalnog usavršavanja odgajatelja provodi radionice na temu „Planiranje odgojno-obrazovnog rada“. Voditelj je programa ranog učenja engleskog jezika. U radu s djecom primjenjuje načela odgoja i obrazovanja za demokratski odgoj i ljudska prava. Tijekom rada u

vrtiću stekla je iskustvo rada s darovitim djecom i o tome objavila studiju slučaja. Aktivno sudjeluje u međunarodnim projektima koji potiču razvoj tolerancije, kao što su: „Schools for Africa“ i „Say hello to the world“. Kontinuirano provodi projekte i istraživanja u radu s djecom i odgajateljima, s ciljem unapređivanja odgojno-obrazovnog rada.

PETRA GOTAL is a doctoral student of Lifelong education and educational sciences at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. Her research interests cover professional development of educators and educational management.

She works at the Kindergarten Lojtrica as educator mentor. She is trained program leader of parenthood support program “Let’s Grow Together” and actively participates in conducting workshops for parents. For the professional training of educators, she has conducted workshops on a theme “Planning of Educational Work”. Through working in kindergarten, she has acquired experience with gifted children and published a case study on that subject. She actively participates in international project that encourage tolerance, such as: “Schools for Africa” and “Say Hello to the World”. She continuously implements project and researches in working with children and educators with a goal to advance educational work.

Learning and teaching spatial drawing – the microgenetic method for studying child-teacher interactions / Učenje i podučavanje prostornog crtanja – mikrogenetska metoda za proučavanje interakcija između djece i učitelja

Mrs. Lea Weniger – Schwyz University of Teacher Education

Prof. Stefanie Stadler Elmer – Schwyz University of Teacher Education

ABSTRACT The representation of space on planar surfaces by drawing is an everlasting challenge, since all technics are comprising that are culturally conveyed and hence, must be acquired and practiced. We study the learning and teaching of spatial representations at primary school level. In this rarely researched domain of art education, we use the microgenetic method that is an empirical research activity to describe and analyze the immediate process of emergence of new phenomena. Hence, it is a suitable approach for studying how to learn and to teach, and for studying complex creative and social processes. We consider microgenetic method in general to be an ideal strategy in arts research. To demonstrate new insights gained by this approach, we present one of our case studies on how a child – mentored by the teacher – draws a cuboid. We video recorded this process of tackling spatial representational problems and developed a conceptual framework that allows analyzing and describing the essential actions involved in this process. The cases we have analyzed so far show how children strive to create a spatial representation that corresponds to their ideas and expectations: They control their viewing directions, carry out different drawing actions, slow down or accelerate their course, seem to constantly evaluate their drawings, and demand support by signaling uncertainty. Gestural and verbal hints by the teacher in the direction of conventional forms of representation, and suggestions for their adoption prove to be supportive and may enable the child to find a solution that is practicable and convincing for him- or herself. The child's organization of the

lines and angles during the drawing process can be understood as intrinsically oriented towards achieving a “well-formed” problem solution: the child strives to create a similarity between the visible object, her or his ideas and drawing representation, and finally discusses and evaluates the product with the teacher. This striving for socially agreed standards for evaluating and judging the products of one's own creative work is an intrinsic motivation or anthropological constant on which art education lessons in primary schools can build.

Keywords: drawing; primary school; spatial-representation; microgenesis

SAŽETAK Crtanje prostora na ravnim površinama vječni je izazov jer se sve tehnike prenose kulturom pa otuda dolazi da se moraju stjecati i vježbati. Proučavamo učenje i podučavanje prostornih prikaza na razini osnovne škole. U ovom rijetko istraženom području likovnog obrazovanja koristimo mikrogenetsku metodu koja je empirijska istraživačka aktivnost za opis i analizu neposrednog procesa nastanka novih pojava. Dakle, ovo je pogodan pristup za proučavanje kako naučiti i podučavati te za proučavanje složenih kreativnih i društvenih procesa. Mikrogenetsku metodu općenito smatramo idealnom strategijom u umjetničkim istraživanjima. Kako bismo pokazale nove spoznaje stecene ovim pristupom, predstavljamo jednu našu studiju slučaja o tome kako dijete pod mentorstvom učitelja crta kvadar. Snimile smo ovaj postupak rješavanja problema prostorne reprezentacije i razvili konceptualni okvir koji omogućava analizu i opisivanje suštinskih radnji uključenih u taj proces. Dosadašnji slučajevi koje smo analizirali pokazuju kako djeca teže stvaranju prostornog prikaza koji odgovara njihovim idejama i očekivanjima: kontroliraju svoje upute za gledanje, izvode različite radnje crtanja, usporavaju ili ubrzavaju tijek, čini se da stalno ocjenjuju svoje crteže, i traže podršku pokazivanjem nesigurnosti. Učiteljevi gestualni i verbalni savjeti u pravcu konvencionalnih oblika prikazivanja i prijedlozi za njihovo usvajanje pokazuju se kao potporni i mogu omogućiti djetetu da nađe rješenje koje je za njega praktično i uvjerljivo. Tijekom procesa crtanja dijete može se shvatiti organizaciju linija i kutova kao svojstveno orientiranje ka postizanju „dobro formiranog“ rješenja problema: dijete nastoji stvoriti sličnost između vidljivog predmeta, njegovih ili njezinih ideja i prikaza crteža, i na kraju razgovara i ocjenjuje rad s učiteljem. Težnja za društveno dogovorenim standardima za vrednovanje i prosuđivanje proizvoda vlastitog stvaralačkog rada unutarnja je motivacija ili antropološka konstanta na kojoj se mogu temeljiti lekcije iz likovnog obrazovanja u osnovnim školama.

Ključne riječi: crtanje; mikrogeniza; osnovna škola; prikazivanje prostora

LEA WENIGER, M. A. is trained as a teacher of art education (Zurich University of the arts, graduated in 1999) and worked for several years in the fields of textile, technical and visual design in elementary schools, adult education and extracurricular education. She holds a Master's degree in Educational Science and Popular Cultures from the University of Zurich (January 2016). Since June 2016 she is a researcher in the field of didactics of the arts at the Schwyz University of Teacher Education and a doctoral student at the University of Zurich. She is interested in the didactics of the visual arts, spatial thinking and representations.

LEA WENIGER je profesorica Likovne umjetnosti (diplomirala je 1999 na Sveučilištu u Zürichu). Nekoliko je godina radila u području tekstila, tehničkog i vizualnog dizajna u osnovnim školama, obrazovanju odraslih i izvannastavnim aktivnostima. Ima magisterij iz Obrazovnih znanosti i popularne kulture sa Sveučilišta u Zürichu (siječanj 2016). Od lipnja 2016. istraživačica je u području didaktike umjetnosti na Učiteljskom fakultetu Schwyz i studentica doktorskog studija na Sveučilištu u Zürichu. Zanima ju didaktika vizualnih umjetnosti, prostorno razmišljanje i prikazivanje.

Prof. Dr. h. c. **STEFANIE STADLER ELMER** is a Research Professor on the didactics of the arts at the Schwyz University of Teacher Education and an Associate Professor of Psychology at the University of Zurich (UZH) Switzerland. She studied psychology and education in Switzerland and Germany, received her PhD from the University of Bern, and completed her habilitation – a postdoctoral academic degree – at the University of Zurich. She also holds a honorary doctorate from Daugavpils University, Latvia. Important book publications are: "Spiel und Nachahmung" (Play and Imitation, 2000); "Kinder singen Lieder" (Children's Song Singing, 2002) and "Kind und Musik" (Child and Music, 2015). Her main research interests concern the development of music and language, song singing, methodology, and strategies to foster early development in these domains. She is involved in several research projects at national and international levels.

Prof. dr. sc. h. c. **STEFANIE STADLER ELMER** je profesorica didaktike likovne umjetnosti na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta Schwyz i izvanredna profesorica psihologije na Sveučilištu u Zürichu. Studirala je psihologiju i obrazovanje u Švicarskoj i Njemačkoj, doktorirala na Sveučilištu u Bernu i završila svoju habilitaciju – postdoktorski akademski stupanj – na Sveučilištu u Zürichu. Ima počasni doktorat sa Sveučilišta Daugavpils, Latvija. Neke od njezinih knjiga su: „Spiel und Nachahmung“ (*Igra i imitacija*, 2000.); „Kinder singen Lieder“ (*Djeca pjevaju pjesme*, 2002.) i „Kind und Musik“ (*Dijete i glazba*, 2015.).

Njezini glavni istraživački interesi uključuju razvoj muzikalnosti i jezika, pjevanje pjesama, metodiku i strategije za poticanje ranog razvoja u tim domenama. Uključena je u nekoliko istraživačkih projekata na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Artistic abilities and general self-esteem of students of art academies / Umjetničke sposobnosti i opće samopoštovanje studenata umjetničkih akademija

Ms. Ana Žulec – Catholic University of Croatia

Dr. Marina Merkaš – Catholic University of Croatia

ABSTRACT In working with students of art academies, it is especially important to develop and strengthen a positive self-image, as it is important for successful mastering of study obligations, the development, and well-being of young people, and subsequent success in artistic work and creativity. The sense of self-worth, meaning the self-esteem of students of art academies is partially determined by their artistic ability and success in artistic work, which is then reflected in their self-image. Scientific research about the determinants of self-esteem and gender differences in self-esteem and artistic ability with the population of students of art academies is very rare in Croatia. Such research is needed to design practical interventions based on scientific evidence and to design guidelines for working on a self-image in a population of art academy students. The aim of this paper is to examine the existence of differences in the self-perception of artistic ability between male and female students of art academies and the correlation between artistic ability and general self-esteem. The study involved 215 undergraduate and graduate university students of art academies (140 female students; mean age 22.54) from Osijek and Zagreb. Students completed the adult version of the Arts Self-Perception Inventory (Vispoel, 1996) and the Rosenberg Self-Esteem Scale (Rosenberg, 1965). The results showed that female and male students differ in their assessment of their own artistic abilities. Male students rate themselves higher than female students in the field of music and drama, and female students compared to female students in the field of visual art skill. In the field of dance and general artistic ability, no gender differences were found. Artistic abilities are significantly related to self-esteem, with music and dance skills having the highest correlation with a sense of self-worth. The paper discusses the practical implications of the

results obtained and emphasizes the need for systematic, scientific research on the topic of the paper.

Keywords: art; dance; music; self-esteem; students

SAŽETAK U radu sa studentima umjetničkih akademija posebice se važno čini razvijati i jačati pozitivnu sliku o sebi, jer je ona važna za uspješno svladavanje studijskih obveza, cjeloviti razvoj i dobrobit mlađih te kasniji uspjeh u umjetničkom radu i stvaralaštvu. Osjećaj vlastite vrijednosti, odnosno samopoštovanje studenata umjetničkih akademija određeno je jednim dijelom njihovih umjetničkih sposobnostima i uspjehom u umjetničkom radu, što se potom odražava na sliku o sebi. Znanstvena istraživanja odrednica samopoštovanja i spolnih razlika u samopoštovanju i umjetničkim sposobnostima s populacijom studenata umjetničkih akademija vrlo su rijetka u Hrvatskoj. Tako istraživanja potrebna su kako bi se na temelju znanstvenih dokaza mogle oblikovati praktične intervencije i osmislit smjernice za rad na slici o sebi u populaciji studenata umjetničkih akademija. Cilj je ovog rada ispitati postojanje razlike u samopercepciji umjetničkih sposobnosti između studenata i studentica umjetničkih akademija te povezanost umjetničkih sposobnosti i općeg samopoštovanja. U istraživanju je sudjelovalo 215 studenata preddiplomskih i diplomskih sveučilišnih studija umjetničkih akademija (140 studentice; prosječne dobi 22,54 godine) iz Osijeka i Zagreba. Studenti su popunili Skala percepcije vlastitih umjetničkih sposobnosti (Vispoel, 1996) i Rosenbergovu skalu samopoštovanja (Rosenberg, 1965). Rezultati su pokazali kako se studentice i studenti razlikuju u procjeni vlastitih umjetničkih sposobnosti. Studenti se procjenjuju više sposobnim u odnosu na studentice u području glazbe i glume, a studentice u odnosu na studente u području likovnog izražavanja i stvaralaštva. U području plesa i općih umjetničkih sposobnosti nisu utvrđene razlike između studenata i studentica. Umjetničke sposobnosti pokazale su se značajno povezane sa samopoštovanjem, pri čemu su samoprocjene glazbenih i plesnih sposobnosti najviše povezane s osjećajem vlastite vrijednosti. U radu se raspravlja o praktičnim implikacijama dobivenih rezultata te se naglašava potreba za sustavnim, znanstvenim istraživanjima teme rada.

Ključne riječi: glazba; ples; samopoštovanje; studenti; umjetničke sposobnosti

ANA ŽULEC. Student in the Department of psychology on Catholic University of Croatia. Held three workshops on themes considering self-esteem and goals. Currently working as statistical assistant. Highly motivated in fields of arts and its benefits on well-being of artists and non-artists.

ANA ŽULEC. Studentica Odsjeka za psihologiju na Katoličkom sveučilištu. Održala je tri radionice na teme koje se tiču samopouzdanja i ciljeva. Trenutno radi kao asistent za statistiku. Visoko je motivirana u području umjetnosti i pozitivnih utjecaja umjetnosti na dobrobit umjetnika i ne-umjetnika.

Student-teachers' opinion regarding personal competencies for teaching the Music culture class in primary education / Mišljenje studenata učiteljskih studija o vlastitim kompetencijama za realizaciju nastave Glazbene kulture u primarnom obrazovanju

Prof. Tamara Jurkic Sviben – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Prof. Biljana Jeremic – University of Novi Sad, Faculty of Education in Sombor

Prof. Ivana Paula Gortan-Carlin – Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Educational Sciences, Croatia

ABSTRACT Teacher education studies are enrolled by the students who passed state graduation exam and have diverse gymnasium and high school education. Based on the analysis of the enrolled students in the past decade and their foreknowledge from music theory area and fundamental musical literacy it can be seen that there is a limited number of students who were introduced to the musical alphabet, fundamental musical literacy as well as any type of music performance. The aim of this work is to show the student-teachers' opinion of the final year's regarding the gained knowledge and skills for the realization of the Music culture teaching subject content. The research sample comprises Faculties of Teacher Education from Croatia and Serbia (N=316). The results are somewhat showing that most of the students do not consider themselves trained enough to perform a realization of the Music Culture teaching subject content. The results could also be interpreted by insufficient general music education teaching hours in general education curriculum of both countries as well as insufficient hours of music class in the study programs of the teacher faculties. The mentioned points out to the need for lifelong teacher education in the field of music and to revision of the curriculum of Music culture and Music art in the general education system, as well as to revise study programs of teacher education faculties. It is also

possible to think about the establishment of a music specialization studies for music training of primary education teachers so that future teachers could increase their competencies for performing the Music culture subject content, as one important component of pupil's education which encourages and develops creativity, cultural awareness and future aesthetic education.

Keywords: art; music literacy; skills; methodology

SAŽETAK Učiteljske studije upisuju studenti koji su položili državnu maturu i imaju raznovrsno gimnazijalno i srednjoškolsko obrazovanje. Na temelju analize upisanih studenata u posljednjih deset godina i njihovih predznanja iz područja teorije glazbe i temeljne glazbene pismenosti vidljivo je da je vrlo mali broj njih bio upoznat s notnim pismom, temeljnom glazbenom pismenost i bilo kojim vidom muziciranja.

Cilj ovog rada je prikazati mišljenje studenata završnih godina učiteljskih fakulteta o stečenom znanju i vještinama za realizaciju sadržaja nastavnog predmeta Glazbena kultura. Istraživački uzorak obuhvaća Učiteljske fakultete iz Hrvatske i Srbije (N=316). Rezultati idu u smjeru da se studenti uglavnom ne smatraju u dovoljnoj mjeri sposobljeni za realizaciju sadržaja nastavnog predmeta Glazbena kultura. Rezultate je moguće tumačiti u nedovoljno za-stupljenoj satnici iz područja glazbenog obrazovanja u općeobrazovnim kurikulumima obiju država te nedovoljnem broju sati iz glazbenih kolegija u studijskim programima učiteljskih studija. Navedeno upućuje na potrebu revidiranja kurikuluma iz Glazbene kulture i Glazbene umjetnosti u općem obrazovanju te na revidiranje studijskih programa učiteljskih studija kako bi budući učitelji osnažili svoje kompetencije za realizaciju nastave Glazbene kulture kao važne komponente obrazovanja učenika u poticanju i razvoju kreativnosti, kulturnog osvješćivanja te budućem estetičkom odgoju učenika.

Ključne riječi: glazbene sposobnosti; glazbena pismenost; glazbena umjetnost; metodika glazbene nastave

JURKIĆ SVIBEN TAMARA, assistant professor at the Faculty of Teacher Education. She graduated in the piano class of Jurica Murai in 1995 and received her Master's degree in the class of Vladimir Krpan in 2006 at the Zagreb Music Academy. She has performed as a solo pianist and chamber musician in Croatia and abroad. She has recorded three solo CDs for Croatia Records (Piano, Piano Sonatas of Božidar Kunc and The Enchanted Piano) and two for Hammerings

Records in Australia. She received her PhD in 2016 in the field of Croatology and she is engaged in research projects in the field of music pedagogy, musicology, Croatology and interdisciplinary artistic and research in humanities in the field of Jewish culture and Jewish music. She is a member of the Croatian Musicians' Society and the Croatian Musical Society and vice-president of Croatian Music Society.

JURKIĆ SVIBEN, TAMARA docentica je na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1995. diplomirala je klavir u klasi Jurice Muraja te je 2006. magistrirala u klasi Vladimira Krpana na Muzičkoj akademiji. Nastupa kao solo pijanistica i u komorna glazbenica u Hrvatskoj i u inozemstvu. Snimila je tri solo CD-a za Croatia Records (Klavir, Klavirske sonate Božidara Kunca i Začarani klavir i dva za austrijski Hammerings Records. Doktorirala je na području glazbene pedagogije, muzikologije, kroatologije i interdisciplinarnih umjetničkih istraživanja u humanističkim znanostima na polju židovske kulture i glazbe. Članica je Hrvatskog društva glazbenih umjetnika i Hrvatskog muzikološkog društva te potpredsjednica Hrvatskog društva glazbenih umjetnika.

Rana pismenost / Early literacy

Ms. Irena Radović – DV Zaprude

Ms. Iris Glamuzina – DV Zaprude

Ms. Sara Kozjak Dragčević – DV Zaprude

SAŽETAK Razvoj rane pismenosti u dječjem vrtiću je višeslojan proces koji obuhvaća stvaranje prostorno materijalnih i socijalnih preduvjeta za razvoj raznih aktivnosti u kojima djeca od najranije dobi koriste elemente pismenosti i aktivnosti slušanja. U odgojnoj skupini pokrenut je eksperimentalni program rane pismenosti s ciljem stvaranja pozitivnog vrtičkog okruženja kao što je fleksibilna organizacija prostora, raznovrsnost materijala, mogućnost izbora, sloboda kretanja, međusobno povjerenje, pozitivno ozračje, prihvatanje različitosti i međusobno uvažavanje. Takav pristup pozitivno se odražava na samom djitetu, potiče razvoj rane pismenosti podrazumijevajući mnogo različitih čimbenika koji na prvi pogled i nemaju veze s pismenošću, a itekako imaju utjecaja na njezin razvoj. Kao što je na primjer veza između razvoja motorike i govora. Rad donosi pozitivne primjere iz prakse kroz različite umjetničke aktivnosti koje zajedno pokazuju put jedne odgojne skupine kroz upoznavanje s ranom pismenošću. Kroz rad ćemo prikazati projekt, njegove ciljeve, zadatke i ishode učenja koje smo ostvarili tijekom pedagoške godine. Cilj rada je potaknuti odgojitelje na promišljanje i pružiti mogućnost stjecanja novih vještina i znanja.

Ključne riječi: dječji razvoj; vrtić; govorno; jezični

ABSTRACT The development of early literacy in kindergarten is a multi-layered process that includes creating spacial, material and social requirements that offer a variety of activities in which children from early age use elements that include literacy and listening activities. The experimental program of early literacy, with the aim to create a positive environment that includes flexible spatial organization, material diversity, freedom of movement, mutual confidence and respect, positive atmosphere, and acceptance of diversity, is

initiated in a kindergarten group. This approach is reflected positively on a child – it encourages early literacy development, including a variety of different aspects that are not connected with the literacy at the first sight, but are deeply connected with its development. One example is motor skills and speech connection. This paper shows positive practice examples that include different art activities. We documented a process of introduction with early literacy. The project is described in a detail, including its goals, tasks, and results of the study process we achieved in a year. The main aim of this paper is to encourage preschool teachers to reflect and gain new knowledge and skill set.

Keywords: child development; experimental program; kindergarten; kindergarten environment; language and speech development

IRENA RADOVIĆ. Godine 2004. završila sam studij predškolskog odgoja na Učiteljskom fakultetu. Od edukacija sam najponosnija na program u suradnji sa Edukacijsko-reabilitacijskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom prof. Mirjane Lenček „Rana pismenost“ te s kolegicama započinjem uvođenje tog eksperimentalnog programa u ja-sličku skupinu kojeg provodimo i danas. Aktivna sam članica dramske skupine sa kojom smo nastupali 2019. godine na događaju „Darujmo djeci kazalište“ Park stara Trešnjevka.

Sudjelovala sam na raznim radionicama i edukacijama, Dramalet (Centar za kulturu Cesarec), Kazalište sjena, sudjelovala sam i na edukaciji za rad sa djecom usporena govorno-jezičnog razvoja 2004. godine, na edukaciji Korištenje problemskih priča u radu s djecom 2019. godine, na izložbi dječjih radova „Pozdravljam te šumo“ te nastupala sa djecom i kolegicama na otvaranju izložbe 2015. i 2019. godine u MSU. Stalno promišljanje, kao i educiranje, osnova su moga uspjeha u radu sa djecom. Zadovoljno, sigurno, kompetentno, te sretno i ispunjeno dijete, ali i odgojitelj, ono je čemu težim.

IRENA RADOVIĆ. In 2004 she completed her studies of preschool education at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. I am especially proud of "Early literacy" programme in cooperation with Faculty of Education and Rehabilitation of University in Zagreb led by prof. Mirjana Lenček and conducted by my colleagues and me in nursery group in kindergarten where we work and carry out this project still today. I am an active member of the drama group with which we performed in 2019 at the event "Let's Give the Children a Theater" at the Old Trešnjevka Park.

I participated in various workshops and trainings, Dramalet (Cesarec Cultural Center), Shadow Theater, I also participated in education for working with children with slow speech and linguistic development in 2004, on education Using Problem Stories in Working with Children in 2019 at the Children's Greetings exhibition "Greetings to You,

Forest" and performed with children and colleagues at the opening of the exhibition in 2015 and 2019 at Museum of Contemporary Arts. Continuous thinking as well as education are the basis of my success in working with children. A content, safe, competent, happy and fulfilled child, but also an educator, is what I strive for.

SARA KOZJAK DRAGČEVIĆ. Diplomirala sam na Učiteljskom fakultetu 2017. godine i trenutno radim kao odgojitelj u DV „Zaprude“. Do sada sam izlagala na nekoliko stručnih skupova kao što su 17. Dani Mate Demarina (Petrinja, 2018.), 4. Dani obrazovnih znanosti (Zagreb, 2018.), Međunarodni znanstveno-stručni simpozij s temom Cjeloživotnim obrazovanjem do profesionalnog identiteta (Sisak, 2019.) i ACE (Zagreb, 2019.). Moje je područje interesa unaprjeđenje kvalitete prakse odgojitelja i cjeloživotno obrazovanje odgojitelja.

SARA KOZJAK DRAGČEVIĆ. I graduated from the Faculty of Teacher Education in 2017 and am currently working as an educator at the DV "Zaprude". So far, I have presented at several professional conferences such as the 17th Days of Mate Demarin (Petrinja, 2018), the 4th Days of Educational Sciences (Zagreb, 2018), the International Science and Professional Symposium on Lifelong Education to Professional Identity (Sisak, 2019) and ACE (Zagreb, 2019). My area of interests are improvement of the educators practice quality and the lifelong education of educators.

Razvojna mapa skupine / Development folder of a group

Ms. Maja Mlinarić Samaržija – DV Zaprude

Ms. Irena Radović – DV Zaprude

SAŽETAK Ovaj rad donosi prikaz pedagoške godine u odgojno obrazovnoj skupini „Suncokreti“ kroz razvojnu mapu skupine. Djecu smo promatrati u mnogim situacijama i na različite načine kako bi se stvorila što cjelevitija slika o njihovim interesima, aktivnostima, mogućnostima i kompetencijama. Konstruiranje dokumentacije, odnosno prikupljanje, proučavanje i interpretiranje različitih etnografskih zapisa samo po sebi predstavlja istraživački i refleksivni proces za koji ne postoji gotova receptura. Prikupljena bi dokumentacija trebala olakšati razumijevanje djeteta i procesa njegova učenja i razvoja, otkrivanje područja učenja koja su u nekoj aktivnosti djeteta evidentna i promišljanje mogućih intervencija kojima bi se proces učenja djeteta mogao podržati. Cilj rada je prezentirati različite modele i instrumente prikupljanja podataka, dječjih izjava i doživljaja s kojim smo se susrele u radu te razmjena ideja s drugim odgojiteljima. Kad odgojitelj, putem praćenja i procjenjivanja prikupi informacije o djeci na temelju dječjih interresa i aktualne razine znanja i razvoja, onda može napraviti plan primjena strategija i aktivnosti kako bi podržali djetetovu sadašnju razinu razmišljanja i potaknuli ga da prijeđe na sljedeću razinu. Sve to u svrhu postizanja zadovoljnog, ispunjenog i sretnog djeteta. Rad donosi pozitivne primjere iz prakse kroz različite umjetničke aktivnosti koje zajedno pokazuju put jedne odgojne skupine kroz stvaranje razvojne mape skupine.

Ključne riječi: aktivnost; dječje kompetencije; etnografski zapisi

ABSTRACT This paper represents the proceeding of the pedagogical year via the development map of the educational group "Sunflowers". We observe children in various situations and different ways in an order to create a better understanding and to get a complete picture of their interests, activities, opportunities, and competencies. The process of documentation includes collecting, studying and interpreting different ethnographic records, and is, in

the principle, research-oriented and reflexive procedure without a ready-made recipe. The collected documentation should contribute towards a better understanding of the child and their learning and development, recognize the area of learning evident in a child's activity, and reflect on possible interventions that could support the child's learning process. The paper aims to present different models and instruments of data collection, children's verbal statements and experiences that we have encountered in our work, as well as the exchange of ideas with other educators. Through monitoring and evaluation, a preschool teacher gathers information about children based on children's interests and current levels of knowledge and development. This is a prerequisite for devising a plan for the implementation of strategies and activities that would support the child's current level of thinking and that would encourage them to transit to the higher level of development – all in the purpose of a satisfied, fulfilled and a happy child. This paper presents positive examples from practice through various artistic activities that demonstrate the path of an educational group constructed from their development map.

Keywords: activity; children's competences; child development; ethnographic records; pedagogical documentation

MAJA MLINARIĆ SAMARŽIJA. Rođena sam 29. 1. 1985. u Zagrebu i 2007. godine diplomiram na Učiteljskom fakultetu, predškolski odgoj. Odslušala sam dvije godine waldorfske pedagogije na tadašnjem pedagoškom učilištu Janusz Korczak u sklopu kojeg sam za vrijeme studiranja volontirala godinu dana u waldorfskom vrtiću Ružin pupoljak. U suradnji sa radiom „Sljeme“ organizirala sam humanitarnu akciju i izvela s Tanjom Ostroganj Lakatoš i Majom Domitrek predstavu „Djevojčica sa svjetiljkom“ po waldorfskoj pedagogiji u domu za nezbrinutu djecu Vrhovec. 2010. i 2011. godine završila sam uvodni seminar te prvi dio seminara „Kreativni pokret“. Sudjelovala sam na raznim stručnim skupovima, stručnim usavršavanjima, od kojih najveći interes imam vezano za Dramsko-scenski odgoj i Poticanje rane pismenosti kod djece najranije dobi koji provodimo u skupini. U slobodno vrijeme izrađujem lutke za skupinu, filcam, oslikavam kamenje, izrađujem slike te težim cjeloživotnom učenju, prostoru za istraživanje i otkrivanju novih ideja.

MAJA MLINARIĆ SAMARŽIJA. I was born on January 29, 1985 in Zagreb and in 2007 I graduated from the Faculty of Teacher Education, preschool education. I attended two years of Waldorf pedagogy at the then Janusz Korczak Pedagogical College, during which I volunteered for one year at the Waldorf kindergarten "Ružin pupoljak". In

cooperation with Radio Sljeme, I organized a humanitarian action and with Tanja Ostroganj Lakatos and Maja Domitrek performed a play "A Girl with a Lamp" in Waldorf Pedagogy at the Vrhovec Nursing Home. In 2010 and 2011 I completed the introductory seminar and the first part of the seminar "Creative Movement". I have participated in various professional conferences, professional trainings, of which the greatest interest I have is related to Drama-stage education and Encouragement of early literacy among children of the earliest age which we conduct in a group. In my spare time, I make puppets for the group, felts, paint stones, make paintings, and strive for lifelong learning, a space to explore and discover new ideas.

How preservice teachers organize transitions into joint song singing / Kako budući učitelji organiziraju prijelaze u zajedničko pjevanje

Ms. Anna Huerlimann – Schwyz University of Teacher Education

ABSTRACT Every structured unit is characterized by a beginning and an ending. This research focuses on the beginning of a joint singing event in class, therefore, on the transition into a mutually shared synchronous vocal act. In the collective initial moment, basic characteristics and rules of joint singing like pulse, meter, and pitch manifest themselves. The organization of this moment shows how the guiding person understands to lead a group, to pursue musical goals, and to achieve a common form – a song. In this short moment of transition lies the core of every singing action: The beginning of a collective experience of synchronization or entrainment, the adaptation to the same pitch and breathing pattern.

We asked preservice teachers to teach a song to a group of children at school three times during their teacher education. We videotaped these events, and immediately thereafter, we interviewed the teacher while watching together the video. These introspective dialogues over time allow to describe and explore the individuals' professional development by stimulating their observation, conceptualization, and awareness. The professional development of song leading and synchronizing people's singing develops over a long time period, and it may even be a lifelong learning process.

As an example, we present the case of Verena and show how we microanalyze the video recordings and describe the constituents of the complex phenomenon of the transition into the initial singing moment and into synchrony. This allows to identify and classify types of transitions, and to trace individual development. In her first lesson, Verena displayed various and ambiguous starting signals. As a consequence, the children's singing was asynchronous and disorganized. As these moments are densely organized or disorganized, all of the participants draw on their intuition to find a solution. Verena's reflective

talking show that she uses different models of initiating a starting moment, and she began to realize her inconsistent ways and its effects on the children. This approach of learning and teaching arts shows the complexity of a singing lesson and how implicit and explicit learning influences the lifelong learning.
Keywords: music education; preservice teacher; singing; song leading; teaching arts

SAŽETAK Svaku strukturiranu jedinicu karakterizira početak i kraj. Ovo se istraživanje fokusira na početak zajedničkog pjevanja u razredu, dakle, na prijelaz na sinkronizirani zajednički vokalni čin. U kolektivnom početnom trenutku očituju se osnovne karakteristike i pravila zajedničkog pjevanja poput pulsa, metra i intonacije. Organizacija ovog trenutka pokazuje kako osoba koja vodi grupu mora znati voditi, slijediti glazbene ciljeve i postići zajedničku formu – pjesmu. U ovom kratkom prijelaznom trenutku nalazi se srž svake pjevačke akcije: početak kolektivnog iskustva sinkronizacije i zabave te prilagođavanja istoj intonaciji i disanju.

Zatražili smo od budućih učitelja da tri puta tijekom svoje edukacije nauče grupu djece pjevati pjesmu. Snimili smo te događaje i odmah nakon toga intervjuirali smo tog budućeg učitelja dok smo zajedno gledali video. Ovi introspektivni dijalozi s vremenom omogućuju opisivanje i istraživanje profesionalnog razvoja pojedinaca potičući njihovo promatranje, konceptualizaciju i svjesnost. Profesionalni razvoj vođenja pjevanja i sinkroniziranja pjevanja grupe ljudi razvija se kroz duži vremenski period, a može čak biti i zadatak za cjeloživotno učenje.

Kao primjer, prikazujemo slučaj Verene i pokazujemo kako mikroanaliziramo video zapise i opisujemo sastavne dijelove složene pojave prelaska iz početnog pjevačkog trenutka u sinkroniju. To omogućuje prepoznavanje i klasificiranje vrsta prijelaza i praćenje individualnog razvoja. U svojoj prvoj lekciji Verena je prikazivala razne i dvosmislene početne signale. Kao posljedica toga, dječje je pjevanje bilo asinkrono i neorganizirano. Kako su ovi trenuci gusto organizirani ili neorganizirani, svi sudionici crpe svoju intuiciju kako bi pronašli rješenje. Verenin reflektirajući razgovor pokazuje da koristi različite modele pokretanja početnog trenutka i počela je shvaćati svoje nedosljedne načine i učinke na djecu. Ovakav pristup učenju i poučavanju umjetnosti pokazuje složenost lekcije pjevanja i kako implicitno i eksplicitno učenje utječe na cjeloživotno učenje.

Ključne riječi: glazbeno obrazovanje; pjevanje; podučavanje umjetnosti; učitelji; vođenje pjevanja

ANNA HÜRLIMANN, music educator, violinist, and choir conductor, is currently a PhD student at the University of Zürich, and a researcher at the Schwyz University of Teacher Education in the domain of research on the didactics of the arts. Her research interests focus on understanding how preservice students develop professional skills and knowledge on song leading, especially on the capacity to initiate and achieve synchrony in joint singing in class. Her methodological approach comprises video and acoustic analyses and conceptual reductions of the complex phenomena including microgenetic methods.

ANNA HÜRLIMANN je glazbeni predagog, violinist, zborovođa, trenutno studentica doktorskog studija na Sveučilištu u Zürichu i istraživačica na polju didaktike umjetnosti na Učiteljskom fakultetu Schwyz. Njezini istraživački interesi fokusirani su na razumijevanje razvoja profesionalnih vještina i znanja potrebnih za po- dučavanje pjevanja pjesama kod studenata učiteljskih fakulteta, osobito na sposobnost za iniciranje i postizanja sinkronije u zajedničkom pjevanju u razredu. Njezin metodički pristup kombinira video i akustične analize te konceptualne redukcije složenih fenomena koristeći mikrogenetsku metodu.

Iskustva provedbe ERASMUS+ projekta: Umjetnici za umjetničko obrazovanje i dugoročni utjecaji na sudionike / Experience of ERASMUS+ project conducting: Artists for artistic education and long-term effects on participants

Mr. Jelena Bračun – Hrvatsko društvo likovnih umjetnika

Prof. Tomislav Buntak – Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

SAŽETAK Hrvatsko društvo likovnih umjetnika od 2015. kontinuirano do danas zajedno s partnerima provodi ERASMUS+ projekt Umjetnici za umjetničko obrazovanje. Svake godine u projektu sudjeluju odabrani učenici i nastavnici iz 5 škola primjenjenih umjetnosti iz Hrvatske kojima se omogućuje inozemna mobilnost u cilju provođenja stručne prakse pod mentorstvom profesionalnih likovnih umjetnika. Cilj je projekta nadopuniti obrazovni kurikulum za zvanje slikarski, grafički i kiparski dizajner relevantnim znanjima i vještinama kako bi učenici po završetku škole bili konkurentniji na tržištu rada, odnosno pri nastavku školovanja na tercijarnoj razini.

Tijekom 2 tjedna rada s mentorom/icom na produkciji konkretnog umjetničkog rada, učenici stječu iskustva praktičnog rada u umjetničkom ateljeu. U kurikulima srednjoškolskog umjetničkog obrazovanja trenutno nije predviđen nikakav oblik „stažiranja“ ili rada van školskih radionica.

Tijekom 5 godina provođenja u projektima je sudjelovalo 136 učenika. Ispitivanjem će se utvrditi kvantitativni i kvalitativni rezultati koje su ostvarili uključeni učenici. Ispitati ćemo kako se nastavilo njihovo školovanje te kako oni prema vlastitoj procjeni ocjenjuju dugotrajne učinke stečenog iskustva. Pretpostavka je da su uključeni učenici ostvarili upis na umjetničke akademije ili srodne fakultete u Hrvatskoj ili inozemstvu te da je njihovo iskustvo pozitivno utjecalo na njihov umjetnički razvoj. Istražit ćemo jesu li učenici koji su u srednjoj školi sudjelovali u ERASMUS+ stručnom usavršavanju, nastavili sudjelovati u međunarodnim razmjenama studenata te jesu li su aktivniji na tržištu rada od studenata koji nemaju slična iskustva.

Ključne riječi: cjeloživotno obrazovanje; mentoriranje; mobilnost učenika; stručna praksa; umjetnička praksa

ABSTRACT Since 2015, the Croatian Association of Fine Artists has been continuously implementing, together with its partners, the ERASMUS+ project Artists for Art Education. Each year, selected students and teachers from 5 schools of applied arts from Croatia participate in the project. Project enables foreign mobility of high school students for professional practice under the mentorship of professional visual artists. The aim of the project is to supplement the educational curriculum for painter, graphic artist and sculptor designer with relevant knowledge and skills so that after graduation, students will be more competitive in the labour market or in continuing their education at the tertiary level.

During 2 weeks of working with a mentor on the production of a particular work of art, students gain experience of practical work in an art studio. Secondary art education curricula do not currently provide any form of "internship" or work outside of school workshops.

Over 5 years, more than 200 students participated in the projects. The survey will determine the qualitative medium and long-term results achieved by the students involved. We will examine how their education has continued and how they assess in their own opinion the long-term effects of the experience gained. We will also interview teachers and principals to gain insight into the impact on the institution. Our thesis is that the students involved have enrolled in art academies or related faculties in Croatia or abroad and that their experience has positively influenced their artistic development. The survey will determine whether students who attended ERASMUS + vocational training in high school continue to participate in international student exchanges and are more active in the job market than students who do not have similar experiences.

Keywords: artistic practice; mentoring; professional practice; student mobility

JELENA BRAČUN. Završila je Školu primijenjene umjetnosti i dizajna 1999. godine, grafički odsjek. Diplomirala 2005. na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu na nastavničkom odsjeku u klasi prof. Miroslava Šuteja, nakon čega je 2010. magistrirala video na Akademiji likovnih umjetnosti u Ljubljani s temom Vrijeme i prostor u fotografiji, filmu i videu. Od

2005. do 2015. radila je kao stručna urednica za likovnu kulturu i umjetnost u Školskoj knjizi gdje je uredila više od 100 knjižnih naslova. Od 2017. radi u Hrvatskom društvu likovnih umjetnika. Suosnivačica je Udruge za promicanje vizualne kulture OPA, gdje od 2009. aktivno radi na poboljšavanju vizualne edukacije u Hrvatskoj; vodi projekte, organizira događaje, radionice, okrugle stolove i dr. Trenutno joj je glavna umjetnička preokupacija fotografija. Više na jelenabracun.com

JELENA BRAČUN. She graduated from School of Applied Arts and Design in 1999, graphic department. She graduated 2005 at the Academy of Fine Arts in the Art Education Department in the class of prof. Miroslav Šutej, and finished her M.A. in video in 2010 on Academy of Fine Arts and Design in Ljubljana with a theme Time and space in photography, film and video. Worked as a book editor from 2005 to 2015 during which she edited more than 100 books, textbooks and other school materials, and two monographs. Since 2017 she is working in Croatian Association of Fine Artists (HDLU). Bračun is also a co-founder of the Association for the Promotion of visual culture OPA where she actively works on improvement of visual education in Croatia, manages projects, events, workshops, round-table discussions, etc. Since 2009. Her main artistic preoccupation is photography. More at jelenabracun.com

TOMISLAV BUNTAK rođen je 24. travnja 1971. u Zagrebu. Diplomirao je slikarstvo 1997. na Nastavničkom odsjeku Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi prof. Miroslava Šuteja. Od 1997. do 1998. radio je kao profesor Likovne umjetnosti u X. gimnaziji u Zagrebu. Od 1998. do 2010. radio je kao ravnatelj Centra za kulturu i informacije u Zagrebu. Od 16. veljače 2010. zaposlen je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Radi u umjetničko-nastavnom zvanju izv. prof. art. Član je HDLU-a u Zagrebu od 1996., dopredsjednik HDLU-a od 2009., predsjednik HDLU-a od 2018. Od svibnja 2016. prodekan je za upravu i financije na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Dekan je na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu od listopada 2018. godine. Kroz svoj je

umjetnički rad održao više od 60 solo i preko stotinu zajedničkih izložbi u Hrvatskoj i u inozemstvu, studirao je u New Yorku, Tokiju, Leipzigu itd. Dobitnik je mnogih nagrada i priznanja među kojima se nalaze Rektorova nagrada Sveučilišta u Zagrebu, nagrada Četvrtog hrvatskog trijenala, Nagrada Vladimir Nazor, Red hrvatskog pletera. Njegovi se radovi mogu pronaći u brojnim javnim i privatnim kolekcijama u Hrvatskoj i u inozemstvu.

TOMISLAV BUNTAK was born on April 24th, 1971 in Zagreb. He graduated from the Faculty of Fine Arts, Art Education Department – Painting, the Academy of Fine Arts in Zagreb in 1997, in the class of prof. Miroslav Šutej. From 1997 to 1998 he taught Art at the 10th Gymnasium in Zagreb. From 1998 to 2010 he was the Head of the Centre for Culture and Information in Zagreb. Since February 16th, 2010 he has been employed at

the Academy of Fine Arts in Zagreb. He is a art professor. He has been a member of the Croatian Association of Artists in Zagreb since 1996 and its Vice-President since 2009. He has been President of the CAA since 2018. Since May 2016 he has been Head of Administration and Finances at the Academy of Fine Arts in Zagreb and Dean of the Academy of Fine Arts at the University of Zagreb since October 2018. In his artistic work he has held over 60 solo and over a hundred group exhibitions so far, in Croatia and abroad, and studied in New York, Tokyo, Leipzig, etc. He is the winner of many awards and accolades, among which are Rector's Award at the University of Zagreb, the Cabinet of Graphics Award on the 4th Croatian Triennial of Drawings, the Vladimir Nazor Award, the Order of the Croatian Interlace Award. His works can be found in many public and private collections in the Croatia and abroad.

Umjetničko djelo kao polazište za razvoj dijalektike kritičkog i kreativnog mišljenja / Artwork as a starting point for the development of critical and creative opinion

Mrs. Lana Skender – Akademija za umjetnost i kulturu, Osijek

Ms. Mirela Blažević – Gimnazija Matije Antuna Reljkovića, Vinkovci

SAŽETAK Nacionalnom reformom kurikuluma kritičko i kreativno mišljenje istaknuti su kao ključne kompetencije za svakodnevni život. Kritičko mišljenje je argumentirani oblik mišljenja koji se temelji na logici zdravog razuma te se oslanja na učenje ispravnog rasuđivanja, aktivno usvajanje sadržaja i refleksivni pristup životu. Zajedno s kreativnim mišljenjem, koje uključuje generiranje novih ideja ili rekombiniranje poznatih elemenata u nove sintagme nudeći vrijedno rješenje problema, prepoznato je kao glavni čimbenik suvremenog obrazovanja. Iako ih je poželjno poticati kroz sva područja umjetnička djela su posebno poticajna za razvijanje dijalektike kritičkog i kreativnog kroz individualnu refleksiju na problem. Umjetnička djela nastaju kreativnim radom, ali i pokazuju kritički odnos spram likovnog ili društvenog problema zbog čega se interpretacija umjetnosti i oslanja na otkrivanje procesa rada i ideje koju je autor ugradio u djelo. Umjetničko djelo zbog toga može biti izvrsno polazište za treniranje kritičko-kreativne refleksije, sposobnosti koja se dalje može koristiti u životu na raznim područjima. Stvaranje kritičko-kreativnog nastavnog koncepta počinje formiranjem problemske teme s umjetničkim djelima koja su dovoljno intrigantna za razmišljanje. Nakon istraživanja i rasprave radi se kreativan rad u kojem se iskazuje kritički odnos prema temi. Kritičko-kreativni koncept objašnjen je na problemskoj temi propisanoj novim Predmetnim kurikulumom likovne kulture i likovne umjetnosti: Tijelo kao objekt – Ljudsko tijelo u umjetnosti i reklami. Korištenje ljudskog tijela u reklamama često je usmjereni prijenosu društvenih obrazaca i konzumerističkih idea ljestvite dok se u nekim umjetničkim djelima ti ideali kritički propisuju. Zbog takvih različitih pristupa i bliskosti s našim svakodnevnim iskustvima tema ljudskog tijela je pogodna za poticanje

kritičkog mišljenja ali i za poticanje kreativnosti kroz alternativne kombinirane tehnike.

Ključne riječi: likovna umjetnost; ljudsko tijelo; problemska nastava; umjetničko djelo

ABSTRACT The reform of National curriculum has highlighted critical and creative thinking as key competences for everyday life. Critical thinking is a form of thinking based on the argumentation and a logic of common sense that relies on good reasoning, active approach to content, and a reflexive approach to life. Together with creative thinking, which involves generating new ideas or recombining known elements into new syntagma by offering a valuable solution to the problem, it has been recognized as a major competence in contemporary education. These competences are desirable to encourage through all scientific fields but works of art have particularly stimulating impact on development of the critical and the creative thinking dialectic using a individual reflection on the problem. Works of art are made by creative process, but they also show a critical attitude to a visual or social problem, which is why the interpretation of art relies on discovering the artistic process and the idea incorporated into the work by author. The work of art can therefore be an excellent starting point for the training of critical-creative reflection, an ability that can be further used in various fields of life. Critical-creative teaching concept begins with the problem-solving approach to the subject theme using enough intriguing works of art to think about. After research and discussion, a creative work had to be done in which the critical attitude towards the topic is expressed. The critical-creative concept is explained on a topic prescribed in the new Subject Curriculum of Visual art: Body as Object – Human Body in Art and Advertising. The use of the human body in advertisements is often directed at the transmission of social patterns and consumerist ideals of beauty, while in some works these ideals are critically questioned. Because of such different approaches and closeness to our daily experiences, the theme of the human body is suitable for stimulating critical thinking but also for stimulating creativity through alternative combined techniques.

Keywords: human body; problem-solving approach; visual art; work of art

LANA SKENDER. Završila je Filozofski fakultet u Zagrebu 2003. godine i stekla zvanje diplomirana povjesničarka umjetnosti i informatologinja – smjer muzeologija. Od 2003. do 2014. radila je kao profesorica u Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Osijeku a od 2014. zaposlena na Umjetničkoj akademiji u Osijeku u nastavnom zvanju predavačice kolegija Metodika nastave povijesti umjetnosti i Metodička školska praksa (povijest umjetnosti). Godine 2015. odabrana je u stručnu radnu skupinu za cjelovitu kurikularnu reformu nastavnog predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost. Upisana je na Interdisciplinarni poslijediplomski sveučilišni studij Kulturologija u Osijeku, smjer Umjetnost i kultura u europskom kontekstu.

LANA SKENDER. She is a got her master's degree in art history and information sciences – museology at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb in 2003. From 2003 to 2014 she worked as professor at the School of Applied Arts and Design in Osijek, and since 2014 she works at the Arts Academy in Osijek as lecturer of courses Methodology of art history teaching and Methodical school practice (art history). In 2015 she has been elected in professional work group for complete curricular reform of school subject Arts in primary and secondary schools. She is a student of doctoral studies in Culturology in Osijek, course of Arts and Culture in European context.

Voditelji i mentori u podrška cjeloživotnom učenju studenta Učiteljskog fakulteta u Zagrebu / Mentor's support to lifelong learning of students of the Faculty of Teacher Education, University in Zagreb

Ms. Marina Kunovec – DV Trešnjevka

Ms. Nada Gudek – DV Trešnjevka

SAŽETAK Rani i predškolski odgoj i obrazovanje u kontekstu cjeloživotnog učenja studenata ima specifično značenje. Kako studenta pripremiti za metodički rad s djecom i poticati njegov profesionalni razvoj? Tu zadaću može ispuniti samo dobar voditelj i mentor, koji vođenje kroz profesionalni razvoj i stjecanje profesionalnih vještina i znanja shvaća kao umjetnost koju obilježava kreativnost, fleksibilnost, inovativnost, predanost, izražajnost i entuzijazam. Metodičke vježbe u vrtiću omogućavaju svakom studentu otkrivanje svijeta praktičnih znanja i vještina iz pojedinog metodičkog područja te predstavljaju izvrsnu podlogu za razvoj ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje u području struke i općenito.

Svojim pristupom voditelji i mentori ohrabruju studente u planiranju, izvođenju i evaluiranju odgojno obrazovnog rada, pritom ih izazivajući na snažniji misaoni angažman, samorefleksiju i refleksiju vlastitih aktivnosti i aktivnosti drugih sudionika.

U prezentaciji ćemo prikazati primjer rada sa studentima u okviru metodičkih vježbi Likovne kulture studenata Učiteljskog fakulteta u dječjim vrtićima Trešnjevka i Iskrice.

Tijekom prezentacije prikazat će se primjeri suvremenih metodičkih pristupa u praksi, u neposrednom radu s djecom ranog i predškolskog uzrasta. Istovremeno će biti prikazana i dokumentacija koju koriste studenti a koja doprinosi njihovoj refleksiji značajnih pitanja koji se javljaju u praksi.

Na osnovu prezentiranog pokazat će se da praksa sa djecom, komunikacija i interakcija koja se događa između voditelja, mentora i studenta predstavlja

temelj ukupne podrške razvoju studentske individualnosti i istovremeno njegove integriranosti u predškolski sustav.

Važno je da se o Metodičkim vježbama u vrtiću govori i raspravlja jer one nedvosmisleno doprinose razvoju struke i cjeloživotnom učenju studenata.

Primjeri iz prakse dječjih vrtića Trešnjevka i Iskrice istovremeno su i ilustracije o načinu promišljanja značajnih pitanja mladih odgojitelja koji se konfrontiraju s pitanjima vlastitog profesionalnog identiteta i vlastitih mogućnosti.

Ključne riječi: interakcija; metodičke vježbe; odgojno obrazovni rad; praktična znanja; vrednovanje

ABSTRACT Early and preschool childhood education has a specific meaning in the context of lifelong student learning. How to prepare a student for methodical work with children and stimulate his professional development? This task can only be accomplished by a good coordinator and mentor, who guidance through professional development and the acquisition of professional skills and knowledge understands as an art characterized by creativity, flexibility, innovation, dedication, expressiveness and enthusiasm.

Methodical exercises in kindergarten enable each student to discover the world of knowledge and skills in a particular methodical field and are an excellent basis for development of key competences for lifelong learning in the field of the profession and in general.

With their approach, coordinators and mentors encourage students in planning, executing, and evaluating educational work, challenging them to engage in more intensive contemplation, self-reflection and reflection on their own activities and those of other participants.

In the presentation, we will present an example of working with students within the framework of methodical exercises of the Art Culture of students of the Faculty of Teacher Education in kindergartens Trešnjevka and Iskrice.

During the presentation, examples of contemporary methodological approaches in practice will be presented in direct work with children of early and preschool age. At the same time, documentation used by students that contributes to their reflection of significant issues raised in practice will be presented.

Based on the presented, it will be shown that practice with children, communication and interaction that takes place between the coordinator, the mentor and the student are the basis of the overall support for the development of

student's individuality and at the same time its integration into the preschool system.

It is important that the Methodical exercises in kindergarten are debated and discussed, because they clearly contribute to the development of the profession and the lifelong learning of students.

Examples from the practice in kindergartens Trešnjevka and Iskrica are concurrently illustrations of how to reflect on significant issues of young educators who confront issues of their own professional identity and their own potential.

Keywords: educational work; evaluation; interaction; methodical exercises; practical knowledge

MARINA KUNOVEC, mag. praesec. educ., od 2007. zapo-slena u dječjem vrtiću Trešnjevka. Tijekom dosadašnjeg rada stručno sam se usavršavala u području darovitosti, likovnosti, kreativnosti, te inovativnosti u odgojno obrazovnom procesu, što prikazuje neke od crta moje osobnosti. Dugogodišnje vođenje igraonice za potencijalno darovitu i bistro djecu rezultirao je većim brojem izložbi. Nakon završetka edukacije u Mandala studiju (program oblikovanja slikovnice) unutar programa provodim jednogodišnji projekt „Ilustracija slikovnice Brojkozemski“.

Završila sam jednogodišnju edukaciju u Stručno razvojnem centru za poticanje cijelovitog razvoja djece kroz područje likovnosti, u sklopu koje sam sukreator web stranice „Artpower – odgojitelj & dijete“. Od prošle godine voditeljica sam studentima Učiteljskog fakulteta na Metodici likovne kulture.

Sudjelovala sam u Erasmus+ programu te provedbi eTwinning projekata, unutar kojih sam imala priliku dodatno se usavršavati i izmjeniti iskustvo na međunarodnoj razini u područjima kreativnosti i inovativnosti. Ove godine partneri smo u eTwinning projektu „U svijetu likovnih umjetnika – Art in my heart“.

MARINA KUNOVEC, mag. praesec. educ., since 2007 employed at the Kindergarten Trešnjevka.

During my work so far, I have professionally developed in the field of giftedness, art, creativity and innovation in education process which represents some of the traits of my character. Many years of managing playroom for potentially gifted and bright children has resulted in more exhibitions. After completing my education at the Mandala Studio (picture book design program), I carry out a one-year project "Illustration of a picture book Numberland".

I have completed a year of education at the Professional Development Centre for Encouraging the Complete Development of Children Through the Field of Art, as part of which I co-created the website "Artpower – Educator & Child". Since last year, I have been a mentor to students of the Faculty of Teacher Education at the Fine Arts Methodology. I participated in the Erasmus+ program and in the implementation of eTwinning projects, within which I had the opportunity to further refine and change my experience at the international level in the fields of creativity and innovation. This year we are partners in the eTwinning project "In the world of fine artists – Art in my heart".

NADA GUDEK, mag. praesec. educ, odgojiteljica savjetnica, radim niz godina kao voditeljica posebnog programa likovne kulture, a od 2017. suradnica sam u stručno razvojnom centru DV Trešnjevka za poticanje cijelovitog razvoja djece kroz područje likovnosti.

Dugogodišnji rad u području likovnosti s djecom ranog i predškolskog uzrasta i suradnja s Učiteljskim fakultetom u ulozi voditelja vježbi Metodike likovne kulture, rezultirao je otvaranjem većeg broja javnih izložbi dječjeg likovnog stvralaštva i autorstva dviju slikovnica. Ove godine partner sam u eTwinning projektu „U svijetu likovnih umjetnika – Art in my heart“.

Stručna iskustva iz područja pedagogije i umjetnosti predstavila sam predavanjima i radionicama na gradskim, regionalnim i međunarodnim razinama.

Od 2012. u AZZO sam članica Stručne radne skupine za provedbu i realizaciju projekta iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo Vlade Republike Hrvatske.

Dobitnica sam mnogobrojnih priznanja i Nagrade Ivan Filipović za promicanje teorije i prakse ranog i predškolskog odgoja.

NADA GUDEK, mag. praesec. educ, educator advisor, have worked for many years as the manager of special fine arts program and since 2017 I am associate of the Professional developmental centre of Kindergarten Trešnjevka for encouraging the complete development of children through the field of art.

Many years of work in the field of fine arts with children of early and pre-school age and cooperation with the Faculty of Teacher Education as the leader of exercises of the Fine Arts Methodology resulted in the opening of a number of public exhibitions of children's art and authorship of two picture books. This year I am a partner in the eTwinning project "In the world of fine artists – Art in my heart".

I presented my professional experiences in the fields of pedagogy and the arts through lectures and workshops at city, regional and international levels.

Since 2012, I have been a member of the Expert Working Group at Croatian Teacher Training Agency for the implementation and realization of the project in the field of the

National Program for Education for Human Rights and Democratic Citizenship of the Government of the Republic of Croatia.

I have received numerous awards and Ivan Filipović Award for promoting the theory and practice of early and pre-school education.

Naš prvi ilustrirani roman: „Vlak u snijegu“ / Our first illustrated novel: „Train in the Snow“

Prof. Stanka Pinjuh – Centar za autizam, Zagreb

Prof. Sandra Rožman – Centar za autizam, Zagreb

SAŽETAK Autizam je neurobiološki razvojni poremećaj mozga. Obilježja autizma su: teškoće u socijalnim interakcijama, teškoće verbalne i neverbalne komunikacije, neuobičajeno ponašanje, ograničene aktivnosti i interesi, te različite motoričke smetnje i stereotipije.

U radu s učenicima s poremećajem iz spektra autizma bitno je poticanje i zadowoljavanje njihovih posebnih interesa i sklonosti. Fokusiramo se i usmjeravamo energiju na ono što mogu i znaju učiniti. Prilikom planiranja i osmišljavanja aktivnosti uzimamo u obzir da učenici s poremećajem iz spektra autizma imaju posebne značajke na području percepcije, mišljenja, govora, pažnje, koncentracije, pamćenja, motorike i emocija te u skladu s tim primjenjujemo određene strategije, pristupe i programe. Ozračje koje stvaramo u školi usmjereni je na prepoznavanje jakih učeničkih strana, uvažavanje njihovih interesa i potreba, na jačanje i razvijanje kompetencija koje poboljšavaju njihovo uključivanje u svakodnevni život i zajednicu.

Projekt ilustracije romana „Vlak u snijegu“, autora Mate Lovraka, odvijao se kroz dvije školske godine (2017./2018. i 2018./2019.). U svim fazama projekta sudjelovalo je troje učenika Centra za autizam (jedna učenica i dva učenika) pod mentorstvom edukacijske rehabilitatorice Sandre Rožman, prof. def. i likovne terapeutkinje Stanke Pinjuh, mag. educ. art. Osim što su učenici s poremećajem iz spektra autizma roman ilustrirali, napisali tekst i koloristički obradili, ova verzija „Vlaka u snijegu“ konceptualno je prilagođena učenicima s posebnim obrazovnim potrebama.

Cilj projekta bio je poticati ideje i inicijative u kreativnom radu učenika. Razvijati interes, stvaralačke sposobnosti i kritičko mišljenje kroz samostalni i grupni rad. Podizati samopouzdanje i razvijati socijalizacijske i komunikacijske vještine. Usvajati radne aktivnosti po koracima i dovršavati započeti rad. Razvijati motoričke i perceptivne sposobnosti, obogaćivati spoznajni i

emocionalni svijet djece. Projekt, a samim time i rad na ilustriranom romanu, dovršen je u lipnju 2019. godine. Učeničku verziju romana čini više od 30 ilustracija, učeničkih radova, inspiriranih romanom Mate Lovraka i istoimenim filmom iz 1976. godine.

Iz knjige „Deset stvari koje dijete s autizmom želi da znate“, Ellen Notbohm: „Bez vaše podrške moje šanse za uspješno samostalno odrastanje su male. Uz vašu podršku, mogućnosti su veće nego što možda mislite“.

Ključne riječi: autizam; komunikacija; likovnost; spektar

ABSTRACT Autism is a neurobiological developmental disorder of the brain. Characteristics of autism are: difficulties in social interactions, difficulties in verbal and nonverbal communication, unusual behaviour, limited activities and interests, and various motor disorders and stereotypes.

In working with students with autism spectrum disorder, it is essential to encourage and satisfy their special interests and preferences. We focus and focus our energy on what they can and know how to do. When planning and designing activities, we take into account that students with autism spectrum disorder have special characteristics in the areas of perception, thinking, speech, attention, concentration, memory, motor skills and emotions, and accordingly apply certain strategies, approaches and programs. The atmosphere we create in the school is focused on recognizing the strengths of students, respecting their interests and needs, strengthening and developing competencies that improve their inclusion in everyday life and community.

The illustration project for the novel “Train in the Snow”, authored by Mate Lovrak, took place over two school years (2017/2018 and 2018/2019). In all phases of the project participated three students of the Center for Autism (one female student and two male students) under the mentorship of educational rehabilitator Sandra Rožman, prof. def. and art therapist Stanka Pinjuh, mag. educ. art. In addition to students illustrating, writing, and coloring the autism spectrum disorder, this version of “Train in the Snow” is conceptually tailored to students with special educational needs.

The aim of the project was to encourage ideas and initiatives in the creative work of students. Develop interests, creative abilities and critical thinking through individual and group work. Raise self-confidence and develop socialization and communication skills. Adopt work activities step by step and complete the work started. Develop motor and perceptual abilities, enrich the cognitive and emotional world of children. The project, and thus the work on

the illustrated novel, was completed in June 2019. The student version of the novel consists of more than 30 illustrations, student works, inspired by Mate Lovrak's novel and the 1976 film of the same name.

From the book “Ten Things a Child with Autism Wants You to Know”, Ellen Notbohm: “Without your support, my chances of growing up on my own are slim. With your support, the opportunities are greater than you might think.“

Keywords: autism; communication; fine arts; spectrum

STANKA PINJUH. Rođena 25. listopada 1988. u Zagrebu, završila Školu primijenjene umjetnosti i dizajna 2007. Godine 2008. upisala je Akademiju likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Zvanje sveučilišna prvostupnica (Baccalaureus) edukacije Likovne kulture stekla je 2011. godine, a diplomirala je u klasi prof. Petra Barišića 2014. postavši magistra edukacije Likovne kulture. Svoj diplomski rad „Tehnika keramike kao medij izražavanja emocija kod osoba s intelektualnim teškoćama i poremećajem autističnog spektra“ predstavila je na kongresu neuroznanosti NeuRi2014. te na konferenciji „Ka suvremenom umjetničkom odgoju i obrazovanju – iskustva i moguća rješenja“.

U Centru za autizam radi od 2016. godine kao učitelj Likovne kulture i Likovni terapeut. Učenici su pod njezinim mentorstvom sudjelovali na brojnim izložbama i likovnim natjecanjima za koje su i nagradjivani.

Jedna od autora udžbenika:

Likovna avantura 5, Natalija Stipetić Ćus – Blanka Petrinec – Dražen Jerabek – Goran Jeličić – Dalia Finek Brezarić – Stanka Pinjuh, Alfa (2018.);

Likovna avantura 6, Natalija Stipetić Ćus – Blanka Petrinec – Dražen Jerabek – Dalia Finek Brezarić – Stanka Pinjuh, Alfa (2019).

STANKA PINJUH. Born October 25, 1988 in Zagreb, graduated from the School of Applied Arts and Design in 2007. In 2008 she began studies at the Academy of Fine Arts, University of Zagreb. She received her Bachelor of Arts degree in fine arts education in 2011, graduating in the class of prof. Petar Barišić in 2014, becoming the Master of Education in Fine Arts. She presented her master's thesis *Ceramics Technique as a Medium for Expression of Emotions in People with Intellectual Disabilities and Autism Spectrum Disorders* at the NeuRi2014 Neuroscience Congress and at the conference “Towards Contemporary Art Education – Experiences and Possible Solutions”.

She has been working at the Centre for Autism since 2016 as a Fine Arts teacher and Fine Arts Therapist. Under her mentorship, students have participated in numerous exhibitions and art competitions for which they have been awarded.

One of the authors of the textbooks:

Likovna avantura 5, Natalija Stipetić Ćus – Blanka Petrinec – Dražen Jerabek – Goran Jeličić – Dalia Finek Brezarić – Stanka Pinjuh, Alfa (2018.);

Likovna avantura 6, Natalija Stipetić Ćus – Blanka Petrinec – Dražen Jerabek – Dalia Finek Brezarić – Stanka Pinjuh, Alfa (2019).

SANDRA ROŽMAN. Rođena sam u Zagrebu 6. svibnja 1971. godine. Diplomirala sam na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu 1995. godine te stekla zvanje profesor defektolog. Od 1996. godine radim u Centru za autizam (Zagreb) na radnom mjestu učitelja, voditelja osnovnoškolske skupine.

Godine 2012. završila sam Edukaciju za članove mobilnih stručnih timova kojom sam stekla kompetencije za rad u mobilnim stručnim timovima potpore redovnim odgojno obrazovnim ustanovama. Od tada sam član mobilnog stručnog tima Centra za autizam u pružanju stručne podrške pri uključivanju učenika s autizmom u redovne škole.

Povremeno pišem stručne radove za časopis „Autizam“, te sam od 2009. godine i članica uredništva časopisa.

Kontinuirano se stručno usavršavam, sudjelujem na internim edukacijama u Centru za autizam, te odlazim na predavanja i seminare izvan ustanove.

Članica sam Udruge defektologa Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

SANDRA ROŽMAN. I was born in Zagreb on May 6th, 1971. I graduated from the Faculty of Education and Rehabilitation in Zagreb in 1995 and received the title Professor of Special Education. Since 1996, I have been working as a teacher at the Autism Centre (Zagreb) as a teacher, leader of a primary school group.

In 2012, I completed the Training for members of the mobile professional teams, which gave me the competencies to work in the mobile professional teams to support regular educational institutions. Since then, I have been a member of the Autism Centre's mobile expert team in providing professional support for the inclusion of pupils with autism in regular schools.

Occasionally I write professional papers for "Autism" magazine, and since 2009 I am a member of the editorial board of that journal.

I am constantly going through professional trainings, participating in internal educations at the Autism Centre, and attending lectures and seminars outside the institution.

I am a member of the Association of Special Education Teachers of the City of Zagreb and Zagreb County.

Osobni dizajn kao metoda razvoja kreativnog promišljanja / Personal Design as a Method of Creative Thinking

Prof. Bernarda Cesar – Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb

Prof. Marija Juza – Studij dizajna, Zagreb

Prof. Filip Pintarić – Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb

SAŽETAK Odgojno-obrazovni rad u Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu i unutar Udruge bivših učenika ŠPUD-a Zagreb rezultirao je traženjem, uspostavljanjem i razvojem mnogih metoda koje će pospješiti razvoj kreativnog promišljanja mladih te dugoročno utjecati na osobni razvoj pojedinca u pojedinim područjima. Jedna od uspješnih metoda je nazvana osobni dizajn. Osobni dizajn kreće od analize sebe kao pojedinca i vlastitog odnosa prema uočenom problemu ne bi li isti riješio kreativno promišljajući. U osobnom dizajnu učenik/pojedinač sam bira područje kojim se želi baviti, na primjer odijevanje, putovanje, slobodno vrijeme..., zatim analizira svoj razvoj unutar izabranog područja od rođenja do sada. Pokušava se pritom prisjetiti i zabilježiti potrebe koje je osjetio, ali ih nikad nije zadovoljio onime što već postoji na tržištu. Uvodeći u jednadžbu sebe kao jedinstvenog potraživača i kao izazov, učenik/pojedinač spreman je uvidjeti svu širinu potrebe u području dizajna. Ponavljanjem rada iz osobnog dizajna učenik/pojedinač razvija svoje kreativno promišljanje za kompleksne izazove, drugog naručitelja, potrebe zajednice i dr. Osobni dizajn je metoda koja dugoročno razvija kreativno promišljanje i pritom upoznaje nositelja rada s rasponom odgovornosti između slobodne teme i stvarnog zadatka. Najveći broj primjera osobnog dizajna ostvaren je kroz radove učenika Odjela unutrašnje arhitekture.

Ključne riječi: izazov; praktična nastava; tržište; umjetničko obrazovanje

ABSTRACT Educational work at the School of Applied Arts and Design in Zagreb and within the Association of Former Students of that institution has resulted in the search, establishment and development of many methods that

will promote the development of creative thinking of young people and in the long term affect the personal development of individuals in certain areas. One of the successful methods is called personal design. Personal design starts from analysing yourself as an individual and your own relationship to a perceived problem in order to solve it by thinking creatively. In personal design, the student / individual selects the area he / she wants to deal with, such as dressing, traveling, leisure..., then analyses his / her development within the chosen area from birth until now. He tries to recall and record the needs he has felt, but he has never satisfied them with what already exists on the market. By introducing themselves into the equation of yourself as a unique seeker and as a challenge, the student / individual is ready to see the breadth of need in the design field. By repeating personal design work, the student / individual develops his / her creative thinking for complex challenges, other clients, community needs, etc. Personal design is a method that develops creative thinking in the long run, while informing the holder of the responsibilities between the free topic and the actual task. Most examples of personal design were realized through the work of students of the Department of Interior Architecture.

Keywords: art education; challenge; practical classes; market

BERNARDA CESAR, MARIJA JUZA, FILIP PINTARIĆ. Osnivači su Udruge bivših učenika ŠPUD-a Zagreb – UBU i kreativne platforme Organizam (UBU + Sintoment + Babushke + Nefunkcionalni most). Kroz više od 70 projekata i suradnji u posljednjih 9 godina, Organizam je uspostavio iznimno uspješnu platformu djelovanja i rada u kulturno-umjetničkom životu koja primjenjuje interdisciplinaran i transdisciplinaran pristup na tragu tema socijalno angažiranog dizajna i arhitekture, odgoja publike, adolescentnih autora – umjetnika u nastanku, razvoja dijaloga i međugeneracijskog povezivanja, oživljavanja zaboravljenih vrednota, ustanova i područja, promocije dizajna za poznatog korisnika, služeći se pri tom novim tehnologijama, medijima i praksama kroz intuitivne vizije, prognoze i reality check.

Dugoročni multilateralni projekti Organizma su „Kamp Kulture“, „UBUdućnost“, „klIUBU“, „U krugu Škole“, „Relict“, „Hiiža“, „Park u parku“, „A Bubble“, a od ostalih projekata svojom uspješnošću izdvajaju se „800 slika Marije Bistrice“, „Aktivizam u ŠPUD-u“, „Promenada u ŠPUD-u“, „Strip u Primijenjenoj“, „Animacija u Primijenjenoj“, „Jules“, „Beyond the Surface – Optički zvuk“, „Primijenjena u Močvari“, „Runaway Art“ i dr.

BERNARDA CESAR, MARIJA JUZA, FILIP PINTARIĆ. They are founders of the Association of former students of the School of Applied Arts and Design Zagreb – UBU and of the creative platform Organizam (UBU + Sintoment + Babushke + Non-functional Bridge). Through more than 70 projects and collaborations over the last 9 years, the

Organizam has established an extremely successful platform for work in the cultural and artistic life that applies an interdisciplinary and transdisciplinary approach to the theme of socially engaged design and architecture, the education of the audience, adolescent authors – artists that are emerging, development of dialogue and intergenerational connectivity, revival of forgotten values, institutions and areas, promotion of design for the well-known user, using new technologies, media and practices through intuitive visions, forecasts and reality check.

The long-term multilateral projects of the Organizam are "Culture Camp", "UBUdućnost" (In the Future), "klIUBU" (CIUBU), "In the School Circle", "Relict", "Hiiža", "Park in a Park", "A Bubble", and from other one-year and two-year projects by their success stand out "800 pictures of Marija Bistrice", "Activism in School of Applied Arts and Design", "Promenade in School of Applied Arts and Design", "Comic in School of Applied Arts and Design", "Animation in SAAD", "Jules", "Beyond the Surface – Optical sound", "Applied in Močvara", "Runaway Art", etc.

Drama education in kindergarten as a basis for lifelong learning / Dramsko obrazovanje u vrtiću kao temelj za cjeloživotno učenje

Mrs. Jelena Makovicic – Komunikacijski umjetnik

Ms. Alma Kapetanovic – DV „Šarena loptica“

ABSTRACT This paper is the result of working with kindergarten and preschool children on dramatic arts, with a special focus on emotional and communication skills. We use drama and performance arts as tools which enable children to express themselves, to learn about their emotions and how to process them.

Also, this paper focuses on communication skills and stage fright, as well as levels of self-esteem which grow when children are involved in drama education.

Reading and storytelling skills are also in focus and something that we find being a result of this way of working with young children.

This paper is interdisciplinary due to the fact that authors are of a versatile background, one being an actor and drama teacher, and the other a psychologist and a specialist in play therapy.

Finally, we look into values and mindset that is a result of this way of approaching early education, that we link with lifelong learning. Working with parents is also something we find very important and that is also a focus of this paper.

Keywords: communication skills; drama education; imagination; play therapy; stage fright

SAŽETAK Ovaj je rad rezultat rada s vrtičkom i predškolskom djecom na dramskim umjetnostima s posebnim fokusom na emocionalne i komunikacijske vještine. Koristimo dramske i izvedbene umjetnosti kao sredstvo pomoću kojega se djeca mogu izraziti, učiti o svojim emocijama i kako procesuirati te emocije.

Također, ovaj se rad fokusira na komunikacijske vještine i strah od pozornice, kao i na razine samopouzdanja koje će rasti kad su djeca uključena u dramsku edukaciju.

Vještine čitanja i pričanja priča također su u fokusu i nešto što mi smatramo rezultatom ovoga načina rada s djecom.

Ovo je interdisciplinarni rad zahvaljujući činjenici da autori imaju različito prethodno znanje i iskustvo, jedna je autorica glumica i dramski pedagog, a druga psiholog i specijalist u terapiji igrom.

U konačnici, proučavamo vrijednosti i stavove koji su rezultat ovakvoga načina pristupanja ranom obrazovanju koji povezujemo s cjeloživotnim učenjem. Rad s roditeljima je nešto što smatramo izuzetno važnim i također je fokus ovoga rada.

Ključne riječi: dramsko obrazovanje; komunikacija; mašta; strah od pozornice; terapija igrom

JELENA MAKOVIČIĆ je hrvatska glumica, autorica mnogih predstava; certificirana trenerica i konzultantica javnih nastupa.

Osnivačica je brenda KOMUNIKACIJSKI UMjetnik, posebno osmišljenog u svrhe pripreme javnog nastupa i rješavanja treme. Nositeljica kolegija za javni nastup na Edward Bernays – prvoj visokoj školi za komunikacijski menadžment u Zagrebu.

Uz navedene samostalne i suradničke projekte radi u kazalištu, na televiziji i filmu, članica je strukovnih udruga HZSU i (HDDU).

Veliki je motivator i optimist, vjeruje u rezultat proizašao iz rada i treninga.

Obrazovanje:

- The Royal Central School of Speech and Drama (www.cssd.ac.uk), London, V. Britanija, Master of Arts (magistra umjetnosti) – smjer Klasična gluma, 2005.
- Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, smjer novinarstva, 2003.
- Plesna škola Ane Maletić, Zagreb, 1997.

JELENA MAKOVIČIĆ is a Croatian actress, author of many plays, certified trainer and consultant of public appearance.

She is the founder of Communication Artist brand, especially designed for the purposes of public appearances preparing and getting rid of a stage fright. She is the head of course for public appearance at the Edward Bernays – first college of communication management in Zagreb.

Along with mentioned individual and group projects she works at the theatre, on television and film, she is a member of professional associations Croatian Association of Independent Artists and Croatian Society of Drama Artists.

She is a great motivator and optimist; she believes in results come out of working and training.

Education:

- The Royal Central School of Speech and Drama (www.cssd.ac.uk), London, Great Britain, Master of Arts – Classical Acting, 2005
- Faculty of Political Sciences, University of Zagreb, journalism, 2003
- Ana Maletić Dance School, Zagreb, 1997

Odgojni aspekt suvremene vizualne umjetnosti kao moguće polazište cjeloživotnog učenja / Pedagogical aspect of contemporary visual art as a possible starting point for lifelong learning

Prof. Sonja Vuk – Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

SAŽETAK Automatizacija poslova u 21. stoljeću, nemogućnost predviđanja znanja koje će biti potrebno u budućnosti te svijet prepun kontradiktornih informacija u kojem nema nepromjenjivih mesta i trajnih vrijednosti, ukazuju da je u obrazovanju potrebno razvijati kompetencije koje se ne mogu kompjuterski generirati, generičke kompetencije kao što su kreativnost, inovativnost i poduzetništvo, empatija te izražavanje emocija. Stoga u umjetničko obrazovanje treba uključiti i nove umjetničke forme kojima nije dovoljno baviti se samo estetskim konceptima umjetničkog djela nego više društveno i kulturno utemeljenim pitanjima. Suvremena vizualna umjetnost koristi forme umjetničkog djela za stvaranje i oblikovanje svakodnevnog života pa tako prelazi iz estetike u etiku. Posebna pažnja posvećuje se osobi u kontekstu te njenim idejama, stavovima i emocijama, konstruiranju značenja pomoći umjetnosti i uključivanju umjetnosti u društvo povezivanjem s ekologijom, ekonomijom, politikom, psihologijom itd. To je odgojni aspekt suvremene vizualne umjetnosti koji je moguće primijeniti u odgojno-obrazovnom procesu ostvarenjem okolišne, društvene i mentalne ekologije pod pokroviteljstvom estetske paradigmе te rješavanjem univerzalnih pitanja istine, dobrote i ljepote. U današnje doba ovakve teme su itekako potrebne da bi se održala ravnoteža između "unutrašnjeg" i "vanjskog" svijeta učenika. Ostale karakteristike suvremene vizualne umjetnosti koje se mogu povezati s odgojno-obrazovnim procesom su fokusiranje na glavnu ili univerzalnu temu i ideju, algoritamski pristup u raščlambi kreativnog procesa, interdisciplinarnost, suradništvo, upotreba novih medija, performativno učenje, istraživački pristup, postavljanje cilja,

procesualni i participativni karakter, igra, stvaranje novih odnosa, poticanje više osjetila istovremeno. Ukoliko umjetničko obrazovanje nađe uporište u toj etičko-estetskoj komponenti umjetnosti, može se ostvariti cijeloviti razvoj učenika i postaviti temelji za daljnji razvoj učenikovih kognitivnih, emocionalnih i psiholoških osobina. Stoga Kurikulum predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost polazi od tema koje sistematično uključuju odgojni aspekt i razvoj generičkih kompetencija. To je jedan od mogućih načina za uspostavljanje temelja cjeloživotnog učenja.

Ključne riječi: generičke kompetencije; kurikulum; odgojni aspekt suvremene vizualne umjetnosti; umjetničko obrazovanje

ABSTRACT Work automatization in the 21st century, the inability to anticipate the knowledge needed in future, and a world full of contradictory information in which there are no unchangeable places and lasting values, indicate that it is necessary in education to develop non-computer generated competencies. In that sense we need to develop generic competencies such as creativity, innovation and entrepreneurship, empathy and expression of emotions. Therefore, new forms of arts should be included in art education because they, besides aesthetic concepts, deal with more socially and culturally based issues. Contemporary visual art uses forms of artwork to create and shape everyday art, thus moving from aesthetics to ethics. Particular attention is paid to the person in the context and their ideas, attitudes and emotions, constructing meaning through art and integrating art into society by connecting it with ecology, economics, politics, psychology, etc. It is a pedagogical aspect of contemporary visual art that can be applied in the process of art education by realizing environmental, social and mental ecology under the auspices of the aesthetic paradigm and addressing universal issues of truth, goodness and beauty. Nowadays, such topics are needed to maintain a balance between the „inner“ and „outer“ world of students. Other features of contemporary visual art that can be linked to the process of art education are the starting point in the main or universal theme and idea, an algorithmic approach to the creative process, interdisciplinarity, collaboration, use of new media, performative learning, a research approach, goal setting, processual and participatory aspect, play, creating new relationships and stimulating multiple senses at the same time. Art education which includes such a ethical-aesthetic component of art can enable a complete development of the student and lay the foundations for the further development of the student's cognitive, emotional and

psychological traits. Therefore, it is necessary to define themes in the curriculum that systematically involve the pedagogical aspect and the development of generic competencies. This is one of possible ways to establish the foundations of lifelong learning.

Keywords: curriculum; generic competencies; upbringing aspect of visual art

SONJA VUK. Diplomirala je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu; Akademiji za likovnu umjetnost i umjetničko obrazovanje u Tilburgu, Nizozemska te završila poslijediplomski specijalistički studij iz trodimenzionalne umjetnosti na istoј. Poslijediplomski magisterij iz videa stekla je na Akademiji za umjetnost i umjetničko oblikovanje u Ljubljani, Slovenija te završava doktorski studij iz likovne pedagogije na Pedagoškom fakultetu u Ljubljani. Bavi se obrazovanjem u području vizualnih umjetnosti te aktivnostima za razvoj kreativnog mišljenja u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu (sudjelovanje u pisanju Kurikuluma za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje, Kurikuluma umjetničkog područja te Kurikuluma predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost). U umjetničkom izražavanju koristi video i interdisciplinarne

umjetničke projekte koji propituju društvena pitanja i umrežuju stručnjake iz obrazovanja, psihologije i sociologije. Edukativne i umjetničke projekte prezentirala je na domaćim i međunarodnim simpozijima i kongresima te na preko 150 domaćih i međunarodnih izložbi i video festivala. Zaposlena je kao docentica na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu.

SONJA VUK has graduated from the Academy of Fine Arts in Zagreb and the Academy of Fine Arts and Art Education in Tilburg, where she also finished the post-graduate studies in 3D art. Received post-graduate MA degree in video and new media at the Academy of Fine Arts in Ljubljana, and is currently attending PhD studies in art education at the Faculty of Education, Ljubljana. She is involved in art education and participated in writing of the curriculum for elementary education, Art Area and the Fine Arts Culture subject. Expresses herself in video and interdisciplinary art projects that question social issues and connect experts in education, psychology and sociology. She has presented educational and artistic projects at national and international symposiums, as well as at over 150 exhibitions and video festivals, and is employed as an assistant professor at the Academy of Fine Arts in Zagreb.

Razvijanje emocionalne inteligencije za učinkovito učenje; definiranje modela mjerena / Development of emotional intelligence as a contributing factor of effective learning; definition of measurement model

Mrs. Ida Loher – Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu

SAŽETAK Istraživanje polazi od koncepata emocionalne inteligencije definirane kao skupa sposobnosti koje se mogu razvijati, a koje uključuju mogućnost motiviranja samog sebe, ustrajnost unatoč poteškoćama; obuzdavanje impulzivnosti i odgađanje trenutka primanja nagrade; reguliranje vlastitog raspoloženja i empatiju (Goleman, 1995.) te kao sposobnosti brzog zapažanja, procjene i izražavanja emocija, sposobnosti uviđanja i generiranja osjećaja koja olakšavaju mišljenje, sposobnosti razumijevanja emocija te sposobnost njihovog reguliranja (Mayer i Salovey, 1997/1999). Proučavajući navedene koncepte istraživanje obrazlaže kako osobine koje su sastavni dio emocionalne inteligencije utječu na usredotočenost nužnu za savladavanje školskog građiva kao i za bolje planiranje i rješavanje kognitivnih zadaća, kolika je važnost upravljanja vlastitom motivacijom te kako različite vještine rješavanja sukoba i sposobnosti uspostavljanja odnosa s drugima doprinose pozitivnoj atmosferi u učionici kao jednog od značajnog čimbenika učenja. Proučava koliko je važno razvijati navedene osobine kako sastavni dio sposobnosti učenja u svim segmentima i periodima života.

Nadalje, istraživanje ukazuje na saznanja o tome kako se navedene osobine mogu razvijati korištenjem metoda ili postupaka koje se upotrebljavaju u umjetničkom obrazovanju te kako se samim umjetničkim obrazovanjem kod učenika osim razvoja umjetničkih kompetencija razvija i niz kompetencija iz drugih područja; dramski odgoja razvija umijeće verbalnog izražavanja (Podlozny, 2000), te pomaže razumijevanju različitih pogleda na svijet, izražavanju vlastitog stava i donošenju odluka u situacijama koje otvaraju različite mogućnosti ponašanja (Moore, 2004), a različita umjetnička obrazovna iskustva značajno poboljšavaju interes za školu, aspiraciju za fakultetskim obrazovanjem,

empatiju te također utječu na smanjenje disciplinskih problema (Bowen, Kisisda, 2019).

Kako bi se mjerile sastavnice emocionalne inteligencije koje se razvijaju umjetničkim obrazovanjem potrebno je precizno definirati model mjerena odnosno odabrati odgovarajući mjerni instrument te ga po potrebi i prilagoditi traženom. U višegodišnjoj tradiciji mjerena individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji razvijen je niz različitih instrumenata usmjerenih na mjerjenje njenih pojedinih sastavnica ovisno o metodi mjerena, cilj istraživača kao i od samog načina definiranja konstrukta emocionalne inteligencije. Stoga je ovo istraživanje usmjereno na pregled, odabir i definiranje mjernih instrumenata kojima se mogu mjeriti navedene sastavnice emocionalne inteligencije kod djece školskog uzrasta.

Ključne riječi: emocionalna inteligencija; mjerena; modeli; učenje; umjetničko obrazovanje

ABSTRACT The research is based on the concepts of emotional intelligence defined as a set of developable capabilities: self-motivation, perseverance despite obstacles; suppression of impulsiveness and postponement of rewarding moment; regulation of one's temper and empathy (Goleman, 1995). Emotional intelligence also includes the ability to quickly observe, evaluate and express emotions, and the ability to recognize and generate feelings which make easier the thinking process, understanding of one's own emotions and their regulation (Mayer and Salovey, 1997/1999). Upon the analysis of these concepts, the research shows how the traits of emotional intelligence impact the concentration required to adopt teaching material and to better plan and solve cognitive tasks, how very important the focusing on one's motivation is, and how various skills of resolving conflicts and the ability to establish relations with others contribute to the positive atmosphere in the classroom as one of the crucial factors of learning. The research analyses the importance of developing these traits as an integral part of the learning capability in all segments and periods of life.

Furthermore, the research deals with the ways of developing those traits by applying methods or approaches used in the art education and how the latter helps in developing a number of other competences in addition to the artistic one: the skill of verbal expression (Podlozny, 2000), the understanding of different perceptions of life, the expression of one's own views and the decision-making in the situations open to different ways of behaviour (Moore,

2004). Also, different experiences acquired in art classes increase interest in education in general, aspirations to higher education and empathy, while at the same time they reduce discipline related problems (Bowen, Kissida, 2019). In order to be able to measure the components of emotional intelligence which are to be developed through art teaching, it is necessary to precisely define the measurement model and choose the appropriate measuring instrument and adjust it if needed. Through the years long tradition of measuring individual differences in emotional intelligence, a whole range of instruments have been developed. They are aimed at measuring each of the mentioned components, depending on the applied measurement method, the researcher's goal and the way of defining the construct of emotional intelligence itself. This research is therefore aimed at analysing, selecting and defining the instruments that would measure emotional intelligence traits of school-age children.

Keywords: art education; emotional intelligence; learning; measuring; models

IDA LOHER diplomirala je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu gdje je sada i zaposlena kao asistentica na kolegiju Metodika nastave likovne kulture. Radila je u više gimnazija i osnovnih škola.

Provela je više istraživanja iz područja likovne pedagogije koja je predstavila na konferencijama te ih objavila u stručnim publikacijama. Objavila je više udžbenika i priručnika za učitelje iz likovne kulture te održava radionice za profesore likovne kulture i učitelje razredne nastave. Radila je na Kurikularnoj reformi kao članica Stručne radne skupine za Likovnu kulturu i Likovnu umjetnost. Sada je članica stručne radne skupine za Razrednu nastavu i stručne radne skupine za Likovnu kulturu i Likovnu umjetnost u sklopu projekta Škola za život.

Pedagoškim radom bavi se i kroz vaninstitucionalno društveno angažirano djelovanje. Suosnivačica je kazališta za djecu Tigar teatar te udruge za promicanje vizualne kulture OPA. Edukativni i društveno angažirani rad uvijek je usko povezan s njenom umjetničkom djelatnošću.

IDA LOHER graduated from the Academy of Fine Arts in Zagreb, where she is now employed as an assistant at the course Teaching Methods of Fine Arts. She worked in several high schools and elementary schools.

She has done more researches in the field of fine arts pedagogy, which she presented at conferences and published in professional publications. She has published several textbooks and manuals for fine arts teachers and holds workshops for visual arts teachers and classroom teachers. She worked on Curricular Reform as a member of the Expert Group

for Fine Arts in primary and secondary school. She is now a member of the Expert Group on Class Teaching and the Expert Group on Fine Arts in primary and secondary schools as part of the School for Life project.

She also engaged in pedagogical work through non-institutional social activity. She is the co-founder of the Tiger Theatre for Children and the OPA Visual Culture Association. Educational and socially engaged work is always closely linked to her artistic activity.

How to facilitate motor synchronization to broadcast music with young pupils? / Kako kod učenika olakšati motoričku sinkronizaciju tijekom slušanja glazbe?

Dr. François Joliat – Haute Ecole Pédagogique BEJUNE

Mr. Antonio Trajanoski – HEP Vaud

ABSTRACT During music lessons in the first grade of primary school, it is not easy for teachers to propose movements related to broadcast classic music by CD. Young pupils often do not understand that they have to move in tune with music, preferring jumping regardless of the task they have to pursue. According to the Swiss educationalist Jaques Dalcroze approach, natural walk facilitates motor engagement to reverberate musical arsis and thesis. But is it really relevant? And if yes, for what age category?

Indeed, previous results indicated that for a part of 10 to 12 years old children, they synchronize much better with music when they only have to produce little tapping on their face with their index finger in a sitting situation, rather than in a walking situation.

How musical pulsation is mentally reconstructed and maintained by 5-6 years old children? Do they synchronize better to music during a walking situation or during a sitting situation? What happens when we demand them to reduce degrees of liberty of their movements (clapping in their hands in a sitting situation or tapping with their index fingers alternatively on their own face)? Are they able to maintain correct synchronized movements with music in both situations?

Results should provide new understanding about differentiated ways to conduct a lesson to facilitate synchronization to young pupils with broadcast music.

Keywords: broadcast music; movements; music lesson; young pupils

SAŽETAK Tijekom nastave glazbe u prvom razredu osnovne škole učiteljima nije lako predložiti pokrete povezane s emitiranjem klasične glazbe putem CD-a. Učenici često ne razumiju da se moraju kretati u skladu s glazbom, više

vole skakati bez obzira na zadatko koji je potrebno ispuniti. Prema pristupu švicarskog pedagoga Jaquesa Dalcrozea, prirodno kretanje olakšava motorički angažman kako bi se prenijela teza i arza. No je li to zaista relevantno? I ako da, za koju dobnu kategoriju?

Prethodni rezultati pokazuju da se za dio djece starije od 10 do 12 godina puno bolje sinkronizira s glazbom kada je potrebno samo malo tapkati po licu kažiprstom u sjedećoj situaciji, nego kad trebaju hodati.

Kako glazbeni puls mentalno rekonstruiraju i održavaju djeca od 5 ili 6 godina? Sinkroniziraju li se bolje s glazbom za vrijeme hodanja ili za vrijeme sjedenja? Što se događa kada od njih zahtijevamo da smanje stupanj slobode svojih pokreta (plješćući rukama u sjedećoj situaciji ili tapkajući kažiprstom po vlastitom licu)? Jesu li sposobni održavati ispravne sinkronizirane pokrete s glazbom u objema situacijama?

Rezultati bi trebali pružiti novo razumijevanje različitih načina provođenja nastave kako bi se mladim učenicima olakšala sinkronizacija s reproduciranjem glazbom.

Ključne riječi: glazbeno predavanje; mladi učenici; pokret; snimljena glazba

Dr. FRANÇOIS JOLIAT is Professor for the ARTS field at HEP-BEJUNE, Switzerland. He directs research projects in this field at the Research Department of HEP-BEJUNE. His research interests focus on school music education, facilitators of musical appropriation among young students and the professionalization of music education and training. He is a lecturer in the Department of Pedagogy at the Conservatoire national supérieur de musique et de danse de Paris (CNSMDP). He is a member of the Scientific Council of the Centre de compétences romand de didactique disciplinaire 2Cr2D, of the Evaluation Committee of the CRIFPE journal Formation et profession, and of the Reading Committee of the Debates series published by HEP-BEJUNE.

Dr. sc. FRANÇOIS JOLIAT je profesor umjetnosti na Visokoj pedagoškoj školi BEJUNE, Švicarska. Na istoj instituciji on vodi znanstvene projekte u umjetničkome području. Njegovi istraživački interesi obuhvaćaju glazbeno obrazovanje, glazbeno prisvajanje među učenicima te profesionalizaciju glazbenog obrazovanja. Predavač je na Odsjeku za pedagogiju na Conservatoire national supérieur de musique et de danse de Paris (CNSMDP). Član je znanstvenog odbora u Centre de compétences romand de didactique disciplinaire 2Cr2D, član je evaluacijskog odbora u CRIFPE journal Formation et profession i recenzent niza debata koje objavljuje HEP-BEJUNE.

ANTONIO TRAJANOSKI is a lecturer and research assistant at Lausanne University of Teacher Education (HEP Vaud). He studied composition, musicology, philosophy and music education in Geneva and Neuchâtel. His research topics focus on the motor synchronization to music with young pupils and on creativity in music education. Currently he collaborates with a group of researchers at the Centre de compétences romand en Didactique disciplinaire (2Cr2D) based in Western Switzerland. Furthermore, he teaches music at various levels of primary and secondary school in Vevey, Switzerland.

ANTONIO TRAJANOSKI je predavač i znanstveni suradnik na Učiteljskom fakultetu (Višoka škola Vaud) u Lausanne, Švicarska.

Studirao je kompoziciju, muzikologiju, filozofiju i glazbenu pedagogiju u Genovi i Neučâtelu. Njegova područja istraživanja su motorička sinkronizacija s glazbom među mlađim učenicima te kreativnost u glazbenom obrazovanju. Trenutno surađuje s grupom istraživača u Centru za kompetencije francuskog govornog područja u području didaktike smještenom u zapadnoj Švicarskoj. Također podučava glazbu u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju u školi u Veveyju, Švicarska.

A case study of how self-perception and feelings of responsibility affect lifelong learning in teaching songs in the classroom / Studija slučaja: kako samoopažanje i osjećaj odgovornosti utječu na cjeloživotno učenje kod podučavanja pjesama u razredu

Ms. Annamaria Savona – University of Zurich & The Schwyz University of Teacher Education Goldau, County of Schwyz

ABSTRACT The singing of songs in kindergarten is one of the first activities that introduce children to a formal experience with music. For this reason it is necessary to explore how generalist teachers lead songs in the classroom. Our current research project aims to provide insights into the development of pre-service generalist teachers (PsGTs) who learn to teach a new song to children aged four to eight. We follow the experiences of 16 PsGTs over a three-year period, collecting data once a year during their internship. The data set comprises the videos of lessons, interviews done immediately thereafter and while viewing the filmed lessons together, and field notes. Starting with individual case studies, we focus on crucial episodes from the lessons and from the interviews to present examples of how a PsGT reflects on the given lessons. Content analysis and microgenetic analysis allow to identify patterns in the PsGTs' ways of experiencing, observing and interpreting their teaching of a song in class. In this paper, we present the case study of Florence, and we focus on her self-perception of potential consequences of her way of teaching the target song in class. She considers and observes her role as a PsGT to have an important impact on the music education experiences of the children. We also focus the discrepancy between her repeated statement that she doesn't like singing, and her expression of feelings of responsibility to improve her music skills for teaching a song to children. In fact, she has great difficulties performing a song accurately and serving as a role model for children. Altogether, the findings from this case study highlight how a PsGT lays the basis for her

lifelong learning in teaching songs in the classroom to introduce and support children in their lifelong learning of music.

Keywords: music skills learning; pre-service generalist teacher; responsibility; self-perception; teaching songs

SAŽETAK Pjevanje pjesama u vrtiću jedna je od prvih aktivnosti koja dječcu uvodi u formalno iskustvo s glazbom. Iz tog razloga potrebno je istražiti kako učitelji razredne nastave vode pjesme u učionici. Naš trenutni istraživački projekt ima za cilj pružiti uvid u razvoj studenata razredne nastave (PsGT) koji uče podučavati novu pjesmu djecu od četiri do osam godina. Pratimo iskustva 16 PsGT-ova tijekom trogodišnjeg razdoblja, prikupljajući podatke jednom godišnje tijekom njihovog stažiranja. Skup podataka sadrži video zapise lekcija, intervjuje učinjene odmah nakon toga i istovremeno pregledavanje snimljenih lekcija, te terenske bilješke. Počevši od pojedinačnih studija slučaja usredotočili smo se na ključne epizode iz lekcija i iz intervjeta kako bismo predstavili primjere kako studenti komentiraju održane lekcije. Analiza sadržaja i mikrogenetska analiza omogućuju prepoznavanje obrazaca u načinima kako doživljavaju, promatraju i tumače svoje podučavanje pjesmama u razredu. U ovom radu predstavljamo studiju slučaja Florence i fokusiramo se na njezino samoopažanje potencijalnih posljedica njezina načina poučavanja ciljane pjesme u razredu. Ona promatra svoju ulogu jer smatra kako ima važan utjecaj na glazbeno obrazovanje djece. Usmjeravamo se na odstupanje između njezine opetovane izjave da ne voli pjevanje i njezinog izražavanja osjećaja odgovornosti da poboljša svoju glazbenu vještina za podučavanje djece pjesmama. U stvari, ima velikih poteškoća da precizno izvede pjesmu i posluži kao uzor djeци. Sveukupno, nalazi iz ove studije slučaja ističu kako PsGT postavlja osnovu svog cjeloživotnog učenja podučavajući pjesme u učionici kako bi upoznala i podržavala djecu u njihovom cjeloživotnom učenju glazbe.

Ključne riječi: ciljevi podučavanja; odgovornost; samopoimanje; studenti razredne nastave; učenje glazbenih vještina

ANNAMARIA SAVONA. In 2014 she obtained her bachelor's degree in Piano Performance in Italy and in 2016 specialized in piano pedagogy with a Master of Arts in Music Pedagogy at the "Hochschule der Künste" in Bern. She also studied Musicology at the University of Bern. She is a scientific researcher and PhD student in arts education and music at the "Pädagogische Hochschule" in the canton of Schwyz and at the University of Zurich. Currently she is working on the SNF-Project "Song leading", which aims to research how pre-service generalist teachers learn to introduce new songs to children. She has contributed to many conferences, including the XIX MERYC in Ghent (2019)

and the CDIME XIV in Tel-Aviv (2019). In 2019 she published "A case study on how a pre-service teacher learns the target song's melody while teaching children" (Savona, A. & Stadler Elmer, S.) for the Proceedings of the XIX MERYC Conference.

ANNAMARIA SAVONA. Godine 2014. završila je preddiplomski studij klavira, a zatim se specijalizirala kao klavirski pedagog postavši magistra umjetnosti i glazbene pedagogije 2016. na „Hochschule der Künste“ u Bernu. Također je studirala muzikologiju na Sveučilištu u Bernu. Znanstveni je istraživač i studentica doktorskog studija iz područja umjetničkog obrazovanja i glazbe na „Pedagogische Hochschule“ u pokrajini Schwyz i Sveučilištu Zürich. Trenutno radi na projektu „Song leading“, čiji je cilj istražiti kako studenti razredne nastave uče prenijeti novu pjesmu djeci. Sudjelovala je na brojnim konferencijama, uključujući i XIX MERYC u Gentu (2019.) i CDIME XIV u Tel-Avivu (2019). Godine 2019. objavila je rad „Studija slučaja kako studenti razredne nastave uče melodiju ciljane pjesme tijekom podučavanja“ (Savona, A. & Stadler Elmer, S.) u zborniku konferencije XIX MERYC.

Umjetnost u Montessori okruženju dječjeg vrtića / Art in the environment of the Montessori kindergarten

Sanda Smajli, prof., odgojiteljica mentor – Dječji vrtić Sighet

SAŽETAK Umjetnost je bitna u okruženju djeteta od rođenja nadalje. To je način približavanja životu, kretanju i govorenju. Ne može se odvojiti od drugih elemenata života.

U Montessori okruženju dječjeg vrtića potičemo umjetničke aktivnosti koje pomažu djeci istražiti i koristiti svoju kreativnost. Uvažavamo i prihvaćamo dječju autentičnost likovnog izraza u skladu s razvojnim karakteristikama dobi djeteta.

Kao i kod bilo koje druge aktivnosti u dobi 3-6 godina, svaka umjetnička aktivnost je cijelovita.

Montessori program ističe proces stvaranja umjetnosti u odnosu na konačni produkt. Sami određuju početak, tijek i završetak svog umjetničkog izražavanja. U svakom je trenutku dostupan niz likovnog materijala. Odgojitelj će pažljivo predstaviti djetetu kako se koristi materijal, a kad dijete osjeti potrebu i nadahnuće može početi umjetničko stvaranje.

Povijest umjetnosti se također uvodi u ovoj dobi. Nije dovoljno samo razvrvati i klasificirati umjetnička djela po srodnim formalnim obilježjima, nego je važno sudjelovanje u procesu stvaranja.

Stilovi izražavanja i pravci u umjetnosti trebaju biti uvedeni paralelno s procesom stvaranja. Djeca vole čuti priče, a gotovo sva umjetnička djela imaju priču. Istraživanje povijesti djela će nas prirodno voditi u proučavanje umjetnika. Motivi umjetnika i kontekst u kojem su njihova umjetnička djela nastala usmjerit će nas prema pravcima u umjetnosti.

Aktivnosti su zamišljene prema metodi estetskog transfera. Pomoću reprodukcija sjajnih remek – djela poznatih svjetskih slikara, kartica s slikama i nazivima poznatih djela i umjetnika i knjiga o umjetnosti, odgojitelj razgovara s djecom te zajedno promatraju poznato djelo kao npr. Van Goghov „Sunčokret“. Važno je naglasiti da djeci ne pokazujemo umjetnička djela kako bi ih

precrtavali, već im ih predstavljamo kako bi u kontaktu s umjetnošću obogatili njihov estetski razvoj, razvili pozitivan stav prema umjetnosti istovremeno ih potičući na vlastiti likovni izričaj. Rezultati pokazuju da djeca dobro reagiraju i prihvaćaju takav način umjetničkog izražavanja, jer je imantan i samom djetetu, te mu pruža mogućnost da izrazi svoje emocije putem likovnog jezika.
Ključne riječi: aktivnost; kreativnost; likovni izraz; slikari; umjetnička djela

ABSTRACT Art is vital in the environment of a child from birth onwards. It is a means of teaching children about life, movement and speech. It cannot be separated from the other elements of life.

In the Montessori kindergartens we encourage children's artistic activities which help them explore and utilize their creativity. We respect and accept children's authenticity of their art expression in accordance with developmental characteristics of a child's age.

Like with any other activity from age 3-6, every art activity is wholesome. The Montessori programme highlights the process of making art in regard to the final product. They alone determine the beginning, course and ending of their art expression. Plenty of art supplies are available at any given moment. The educator will carefully present how to use the material, and when the child feels the need and inspiration, they can begin their artistic creation.

Art history is also introduced in this age. It is not enough just to sort and classify works of art by related formal characteristics, but it is also important to participate in the creation process.

Expression styles and directions in art should be introduced simultaneously with the creation process. Kids love to hear stories, and almost every artwork has a story. Exploring the history of the work will naturally lead us to study the artist. The artist's motives and the context in which their works of art were created will point us in different artforms.

The activities are conceived according to the aesthetic transfer method. With the help of reproductions of great masterpieces of famous painters of the world, cards with pictures and names of famous works and artists and books on art, educator talks to the children and together they look at famous works such as Van Gogh's "Sunflower". It is important to emphasize that we do not show children works of art to outline them, but present them to enrich their aesthetic development in contact with art, to develop a positive attitude towards art while encouraging them to express their own artistic expression. The results show that children respond well and accept this way of artistic expression,

because it is immanent to the child itself, and gives them the opportunity to express their emotions through visual language.

Keywords: activity; creativity; artistic expression; painters; works of art

SANDA SMAJLI. Rođena sam 30. 04. 1966. godine u Karlovcu. Po zanimanju sam profesorica predškolskog odgoja. Radim u Dječjem vrtiću Siget na poslovima odgojiteljice predškolske djece.

Završila sam Montessori specijalizirani program iz područja Montessori pedagogije, dvanaestu godinu radim u Montessori skupini kao Montessori odgojiteljica. Osim Montessori pedagogije uža područja interesa su mi rad s djecom s teškoćama u razvoju, umjetnost i matematika. Također sam promaknuta u položajno zvanje odgojitelj – mentor.

Završila sam i mnoge druge edukacije, sudjelovala sam i sudjelujem kao izlagač na mnogim međunarodnim, državnim, županijskim te gradskim stručnim i znanstvenim skupovima i manifestacijama.

Posebno sam ponosna na organizaciju 1. Likovne kolonije koju sam u suradnji sa deset akademskih slikara, kipara i grafičara te doc. dr. sc. povijesti umjetnosti organizirala u svom vrtiću. Umjetnička djela umjetnici su poklonili vrtiću kako bi oplemenili prostor vrtića i približili umjetnost djeci od njihove najranije dobi.

SANDA SMAJLI. I was born on the April 30th, 1966 in Karlovac. I am an educator and I work in Kindergarten Siget as educator for pre-school children.

I specialized in Montessori pedagogy, and this is my twelfth year of working in a Montessori group as Montessori educator. Except Montessori pedagogy, my interests are working with children with developmental difficulties, arts and mathematics. I have been promoted to title educator advisor.

I finished many other educations and have participated as presenter in many international, regional and city professional and scientific conferences and manifestations.

I am especially proud of 1st artistic colony which I organized in my kindergarten in cooperation with ten academic painters, sculptors, graphics and PhDs in arts history. Artists donated their works of art to the kindergarten to enrich the space of kindergarten and to get children closer to the arts from their earliest age.

Utjecaj umjetničkih aktivnosti na cjelovit razvoj djeteta rane i predškolske dobi kao preduvjet razvoja kompetencija za cjeloživotno učenje kod djece /

Influence of artistic activities on entire child's early and preschool development as precondition for developing competences in child's lifelong learning

Maja Sopka Glesinger – DV Sunčana, Zagreb

Ivančica Žeravica – DV Sunčana, Zagreb

SAŽETAK Odabir teme za izlaganje nastavak je našeg dosadašnjeg rada i potrebe da kroz umjetničke sadržaje potičemo djecu na istraživanje svim osjetilima, jačajući kod djece, ali i kod odgojitelja, razvoj kompetencija važnih za cjeloživotno učenje.

Cjelovit razvoj djeteta nemoguć je bez skladnog funkcioniranja svih osjetila. Zalazeći u područje fenomenologije osjetila, shvatile smo kolika je odgovornost na svakom odgojitelju pri stvaranju optimalnih uvjeta za provođenje odgojno obrazovnog procesa. Pri tome smo izdvojile dramsko-scenske aktivnosti koje obuhvaćaju sve ostale grane umjetnosti aktivirajući sva osjetila i potičući cjeloviti razvoj, što ćemo prikazati prezentirajući konkretne aktivnosti djece. Ulazeći u svijet mašte kroz umjetničke aktivnosti i doživljavanje umjetnički vrijednih sadržaja, dijete stječe osjećaj za lijepo i vrijedno.

Iznošenje vlastitih doživljaja koji ne podliježu vrednovanju i kritici i sami su po sebi vrijedni, snažan je poticaj za razvoj pozitivne slike o sebi, samoizražavanje, samoaktualizaciju i stvaranje osjećaja prihvaćenosti i samopouzdanja. Dramsko-scenske aktivnosti omogućuju djeci različite oblike komuniciranja, izražavanja i dokumentiranja kroz priče, dramatizacije priča, slušanje priča, male lutkarske improvizacije, upoznavanje novih slikovnica. Na temelju doživljenog djeca ilustriraju, izrađuju sredstva, stvaraju plesne koreografije, priče, dramske predstave, oblikuju lutke, glazbala i rekvizite.

Aktivnim uključivanjem u događanja u kreativnom i podržavajućem okruženju, jačajući osjećaj pripadnosti skupini i zajedništva, uvažavajući svakog pojedinca i gradeći socijalne odnose unutar skupine, djeca usvajaju norme i vještine socijalno prihvatljivog ponašanja.

Osobito nas veseli stalno prisutan interes djece za ovaj tip aktivnosti. Djeca pokazuju intrinzičnu motiviranost za učenje i spoznavanje, a njihova osnaženost je posebno vidljiva kroz sudjelovanje u javnim istupima i predstavljanjima bilo u skupini ili izvan nje.

Umjetnost i umjetničke aktivnosti angažiraju sva osjetila, potiču na istraživanje i eksperimentiranje kombiniranjem kvaliteta raznih podražaja i izazivanjem najrazličitijih osjeta. Ovakva iskustva djeca najlakše integriraju u svakodnevni život, koristeći informacije koje dobivaju u doživljavanju, razumijevanju i iskazivanju svojih ideja, misli, spoznaja.

Samo usmjerenost na dijete kao subjekt u vlastitom odgoju i njegovu dobrobit omogućuje mu razvoj svih potencijala i kompetencija.

Na kraju, ponovo dotičemo pitanje cjeloživotnog učenja, ali ovaj puta kod odgojitelja. Istražujući, učeći, aktualizirajući i vrednujući informacije, kombinirajući ih sa praktičnim iskustvima stvaramo prilike i za osobni i za profesionalni rast.

Ključne riječi: cjelovitost; doživljaj; izražavanje; komunikacija; osjetila

ABSTRACT Choosing a topic for lecture was extension of our previous work and need to encourage children to explore all senses through artistic contents and empowering children and teacher's skills for lifelong learning. Child's complete development is impossible without unison of all senses. Learning about senses made us realize how big and important is role of a preschool teacher in creating situations for child in educational process. With that in mind, we have singled out scenic activities that contain all arts in it, trigger senses and empowering complete child's development which we will demonstrate through actual children's activities.

Entering a world of imagination through artistic activities and experiencing artistically valuable contents child creates a sense of beautiful and valuable.

Telling about you experiences that are not under evaluation or criticism are valuable and are strong empowerment in positive thinking, self-expression, self-actualization and creating a sense of acceptance and self-confidence.

Scenic activities enable children to communicate in different ways, expressing and documenting in form of tales, dramatization of tales, listening stories,

theatre doll improvisations, learning about new picture books. Based on experience in all those features, children illustrate, dance, tell tales, make scenic shows, form dolls and instruments.

Actively participating in events in creative and empowering environment, strengthening sense of affiliation to the group, respecting every individual and building social relations children absorb regulations and skills of socially acceptable behaviour.

We are delighted that there is a constant child's interest in that type of activities. Children express strong motivation to learn and comprehend, and their empowerment is expressed in public shows.

Art and artistic activities activate all senses, empower to explore and experimenting with combined qualities of stimulus and creating variety of senses. Children easily integrate these types of experience in their everyday life using information that they have experienced and understood in expressing their thoughts, ideas and comprehensions.

Focusing on a child as a subject in his own upbringing and his welfare enables him to develop all his skills and potentials.

In the end, we again talk about lifelong learning but this time considering preschool teachers. Exploring, learning, actively using and evaluating information, combining it with previous experience we make perfect background to make personal and professional growth.

Keywords: communication; entireness; experience; expression; senses

MAJA SOPKA GLESINGER. Odgajatelj predškolske djece Maja Sopka Glesinger radi u Dječjem vrtiću Sunčana u Zagrebu. Educira se i usavršava u području odgoja za održivi razvoj i senzoričkog razvoja djece rane i predškolske dobi. Na stručnim skupovima unutar matičnog vrtića, kao i na skupovima gradske, županijske i međužupanijske razine u više navrata sudjelovala je kao izlagač, organizira radionice tematski vezane uz pedagošku praksu i neposredni rad s djecom. Kao suorganizator i izlagač sudjelovala je na 3 stručna skupa s tematikom održivosti i osjetila, u organizaciji AZOO sa savjetnicama S. Jelovčić i A. Silić. Godine 2015. napredovala u zvanje odgojitelj mentor.

MAJA SOPKA GLESINGER. She is an educator and works at Kindergarten Sunčana in Zagreb. She was further educating herself in sustainable development area and sensory development of children in early and preschool age. She participated as speaker in county meetings, lectures inside her kindergarten. She organized workshops mostly related with preschool practices and everyday work in preschool education. She teaches and co-organizes lectures in sustainable development and senses, conducted by AZOO, with councils S. Jelovcic and A. Silic. In 2020 she made progress in profession and obtained title preschool teacher-council.

IVANČICA ŽERAVICA. Odgajatelj predškolske djece Ivančica Žeravica radi u Dječjem vrtiću Sunčana u Zagrebu. Dodatno se educira u području dramsko-scenske umjetnosti. Autorica je posebnog dramskog programa i voditeljica kraćeg dramskog programa u vrtiću. Radila je na projektima iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudsko prava i demokratsko građanstvo Vlade RH. Postignuća u radu na projektima prezentirala je na razini županije i države. Primjere dobre prakse prezentirala je na stručnim skupovima županijske i državne razine. Godine 2019. napredovala u zvanje odgojitelj savjetnik.

IVANČICA ŽERAVICA. She is educator and works at Kindergarten Sunčana in Zagreb. She has education in scenic arts area. Author of Special Scenic Program and teacher of short scenic program in kindergarten. Working on projects in National program of education in human rights and democratic citizenship organized by Government of Republic of Croatia. Accomplishments of working on projects she presented on county and state meetings. Good examples of preschool work she also presented on state and county meetings. In 2019 made progress in profession and obtained title preschool teacher-counselor.

Značaj primjene digitopalmarog otiska kao art-ekspresivne i/ili projektivne tehnike u razvoju djece predškolske dobi / The Importance of Using the Digitopalmar Print as an Art-Expressive and/or a Projective Technique in the Development of Preschool Children

Jasna Kudek Mirošević – Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

SAŽETAK U razmatranju različitih metoda utjecaja art-ekspresivnih tehniku u edukaciji i rehabilitaciji, digitopalmani otisak kao tehnika primjene slike dlana i prstiju, upotrebljava se kao posredni objekt u dijagnostici, terapiji kao i u osmišljavanju kreativnih aktivnosti u funkciji analize dječjeg „selfa“. Ova projektivna tehnika spontanim oslikavanjem dlana i prstiju ruke djeteta te produciranjem slike dlana na papiru, stvara razne likovne tvorevine koje mogu biti osmišljene kao slobodne ili zadane teme u radu odgojitelja s djecom te mogu pomoći kako u cijelovitom dječjem razvoju, tako i kod njegovih podsješno potisnutih stresnih doživljaja. Neka istraživanja (Dissanayake, 1988; Simpson, 1998; Simpson i sur. 1998) ukazuju da aktivnosti koje koriste primjenu digitopalmarog otiska pomažu tijelu i mozgu da integriraju informacije, utječu na razvoj mašte, opuštajuće su i služe kao kreativan način za izražavanje osjećaja. Jedna od tih aktivnosti je i senzorna igra u kojoj djeca uče kroz svoja osjetila, s obzirom da je senzorna integracija razvojni proces u kojem su dodir, okus, sluh i vid važni u okviru razvoja mozga za kasniji razvoj prostornih, matematičkih i jezičnih koncepata. Stoga je cilj ovoga rada prikazati ulogu odgojitelja u radu usmjerenom na kreativnu igru kroz oslikavanje i/ili bojanje dlana i prstiju djeteta predškolske dobi. Radom se želi naglasiti važnost društvene funkcije estetskog izraza temeljenog na komunikaciji, a odnosi se na simboliku i ekspresiju koja se ostvaruje između odgojitelja i djeteta.

Ključne riječi: art-ekspresivne tehnike u edukaciji i rehabilitaciji; predškolski period; primjena slike dlana djeteta; uloga odgojitelja

ABSTRACT In considering the different methods of influence of art-expressive techniques in education and rehabilitation, the digitopalmar print as a technique of applying the image of the palm and fingers, is used as an indirect object in diagnostics, therapy, and in the design of creative activities in the function of analysis of children's "self". This projective technique of spontaneously painting the palms and fingers of a child's hands and producing a picture of a palm on paper creates various artworks that can be designed as free or given topics in the work of an educator with children and can help in the overall child's development and his subconsciously suppressed stressful experiences. Some research (Dissanayake, 1988; Simpson, 1998; Simpson et al. 1998) indicates that activities that use the digital imaging help the body and brain to integrate information, influence imagination, relax, and serve as a creative way to express feelings. One of these activities is a sensory game in which children learn through their senses, considering that the sensory integration is a developmental process in which touch, taste, hearing and vision are important within the brain development for the later development of spatial, mathematical and linguistic concepts. Therefore, the aim of this paper is to present the role of the educator in the work focused on creative play through the painting and/or colouring the palm and fingers of a pre-schooler. The paper wants to emphasize the importance of the social function of aesthetic expression based on communication, which refers to the symbolism and expression that is realized between the educator and the child.

Keywords: art-expressive techniques in education and rehabilitation; applying a picture of a child's palm; preschool period; the role of the educator

JASNA KUDEK MIROŠEVIĆ, nakon završenog Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Pedagoške znanosti, smjer razredna nastava, 1986. godine upisuje Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu gdje je diplomirala 1990. godine, a 2008. stekla zvanje doktora znanosti. Radila je u osnovnoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja kao nastavnik razredne nastave u Zagrebu, a zatim od 1993. godine na poslovima i zadacima stručnog suradnika – edukacijskog rehabilitatora, gdje je više puta u kontinuitetu napredovala i imenovana u zvanje savjetnika te je bila i dugogodišnja voditeljica Županijskog stručnog vijeća za stručne suradnike edukacijske rehabilitatore u osnovnim školama Grada Zagreba. Zaposlena je na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u znanstveno-nastavnom zvanju izvanrednog profesora gdje predaje na kolegijima Inkluzivna pedagogija i

Strategije podrške u poučavanju učenika s teškoćama. Suautor je četiri stručna priručnika te aktivno sudjeluje na projektima, državnim i međunarodnim stručnim skupovima, kao i u edukacijama za odgojitelje, učitelje i stručne suradnike.

JASNA KUDEK MIROŠEVIĆ, after graduating from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb – Pedagogical Sciences, class teaching, in 1986 she enrolled in the Faculty of Education and Rehabilitation, University of Zagreb, where she graduated in 1990, and in 2008 received her Ph.D. She worked in the elementary school education system as a classroom teacher in Zagreb, and then in 1993 as a professional associate – educational rehabilitator where she has been promoted many times to title of advisor and she also was leader of County expert council for professional associates and educational rehabilitators in primary schools of the City of Zagreb. She is employed at the Faculty of Teacher Education at the University of Zagreb in the academic title of Associate Professor, where she teaches Inclusive Pedagogy and Support Strategies in Teaching Pupils with Disabilities. She is a co-author of four professional manuals and actively participates in projects, national and international conferences, as well as in trainings for educators, teachers and associates.

Cjeloživotno učenje i glazba u nastavnim programima i kurikulima / Lifelong learning and music in teaching programs and curricula

Marija Cestarić – X. gimnazija "Ivan Supek"

SAŽETAK Cjeloživotno je učenje višedimenzionalni proces koji se sastoji od usvajanja znanja, vještina i stavova. „Funkcija i uloga škole značajno je promjenjena i ne može se reducirati na društveno-kulturnu reprodukciju. Društveno-političke, gospodarske, radno-tehnološke, informacijske i druge promjene, promjene u svijetu rada i sve dinamičniji razvoj znanosti, nameću školi zahtjev za uspostavljanjem nove kulture poučavanja i učenja, koja će pridonijeti razvoju aktivnih i odgovornih pojedinaca, otvorenih za promjene, motiviranih i osposobljenih za cjeloživotno učenje”, navodi se u Hrvatskom nastavnom planu i programu iz 2006. godine. Iako se Nastavni plan i program iz 2006. napušta i 2019. su godine doneseni novi predmetni kurikuli, koji se uskoro uvode u sve razrede, cjeloživotno učenje ostaje važno područje kojim bi se ti kurikuli trebali baviti. Kurikulum predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost (2019) naglašava interdisciplinarnu ulogu nastave glazbe, koja se povezana s ostalim umjetnostima, drugim područjima i međupredmetnim temama. Cilj je ovoga rada pokazati na koji način nastavni programi i kurikuli u Hrvatskoj i drugim europskim zemljama podržavaju ideju cjeloživotnog učenja kroz kurikule i nastavne programe za glazbene predmete u općeobrazovnim školama osobito u postavljanju ciljeva glazbenog obrazovanja.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; glazba; interdisciplinarnost; kurikulum; međupredmetne teme; nastavni program

ABSTRACT Lifelong learning is a multidimensional process consisting of the acquisition of knowledge, skills and attitudes. “The function and role of the school has changed significantly and cannot be reduced to socio-cultural reproduction. Socio-political, economic, labor-technological, informational and other changes, changes in the world of work and the increasingly dynamic development of science, impose on the school a requirement for establishing

a new culture of teaching and learning, which will contribute to the development of active and responsible individuals, and trained for lifelong learning”, it is stated in the Croatian teaching program in 2006. Although the 2006 teaching program is being abandoned and new subject curricula were brought in 2019, which will soon be introduced in all classes, lifelong learning remains an important area that these curricula should address. The Curriculum of Music Culture and Music Art (2019) emphasizes the interdisciplinary role of music teaching, which is related to other arts, other areas and cross-curricular topics. The aim of this paper is to show how curricula in Croatia and other European countries support the idea of lifelong learning through curricula and curricula for music subjects in general education schools, especially in establishing the goals of music education.

Keywords: cross-curricular; curriculum; interdisciplinary; lifelong learning; music; teaching program

MARIJA CESTARIĆ 2017. godine je diplomirala muzikologiju dvopredmetno na Muzičkoj akademiji u Zagrebu te kroatistiku dvopredmetno na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Njezini su se diplomski radovi kretali od područja glazbene arhivistike i historijske muzikologije kod proučavanja Hemeroteke Dragutina Aranya iz razdoblja od 1918. do 1929. pa do književnoteorijskih promišljanja autobiografskih tekstova Pavla Pavličića. Zaposlena je u X. gimnaziji „Ivan Supek“ gdje predaje Glazbenu umjetnost. Tajnica je 2. međunarodne umjetničko-znanstvene konferencije „Arts and Creativity in Education“. Istovremeno je studentica poslijediplomskog studija „Jezični, književni i kulturni kontekst ranog i primarnog odgoja i obrazovanja“ na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Povremeno piše glazbene kritike za „Cantus“ i „Jutarnji list“ i u slobodno vrijeme pjeva u Akademском zboru „Ivan Goran Kovačić“.

MARIJA CESTARIĆ graduated musicology at the Music Academy in Zagreb and Croatian language and literature at the Faculty of Humanities and Social Science also in Zagreb, both in 2017. Her master's thesis were covering the areas from musical archival science and historical musicology while studying the Hemeroteque of Dragutin Arany from the period 1918 to 1929 to the literary theoretical discussions of autobiographical prose of Pavao Pavličić. She teaches Music at the 10th gymnasium "Ivan Supek" in Zagreb. She is the secretary of 2nd international artistic and scientific conference "Arts and Creativity in Education". At the same time she is the student of postgraduate studies "Linguistic, literary and cultural context of early and primary education" at the Teachers Faculty in Zagreb. Occasionally she writes music reviews for the "Cantus" and "Jutarnji list" and in her free time she sings in Academic Choir "Ivan Goran Kovačić".

Recepcija likovnih umjetničkih radova iz razdoblja impresionizma i kubizma kod djece u starosti od 5 do 6 godina / Reception of Impressionist and Cubist Works of Art by Children Aged 5 to 6

Doc. dr. Tomaž Zupančič – Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta

SAŽETAK U radu predstavljamo meta-analizu više djelomičnih istraživanja u kojima smo na različitim uzorcima djece u starosti od 5 do 6 godina u Sloveniji mjerili recepciju i preferencije i sklonosti prema svjetski poznatih likovnih umjetničkih radova iz razdoblja impresionizma i kubizma. U istraživanje smo uključili po pet radova iz svakog razdoblja, odabrali smo parove sličnih motiva, portret, krajolik, mrtvu prirodu, vedutu i motiv životinje. Na uzorku od ukupno 308 djece iz osnovne populacije, koja predstavlja područje Republike Slovenije, izveli smo individualno testiranje. Testiranje smo obavili uz pomoć reprodukcija umjetničkih radova u formatu A4 i strukturiranog intervjeta. Na osnovi obrade podataka deskriptivnom statistikom i kvalitativnom analizom ustanovali smo, da primarni faktor, koji utječe na preferencije likovnih radova nije vezan na razdoblje, to je način likovne interpretacije, nego motiv. Spol djeteta na preferencije do likovnih radova različitih razdoblja ne utječe statistički značajno. Ustanovili smo još, da likovna apstrakcija ne utječe na smanjeni interes predškolskog djeteta za likovni umjetnički rad.

Ključne riječi: likovna umjetnost; likovni odgoj; metoda estetskog transfera; modernizam predškolsko dijete

ABSTRACT The paper presents a meta-analysis of several partial studies, which included various samples of children aged 5 to 6 in Slovenia, to measure the reception and preferences of globally renowned works of art from the periods of impressionism and cubism. The study included five works of art from each period and pairs of similar motifs were chosen, i.e. the portrait, landscape, still life, veduta, and an animal motif. Individual testing was conducted using a sample of 308 children from the main population, which represents

the territory of the Republic of Slovenia. Testing was conducted using A4 art prints and a structured interview. The data were processed using descriptive statistics and a qualitative analysis and it was established that the primary factor affecting the preference of works of art was not associated with the period or movement, i.e. art interpretation, but the motif. The child's gender does not have a statistically significant effect on the preference of works of art from the two periods. It was further established that abstract art does not affect the lower interest of preschool children in artwork.

Keywords: art education, method of aesthetical transfer; modernism; preschool children; visual art

TOMAŽ ZUPANČIČ je doktor likovno-pedagoških znanosti i docent za didaktiku Likovne umjetnosti na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mariboru. Od 2003. do 2007. bio je predstojnik Odjeljenja za predškolski odgoj. Član je InSEA. Njegova aktualna istraživanja usmjerena su prema predškolskoj likovnoj didaktici, bavi se uvođenjem suvremene umjetnosti u školu, razvijanjem principa postmodernog likovnog kurikula i suvremenih likovno didaktičkih metoda. Suautor je didaktičke metode nazvane metoda estetskog transfera. Autor je više knjiga o likovnoj didaktici. Predavanja za studente izvodi na sveučilištima u Austriji, Belgiji, Češkoj, Hrvatskoj, Nizozemskoj i Poljskoj. U godini 2013./2014. dva je semestra boravio kao gostujući profesor na Estonkoj likovnoj akademiji u Tallinnu.

TOMAŽ ZUPANČIČ, PhD, Assistant Professor of Art Education at the Faculty of Education, University of Maribor. Since 2003 to 2007, he was the Head of the Department for Preschool Education. He is the member of InSEA. His current research interests involve preschool art education, involving contemporary art into schools, postmodern art curricula principles and contemporary visual art methods. He is author of several books on art education. He has lectures in universities and colleges in Austria, Belgium, Czech Republic, Croatia, Netherlands and Poland. During the academic year 2013/2014, he was a visiting professor at the Estonian Academy of Art (EAA) in Tallinn.

Imagine, Create and Make It Real: Art Processes at San Diego School in Bogota, Colombia / Zamisli, stvaraj i realiziraj: Umjetnički procesi u Školi San Diego u Bogotu, Kolumbija

María Victoria Mejía – Colegio Campestre San Diego (San Diego Country School), Concordia University

Susana Vargas – Colegio Campestre San Diego (San Diego Country School), Concordia University

ABSTRACT How is art a driving force in education? Art is a motivating strategy that enables students to generate knowledge about any topic, situation or experience. It is also an opportunity to share, transcend and find meaning and responses to what a student demands today. As a school, we truly believe that educational projects should provoke emotions in students that invite them to attend to situations that require permanence and motivation for action.

San Diego School has established itself as an innovative educational model unique to Colombia, in which students can discover the skills, potentials and possibilities they have as human beings. Through Mindfulness and pedagogical strategies based on art, the school focus on strengthening life projects building sensitivity and creativity, in order to address a life-long learning. The school encourages students to learn how to know their emotions, how to manage their personal concerns, and how to resolve conflicts. In this order of ideas, it is possible to generate a society that transforms the world we live in, and that is responsible and committed to the community.

As part of our educational project, we have developed “Fields of Thought”, which are pedagogical spaces shared by teachers from different disciplines to solve problems through the integration of knowledge. We also have “Learning Environments” in which students of different grades interact with each other around a common interest, building and enriching the production of knowledge. Aeromodelling, Art Beyond the Museum, Roots & Shoots, Soccer and Science, Meditation, and Entrepreneurship, are an example of this. Our methodology encompasses problem-based learning, research, art-based strategies and cooperative work.

San Diego continues expanding its educational ideals towards innovation, for which the most important thing is to believe in students and develop their skills. We know that our young people need a different educational outlook, with an empathetic attitude towards openness and respect for others.

Keywords: art-based school; art education; cooperative work; creativity; innovation; non-traditional; problem-based learning

SAŽETAK Na koji je način umjetnost pokretačka sila u obrazovanju? Umjetnost je motivirajuća strategija koja omogućuje učenicima da stvaraju znanja o bilo kojoj temi, situaciji ili iskustvu. Ona je također prilika za dijeljenje, prenošenje i traženje značenja i odgovora na to što učenici danas traže. Kao škola vjerujemo da bi obrazovni proces trebao izazvati emocije kod učenika koji bih ih potaknule da se brinu u situacijama koje traže upornost i motivaciju za akciju.

Škola San Diego temelji se na inovativnom obrazovnom modelu jedinstvenom u Kolumbiji, kroz koji učenici otkrivaju vještine, potencijale i mogućnosti koje oni imaju kao ljudska bića. Kroz svjesnost i pedagoške strategije temeljene na umjetnosti, fokus škole je na jačanju životnih projekata gradeći tako osjetljivost i kreativnost kako bi se uputilo na cjeloživotno učenje. Škola potiče učenike da uče kako upoznati svoje emocije, kako se nositi s osobnim brigama, kako razriješiti konflikte. Kod takvog redoslijeda ideja, moguće je stvoriti društvo koje transformira svijet u kojem živimo i koje je odgovorno i posvećeno zajednici.

Kao dio školskoga projekta razvili smo „Polja misli“, koja su pedagoški prostori u kojima učitelji različitim disciplina međusobno surađuju kako bi riješili probleme kroz integraciju znanja. Imamo također „Ambijente za učenje“ u kojima učenici različitoga školskoga uspjeha komuniciraju jedni s drugima oko zajedničkih interesa, gradeći i obogaćujući stvaranje znanja. Aeromodeliranje, Umjetnost je više od muzeja, Korijeni i izbojci, Nogomet i znanost, Meditacija, Poduzetništvo, primjeri su toga. Naša se metodika vodi problemskim učenjem, istraživanjem, umjetničkim strategijama i zajedničkim radom.

San Diego nastavlja širiti svoje obrazovne ideale prema inovaciji, za koju je najvažnije da vjerujemo u učenike i razvijamo njihove vještine. Znamo da mlađi ljudi trebaju drugačije obrazovanje, sa suočajnim stavom ka otvorenosti i poštovanju prema drugima.

Ključne riječi: inovacija; kreativnost; netradicionalno; problemsko učenje; umjetničko obrazovanje; suradnja; škola temeljena na umjetnosti

MARÍA VICTORIA MEJÍA is the founder and Principal at San Diego School in Bogota, Colombia. She is a physiologist and educator certificated in Mindfulness and Educational Coaching. Her experience as an educator for more than 25 years, has demonstrated that the non-traditional and the art-based pedagogical perspectives respond to what young people need today.

MARÍA VICTORIA MEJÍA je utečiteljica i ravnateljica Škole San Diego u Bogoti u Kolumbiji. Ona je psihologica i pedagog certificiran u svjesnosti i obrazovnom mentoriranju. Njezino je iskustvo u trajanju od 25 godina pokazalo da su netradicionalne i pedagogije temeljene na umjetnosti ono što mladim ljudima danas treba.

SUSANA VARGAS is an artist, art historian and teacher from Bogotá, Colombia. She worked as an art teacher in San Diego, an art-based and non-traditional school in Bogotá. Her desire to know more about art education and innovation influenced her to pursue her MA in Art Education at Concordia University, which she is currently doing.

SUSANA VARGAS je umjetnica, povjesničarka umjetnosti i utečiteljica iz Bogote, Kolumbija. Radila je kao utečiteljica likovne kulture u Školi San Diego, škole temeljene na umjetnosti i netradicionalne škole u Bogoti. Njezina želja za time da sazna više o umjetničkom obrazovanju i inovacijama utjecala je na to da upiše magisterij iz umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Concordia, čime se trenutno i bavi.

Suradničkim učenjem kroz oblikovanje vune u ranom i predškolskom odgoju do cjeloživotnog učenja / Collaborative learning through the formation of wool in early and pre-school education to lifelong learning

Jasminka Gršković – DV Katarina Frankopan

SAŽETAK Vuna je relativno novi materijal u predškolskom odgoju za oblikovanje. Tehnika filcanja vune (mokro i suho) omogućuje djeci da pomoći novog materijala razvijaju svoje umjetničke potencijale, obogaćuju životna iskustva, upoznavaju i istražuju zavičaj putem umjetnosti, a time i sami sebe. Kroz to istraživanje događa se upravo i društveni aspekt umjetnosti. Umjetnost filcanja vune ima posebno mjesto u razvoju djece za bolje razumijevanje i učenje novih sadržaja i upoznavanje s novim materijalom. Kao mehanički materijal koji se obrađuje topлом vodom i sapunom ima i preventivni i terapijski učinak u razvoju djece koja imaju problem s pažnjom i senzomotorikom.

Ključne riječi: *filcanje; inovativnost; oblikovanje; održivi razvoj; predškolski odgoj; senzomotorika; vuna*

ABSTRACT Wool is relatively new shaping material in preschool education. Wool felting technique (wet & dry) allows kids, with help of this new material, to develop their potential for art, enrich their life experiences and to acquaint and explore their homeland and themselves through art. Through that research, the social aspect of art happens. Art of wool felting takes a special part in kids growth, it allows them better understanding of new contents and also allows them to learn about new materials. As the soft material that is processed with hot water and soap, wool also has a preventive and therapeutic effect in growth of kids with attention problems and sensorimotorics problems.

Keywords: *felting; innovation; preschool education; sensorimotorics; shaping; sustainable development; wool*

JASMINA GRŠKOVIĆ. Rođena je 11. 10. 1974. godine u Metkoviću. Godine 2002. diplomirala je teologiju na KBF-u u Zagrebu. Godine 2006. na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu završila je stručni dodiplomski studij predškolskog odgoja u trajanju od četiri semestra i stekla višu stručnu spremu i stručno zvanje odgojitelj predškolske djece. Za vrijeme studija na UF u Zagrebu radila je kao odgojitelj školske djece tri godine u domu za nezbrinutu djecu „Kuća sv. Josipa“ u Hrvatskom Leskovcu. Od 2004. do 2009. radila kao vanjski suradnik na mjestu odgojitelja u vjeri u DV „Katarina Frankopan“ Krk. Od 2009. do danas zaposlena u DV „Katarina Frankopan“ Krk, na radnom mjestu odgojitelja. Objavila

do sad tri članka u stručnom časopisu „Dijete, vrtić, obitelj“ i mnoge članke za regionalne časopise.

Prije pet godina naučila je i oblikovati vunu, odnosno filcati. Stoga se educirala na tom području kod gospođe Vesne Jakić, diplomirane dizajnerice za tekstil i odjeću i predsjednice udruge Ruta – grupe za kvalitetniji život na otoku Cresu. Sudjelovala je na dva festivala vune i time obogatila svoje znanje. Vodila je radionice u svim vrtićima na otoku Krku s djecom i roditeljima koje su rezultirale zajedničkom izložbom u galeriji Decumanus pod nazivom „Ovče runo pravo je blago od njega radiš što ti je drago“. S udrugom Rukotvorine Krk izložila je svoje rade na izložbi „Angeli“ (2017.) i „Najljepše doba godine“ (2018).

JASMINA GRŠKOVIĆ. She was born on October 11th, 1974 in Metković. In 2002, she graduated in Theology from Croatian Catholic Faculty of Theology in Zagreb. In 2006, at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, she completed her undergraduate professional study program for four semesters and earned her university degree and professional title as a preschool teacher. During her studies at the Teacher Faculty in Zagreb she worked as a educator for three years in the nursing home "House of St. Joseph" in Hrvatski Leskovac. From 2004 to 2009 she worked as an external associate in the position of a educator in the faith at the Kindergarten "Katarina Frankopan", Krk. From 2009 until today she has been employed as an educator at the same kindergarten. She has published three articles so far in the professional journal "Child, kindergarten, family" and many articles for regional magazines.

Five years ago, she learned to design wool, or felt. Therefore, she educated herself in the area with Mrs. Vesna Jakic, a master of textile and clothing and the president of the Ruta Association – a group for a better quality of life on the island of Cres. She has participated in two wool festivals, thus enriching her knowledge. She has led workshops in all kindergartens on the island of Krk with children and parents, that have resulted in a joint exhibition at the Decumanus Gallery called "Sheep Fleece is a Treasure, Working with It Makes You Pleasure". With the Handicrafts Association Krk she has exhibited her works at the exhibition "Angels" (2017) and "The Most Beautiful Time of the Year" (2018).

Pristupi i metode učenja kroz umjetnost u najranijoj dobi – realizacija predstave za djecu dobi 1,5 – 6 "Vrijeme je za igru" / Approaches and Learning Methods Through Arts in Earliest Age – realization of a play for children age 1.5 – 6 "Time for a Play"

Svetlana Patafta – Teatar Puna Kuća

SAŽETAK Teatar Puna kuća umjetnička je organizacija koja pored različitih aktivnosti producira i predstave za djecu u dobi 1,5+. U svom programu ima tri naslova za tu dob: „Boje duge – priča o bojama“, 2009. (od 2014. suradnja s kazalištem Mala scena, Zagreb), „Priča o velikom i malom“, 2017. (koprodukcija s Kazalištem Mala scena, Zagreb) i „Vrijeme je za igru“, 2019 (suradnja s DV Siget i Muzejem suvremene umjetnosti, Zagreb).

Prezentacija prikazuje proces rada na našoj najnovijoj predstavi „Vrijeme je za igru“ koju smo radili u partnerstvu s DV Siget iz Zagreba. Dvije grupe djece bile su uključene u proces rada od samog početka. Prvo smo s njima radili radionice u kojima smo kroz igru s različitim materijalima i glazbom dobili ideje i uvid u njihov način razmišljanja o određenim pojmovima. Prema tome smo dalje razvijali koncept i gradili dramaturšku strukturu predstave. Dva tjedna prije premijere, za djecu koja su bila uključena u proces rada i neka koja nisu bila, odigrali smo predstavu u vrtiću i tako dobili povratnu informaciju o onome što smo napravili. Osim njihovih reakcija tijekom predstave i razgovora nakon, dobili smo i njihove crteže kojima su opisali doživljaj predstave. Do sada smo imali 35 izvedbi. Predstava se igra od rujna u MSU i vrtićima. Nakon svake predstave djeca se igraju s materijalima koje smo im pripremili, a koji komuniciraju sa sadržajem koji su odgledali.

Ključne riječi: djeca; kazalište za najmlađe; stvaralaštvo; umjetnost namijenjena djeci; vrtić

ABSTRACT Teatar Puna kuća / The Full House Theatre is an arts organization from Zagreb, Croatia. In addition to various activities, it produces

performances for children ages 1.5+. In its program there are three performances for this age: "Rainbow Colours – Story of Colours", 2009 (since 2014 collaboration with the Theatre Small Scene, Zagreb), "The Story of Big and Small", 2017 (co-production with Theatre Small Scene, Zagreb) and "It's Time to Play", 2019 (collaboration with Kindergarten Siget and Museum of Contemporary Arts, Zagreb).

The presentation shows the process of creating our latest play "It's Time to Play", which we did in partnership with Kindergarten Siget from Zagreb. Two groups of children were involved in it from its very beginning. First, we did workshops with them to get ideas and insight into their way of thinking about certain concepts through playing with different materials and music. Accordingly, we further developed the concept and built the play structure. Two weeks before the premiere, for the kids who were involved in the working process and some who weren't, we played the show and got their feedback on what we created till that moment. In addition to their reactions during the show and afterwards, we also received their drawings describing their experience of watching the play. We have had 35 performances so far. The show has been playing since September 2019 at Museum of Contemporary Arts and kindergartens. After each performance children play with prepared materials that correspond with the content of the performance.

Keywords: arts for children; children; creation; kindergarten; theatre for early years

SVETLANA PATAFTA. Pored glume bavi se režijom, dramskom pedagogijom i produkcijom kazališnih predstava. Umjetnička je voditeljica Teatra Puna kuća iz Zagreba. Kao dramska pedagoginja vodi dramske radionice za djecu u dobi od 4 do 6 godina „Puna kuća priča“ i Dramski studio za osnovnoškolce od 1. do 5. razreda. Voditeljica je obiteljske radionice „Obiteljsko razigravanje“ koja ima za cilj djeci i roditeljima pružiti mogućnost zajedničke kreacije i oslobođanje od tradicionalno definiranih uloga unutar obitelji kroz dramsku igru, pričanje priča, likovni izričaj, ples i poticajnu glazbu. U posljednjih nekoliko godina veliki dio svog umjetničkog rada posvećuje kazalištu za najmlađe i aktivna je u svjetskoj

SMALL SIZE mreži koja okuplja umjetnike i organizacije koje se bave izvedbenim umjetnostima za djecu u dobi od 0 do 6 godina. Više o predstavama i radionicama na: www.punakuca.hr

SVETLANA PATAFTA. Besides acting she is a director, drama pedagogue and producer of theatre plays. She is the artistic manager of Theatre Full House in Zagreb. As drama

pedagogue she conducts drama workshops for children between age 4 to 6, "Full House Tells Stories" and Drama studio for primary school pupils. She is a manager of family workshop "Family Play" which has a goal to give children and parents possibility of common creation and liberation from traditionally defined roles inside a family through drama play, storytelling, arts, dance and stimulating music. In the last few years she has dedicated a lot of her artistic work to theatre for the youngest and she has been active in world SMALL SIZE network which gathers artists and organizations who are in performing arts for children to 6 years old. More about play and workshops: www.punakuca.hr

---

**Cjeloživotno učenje kroz
umjetnost nakon završetka
formalnog obrazovanja /
Lifelong learning through
arts after the formal
education**

Cjeloživotno obrazovanje odgojitelja i stručnih suradnika u području plesne umjetnosti / Lifelong education of educators and associates in the field of dance art

Mrs. Andreja Silić – Agencija za odgoj i obrazovanje

Mrs. Vanja Šuško – Dječji vrtić Maksimir

Mrs. Jasmina Zagrajski – Škola suvremenog plesa Ane Maletić

Mrs. Lidija Ferin Lanz – Dječji vrtić Potočnica

SAŽETAK Osobni rast svakog profesionalca te neprestano propitivanje, (samo)reflektiranje i diskusija s drugim stručnjacima srodnih profesija uvelike pridonose krajnjem cilju postizanja kvalitetne odgojno-obrazovne prakse s ciljem rasta i razvoja djeteta u kreativnu, samostalnu, samosvjesnu i sretnu osobu punu samopouzdanja. Ples i glazba gotovo su neodvojivi, a pružaju svakom pojedincu neograničene mogućnosti kreativnog izričaja te osjećaj osobnog zadovoljstva i ispunjenosti.

Zajednička inicijativa praktičara i teoretičara ujedinila je i povezala čak tri institucije (Agencija za odgoj i obrazovanje, Školu suvremenog plesa Ane Maletić i predškolske ustanove Grada Zagreba) te je tako stvorena mreža profesionalaca povezanih u zajednicu koja uči i izmjenjuje iskustva u obliku stručnog skupa koji je trajao pola godine. Sudionici su razmjjenjivali iskustva, stjecali nova (sa)znanja u području posebnog interesa koji uključuje ples i pokret te na kraju dali prikaz zajedničkih ostvarenja dobivenih kombinacijom improvizacije i zajedničkog dogovaranja, uz nezaobilaznu stalnu refleksiju. Stečena znanja poslužila su im kao poticaj za osobni profesionalni rast i razvoj te su bili pozvani na njihovu diseminaciju u svojim ustanovama. Prikazani oblik umrežavanja ustanova bilo bi poželjno provoditi kontinuirano te proširiti ga ne samo na druge ustanove, već i na šire područje Republike Hrvatske.

Ključne riječi: glazba; ples; pokret; suradnja; umrežavanje

ABSTRACT The personal growth of each professional, as well as the constant questioning, (self)reflection and discussion with other professionals of

the related professions, greatly contribute to the ultimate goal of achieving quality educational practice with the aim of growing and developing a child into a creative, independent, self-confident and happy person full of confidence. Dance and music are almost inseparable, giving each individual unlimited opportunities for creative expression and a sense of personal satisfaction and fulfillment.

A joint initiative of practitioners and theorists has brought together and connected as many as three institutions (Education and Teacher Training Agency, the Ana Maletić School of Contemporary Dance and the City of Zagreb Preschool), thus creating a network of professionals connected to the community who learns and exchanges experiences in the form of a half-year professional conference. Participants exchanged experiences, gained new knowledge in a field of special interest that included dance and movement, and finally gave an account of common achievements gained through a combination of improvisation and mutual agreement, with unavoidable constant reflection. The acquired knowledge served them as an impetus for personal professional growth and development and were invited to disseminate acquired knowledge in their own institutions. The presented form of networking of institutions would be desirable to carry out continuously and extend it not only to other institutions, but also to a wider area of the Republic of Croatia.

Keywords: collaboration; dance; movement; music; networking

ANDREJA SILIĆ. Srednjoškolski centar za obrazovanje kadrova u kulturi i umjetnosti u Zagrebu završava 1983. godine. Pohađala srednju Glazbenu školu „Pavao Markovac“ u Zagrebu, smjer violina. Na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1989. godine stekla zvanje odgajatelja predškolske djece. Na Odsjeku za pedagogiju Sveučilišta u Zagrebu 1997. godine stekla zvanje profesor pedagogije. Od 1994. do 2005. godine radila kao odgajatelj u specijaliziranome programu ranog učenje stranoga (engleskoga) jezika u Dječjem vrtiću Potočnica. Stekla zvanje odgajatelja savjetnika 2000. godine, a od 2003. do 2005. godine djeluje u ulozi voditeljice županijskih stručnih vijeća na području Grada Zagreba. Od 2005. godine radi kao viša savjetnica za predškolski odgoj u Agenciji za odgoj i obrazovanje u Zagrebu. Poslijediplomski magistarski znanstveni studij na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu završila 2007. godine. Od 2007. godine vanjska je suradnica Učiteljskog Fakulteta u Zagrebu u statusu višega predavača.

ANDREJA SILIĆ. The high school centre for education of personnel in culture and art in Zagreb ends in 1983. She attended Pavao Markovac High School of Music in Zagreb, majoring in violin. At the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb in 1989, she obtained the title of preschool teacher. In 1997 she became a professor of pedagogy at the Department of Pedagogy, University of Zagreb. From 1994 to 2005, she worked as an educator in a specialized early foreign language (English) learning program at Kindergarten Potočnica. She gained the title of Educator Advisor in 2000, and from 2003 to 2005 she acts as the Head of county expert councils in Zagreb. Since 2005 she has been working as a Senior Advisor for Preschool Education at the Croatian Teacher Training Agency in Zagreb. She completed her postgraduate study at the Department of Pedagogy at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb in 2007. Since 2007, she has been an associate professor at the Faculty of Teacher Education in Zagreb as a senior lecturer.

VANJA ŠUŠKO. Nakon završene Gornjogradske Gimnazije upisuje smjer Predškolski odgoj na tadašnjoj Učiteljskoj akademiji i paralelno nakon osnovne, završava srednju Školu za ritmiku i ples te stječe zvanje plesač suvremenog plesa. Honorarno je vodila ritmiku i ples u dječjim vrtićima i osnovnim školama u Zagrebu i okolici. Od 1997 do 2003. član je baletnog ansambla Gradskog kazališta Komedija u kojem je sudjelovala kao plesač u mnogobrojnim operetama i mjuziklima. Nakon plesačke karijere zapošljava se u Dječjem vrtiću Maksimir gdje stječe zvanje odgojitelj savjetnik radeći u primarnom programu s ranim učenjem talijanskog jezika. Voditelj je brojnih radionica za odgojitelje te publicira članke u stručnim časopisima promovirajući benefite pokreta i plesa. Godine 2019. stekla je zvanje magistre ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

VANJA ŠUŠKO. After graduating from Upper Town High School, she enrolled in Preschool Education at the Academy of Teachers Education. In parallel, after primary school, she graduated from the High School of Rhythm and Dance and earned the title of contemporary dance dancer. She has been a part-time teacher of rhythm and dance at kindergartens and elementary schools in and around Zagreb. From 1997 to 2003 she is a member of the ballet ensemble of the City Theatre Comedy in which she as a dancer participated in numerous operettas and musicals. After her dancing career, she is employed at the Maksimir Kindergarten, where she attains the title of educator advisor working in the primary program with early learning of the Italian language. She leads numerous educator's workshops and publishes articles in professional journals promoting the benefits of movement and dance. In 2019, she earned her master's degree in early and preschool education.

lišta na metodičkim vježbama za Umjetničko područje.

Samostalno koreografiram za različite uzraste. Autorica i koautorica te voditeljica više plesnih radionica u Hrvatskoj i inozemstvu.

Predsjednica Hrvatske udruge pedagoga suvremenog plesa, voditeljica radionica u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, na Međunarodnom stručnom skupu Sretna djeca te stručnim skupovima u organizaciji udruge Ples i dijete – daCi Hrvatska.

Certificirani je analitičar pokreta i somatski praktičar.

JASMINA ZAGRAJSKI. I am a dance pedagogue and professor mentor with many years of experience in Ana Maletić Dance School.

I am a head of the expert group for the course Dance Laban and mentor for candidate preparation for expert exam for contemporary dance teachers, mentor and assessor to the students of Academy of Dramatic Arts – Dance Department for Preparation of Exam in Creative dance. Ko-author and author of Ana Maletić Dance School curricula. Author of curriculum for courses of Dance culture for early and pre-school age. Co-author of program Specialization studies for educators/Artistic field at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. She is associate of Croatian Catholic University at methodology exercises for artistic field.

She choreographs on her own for different age groups. Author and co-author and leader of many dance workshops in Croatia and abroad.

She is a president of a Croatian Association of Contemporary Dance Pedagogues, workshops leader in organization of Croatian Teacher Training Agency, at the International Conference Happy Children and on professional conferences in organization of Association Dance and Child – DaCi Croatia.

She is certified movement analyser and somatic practitioner.

LIDIJA FERIN LANZ. Lidija Ferin Lanz je zaposlena kao odgojitelj u Dječjem vrtiću Potočnica u Zagrebu. Koautor je programa za dramski odgoj djece rane i predškolske dobi u matičnoj ustanovi. Usavršavala se na brojnim seminarima i radionicama vezanim uz dramski odgoj. U suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje vodila je niz radionica vezanih uz dramski odgoj i plesnu umjetnost. Završava edukaciju za terapeuta pokretom i plesom.

LIDIJA FERIN LANZ. Lidija Ferin Lanz works as educator in Kindergarten Potočnica in Zagreb. She is co-author of curriculum for drama education for children in early and preschool age at her own institution. She has professionally developed at many seminars and workshops related to drama education. In cooperation with Croatian Teacher Training Agency she conducted many workshops related to dance and dramatic art. She is educated dance and movement therapist.

Museum workshops for all! / Muzejske radionice za sve!

Ms. Silvija Limani – The Brdovec Museum

ABSTRACT Since art education is not adequate in terms of quantity and quality in Croatian primary, and especially secondary schools, left alone after one finishes formal education, our museum concentrates its activities to workshops for people of all ages. We started with various programs in 2015 and have successfully completed more than 20 different workshops. Our main goal was to include the community in museum work, make them feel comfortable and expand their ways of learning through collaboration in diverse programs, starting from research, exhibition making and learning about our collections through workshops of art and traditional skills. We thus opened our museum to public after a long period of almost autistic work of curators inside the walls of the museum. We wanted to share the knowledge in an interesting way and present the museum's collections to people, not only our regular visitors, but also to those who were never interested in museums before. The participants enjoyed the creative process of learning about our local history and heritage, and they kept coming back. So, our museum became the main cultural center of the area and people were glad they finally found the place to learn a new skill, meet new people, and expand their knowledge. The role of museums in contemporary society is to connect, include and teach, and not so much as it used to be, to collect, examine and research. This is especially the case after formal education, when museums and private art schools are actually the only places for people to enjoy and learn art. This role is extremely important in the society of isolation, when new technologies overtook the role of communication, and when individuals lack manual skills which consequently leads to mental deterioration.

Keywords: art; creativity; inclusion; informal education

SAŽETAK Kako u Hrvatskoj umjetničko obrazovanje nije dovoljno za-stupljeno kako u osnovnom, a tako još manje u srednjoškolskom obrazovanju, te su ljudi u potpunosti prepušteni sami sebi nakon završetak formalnog obra-zovanja, naš muzej osmišljava svoje radionice za sve dobne skupine.

Godine 2015. smo počeli s različitim programima i uspješno smo završili više od 20 radionica. Naš glavni cilj bio je uključiti zajednicu u rad muzeja, učiniti da se osjećaju ugodno i proširiti njihove načine učenja kroz suradnju u različitim programima, počevši od istraživanja, stvaranja izložbi i učenja o zbirkama kroz radionice o umjetničkim i tradicijskim vještinama. Tako smo otvorili naš muzej javnosti nakon dugog razdoblja gotovo autističnog rada kustosa unutar zidova muzeja. Željeli smo podijeliti znanje na zanimljiv način i predstaviti muzejske kolekcije ljudima, ne samo uobičajenim posjetiteljima, nego i onima koji se nikada prije nisu zanimali za muzeje. Sudionici su uživali u kreativnom procesu učenja o lokalnoj povijesti i naslijedu, i stalno su se vraćali. Tako je naš muzej postao glavni kulturni centar kraja i ljudi su bili sretni da napokon imaju mjesto gdje mogu naučiti nove vještine, upoznati nove ljudi, i širiti svoje znanje. Uloga muzeja u suvremenom društvu je povezivati, uključivati i podučavati, a ne toliko kao što je bilo prije istraživati, sakupljati, izlagati. To je pogotovo tako nakon formalnog obrazovanja, kad su muzeji i privatne umjetničke škole jedina mjesta gdje se ljudi mogu susresti s umjetnošću. Ta je uloga osobito važna u društvu izolacije, u kojem su nove tehnologije preuzele komunikaciju, i kad pojedincima nedostaje vještine rada s rukama što posljedično dovodi do mentalnog propadanja.

Ključne riječi: inkluzija; kreativnost; neformalno obrazovanje; umjetnost

SILVIA LIMANI was born in Zagreb. She finished Faculty of Philosophy and Social Sciences in Zagreb, Department of Art History and Department of English language and literature. She is a winner of Rectors Prize of the University in Zagreb. She is a PhD candidate in Art History. She has worked in both fields of her studies, teaching English to all generations, teaching art, organizing art workshops for children and adults. She is currently a curator and the Director of the Brdovec Museum where she organizes exhibitions, workshops, various educational activities and projects.

SILVIA LIMANI rođena je u Zagrebu. Završila je Filozofski fakultet u Zagrebu, povijest umjetnosti i engleski jezik i književnost. Dobitnica je Rektorske nagrade Sveučilišta u Zagrebu. Studentica je doktorskog studija povijesti umjetnosti. Radila je u oba područja svoga studiranja, predavala je engleski svim generacijama, podučavala je umjetnost, organizirala umjetničke radionice za djecu i mlade. Trenutno je kustosica i direktorka Muzeja Brdovec gdje organizira izložbe, radionice, razne edukativne aktivnosti i projekte.

Cjeloživotno učenje balerine: Mia Čorak Slavenska i studij s Vincenzom Cellijem / A dancer's lifelong learning: Mia Slavenska and the studies with Vincenzo Celli

Dr. Nika Tomasevic – Roma Tre University

SAŽETAK Mia Čorak Slavenska (1916. Brod na Savi – 2002. Westwood, California) bila je poliedrična (mnogostrana) hrvatska plesačica koja je radila i kao koreografinja, učiteljica i filmska glumica. Nakon školovanja u Zagrebu, zatim u Beču (s Leopoldom Duboisom i Gertrudom Krauss u kasnim dvadesetim godinama prošlog stoljeća), a kasnije u Parizu (1930. s Lubovom Egorovom, Olgom Preobrajenskayom i Mathildom Kschessinskayom), Slavenska je stupila u kontakt s najvećim predstavnicima plesa dvadesetog stoljeća (Bronislava Nijinska, Serge Lifar, Leonide Massine) i sudjelovala u nekim od glavnih umjetničkih događaja svog vremena (1936. bila je na olimpijskim igrama u Berlinu).

Unatoč međunarodnim uspjesima i pohvalama za virtuoznu tehniku, Slavenska je 1943. u New Yorku nakratko prekinula karijeru plesačice da bi započela učenje metode talijanskog majstora Enrica Cecchettija sa Vincenzom Cellijem (1900. Salerno – 1988. Greenwich, Connecticut), koji je bio jedan od posljednjih Cecchettijevih učenika.

Ovim radom se želi analizirati kako su učenja majstora Cellija utjecala na umjetničko bogatstvo Čorak Slavenske, a koja su joj s jedne strane omogućila postizanje daljnjih uspjeha kao plesačice, a s druge su je usavršila kao učiteljicu. Zahvaljujući tim učenjima mogla je stvoriti novu baletnu metodologiju za američka sveučilišta (University of California, Los Angeles; California Institute of Arts, Valencia).

Ključne riječi: baletna metodologija; Enrico Cecchetti; New York

ABSTRACT Mia Čorak Slavenska (Brod na Savi, 1916 – Westwood, California, 2002) was a versatile Croatian dancer who worked also as a choreographer, teacher and film actress. She studied dance in Zagreb, then in Vienna

(with Leopold Dubois and Gertrude Krauss in the late Twenties), and later in Paris (in 1930 with Lubov Egorova, Olga Preobrazhenskaya and Mathilda Kschessinskaya). During her career, Slavenska encountered the greatest exponents of twentieth-century dance (Bronislava Nijinska, Serge Lifar, Leonide Massine) and participated at some of the main artistic events of her time (in 1936 she was at the Berlin Olympics games).

Despite the international successes and acclamations for her virtuous technique, in 1943 Slavenska decided to shortly interrupt her career as a dancer to undertake in New York the study of the Enrico Cecchetti method with one of his last students, Vincenzo Celli (Salerno, 1900 – Greenwich, Connecticut, 1988).

The aim of the presentation is to analyse how Celli's lessons influenced Slavenska's artistic baggage: in first place, in her further successes as a dancer and, in the second place, in her ability to reinvent herself as a schoolmistress, creating a new teaching methodology for American university classes (University of California, Los Angeles; California Institute of Arts, Valencia).

Keywords: ballet methodology; Enrico Cecchetti; New York

NIKA TOMASEVIC doktorirala je 2017. iz Povijesti modernog i suvremenog kazališta na Napuljskom sveučilištu „L'Orientale“, sa tezom pod nazivom „Il ballo pantomimo al tramonto dello Stato pontificio (1780-1796)“. Trenutno provodi istraživanja u području Povijesti plesa, unutar projekta „Digitalna knjižnica glazbe i plesa“ na Odjelu za Filozofiju, komunikaciju i scenske umjetnosti od Sveučilišta Roma Tre, gdje je 2010. obranila diplomski rad na temu „Mia Slavenska. Scena, immagine e didattica in prospettiva multiculturale“.

Suradnjava je kao knjižnični savjetnik s Bibliotekom Nacionalne plesne akademije u Rimu, a 2012. godine primljena je u Vatikansku bibliotekarsku školu Vatikanske apostolske knjižnice.

Od 2011. surađuje na kolegijima DAMS-a (Drama, Art and Music Studies), na Odjelu za Filozofiju, komunikaciju i izvedbene umjetnosti Sveučilišta Roma Tre.

Umjetnički se formirala na klasičnoj Plesnoj akademiji „Princess Grace“ u Monte Carlu, a u istom je gradu stekla trogodišnju glazbenu diplomu na Glazbenoj akademiji „Prince Ranieri III“.

NIKA TOMASEVIC got her PhD in 2017 in the field of History of modern and contemporary theatre at the Naples University "L'Orientale" with a thesis "Il ballo pantomimo al tramonto dello Stato pontificio (1780-1796)". Currently, she conducts researches in the

field of dance, within a project "Digital Library of Music and Dance" at the Department of Philosophy, Communication and Performing Arts at the Roma Tre University, where she graduated with a master's thesis "Mia Slavenska. Scena, immagine e didattica in prospettiva multiculturale".

She was an associate of Library of National Dance Academy In Rome, and in 2012 she was employed at the Vatican's Library School of Vatican Apostolic Library.

Since 2011 she has taught the courses of Drama, Arts and Music Studies at the Department of Philosophy, Communication and Performing Arts at the Roma Tre University. She has artistically developed at the classical Dance academy "Princess Grace" in Monte Carlo and in the same town after three years of study she acquired music diploma at the Music academy "Prince Ranieri III".

Profesionalni razvoj nastavnika – Suradničko učenje / Professional Development of Teachers – Cooperative Learning

Dr. sc. Alma Zubović, prof. savjetnica – X. gimnazija "Ivan Supek"

SAŽETAK Učenje je aktivni proces u kojem se primaju i obrađuju nove informacije i potom integriraju u raspoloživu bazu znanja kako bi se mogle fleksibilno koristiti. Osobe koje uče moraju učiti same, moraju se usredotočiti na posao koji trebaju svladati. U školi im pritom pomažu nastavnici koji didaktički pripremaju informacije da bi oni koji uče lakše mogli obuhvatiti bitno i inteligentno primijeniti naučeno. Nastava usmjerenja na učenika više je od didaktičkog preoblikovanja nastave uvodenjem novih nastavnih metoda. Oblikovanje odnosa između učenika i nastavnika, između nastavnika i drugih nastavnika, između škole i roditelja sve više dobiva na važnosti, osobito u svjetlu činjenice da se učenje na različite načine sve više događa izvan škole. Učenje je i socijalni proces u kojem su, s jedne strane, onaj tko uči i sve njegove aktivnosti stalno izloženi sociokulturnim utjecajima, a s druge je strane svako učenje interaktivno. Socijalni procesi u nastavi ne smiju biti prepusteni slučaju. Svjesno usmjeravanje tih socijalnih procesa učenja zahtijeva posebnu pažnju nastavnika, ali i posebne sposobnosti. Učiti zajedno s drugima, razvijati nešto ili moći nešto napraviti, su razvijene socijalne i profesionalne kompetencije bez kojih nije moguće zamisliti školu niti društveni život.

U radu će biti prezentirani rezultati projekta kojeg od 2013. vodim u obliku stručnog usavršavanja za profesore X. gimnazije "Ivan Supek" u Zagrebu jer mislim da najbolja rješenja za vlastite razvojne i profesionalne izazove možemo naći u školi u kojoj radimo. Cilj projekta je kroz predavanja i radionice ponuditi različite poticaje za profesionalni razvoj sudionika kako bi uspješno nastavili razvijati osobne, socijalne i profesionalne kompetencije promišljajući suvremene teorije učenja i kompetencijski pristup cjeloživotnom učenju, te ih primjenili u svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu. Suradnja među sudionicima u interdisciplinarnom pristupu, motivacija, samoodgovorno

učenje, suradničko učenje, samoprocjena i samoevaluacija učenja te unapređenje vještine refleksije i samorefleksije, samo su neki od izazova s kojima su se sudionici susretali tijekom usavršavanje i kolegialnog opažanja. U radu će se dokazati da je svrha profesionalnog razvoja nastavnika izgradnja snažne kulture suradničkog učenja koja promiče i potiče kapacitete za dugoročne promjene.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; kolegialno opažanje; suradnja

ABSTRACT Learning is an active process in which new information is received, processed and finally integrated into an existing database of knowledge, where this information can then be used in a flexible manner. Learners have the responsibility of learning on their own and focusing themselves on the task that they have been given. In school, teachers are there to assist them in this endeavour, didactically preparing information to help learners grasp essential concepts and smartly apply the knowledge they have acquired. Student-centred learning is much more than a didactical reformulation of lessons by introducing new teaching methods, as it also involves the reshaping of the relationships between students and teachers, teachers and other teachers and parents and the school. This kind of approach is constantly gaining in importance, particularly in light of the fact that learning is increasingly occurring outside the school.

Learning is also a social process in which, on one hand, the learner and all of the learner's activities are under the constant influence of sociocultural factors, while on the other hand lies the fact that every learning is an interactive process. Social processes in teaching must not be left to chance. Teachers need to invest special effort in order to consciously direct these social learning processes, and they also need to possess special skills. Learning together with others, developing something or being able to do something – these are developed social and professional competencies without which both school and social life are unimaginable.

This paper will present the results of the project that I have been leading since 2013 in the form of professional training for teachers at the 10th grammar school "Ivan Supek" in Zagreb, as I believe that the best solutions for our own developmental and professional challenges can be found in the very school in which we work. The aim of the project is to use lectures and workshops to stimulate the professional development of the participants and encourage them to develop their social and professional competencies by deliberating

on contemporary learning theories and a competency-based approach to life-long learning, and to apply such skills in their everyday teaching work. An interdisciplinary approach to cooperation, motivation, self-responsible learning, cooperative learning, self-assessment, self-evaluation and improvement of reflection and self-reflection skills are just a few of the challenges that the participants faced during their training and collegial observation. This paper aims to prove that the purpose of the professional development of teachers is to create a strong culture of cooperative learning that promotes and encourages long-term changes.

Keywords: lifelong learning; collegial observation; cooperation

Dr. sc. **ALMA ZUBOVIĆ** diplomirala je 1995. na Odsjeku za muzikologiju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, magistrirala 2000. i doktorirala 2012. Od 1998. zaposlena je u X. gimnaziji "Ivan Supek" u Zagrebu, gdje je od 2008. imenovana profesoricom savjetnicom iz Glazbene umjetnosti. Od 2006.-2014. obnašala je dužnost voditeljice Međužupanijskog stručnog vijeća nastavnika Glazbene umjetnosti srednjih škola. Od 2007. obnaša dužnost voditeljice Stručne radne skupine za državnu maturu iz Glazbene umjetnosti, a od ak. god. 2015./2016. je vanjska suradnica Odsjeka za Glazbenu pedagogiju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu. Objavila je dvadeset znanstvenih i stručnih radova.

Autorica je knjige „Ivo Maček (1914.-2002.) – glazbenički i skladateljski profil“ i koautorica je monografije „Zagrebačka filharmonija 1871.-1996“. Sudjeluje kao predavač na međunarodnim konferencijama, godišnjim sastancima HMD-a te na stručnim skupovima AZOO-a i međužupanijskim stručnim vijećima. Bavi se hrvatskom povijesti glazbe 20. st., unapređenjem obrazovnog sustava u RH kroz proces suradničkog učenja u kurikularnom pristupu i profesionalnog usavršavanja nastavnika srednjih škola.

ALMA ZUBOVIC, PhD, graduated in 1995 at the Department for Musicology of Music Academy in Zagreb, she got her master's degree in 2000 and received her PhD in 2012. Since 1998 she has been working at 10th Gymnasium "Ivan Supek" in Zagreb, where she has been entitled as professor advisor since 2008. Between 2006 and 2014 she was a Head of Intercounty professional councils for Music Teachers in secondary schools. Since 2007, she is the Head of Expert work group for State graduation in Music, and since academic year 2015/16 she is external associate at the Department of Music Pedagogy of Music Academy, University of Zagreb. She has published twenty scientific and professional papers. She is the author of a book entitled "Ivo Maček (1914-2002) – musical and composer profile" and co-author of a monography "Zagreb Philharmonic Orchestra 1871-1996". She has participated as presenter in international conferences, annual

meetings of Croatian Musicological Society, at the professional conferences of Croatian Education and Teacher Training Agency and intercounty professional conferences. She deals with Croatian history of music in 20th century, advancement of educational system in Croatia through the process of collaborative learning in curricular approach and with professional training of teachers in secondary schools.

Likovno plesna interakcija i implementacija u kreativan glazbeni proces / Art and dance interaction and implementation into the creative process by music

Martina Zubčić Maretić, prof. def. – Psihoterapeut plesom i pokretom u edukaciji

Blanka Stančić Puhak, mag. umj. – CEAT praktikant

SAŽETAK Kreativnost je nužna kako bismo mogli odbaciti zastarjele modele verbalne i neverbalne manipulacije, prikrivanja i potiskivanja stvarnih osjećaja, kao i misli, koje zbog straha njihova izražavanja i puštanja na slobodu, gušimo u sebi. Upravo to njihovo držanje pod kontrolom jest što stvara destrukciju i vezanost, pogotovo kod osoba sa intelektualnim teškoćama koje vrlo često su u nemogućnosti izraziti svoje unutarnje stanje.

Terapija plesom i pokretom je primjena pokreta i plesa u kreativnom procesu pri kojem dolazi do emotivne, kognitivne, fizičke i socijalne integracije.

Pokret je temeljna ljudska potreba. Osjećaji se kreću kroz tijelo. Neurološki, pokret pobuđuje senzacije, emocije, sjećanja, misli i slike. Zbog svog integrativnog efekta na tijelo i um, pokret može biti iscjeljujući i sam za sebe.

Riječ ponekad može sakriti ono što doista osjećamo i mislimo, no tada naše tijelo šalje signale nama i okolini i pokazuje način kojim se kreću naše misli, želje i potrebe. Na neverbalnoj razini, duboki i jaki osjećaji lakše se pokazuju, razumiju i osjećaju unatoč tome što nam jezik „brblja“ nešto sasvim drugo.

Ples, glazba i likovni izričaj samo su poticaj da ono što je potisnuto dođe na površinu, u svijest.

Likovna terapija je oblik ekspresivne art terapije koja se koristi likovnim tehnikama i raznim likovnim materijalima kao sredstvom izražavanja, te također povoljno utječe na psiho-fizičko stanje osobe te je idealan oblik terapijskog pristupa u kojem neverbalno postaje verbalno.

Opći cilj likovne terapije u radu s osobama s intelektualnim teškoćama je poticanje i ospoznavanje korisnika za što samostalniji pristup i način rada u likovnom stvaralaštvu te da bez obzira na stanje korisnika i emocionalnu raznu

možemo utjecati na psiho-fizičko zdravlje kroz razne metode rada. Uvijek je naglasak na emotivnom pristupu te se tako individualizirano i pristupa korisniku. Potiče se kreativna prilagodba, postiže unutarnja stabilnost te integracija u kreativne uporabe stečenih uvida, omogućuju snažniji osjećaj samovrijednosti, većeg osjećaja zadovoljstva sobom i samopouzdanja, veće samokontrole, uspostavljanja osjećaja vlastite snage, moći, vrijednosti i zadovoljstva sobom na tjelesnoj, emocionalnoj i duhovnoj razini.

Odrastajući u okolini koja nas je od prvog dana počela oblikovati i svakodnevno nas uvjetuje, stvaramo kalupe unutar kojih smo možda ostali zarobljeni, vezujemo se okovima sačinjenim od uvjetovanih učenja i slika o onom što se očekuje od nas, što je uredu, dopušteno, kakvi bi trebali biti da bi nas okolina prihvatile a pritom nerijetko gubimo kontakt sa našim stvarnim ja, sa našim stvarnim potrebama i potencijalima koje možda nikad nismo ni imali priliku otkriti. To je izrazito i naglašeno kod odraslih osoba sa intelektualnim teškoćama koje su bile cijeli život vođene i usmjeravane i korigirane u svakodnevnom životu, svakodnevnim radnjama.

Riječ ponekad može sakriti ono što doista osjećamo i mislimo, no tada naše tijelo šalje signale nama i okolini i pokazuje način kojim se kreću naše misli, želje i potrebe. Na neverbalnoj razini, duboki i jaki osjećaji lakše se pokazuju, razumiju i osjećaju unatoč tome što nam jezik „brblja“ nešto sasvim drugo.

Osobe s intelektualnim teškoćama imaju poteškoća u verbaliziranju onog što osjećaju, što zbog sniženog emocionalnog i kognitivnog razvoja, što zbog poteškoća u govoru. Upravo zbog svojih specifičnosti plesna i likovna terapija su izuzetno pogodne za rad s osobama s intelektualnim teškoćama jer im omogućuje izražavanje emocija na njima primjereno način te im pomažu u pronađenju kreativnih puteva za samoregulaciju.

Aktivnosti u seansama usmjerene su na ekspresiju emocija kroz pokret, ples i likovni izričaj, prorađivanje blokada u tijelu, osvješćivanje i poštivanje svojih i tuđih granica, uzemljenje, balansiranje, poticanje spontane improvizacije, samoregulaciju, oslobođanje napetosti, uspostavljanje odnosa terapeut klijent putem zrcaljenja i kinestetičke empatije.

Simbiozom ovih dvaju terapeutskih pristupa i metoda iz terapije plesom i pokretom i likovne terapije, uočili smo da izuzetno pozitivno utječe na naše korisnike intelektualnih teškoća i pridruženih smetnji, odrasle dobi. Snimili smo video zapis koji će pobliže približiti stručnjacima i široj masi na koji način primjenjujemo pristupe te kako naši korisnici prihvataju te metode rada.

Ples, glazba i likovni izričaj samo su poticaj da ono što je potisnuto dođe na površinu, u svijest.

Ključne riječi: *emocije; likovna terapija; osobe s intelektualnim poteškoćama; ples; pokret*

ABSTRACT Creativity is necessary in order to be able to reject outdated models of verbal and non-verbal manipulation, concealment and suppression of real feelings, as well as thoughts, which we hold within ourselves for fear of expressing and releasing. Keeping them under control is what creates destruction and attachment, especially for people with intellectual disabilities who are often unable to express their inner condition.

Dance and movement therapy is the application of movement and dance in a creative process whereby emotional, cognitive, physical and social integration occurs. Art therapy is a form of expressive art therapy that uses visual techniques and various art materials as a means of expression, and also has a beneficial effect on a person's psycho-physical condition and is an ideal form of therapeutic approach in which non-verbal becomes verbal. Dance, music and art are just an incentive to bring what is suppressed to the surface, into consciousness.

Axis both with intellectual disabilities have difficulty verbalizing what they are feeling, both because of reduced emotional and cognitive development, or because of speech difficulties. Because of their specificities, dance and art therapy are extremely suitable for working with people with intellectual disabilities because it allows them to express their emotions in an appropriate way and help them find creative avenues for self-regulation.

Through the symbiosis of these two therapeutic approaches and methods in dance and motion therapy and visual therapy, we have observed that it has an extremely positive effect on our users of intellectual disabilities and associated disorders, adulthood. We have recorded a video that will bring us closer to the experts and the wider mass of how we apply approaches and how our users embrace these methods.

Dance, music and art are just an incentive to bring what is suppressed to the surface, into consciousness.

Keywords: *art therapy; dance; emotions; movement; people with intellectual disabilities*

BLANKA STANČIĆ PUHAK was born on 12th of March 1978 in Zagreb. She graduated from University of Canterbury, Kent Institute of Art and Design in Rochester, United Kingdom, doing Ceramic design, BA degree in 2001. In 2008 she completed MA degree at Academy of Fine Arts in Ljubljana, Slovenia in class of prof. Lujo Vodopivec, sculpture. In 2017 she completed a two-year education in Clinical expressive art therapy in Zagreb under the head of the education dr. Avi Goren Bar. At the moment she is at second year doing PhD at Maribor University in Slovenia (thesis: "The Impact of Art Education on the Development of Ability and Creative Expression working with Preschool Children and Adults with Intellectual Disabilities and Their Implementation in Fine Art). The last 11 years she has dedicated her focus on exploring and promoting art of people with intellectual disabilities. She has participated and organised a various projects and exhibitions considering sensibilisation of society through art produced by people with intellectual disabilities. As a result, she initiated a platform for this population as an inclusive art gallery named Orlovac one of first in this part of Europe.

BLANKA STANČIĆ PUHAK rođena je 12. 3. 1978. u Zagrebu. Preddiplomski studij keramičkog dizajna završila je 2011 na Sveučilištu Canterbury na Institutu Kent za umjetnost i dizajn u Rochesteru, Ujedinjeno Kraljevstvo. Godine 2008. završila je diplomski studij kiparstva na Umjetničkoj akademiji u Ljubljani u klasi prof. Luje Vodopiveca. Godine 2017. završila je dvogodišnju edukaciju iz Kliničko ekspresivne art terapije u Zagrebu pod vodstvom dr. Avija Gorena Bara. Trenutno je na doktorskom studiju na Sveučilištu u Mariboru u Sloveniji (teza: „Utjecaj umjetničkog obrazovanja na razvoj darovitosti i kreativnoga izražavanja kod predškolske djece i odraslih s intelektualnim poteškoćama i implementacija u likovnu umjetnost“).

MARTINA ZUBČIĆ MARETIĆ rođena je 1977. u Zagrebu. Diplomirala je na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu i time stekla zvanje prof. defektolog – rehabilitator. Svoj profesionalni rad započela je u Dječjem vrtiću „Potočnica“, a od 2004. radi u Centru za rehabilitaciju Zagreb sa odraslim osobama s intelektualnim teškoćama. Kontinuirano se profesionalno usavršava. Završila je dvogodišnju formalnu edukaciju iz Teorije izbora i Realitetne terapije kojom je stekla certifikat koji joj omogućuje primjenu Teorije izbora i Realitetne terapije u njezinom profesionalnom radu. Prošla je edukaciju za Poticanje glazbom i njenim elementima iz područja Montessori pedagogije za djecu predškolske dobi. Polazila je jednogodišnji program edukacije „Primjena muzikoterapije u radu s osobama s razvojnim teškoćama“. Sudjelovala je u Ljetnoj školi Sound of Garden, Orff Schulwerk i muzikoterapija. Završila je četiri godine edukacije iz Psihoterapije plesom i pokretom i time je stekla dozvolu za provođenje kliničke prakse uz superviziju.

MARTINA ZUBČIĆ MARETIĆ was born in Zagreb in 1977. She graduated at the Faculty of Education and Rehabilitation in Zagreb and thus got the title of professor defectologist – rehabilitator. She started her career at the Kindergarten "Potočnica" and she has been working in the Zagreb Rehabilitation Centre with adults with intellectual disabilities since 2004.

She is continuously working on professional development. She completed two-year formal education in Choice Theory and Reality Therapy and earned a certificate which allows her to apply Choice Therapy and Reality Therapy in her work. She has been educated to encourage music and its elements in the field of Montessori pedagogy for preschool children. She attended a one-year training program "Application of Music Therapy in Working with People with Developmental Disabilities". She attended Sound of Garden Summer School, Orff Schulwerk and Music Therapy. She completed four years of education in Psychotherapy in dance and movement, and thus obtained her license to conduct clinical practice with supervision.

Social Impact of Creative Education of Visual Communication on Preservation of Cultural Heritages / Društveni utjecaj kreativnog obrazovanja na čuvanje kulturnog naslijeda

Parnaz Goodarzparvari – Department of Graphics, Faculty of Art, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Francisco Carlos Bueno Camejo – Department of Art History, University of Valencia, Valencia, Spain

ABSTRACT Cultural heritages are known as one of the most important backing and identity of the culture of a society while their conservation is a critical domain. Cultural heritage as the source of the most traditions which are maintained and spread inside a society, are the reflecting means for culture preservation, presentation and delivering, while they are the most influencing treasures, known necessary to convey the culture to the later generations. A global glance on cultural heritages would demonstrate that many of these heritages have been faced an increasing number of troubles and threats caused by unexpected natural occurrences, environmental parameters, social situation and also some human interventions. Preservation of cultural heritages against them is a complicated task for which several educational and practical approaches are needed. Several researches have revealed the role of education in this way and by analysing the different age levels children and youth have been introduced as the most important sector to be educated. Focusing on the next generations as the owners of the heritage, development of the educational approach for children is an important issue which would assist the preservation of cultural affairs. Provision of the possibilities by which children can get familiar with their cultural treasures would support the cultural sustaining and maintaining approaches of the society while this chain would deliver the cultural values more effectively. Among several approaches, visual communication as the unique language which can be understood and utilized by every nation has been considered as an educational approach for children

to promote their knowledge on the value of cultural heritage. Considering the fame and importance of Persepolis, it has been aimed as case study and different visual communicating procedures have been proposed for education of Persian student on this world heritage, while in some cases, the possibilities and limitations have been discussed.

Keywords: art; education; cultural heritage; Persian culture; visual communication

SAŽETAK Kulturno naslijede je jedan od najvažnijih načina podupiranja identiteta i kulture nekoga društva dok je njegovo očuvanje kritično područje. Kulturno naslijede kao izvor brojnih tradicija koje se čuvaju i šire u društvu, način su za očuvanje i prezentaciju, najutjecajnije blago koje je važno prenijeti na buduće generacije. Svjetski pogled na to kulturno naslijede pokazao bi da je to naslijede suočeno s rastućim brojem poteškoća i prijetnji uzrokovanih prirodnim nepogodama, okolišnim utjecajima, društvenom situacijom, ali i ljudskim intervencijama. Očuvanje kulturnog naslijeda unatoč tomu, komplikiran je zadatak za koji je potrebno primijeniti više znanstvenih i praktičnih pristupa. Nekoliko je istraživanja otkrilo da je uloga obrazovanja veoma važna, istraživanje kod djece i mladih različite dobi pokazalo je kod kojih je dobnih skupina takva edukacija najpotrebnija. Fokusirajući se na buduće generacije kao vlasnike kulturnog naslijeda razvoj obrazovnih pristupa za djecu je važno pitanje koje bi pomoglo u očuvanju kulturnih dobara. Osiguravanje mogućnosti pomoći kojih bi se djeca mogla upoznati sa svojim kulturnim blagom podržalo bi kulturno održive i održavajuće pristupe društva, a takav bi lanac efektivnije prezentirao društvene vrijednosti. Među više pristupa, vizualna komunikacija je jedinstven jezik koji se može shvatiti i biti korišten u bilo kojoj naciji kao obrazovni pristup za djecu kako bi se unaprijedilo njihovo znanje o kulturnom naslijedu. Uzimajući u obzir slavu i važnost Perzepolisa, on je uzet kao studija slučaja i predložene su različite vizualne komunikacijske metode za obrazovanje perzijskog učenika o toj svjetskoj baštini, tako da su istaknute mogućnosti i ograničenja takvoga pristupa.

Ključne riječi: kulturno naslijede; likovna umjetnost; obrazovanje; perzijska kultura; vizualna komunikacija

Dr **PARNAZ GOODARZPARVARI** is faculty board member in Faculty of Art, Tehran Azad University. She holds BA in Visual Communication, MA in Art Research and PhD in Art Philosophy. Her main research interests are: Modern Art, Relationship between Philosophy and Art, Art History and Interdisciplinary art research. She currently collaborates several universities and institutions, developing novel art education approaches.

Dr. PARNAZ GOODARZPARVARI radi na Umjetničkom fakultetu na Sveučilištu u Tehranu. Završila je preddiplomski studij vizualnih komunikacija, diplomski studij u znanosti o umjetnosti i doktorski studij u području filozofije umjetnosti, povijesti umjetnosti i interdisciplinarnoga pristupa umjetničkim istraživanjima. Trenutno surađuje s nekoliko sveučilišta i institucija, razvijajući nove pristupe umjetničkom obrazovanju.

FRANCISCO CARLOS BUENO CAMEJO. Prof. Dr. Francisco Bueno is faculty member in University of Valencia and his main research activities are devoted to musicology and art history and philosophy. He has supervised several PhD theses and he has also been invited lecturer in different academic institutes.

Prof. dr. FRANCISCO BUENO radi na Sveučilištu Valencija i njegov je glavni istraživački fokus na povijesti umjetnosti i filozofiji. Bio je mentor na nekoliko doktorskih disertacija i također je bio pozvani predavač na nekoliko različitih akademskih institucija.

dio V / part V

**Umjetnost, cjeloživotno učenje i
istraživanje putem umjetnosti /
Art, lifelong learning and
research through arts,
Interdisciplinarno /
Interdisciplinary**

Lifelong learning and creativity in early and preschool years: examples from practice / Cjeloživotno učenje i kreativnost u ranoj i predškolskoj dobi: primjeri iz prakse

Mrs. Jasna Lisac – Kindergarten Iskrice

ABSTRACT Education for sustainable development deals with the quality of human life and represents the overall balance of man and the world in which he lives. It encompasses the circular relationship with nature, others and ourselves. In pre-school age we explore all sensory modalities, with active personal activity, create a positive exploratory creative climate, through which we expand knowledge, create child's self-confidence, encourage reflection and self-seeking solutions. This short pedagogical video report from practice aims to stimulate the development of ecological sensitivity, i.e. the child's active relationship in creating knowledge through sustainable development and research through all sensory modalities. The first part of the video report was based on Eric Carle's picture book "Very Hungry Caterpillar", while the second part shows an example of the "recycled design" – an outline of a fashion show with costumes made of recycled material carried by children. The task of this kind of work is to: encourage development and positive interaction with peers, adults, nature and the social environment; enabling experiential and collaborative learning through all the senses; involving parents in the process of designing and realizing the project and the final product. Specific tasks are separating, recycling and promoting awareness of the need for conservation of renewable energy sources, skills and competences improvement, and maximum involvement of parents as an active participant in sustainable development programs.

Keywords: creativity; sensory modalities; sustainable development

SAŽETAK Odgoj za održivi razvoj bavi se kvalitetom ljudskog života i predstavlja sveopće uravnoteženje čovjeka i svijeta u kojem živi. Obuhvaća cirkularni odnos prema prirodi, drugima i samom sebi. U predškolskoj dobi

istražujemo svim osjetilnim modalitetima, aktivnim osobnim djelovanjem, stvaramo pozitivnu istraživalačko kreativnu klimu, kroz koju proširujemo spoznaju, stvaramo samopouzdanje u svoje mogućnosti, potičemo promišljanje i samostalno traženje rješenja. Ovaj kratki pedagoški video izvještaj iz prakse ima za cilj poticanje razvoja ekološke osjetljivosti odnosno djetetov aktivnog odnosa u stvaranju spoznaje kroz održivi razvoj i istraživanje kroz sve osjetilne modalitete. Prvi dio video izvještaja nastao je temeljem slikovnice Erica Carlea „Veoma gladna gusjenica“, a drugi dio prikazuje primjer nastanka „recikliranog dizajna“ – prikaz nastanka modne revije kostima izrađenih od recikliranog materijala koju nose djeca. Zadaće ovakvog načina rada su: poticanje razvoja i pozitivne interakcije s vršnjacima, odraslima, prirodom i društvenim okruženjem; omogućavanje i iskustvenog i suradničkog učenja kroz sva osjetila; uključivanje roditelja u proces osmišljavanja i realizacije projekta i konačnog produkta. Specifične zadaće su odvajanje, recikliranje i promicanje svijesti o potrebi očuvanja obnovljivih izvora energije, usavršavanja vještina i kompetencija te maksimalna uključenost roditelja kao aktivnog sudionika programa održivog razvoja.

Ključne riječi: održivi razvoj; osjetilni modaliteti; spoznaja; stvaralaštvo

JASNA LISAC, born in 1964 in Zagreb. She graduated in 1989 at the Faculty of Philosophy in Zagreb, department of Pedagogical Sciences. Since 1982 employed in the Kindergarten Iskrice, as a preschool teacher. In 2014 she was promoted to the title of preschool teacher – counselor, the title was renewed in 2019. She is the leader of special program verified by the Croatian Ministry of Science and Education – "Education and Training for Sustainable Development and Multiculturality". She is a long-time mentor to the students of the Methodology of Kinesiology and Methodology of Fine Arts for Faculty of Teacher Education in Zagreb.

JASNA LISAC je rođena 1964. u Zagrebu. Diplomirala je 1989. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na Odsjeku za obrazovne studije. Od 1982. zaposlena je u Dječjem vrtiću Iskrice kao odgojiteljica. Godine 2014. promovirana je u zvanje odgojitelja savjetnika, a titulu je obnovila 2019. Voditeljica je posebnog programa koji je verificiralo Ministarstvo znanosti i obrazovanja „Obrazovanje i usavršavanje za održivi razvoj i multikulturalnost“. Dugogodišnji je mentor na metodici Tjelesne i zdravstvene kulture i metodici Likovne kulture na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Walking a/r/tographically: Mapping transnational storytelling through geo-movements (Part A) / Hodati a/r/tografski: Mapiranje transnacionalnog pričanja priča kroz geo-pokrete (Dio A)

Dr. Rita Irwin – University of British Columbia

Dr. Anita Sinner – Concordia University

Ms. Rana Jreidini – Concordia University

Ms. Susana Vargas – Concordia University

Ms. Elly Yazdanpanah – Concordia University

ABSTRACT *This proposal is submitted as Part A and B; there are 10 presenters total for the 1.5-2 hour session.

As part of an international research partnership mapping transnational storytelling through geo-movement, this panel presentation shares work-in-progress from two sites in Canada where we are exploring how walking is an emergent mode of a/r/tographic inquiry.

A/r/tography is a “research methodology, a creative practice, and performative pedagogy” (Irwin, 2013, p. 199) that enables us to understand the global-local implications of movement with/in social and cultural contexts. Walking is embodied because it is tangible, immediate and foregrounds the bodily experience of moving, which is fundamental to a production of knowledge that is not already categorized (Ingold, 2014; Springgay & Truman, 2017). Central to walking research is an attention to how an individual body moves in relation to the surfaces of a place, and how such embodied movement creates rhythmic, textured, and contingent understandings of place (Pink et al, 2010).

With exemplars that include walking in the west and the east of Canada, as well as walking with public art in locations such as Colombia, Lebanon, and Iran, we explore how residing between nodes of Canada-and-elsewhere, continually informs teaching and learning as fluid, organic, and responsive. We adopt the a/r/tographic rendering of living inquiry as a platform upon which to rethink theory and practice in differing contexts, curriculums and

countries. As a transnational practice, walking a/r/tographically then generates entanglements, where events of knowledge creation mobilise ever more possibility spaces. Evocations of walking as a privileged act, as a gendered action, as a response to historical violence, draw attention to the complexity of dominant discourses that layer mapping and wayfinding unexpectedly and with uncertainty.

Our panel profiles geo-specific understandings and cultural interpretations, attending to human-land relations, social stewardship and sustainability, networks of identity, place and space, and the pedagogic movements of physical and virtual encounters that contribute to the reconceptualization of artist, researcher and teacher. With propositions of sensorial knowing, emergent geographies of self-in-relation, enacted through a/r/tographic inquiry, demonstrate the pedagogic significance of walking with, in and through art education.

Keywords: *a/r/tography; storytelling; walking methodologies*

SAŽETAK *Ovaj je rad prijavljen u dva dijela, dio A i dio B, s ukupno deset izlagača kroz sesiju u trajanju od 1,5 do 2h.

Kao dio međunarodnog partnerskog istraživačkog projekta koji se bavi transnacionalnim pričanjem priča kroz geo-pokret, ova panel prezentacije predstavlja trenutno stanje istraživanja s dvije lokacije u Kanadi gdje smo istraživali kako je hodanje nov način a/r/tografskog istraživanja.

A/r/tografija je „istraživačka metodologija, kreativna praksa, i izvedbena pedagogija“ (Irwin, 2013., str. 199) koja nam omogućava da razumijemo globalne i lokalne implikacije kretanja sa socijalnim kontekstom ili unutar njega. Hodanje je utjelovljeno jer je opipljivo, neposredno i prethodi tjelesnom doživljaju kretanja, koje je temelj za produkciju znanja koje nije prethodno kategorizirano (Ingold, 2014; Springgay & Truman, 2017).

U središtu takvoga istraživanje je usmjerenje pozornosti na individualne tjelesne pokrete u odnosu prema površinama mesta i kako takav utjelovljeni pokret stvara razumijevanje nekoga mesta kao ritma, tekture i sadržaja (Pink et al, 2010).

S primjerima koji uključuju hodanje u zapadnoj i istočnoj Kanadi, kao i hodanje s javnim umjetničkim jelima na lokacijama kao što su Kolumbija, Libanon i Iran, istražujemo kako boravak između čvorova Kanade i drugih mesta, kontinuirano oblikuje učenje i podučavanje kao fluidno, organsko i responsivno. Uzimamo a/r/tografsko renderiranje živog istraživanja kao platformu na kojoj preispitujemo teoriju i praksu u različitim kontekstima, kurikulima i

državama. Kao transnacionalna praksa, a/r/tografsko hodanje generira zapplete, gdje stvaranje znanja mobilizira još više mogućnosti prostora. Evociranje hodanje privilegirani je čin, kao rodno djelovanje, kao odgovor na povijesno nasilje, koji usmjerava pozornost na kompleksnost dominantnog diskursa koji čine mapiranje i traženje puta na neočekivane i nesigurne načine.

Naš panel profilira geo-specifično razumijevanje i kulturne interpretacije, u odnosu čovjeka i zemlje, socijalnu odgovornost i održivost, identitetske mreže, mjesta i prostore, i pedagoške pokrete koji se fizički i virtualno susreću kako bi doprinijeli rekonceptualizaciji umjetnika, istraživača i pedagoga. S prijedlozima za osjetljivo znanje, nastajuće geografije sebe u odnosima s drugim, donesena kroz a/r/tografsko istraživanje, pokazuju pedagoško značenje hodanja s umjetničkim obrazovanjem, u njemu i kroz njega.

Ključne riječi: a/r/tografija; metodologije hodanja; pričanje priča

RITA L. IRWIN is a Distinguished University Scholar and Professor of Art Education at The University of British Columbia, Canada. Her research interests have spanned in-service art education, teacher education, socio-cultural issues, curriculum practices across K-12 and informal learning settings, and a/r/tography. Well known co-edited books include Revisions: "Readings in Canadian Art Teacher Education" (with K. Grauer & M. Emme), "Storying the World: The Contributions of Carl Leggo" (with E. Hasebe-Ludt & A. Sinner), "Provoking the Field: International Perspectives on Visual Arts PhDs in Education" (with A. Sinner & J. Adams), "Visually Provoking: Dissertations in Art Education" (with A. Sinner & T. Jokela) and "The Flaneur and Education Research: A Metaphor for Knowing, Being Ethical and New Data Production" (with A. Lasczik). She is best known for employing a/r/tography in a range of contexts. Rita.irwin@ubc.ca

RITA L. IRWIN cijenjena je sveučilišna znanstvenica koja predaje Likovnu umjetnost na Sveučilištu Britanske Kolumbije u Kanadi. Njezini istraživački interesi obuhvaćaju obrazovanje u području likovnih umjetnosti, obrazovanje učitelja, sociokulturalne teme, kuričulske prakse preko platforme za online učenje K-12 i neformalno učenje, te a/r/tografiju. Koautorica je poznatih knjiga: „Doprinosi Carla Leggoa“ (s. E. Hasebe-Ludt i A. Sinner), „Provociranje polja: međunarodne perspektive doktoranada vizualne umjetnosti u obrazovanju“ (s A. Sinner & T. Jokela) i „Flaner i istraživanje obrazovanja: metafora znanja, etičnost i proizvodnju novih podataka“ (s A. Lasczik). Najpoznatija je po raznim kontekstualizacijama a/r/tografije.

ANITA SINNER is an Associate Professor of Art Education at Concordia University, Montreal, Canada. Her research interests include artwork scholarship, international art education, historical perspectives and community teacher education. She works extensively with stories as pedagogic pivots, with particular emphasis on artful inquiry in relation to curriculum studies and social and cultural issues in education. Recent books include "Provoking the Field: International Perspectives on Visual Arts PhDs in Education" (Intellect) and the companion text, "Visually Provoking: Dissertations in Art Education" (Lapland). Contact: anita.sinner@concordia.ca

ANITA SINNER je izvanredni profesor umjetnosti na Sveučilištu Concordia u Montrealu, Kanada. Njezini istraživački interesi uključuju umjetničke stipendije, međunarodno umjetničko obrazovanje, povijesne perspektive i obrazovanje nastavnika u zajednici. Ekstenzivno se baci pričama kao centralnim točkama obrazovanja, s posebnim naglaskom na umjetničko istraživanje u odnosu prema kurikulskim studijima i društvenim i kulturnim problemima u obrazovanju. Njezina recentna izdanja uključuju „Provociranje polja: međunarodne perspektive doktoranada vizualne umjetnosti u obrazovanju“ (Intellect) i tekst „Vizualna provokacija: Disertacije u umjetničkom obrazovanju“ (Lapland).

RANA JREIDINI is a Lebanese-Canadian artist and art educator, born in Montreal. She was raised in Lebanon and moved back to Montreal to pursue her studies for a Bachelor of Fine Arts in Art Education at Concordia University. Obtaining her BFA, Rana's enthusiasm to the program led her to become a Master of Arts candidate in Art Education at Concordia University. Rana has taught art lessons in Lebanon and completed several teaching internships in diverse community centers in Montreal, sharing her knowledge with others. She values community engagement, reinforcing collaboration between diverse individuals. Striving to be a skilled and enthusiastic educator to her learners' art making and education, she makes sure to instill her own eagerness by bringing passion to every lesson. Contact: rana.jreidini@gmail.com

RANA JREIDINI je libanonsko-kanadska umjetnica i umjetnička pedagoginja, rođena u Montrealu. Odgajana je u Libanonu, a zatim se preselila natrag u Montreal radi preddiplomskog studija likovnih umjetnosti i obrazovanja u području umjetnosti na Sveučilištu Concordia. Nakon što je završila preddiplomski studij, njezin ju je entuzijazam prema tome studiju vodio prema diplomskom studiju umjetničkog obrazovanja na istome sveučilištu. Rana je predavala likovnu umjetnost u Libanonu te je odradila nekoliko predavačkih

razmjena u različitim društvenim centrima u Montrealu, dijeleći svoje znanje s drugima. Cjeni angažman u zajednici, jačanje suradnje između različitih individua. Teži postati vješta i entuzijastična predavačica iz područja umjetnosti i obrazovanja pa potiče svoj vlastiti žar za znanjem, unoseći strast u svako predavanje.

SUSANA VARGAS is an artist, art historian and teacher from Bogotá, Colombia. She studied at the University of the Andes and Contemporary Art Analysis at the University of Barcelona, participating in the International Art Fair of Bogotá, ARTBO. Susana worked for three years as an art teacher in an art-based non-traditional school in Bogotá, and has developed art history workshops nationally. She completed a Mindfulness Certificate for Educators in Spain. Her desire to know more about art education and innovation resulted in undertaking a MA in Art Education, Concordia University. Aware of the history of violence and context of Colombia, Susana has developed a strong interest in the Colombian armed conflict, in order to explore how art education can contribute to a society that is facing a period of post-conflict. Contact: susanavargas92@gmail.com

SUSANA VARGAS je umjetnica, povjesničarka umjetnosti i učiteljica iz Bogote, Kolumbija. Studirala je na Sveučilištu Ande i analizu suvremene umjetnosti na Sveučilištu u Barceloni, sudjelujući u Međunarodnom sajmu umjetnosti u Bogoti, ARTBO. Susana je tri godine radila kao profesorica likovne umjetnosti u umjetničkoj netradicionalnoj školi u Bogoti te održavala umjetničke radionice diljem Kolumbije. U Španjolskoj je stekla certifikat usredotočene svjesnosti za nastavnike. Želja za učenjem o umjetničkom obrazovanju i inovacijama odvela ju je do diplomskog studija umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Concordia. Svjesna povjesnog nasilja i kolumbijskog konteksta, pojavio joj se interes za kolumbijski oružani sukob, kako bi istražila doprinos umjetničkog obrazovanja društvu u postkonfliktnom periodu.

ELHAM YAZDANPANAH is an Iranian artist, researcher and teacher who has been working professionally for five years. She studied different fields within art discipline to find her passion which started with design areas such as Architecture and Carpet Design, as well as Visual Arts, with a Master's degree in painting. She was a co-founder of Artanian Art Space in Shiraz and held many workshops and artistic activities such as drawing and painting club. In Tehran, she pursued her career as an art director in Vali Art Gallery, and art educator in Mahe-Mehr Art & Cultural Institute, in addition to taking part in various group exhibitions as an artist. She is currently studying in the Master's program of Art Education

at Concordia University. During her study, she collaborates in various projects, worked as a research assistant and presented in the CSEA symposium and the INSEA world conference. Contact: ely67.yazdanpanah@gmail.com

ELHAM YAZDANPANAH je iranska umjetnica, znanstvenica, a zadnjih pet godina i učiteljica. Proučavala je različita umjetnička područja kako bi pronašla svoju strast što je započelo s dizajnerski područjima kao što su arhitektura i dizajn tepiha, kao i vizualne umjetnosti, s diplomom u slikarstvu. Suosnivačica je umjetničkog prostora Artanian u Shirazu, održala je brojne radionice i vodila je umjetničke aktivnosti unutar kluba za crtanje i slikanje. U Tehranu je nastavila svoju karijeru kao umjetnička ravnateljica Umjetničke galerije Vali, umjetnički pedagog u Umjetničkom i kulturnom institutu Mahe-Mehr, a uz to izlaze na grupnim i samostalnim izložbama. Trenutno je na diplomskom studiju iz područja umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Concordia. Tijekom studija je surađivala na različitim projektima, radila kao znanstveni suradnik i prezentirala na simpoziju CSEA i međunarodnoj konferenciji INSEA.

Walking a/r/tographically: Mapping transnational storytelling through geo-movements (Part B) / Hodati a/r/tografski: Mapiranje transnacionalnog pričanja priča kroz geo-pokrete (Dio B)

Ms. Nicole Lee – University of British Columbia

Ms. Nicole Rallis – University of British Columbia

Mr. Ken Morimoto – University of British Columbia

Ms. Marzieh Mosavarzadeh – University of British Columbia

Ms. Kwang Dae (Mitsy) Chung – University of British Columbia

NICOLE LEE is a PhD candidate in Art Education in the Department of Curriculum and Pedagogy at the University of British Columbia, Vancouver, Canada. Her research considers what it means to cultivate a relationship with the unknown as an artist, researcher, and teacher.

NICOLE LEE je studentica doktorskog studija u području umjetničkog obrazovanja na Odsjeku za kurikulum i pedagogiju Sveučilišta Kolumbija, Vancouver, Kanada. Njezino istraživanje promatra što znači kultivirati odnose s nepoznatim, kao umjetnik, istraživač, i pedagog.

NICOLE RALLIS is a writer, documentary filmmaker and aspiring a/r/tographer. She is currently pursuing a PhD in Curriculum Studies under the supervision of Dr. Rita Irwin at the University of British Columbia, and is a research fellow with the UBC Geography, Urban Studies Lab. You can find out more about Nicole's writing and research at: <https://ubc.academia.edu/NicoleRallis/Papers>

NICOLE RALLIS je pisac, filmaš i teži tome da bude a/r/tograf. Trenutno je doktorandica Kurikulskih studija pod mentorstvom Dr. Rite Irwin na Sveučilištu Britanske Kolumbije te je znanstveni suradnik na Geografiji, Urbani laboratorij na istome Sveučilištu. O njezinim radovima i istraživanjima možete pronaći više na: <https://ubc.academia.edu/NicoleRallis/Papers>

KEN MORIMOTO is a Ph.D. student in the Department of Curriculum and Pedagogy at the University of British Columbia specializing in art education. His research interests include a/r/tography, arts-based educational research, and philosophy of education.

KEN MORIMOTO je doktorand na Odsjeku za kurikulum i pedagogiju na Sveučilištu Britanske Kolumbije koji se specijalizira za umjetničko obrazovanje. Njegovi istraživački interesi uključuju a/r/tografiјu, obrazovna istraživanja bazirana na umjetnosti te filozofiju obrazovanja.

MARZIEH MOSAVARZADEH is a first year PhD student of Art Education at University of British Columbia. She also holds MFA and BFA degrees in Visual Arts. As an artist, researcher, and teacher, she explores walking practice as an art of inquiry, an aesthetic experience, and as a way of being in and inhabiting the world. In her walking practice, she looks for new ways of seeing, knowing, learning, and engaging with the world in the context of education. Through a/r/tographic methods, she explores how embracing the feeling of uncertainty in her walks has the potentiality to lead her to move toward the "not yet", and to focus on the process rather than prospects of success or failure.

MARZIEH MOSAVARZADEH studentica je prve godine doktorskog studija Umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Britanske Kolumbije. Diplomirala je vizualne umjetnosti. Kao umjetnica, znanstvenica, pedagog, istražuje praksu hodanja kao umjetnost istraživanja, kao estetsko iskustvo i kao način bivanja u svijetu i njegova nastanjivanja. U njezinoj praksi hodanja, traži nove poglede na stvari, novo znanje, učenje, povezivanje sa svijetom u kontekstu obrazovanja. Kroz a/r/tografske metode, istražuje kako prihvaćanje osjećaja nesigurnosti u njezinim šetnjama ima potencijal pomaknuti ju prema „ne još“ kako bi se fokusirala na proces, a ne na uspjeh ili neuspjeh.

KWANG DAE CHUNG (MITSY) is a master's student in the Department of Curriculum and Pedagogy, Art Education at the University of British Columbia (UBC). She completed the Bachelor of Early Childhood Care and Education degree at Capilano University. She has worked as an early childhood educator for 15 years with a primary focus on children's art. Her areas of particular interest are visual art as living inquiry, arts-based methods and research, A/r/tography, critical pedagogy, common world pedagogy, new materialism in the early childhood education setting.

KWANG DAE CHUNG (MITSY) je studentica diplomskog studija na Odsjeku za kurikulum i pedagogiju, smjer Umjetničko obrazovanje na Sveučilištu Britanske Kolumbije. Završila je preddiplomski studij Ranog odgoja i obrazovanja na Sveučilištu Capilano. Petnaest je godina radila kao odgojiteljica s primarnim fokusom na dječju umjetnost. Područja njenog osobitog interesa su vizualne umjetnosti kao živo pitanje, metodika umjetnosti i metodologija istraživanja, a/r/tografija, kritička pedagogija, pedagogija zajedničkoga svijeta, novi materijalizam u obrazovanju u ranom djetinjstvu.

Od ideje do skladbe / From Idea to the Song

Ms. Visnja Oreskovic – Dječji vrtić Velika Gorica

SAŽETAK Jedan od osnovnih ciljeva Nacionalnog kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje je cijelovit razvoj, odgoj i učenje djece, te razvoj njegovih kompetencija za cjeloživotno učenje. Kulturna svijest i izražavanje kao jedna od ključnih kompetencija razvijaju se poticanjem stvaralačkog izražavanja ideja, iskustva i emocija djeteta u nizu umjetničkih područja koja između ostalih uključuju i glazbu. Glazba objedinjuje sva područja razvoja i na taj način ostvaruje osobnu, emocionalnu, tjelesnu, obrazovnu i socijalnu dobrobit, te ima važnu ulogu u zadovoljavanju razvojnih potreba djeteta. Budući su glazbene vrednote jednake vrednotama govornog jezika, glazbom potičemo razvoj govora kod djece, a osobito kod djece s govornim poteškoćama. Uradak u obliku kratkog pedagoškog video izvještaja iz prakse na temu „Od ideje do skladbe“ namijenjen je odgojiteljima, stručnim suradnicima i znanstvenicima koji svojim radom nastoje osvijestiti značaj dječjeg doživljaja glazbe i implementacije glazbe u integrirani predškolski kurikulum. Sudionici će ujedno steći kompetencije u području komunikacije glazbom te znanja o glazbenim vrednotama i vrednotama govornog jezika primjenjiva u radu s djecom rane i predškolske dobi, s osobitim naglaskom na poticanju dječjeg stvaralaštva i kreativnosti.

Ključne riječi: glazba; izražavanje; stvaranje

ABSTRACT One of the primary goals of the National Curriculum for Early and Preschool Education is the full development, upbringing and learning of children, and the development of its lifelong learning competences. Cultural awareness and research as one of the key competences are developed by encouraging the creative ideas, experiences and emotions of a child in a range of artistic fields that also include music. Music integrates all areas of development and thus achieves personal, emotional, physical, educational and social well-being, and plays an important role in the child's developmental needs. Since musical values are equal to the values of spoken language, music

encourages the development of speech in children, and especially in children with speech difficulties. The work in the form of a short pedagogical video practice report on the topic "Od ideje do skladbe" is intended for educators, associates and scientists that are trying to bring awareness to the importance of children's experience of music and implementation of music in the integrated preschool curriculum. Participants will also gain competencies in the field of communication with music, and knowledge of musical and spoken language values applicable in working with children of early and pre-school age, with a particular emphasis on encouraging children's creativity.

Keywords: creativity; expression; music

VIŠNJA OREŠKOVIC. Dugogodišnja djelatnica DV Velika Gorica, jedna od nositelja posebnog dramsko-scenskog i glazbenog programa. Završila glazbenu školu za klavir, članica puhačkog orkestra (flauta), vodila radionice i predavanja na temu glazbenog izražavanja i stvaranja. Radila kao mentor pjevanja u Školi pjevanja Banfić, osnovala udrugu Raspjevani svijet te dječji zbor Cvrkutavci. Autorica CD albuma s dječjim autorskim pjesmama i vokalima pod nazivom Raspjevani vrtić. Autorica glazbe i teksta niza dječjih pjesama prezentiranih na YouTube kanalu Višnjina glazbalica, s primjerenim animacijama. Napisala glazbu i tekst za pjesmu Velika Gorica – Himna moga grada za koju je snimljen i spot pod pokroviteljstvom grada, također prikazan na spomenutom YT kanalu.

VIŠNJA OREŠKOVIĆ. Longtime employee of Kindergarten Velika Gorica, one of the holders of a special drama-stage and music program. She graduated piano school, member of a wind orchestra (flute), led workshops and lectures on the topic of musical research and creations. Worked as a singing mentor at the Banfić School of Singing, established a group "Raspjevani svijet" (Singing World) and the children's choir "Cvrkutavci" (Tweets). She is the author of a CD album with children's songs and vocals called "Raspjevani vrtić" (Singing Klndergarten). She is the author of songs and lyrics for a series of children's songs presented on a YouTube channel called "Višnjina glazbalica" (Višnja's Music), with appropriate animations. She wrote the music and lyrics for the song "Velika Gorica – Himna moga grada" (Velika Gorica – hymn of my city), for which was filmed a city-sponsored video, also featured on the previously mentioned YouTube channel.

Stvaranje različitih uvjeta učenja potiče kreativnost i osnaže djecu / Creating different learning conditions stimulates creativity and empowers children

Mrs. Viktorija Nevistić – Primary school Ivan Cankar

SAŽETAK Koliko je danas djece koja su odrasla bez mogućnosti svakodnevnog kreativnog izražavanja? Učiteljica, iz sada eksperimentalne škole u Zagrebu, godinama potiče dječju kreativnost kroz različite aktivnosti kreirajući različite uvjete učenja koji godinama vuku vrijednosti iz rada rukama. Tako kod učenika gradi pozitivne stavove o njima samima, potiče inovativnost i povećavanje njihovu motivaciju za učenje.

Prosječni (zabrinjavajući) rezultati ispitivanja djece za upis u 1. razred. dodatno su zainteresirali učiteljicu. Svakodnevnim uključivanjem učenika u kreativan rad tijekom prve školske godine, zanimanje djece za stvaranje odrazilo se na svako pojedinačno. Provedeno je akcijsko istraživanje u prvom polugodištu drugog razreda (N 22) koje je pokazalo važnost cijelovitog pristupa djeci i vrijednost poticanja usklađenosti svih uvjeta učenja od ranoga djetinjstva.

Ključne riječi: holistički pristup; kritičko mišljenje; rad rukama; stvaralaštvo

ABSTRACT How many children today have grown up without the opportunity to express themselves creatively? A teacher, from the now experimental school in Zagreb, has been encouraging children's creativity through different activities and by creating different learning conditions that derive values from working with hands, for years. Thus, building positive attitudes within students, encouraging innovation and increasing their motivation to learn. Average (worrying) test results for 1st grade students have further intrigued the teacher. Through the daily involvement of students in creative work during the first year of school, she finds children's interest in creating to be significantly

reflected on each, individually. An action research is conducted in the first semester of the second grade (N 22) which indicates the importance of holistic approach towards children and how it is extremely important to foster compliance with all learning conditions from an early childhood.

Keywords: creativity; holistic approach; learning conditions; working with hands

Making – Place: Reflecting on the InSEA 2019 World Congress Postcard Exhibition / Stvaranje – mjesto: Promišljanja o izložbi razglednica na međunarodnoj konferenciji InSEA 2019.

Ms. Marzieh Mosavarzadeh – University of British Columbia

Mr. Ken Morimoto – University of British Columbia

ABSTRACT This presentation is about the international postcard exhibition held during InSEA 2019 World Congress this summer. The exhibition brought together over one hundred and fifty postcards sent in by artists, researchers, teachers, and students from around the world based on the theme of “Making – Place”. Based on the theoretical framework of A/r/tography which explores the relationship between artist/researcher/teacher, “Making – Place” approaches the understanding of place-making through art-based theorizing and practice. The “–“ in-between “Making – Place” focuses on the significance of being in tension between “making” and “place” as an emphasis on the subject that is found in between their positionality and making practice. The process of organizing and curating the exhibition will be explained, followed by the conceptual consideration of “Making – Place” especially in regard to the acts of sending, receiving, and being in anticipation. Each act compels us to become more aware of our cultural and material practices, place, and being in the world as the quotidian act of sending and receiving the artifact of a postcard is resituated through artistic and curatorial intervention.

Keywords: art; a/r/tography; arts-based research; place-making

SAŽETAK Ova je prezentacija o međunarodnoj izložbi razglednica održanoj tijekom međunarodne konferencije InSEA 2019. godine. Ta je izložba spojila sto pedeset razglednica koje su poslali umjetnici, znanstvenici, učitelji i učenici širom svijeta na temu „Stvaranje – mjesto“. Temeljena na teorijskom okviru a/r/tografije koja istražuje odnos umjetnik/ znanstvenik/pedagog, „Stvaranje – mjesto“ pristupa razumijevanju stvaranja mjesta kroz umjetničku teoriju i

praksi. Znak „–“ između stvaranja i mjesta stavlja naglasak na tenziju između „stvaranja“ i „mjesta“ kao na subjekt koji se našao između pozicioniranja i razvoja. Objasnit će se proces organiziranja i kustosiranja izložbe uz konceptualno razmatranje „Stvaranja – Mjesta“ osobito u odnosu prema slanju, primanju i bivanju u iščekivanju. Svaki čin nas tjera da budemo svjesniji svojih kulturnih i fizičkih običaja, mjesta, a postojanje u svijetu kao svakodnevni čin slanja i primanja razglednica promatra se kroz umjetničko i kustosko posredovanje.

Ključne riječi: a/r/tografija; umjetnost; umjetničko istraživanje; stvaranje mjesta

MARZIEH MOSAVARZADEH is a first year PhD student of Art Education at University of British Columbia. She also holds MFA and BFA degrees in Visual Arts. As an artist, researcher, and teacher, she explores walking practice as an art of inquiry, an aesthetic experience, and as a way of being in and inhabiting the world. In her walking practice, she looks for new ways of seeing, knowing, learning, and engaging with the world in the context of education. Through a/r/tographic methods, she explores how embracing the feeling of uncertainty in her walks has the potentiality to lead her to move toward the “not yet”, and to focus on the process rather than prospects of success or failure.

MARZIEH MOSAVARZADEH studentica je prve godine doktorskog studija Umjetničkog obrazovanja na Sveučilištu Britanske Kolumbije. Diplomirala je vizualne umjetnosti. Kao umjetnica, znanstvenica, pedagog, istražuje praksi hodanja kao umjetnost istraživanja, kao estetsko iskustvo i kao način bivanja u svijetu i njegova nastanjivanja. U njezinoj praksi hodanja, traži nove poglede na stvari, novo znanje, učenje, povezivanje sa svjetom u kontekstu obrazovanja. Kroz a/r/tografske metode, istražuje kako prihvaćanje osjećaja nesigurnosti u njezinim šetnjama ima potencijal pomaknuti ju prema „ne još“ kako bi se fokusirala na proces, a ne na uspjeh ili neuspjeh.

KEN MORIMOTO is a Ph.D. student in the Department of Curriculum and Pedagogy at the University of British Columbia specializing in art education. His research interests include a/r/tography, arts-based educational research, and philosophy of education.

KEN MORIMOTO je doktorand na Odsjeku za kurikulum i pedagogiju na Sveučilištu Britanske Kolumbije koji se specijalizirao za umjetničko obrazovanje. Njegovi istraživački interesi uključuju a/r/tografiju, obrazovna istraživanja bazirana na umjetnosti te filozofiju obrazovanja.

„Skrivene slike“ u slikarstvu kao proširenom mediju / “Hidden images” in painting as extended medium

Dr. Dijana Nazor – Hrvatski restauratorski zavod

Dr. Jana Žiljak Gršić – Tehničko veleučilište u Zagrebu

SAŽETAK Skrivene slike postoje i onda kada ih promatrač ne vidi golim okom. Nova metoda „InfraredArt“ namjerno je, ciljano slikanje dvostrukih slika u vizualnom i bliskom infracrvenom području (eng. near-infrared, NIR/Z) s kamerom koja selektira blisko IR svjetlo. U radu s učenicima dviju srednjih škola na likovno-edukativnim radionicama „Skrivene slike“, u Gradskom muzeju Varaždin, uvidjelo se da učenici pokazuju veliki interes za otkrivanje nevidljivoga. Cilj radionica bio je na primjeru interdisciplinarnog umjetničkog projekta potaknuti učenike na razmišljanje o slojevitom slikanju u kojem se koriste svojstva pigmenata/boja koja apsorbiraju IR svjetlo. Suvremena tehnologija, kroz razne IR kamere i detektore, omogućuje da vidimo slojeve slika i da otkrivamo ono što je ljudskom oku potpuno nevidljivo. Brzi napredak tehnologija omogućuje saznanja o preslikanim slikama iz raznih razdoblja tijekom povijesti. Učenici su se upoznali s modernim i suvremenim fotografskim metodama koje se koriste u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti u analiziranju umjetničkih slika. U praktičnom dijelu radionica slikali su autoportrete i portrete iz nekoliko različitih kutova gledanja (poliperspektive). „InfraredArt“ omogućuje sasvim novu mogućnost u suvremenom slikarstvu. Brojne su kreativne mogućnosti koje pruža ova inovativna metoda slikanja gdje mentor/učitelj konzultira svojstva pigmenata apsorpcije bliskog IR svjetla, a znanja o svojstvima boje prenosi učeniku. Po načinu svjesnog korištenja svojstava boja i promatranja slike s IR kamerom, ovo dvostruko slikarstvo je suvremeno. Projektom se potvrđuje važnost profesionalnog usavršavanja učitelja/mentora, ali kojem nije svrha samo praćenje novih trendova u umjetnosti, već i vlastito korištenje to jest kreativno izražavanje u slikarstvu ovom intrigantnom metodom.

Ključne riječi: infraredArt slikarstvo; svojstva pigmenata/boja

ABSTRACT Hidden images exist even if they are not visible to the eye of the beholder. The new “InfraredArt” method is a deliberate, targeted painting of dual mages in both the visible and near-infrared spectrum (NIR/Z) with the camera selecting the near-infrared light. Art workshops entitled “Hidden images” held in the Varaždin City Museum for students from two high schools showed that they were very interested in discovering the invisible. The goal of the workshops was to present an interdisciplinary art project that would encourage the students to reflect on the layered painting technique, which uses the properties of pigments/paints that absorb IR light. Modern technology, by means of different types of IR cameras and detectors, allows us to see the layers of paintings and to discover that which is completely invisible to the human eye. Rapid progress of technologies enabled new insights about repainted images from different historical periods. The students had the opportunity to see modern and state-of-the-art photographic methods that are used in the conservation-restoration activity to analyse the works of art. In the practical part of the workshop, they painted self-portraits and portraits from several different perspectives (polyperspective). “InfraredArt” opens completely new possibilities in contemporary visual arts. There are countless creative possibilities offered by this innovative method of painting where the teacher/mentor takes into consideration the properties of the NIR light absorbing pigments, and the knowledge about the properties of paint they transfer to their students. This dual painting method is in its essence contemporary since it deliberately utilises the properties of paints and observing the paintings with an IR camera. The project has confirmed the importance of professional training of teachers/mentors, aimed not only at keeping up with the new trends in art, but to use this technique and develop one’s own creative expression in painting using this intriguing method.

Keywords: double images, InfraredArt painting; IR camera; properties of pigment/paint

DIJANA NAZOR rođena je 1971. u Splitu. Doktorirala je na poslijediplomskom sveučilišnom doktorskom studiju Slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu 2017. pod mentorstvom red. prof. art. Igora Rončevića i izv. prof. dr. sc. Jane Žiljak Gršić. Diplomirala je 1995. godine na Fakultetu prirodoslovno-matematičkih znanosti i odgojnih područja u Splitu, danas Umjetnička akademija, te stekla

zvanje profesora likovne kulture – restauratora. Godine 1990. maturirala je u Školskom centru za primijenjenu umjetnost i dizajn u Splitu.

Koautorica je udžbenika „Pogled, potez“, od 5. do 8. razreda osnovne škole (Zagreb, Profil) i dvaju priručnika s CD-om za učiteljice/učitelje likovne kulture 2007./2008. i 2013./2014. godine. Koautorica je i novog udžbenika „Opažam, oblikujem“ za 5. razred osnovne škole (Zagreb, Profil Klett) i priručnika za učiteljice/učitelje likovne kulture 2019.

Za doprinos u likovno-pedagoškom radu dodijeljene su joj dvije državne nagrade: Godišnja državna Nagrada Ivan Filipović 2012. i Odlikovanje Reda Danice hrvatske s likom Antuna Radića 2013.

DIJANA NAZOR was born in 1971 in Split. She got her PhD at the postgraduate university doctoral study of Painting at the Fine Arts Academy at the University of Zagreb under the supervision of Prof. Igor Rončević and Assoc. Prof. Jana Žiljak Gršić, PhD. She got her master's degree in 1995 at the Faculty of Natural Sciences, Mathematics and Education in Split, current Art Academy and acquired a title of arts professor – restorer. In 1990 she graduated at the School Centre of Applied Arts and Design in Split.

She co-authored textbook “Look, stroke”, from 5th to 8th grade od elementary school (Zagreb, Profil) and two manuals with CDs for arts teachers, in 2007/2008 and in 2013/2014. She also co-authored new textbook “Perceive, Shape” (Zagreb, Profil) for 5th grade and teachers' manual in 2019.

For her contribution to artistic and pedagogical work she received two state awards: Ivan Filipović Annual State Award in 2012 and Medal of the Order of Danica of Croatia with the figure of Antun Radić in 2013.

JANA ŽILJAK GRŠIĆ rođena je 1972. u Zagrebu. Godine 1996. diplomirala je Studij dizajna pri Arhitektonskom fakultetu na Sveučilištu u Zagrebu i stekla stručni naziv diplomirani dizajner. Godine 2005. magistrirala je na Grafičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a 2007. doktorirala na Grafičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i stekla akademski stupanj.

Doktorica je znanosti iz znanstvenog područja tehničkih znanosti, znanstvenog polja grafičke tehnologije. Profesorka je visoke škole u trajnom zvanju. Zaposlena je 2002. godine na Tehničkom veleučilištu u Zagrebu na kojem je pročelnica Informatičko računarskog odjela. Godine 2010. izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje docenta u području Tehničkih znanosti, polje Grafička tehnologija na Grafičkom fakultetu u Zagrebu.

Na prijedlog Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa dobila je Godišnju državnu nagradu za znanost za 2010. godinu za iznimno doprinos razvoju znanosti za otkriće i tehnologiju upravljanja bojilima i informacijama u vizualnom i bliskom infracrvenom spektru pod zaštićenim nazivom INFRAREDESIGN koju dijeli ravnopravno sa suradnicima.

JANA ŽILJAK GRŠIĆ was born in 1972 in Zagreb. In 1996 she graduated Design at the Faculty of Architecture at the University of Zagreb and received title of graduated designer. In 2005 she got her master's degree at the Faculty of Graphic Arts of the University of Zagreb, and in 2007 she got her PhD at the same Faculty.

She is the PhD in the scientific field of technical sciences, graphic technology. She is a full professor tenure in higher education. Since 2002 she is employed at the Technical University in Zagreb where she is the head of Computer Department.

At the proposition of Croatian Ministry of Science, Education and Sports she received a Annual State Award for Science in 2010 for extraordinary contribution to science for discovery and technology of dye and information management in the visual and near-infrared spectrum under the brand name INFRAREDESIGN, which it shares on an equal footing with associates.

Synaesthesia in arts; a pictorial transposition of the cross-modal experience / Sinestezija u umjetnosti; piktoralna transpozicija multimedialnoga iskustva

Dr. Zlata Tomljenovic – University of Rijeka, Faculty of Teacher Education

ABSTRACT The paper explores the phenomenon of synaesthesia as a spontaneous perceptual experience arising from the subjective association of different senses, in such a way that the stimulation of one sense causes the simultaneous irritation of the other sense(s). The neuropsychological bases of synaesthesia, its basic features, types, and modalities, as well as modes of manifestation are analyzed. The paper further explores a connection between synaesthesia and arts (especially music and visual arts). The specificities of the synaesthesia way of observing the reality are observed through artwork examples of three visual artists (painters) synaesthetes, key figures in the development of modern/abstract art, who transposed their experience of synaesthesia into their own artistic expression. In the context of (lifelong) education, learning about this phenomenon and understanding it can help teachers, parents, and others involved in the educational process in identifying synaesthesia in children, better understanding and appreciating their worldview, as well as an appropriate stimulating of their creative potentials. Also, appreciating/fostering of a synesthetic experience as a source of inspiration for generating creative ideas and artistic expression can help in children's and adults' developing of artistic sensibility and creative thinking.

Keywords: cross-modal perception; synaesthesia; visual arts

SAŽETAK U radu se raspravlja o fenomenu sinestezije kao spontanog perceptivnog iskustva koje nastaje subjektivnim udruživanjem različitih osjeta, na način da podražaj jednog osjetila izaziva simultanu nadraženost drugog/družih osjetila. Analiziraju se neuropsihološke osnove sinestezije, njene osnovne značajke, vrste i modaliteti te načini manifestiranja. Nadalje se raspravlja o povezanosti sinestezije i umjetnosti (naročito glazbene i likovne). Specifičnosti

sinestetijskog doživljaja stvarnosti promatraju se kroz primjere umjetničkih djela triju likovnih umjetnika sinestetičara, ključnih figura u razvoju moderne/apstraktne umjetnosti, koji su svoje iskustvo sinestetijskog doživljaja transponirali u vlastiti likovni izričaj. U kontekstu (cjeloživotnog) obrazovanja upoznavanje s ovim fenomenom i njegovo razumijevanje može pomoći učiteljima, roditeljima i ostalima uključenima u odgojno-obrazovni proces u identificiranju sinestezije kod djece, boljem razumijevanju i uvažavanju njihovog pogleda na svijet i primjerom poticanju njihovih kreativnih potencijala. Osim toga, uvažanje/poticanje sinestetijskog doživljaja kao izvora inspiracije za generiranje kreativnih ideja i umjetničko izražavanje može pomoći u razvoju umjetničkog senzibiliteta i kreativnog mišljenja.

Ključne riječi: cjeloživotno obrazovanje u umjetnosti; multimodalna percepcija; sinestezija; vizualna umjetnost

ZLATA TOMLJENOVIC is Assistant Professor at the Faculty of Teacher Education, Department of Humanities and Arts. In 2006 she achieved an MA in Conservation and Restoration from Academy of Fine Arts and Design, University Ljubljana, Slovenia. In 2014 she achieved a Ph.D. degree in Education Sciences (Teaching in the Field of Arts), from the University of Ljubljana, Slovenia. Her main research interests include: visual arts, visual arts education, creativity, interactive approach to learning and teaching, contemporary learning and teaching strategies, teacher competences, teacher professional development. She has been publishing in these areas both nationally and internationally. Her activities also

include conducting art workshops for children and adults. She has been engaged in painting, sculpture, and ceramics. She presented her artwork nationally and internationally at art projects, group exhibitions, workshops, and symposiums.

ZLATA TOMLJENOVIC je docentica na Učiteljskom fakultetu, katedra za humanističke znanosti i umjetnosti. Godine 2006. diplomirala je konzervaciju i restauraciju na Akademiji likovnih umjetnosti i dizajna na Sveučilištu u Ljubljani, Slovenija. Godine 2014. doktorirala je u polju obrazovnih znanosti (Podučavanje u području umjetnosti) na Sveučilištu u Ljubljani, Slovenija. Njezini glavni istraživački interesi uključuju: vizualne umjetnosti, obrazovanje u području vizualnih umjetnosti, kreativnost, interaktivni pristup učenju i podučavanju, suvremene strategije učenja i podučavanja, kompetencije učitelja, profesionalni razvoj učitelja. Također objavljuje u tim područjima na nacionalnoj i svjetskoj razini. Njezine aktivnosti uključuju vođenje umjetničkih radionica za djecu i odrasle. Bavi se slikanjem, kiparstvom i keramikom. Svoj je rad prezentirala u sklopu nacionalnih i međunarodnih projekata, grupnih izložbi, radionica i simpozija.

Child and Art in the Context of National Heritage / Dijete i umjetnost u kontekstu nacionalne baštine

Ms. Anita Šipek – DV Budućnost

ABSTRACT Unmaterial cultural heritage is a part of Croatia culture. National curriculum for early childhood education and care points out the importance of own identity in the context of various cultures and need for nourishing children identity from the earliest age as a part of acquiring competencies in the context of lifelong learning.

Early childhood education and care as a part of education sector has the purpose to foster interculturalism in education of multicultural European environment as in the rest of the world. Every part of our state is treasure of various habits that are part of Croatian cultural identity. Child who has its own identity developed is ready to accept others and different through tolerance and acceptance of various cultures, with purpose of enrichment and expanding its own competencies and global connecting. Early and preschool age is the most important period of child's life which is carried out through intense development of his identity, love and interest for whole cultural heritage with purpose of transferring it on future generations. Child's everyday environment has important place in nourishing traditional values, material and spiritual heritage. Obtained experiences and knowledges have purpose to protect child's identity and promote rights of others in next stages of life. Support of everyone involved in child's growth is of a great importance through partnership with parents, various institutions, closer and extended community and cooperation with important stakeholders who have interest in promoting cultural identity. Ethno-program in children group "Sunflowers" through rich material environment and various games stimulates children from the earliest age in consciousness about their own identity and cultural heritage. Through partnership with parents and other institutions children enrich the experience and awareness of the world they are surrounded by. Child express incentive environment

through great variety of creative techniques and thereby develops all of his competencies.

Keywords: child; creativity; cultural heritage; identity

SAŽETAK Nematerijalna baština Hrvatske sastavni je dio kulture našega naroda. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj naglašava važnost vlastitog identiteta unutar različitih kultura i nužnost njegovanja identiteta od najranije dobi djece kao sastavnog dijela stjecanja kompetencija unutar procesa cjeloživotnog učenja. Rani i predškolski odgoj kao jedan od sektora obrazovanja ima za cilj razvijati interkulturnalizam u odgoju i obrazovanju u multikulturalnom okruženju Europe, ali i u kulturama diljem svijeta.

Svaki dio naše domovine riznica je mnogobrojnih običaja koji su dio kulturnog identiteta Hrvatske. Dijete koje ima izgrađen vlastiti identitet spremno je prihvatići druge i drugačije kroz toleranciju te prihvaćanje različitosti kultura, a u svrhu obogaćivanja i širenja vlastitih vještina, znanja, kompetencija i globalnog povezivanja. Rano i predškolsko doba najvažniji je period u djetetovom životu koji se odvija kroz intenzivan razvoj njegove ličnosti, razvoj ljubavi i interesa za cijelokupnu kulturnu baštinu kako bi se sačuvala od zaborava te se prenosila na buduće naraštaje.

Svakodnevno okruženje djeteta ima važno mjesto u njegovanju tradicionalnih vrijednosti materijalne i duhovne baštine, a dobivena iskustva i stečena znanja u kasnjem životu koristit će u zaštitu vlastitog identiteta i promicanju prava drugih. Od velike je važnosti podrška svih koji okružuju dijete u njegovom odrastanju kroz partnerstvo s roditeljima, različitim institucijama, užom i širim zajednicom te suradnjom sa drugim zainteresiranim dionicima u svijetu koji njeguju promicanje vlastitog identiteta.

Etno program u skupini „Suncokreti“ kroz bogatstvo tradicijskog materijalnog okruženja i različite igre istraživanja potiče djecu od najranije dobi u spoznajama o vlastitom identitetu i kulturnom nasljeđu. Kroz partnerstvo s roditeljima te vanjskim institucijama obogaćuje se doživljaj i spoznaja svijeta koji okružuje dijete. Poticajno okruženje dijete izražava kroz veliki raspon kreativnog stvaralaštva, a time razvija sve svoje kompetencije.

Ključne riječi: dijete; identitet; kulturna baština; stvaralaštvo

ANITA ŠIPEK. I was born on June 15th, 1963 in Zaprešić. At the end of my study I begin to work in Kindergarten "Budućnost". On the Faculty of Teacher Education, I finished my study in getting my academic title of Master of Early Childhood and Preschool Education in 2017 and getting my title of an advisor.

Other educations I have finished are: carrying out folklore program in the organization "Ethno", in the organization of Institute for Musicology on topic of "Croatian Traditional Music and Instruments", for artistic and creative expressing of work "Studio Belam". I participated on various educations with the Education agency.

I am an author, director of "Ethno" program and I also lead art workshops. I was a mentor to students and trainees for professional exam. As some of my special interest domains, I would point out music, art and heritage.

ANITA ŠIPEK. Rođena sam 15. lipnja 1963. u Zaprešiću. Krajem svoga studija započela sam raditi u Dječjem vrtiću „Budućnost“. Na Učiteljskom fakultetu 2017. sam stekla zvanje magistre ranog i predškolskog odgoja i zvanje odgojitelja savjetnika.

Ostale edukacije koje sam pohađala: vođenje folklornog programa u organizaciji „Etno“, u organizaciji Muzikološkog instituta na temu „Hrvatska tradicijska glazba i instrumenti“, umjetničko i kreativno izražavanje u Studiju Belam. Sudjelovala sam na različitim edukacijama u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

Autorica sam i ravnateljica programa „Ethno“ i vodim umjetničke radionice. Mentorica sam studentima i pripravnicima za stručni ispit. Područja moga interesa obuhvaćaju glazbu, likovnu umjetnost i baštinu.

Participativna umjetnost kao jedan od modela cjeloživotnog učenja / Participatory art as one of the lifelong learning models

Prof. Sonja Vuk – University of Zagreb, Academy of Fine Arts

SAŽETAK Koncepti kreativnosti u umjetničkom stvaranju i kreativnost u svakodnevnom životu susreću se u participativnoj umjetnosti. Stoga je participativna umjetnost jedan od načina razvoja kreativnosti svojstvene svakom čovjeku jer uključuje i publiku u kreativni proces pa publika odnosno sudionici sukreiraju događaj i bave se stvaranjem novih osobnosti te novih odnosa. To je umjetnost iskustva i nalazi se unutar strategija postojanja odnosno samog života koji je estetska forma pa je stoga i sam svojevrsno umjetničko djelo. Tako potaknuta kreativnost dovodi do samoostvarenja pa osoba upravlja osobnim vezama i praktičnim vještinama te sudjeluje u životu zajednice. Na taj način oblikuje se svjesna i samostalna osoba spremna na preuzimanje inicijative te rješavanje problema što je ujedno i terapeutski učinak umjetnosti. Ovdje su predstavljena tri projekta participativne umjetnosti koji su izabrani kao pregled mogućih promjena načina mišljenja putem umjetnosti, a kronološki pregled projekata upućuje na razvoj širokog spektra mogućnosti prijenosa etapa kreativnog procesa iz umjetničkog stvaralaštva u svakodnevno stvaralaštvo ljudi koji se ne bave umjetnošću. Umjetnički projekt „staro za novo“ bavi se nezaposlenim mladima i primjenom kreativnog procesa kod promjene iz pasivnog u aktivni životni stav, preuzimanje kontrole u vlastitom životu, definiranje jasnijih životnih ciljeva, optimističniji stav prema sebi i okolini te želju za promjenom i preuzimanjem odgovornosti. Umjetnički projekt „sve najbolje“ bavi se ljudima na životnoj prekretnici, primjenom kreativnog procesa u spoznaji vlastitih slabosti i snaga te unapredenu osnovnih životnih vrijednosti. Umjetnički projekt „svi zajedno“ bavi se primjenom kreativnog procesa u poboljšanju vlastitih životnih uvjeta, stvaranju vizije vlastite budućnosti te načina njene praktične realizacije. Sudionici navedenih projekata na taj način su razvili kreativno mišljenje kao generičku kompetenciju pomoći

koje su rekreirali vlastitu osobnost i unaprijedili životne mogućnosti. Time su pripremljeni na daljnje učenje i rad, samostalnost u nalaženju rješenja za probleme te preuzimanje kontrole u vlastitom životu. Također su pripremljeni za cjeloživotno učenje.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; kreativnost; participativna umjetnost

ABSTRACT The concepts of creativity in artistic creation and everyday creativity are encountered in participatory art. Therefore, participatory art is one of the ways of developing creativity inherent in every person, because it involves audience that is participants in the creative process, so they co-create the event and engage in the creation of new traits and new relationships. Participatory art is experiential, and it is within the strategies of existence, that is, of life itself as an aesthetic form so it is artwork itself. Stimulation of creativity leads to self-realization, so the person manages personal connections and practical skills and participates in the life of the community. In this way, a conscious and independent person is formed, ready to take the initiative and solve problems, which is also the therapeutic effect of art. Three participatory art projects, giving an overview of possible changes in thinking through art, are presented here. Their chronological overview points to the development of a wide range of possibilities for transferring the stages of the creative process from artistic creation to the everyday creation of non-art people.

The “Old for new” art project deals with unemployed youth and the application of creative process in changing from a passive to an active life attitude, taking control of one’s life, defining clearer life goals: a more optimistic attitude towards oneself and the environment and a desire to change and take responsibility. The art project “All the best” deals with people at a turning point in life, applying a creative process in learning about their own weaknesses and strengths and improving their basic values of life. The “All together” art project applies creative processes to improve one’s living conditions, creating a vision of one’s own future and how to make it practical. Participants in these projects have developed creative thinking as a universal capability, through which they recreate their own personality and enhance their life opportunities. In doing so, they are prepared for further learning and work, independence in finding solutions to problems and taking control in their own lives as well as for lifelong learning.

Keywords: creative process; creativity in everyday life; lifelong learning; participatory art

SONJA VUK. Diplomirala je na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu; Akademiji za likovnu umjetnost i umjetničko obrazovanje u Tilburgu, Nizozemska te završila poslijediplomski specijalistički studij iz trodimenzionalne umjetnosti na istoj. Poslijediplomski magisterij iz videa stekla je na Akademiji za umjetnost i umjetničko oblikovanje u Ljubljani, Slovenija te završava doktorski studij iz likovne pedagogije na Pedagoškom fakultetu u Ljubljani. Bavi se obrazovanjem u području vizualnih umjetnosti te aktivnostima za razvoj kreativnog mišljenja u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu (sudjelovanje u pisanju Kurikuluma za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje, Kurikulum umjetničkog područja te Kurikulum predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost). U umjetničkom izražavanju koristi video i interdisciplinarne umjetničke projekte koji propituju društvena pitanja i umrežuju stručnjake iz obrazovanja, psihologije i sociologije. Edukativne i umjetničke projekte prezentirala je na domaćim i međunarodnim simpozijima i kongresima te na preko 150 domaćih i međunarodnih izložbi i video festivala. Zaposlena je kao docentica na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu.

SONJA VUK has graduated from the Academy of Fine Arts in Zagreb and the Academy of Fine Arts and Art Education in Tilburg, where she also finished the post-graduate studies in 3D art. Received post-graduate MA degree in video and new media at the Academy of Fine Arts in Ljubljana, and is currently attending PhD studies in art education at the Faculty of Education, Ljubljana. She is involved in art education and participated in writing of the curriculum for elementary education, Art Area and the Fine Arts Culture subject. Expresses herself in video and interdisciplinary art projects that question social issues and connect experts in education, psychology and sociology. She has presented educational and artistic projects at national and international symposiums, as well as at over 150 exhibitions and video festivals, and is employed as an assistant professor at the Academy of Fine Arts in Zagreb.

SONJA VUK has graduated from the Academy of Fine Arts in Zagreb and the Academy of Fine Arts and Art Education in Tilburg, where she also finished the post-graduate studies in 3D art. Received post-graduate MA degree in video and new media at the Academy of Fine Arts in Ljubljana, and is currently attending PhD studies in art education at the Faculty of Education, Ljubljana. She is involved in art education and participated in writing of the curriculum for elementary education, Art Area and the Fine Arts Culture subject. Expresses herself in video and interdisciplinary art projects that question social issues and connect experts in education, psychology and sociology. She has presented educational and artistic projects at national and international symposiums, as well as at over 150 exhibitions and video festivals, and is employed as an assistant professor at the Academy of Fine Arts in Zagreb.

Back to the Primary School Music Classroom / Povratak u glazbenu učionicu primarnog obrazovanja

Dr. Konstanca Zalar – Univerza v Ljubljani

ABSTRACT Teaching music in a group of 6- to 8-year-old children after several years of break due to the work on other level of education, offers to the teacher a great opportunity for self-development as an educator as well as a contributor to social connections in music making. In the study, which we carried out with a group of children at the first triad of primary school and which was designed as an intrinsic case study, the focus lay on the studying of teacher's own skills in understanding of teaching process itself. The method was meant as an example of lifelong learning as the course of (re)gaining and broadening knowledge, expertise and attitude in the classroom. The results revealed a gap between teacher's expectations in the outcomes of group music making. They also indicated the prior expectations of all participants as a negative factor for being creative in music. The way of lifelong learning of the teacher being a researcher at the same time was effective during the execution of the study because it opened the teacher's mind towards constantly changing circumstances in the classroom and helped her to adapt the changes. It also helped the teacher to keep involved as an active member of professional and social life in the school.

Keywords: lifelong learning; music making

SAŽETAK Podučavanje glazbe u grupama djece stare između šest i osam godina, nakon nekoliko godina rada na drugim razinama obrazovanja, omogućava učitelju odličnu priliku za vlastiti razvoj kao odgojitelja te kao onoga koji doprinosi razvijanju društvenih odnosa prilikom stvaranja glazbe. U istraživanju koje smo proveli s grupom djece u prvom semestru osnovne škole, a koje smo osmisili kao intrinzičnu studiju slučaja, fokus je stavljen na kompetencije učitelja u razumijevanju samoga procesa učenja. To je trebao biti primjer cjeloživotnog učenja kao predmeta (ponovnog) stjecanja i širenja znanja, stručnosti i stava u učionici. Rezultat je otkrio razilaženja između očekivanja

učitelja i rezultata stvaranja glazbe u učionici. Ono također pokazuje da su prethodna očekivanja učitelja faktor koji negativno utječe na kreativnost učitelja. Način cjeloživotnog učenja kod kojeg je učitelj u isto vrijeme i istraživač bio je učinkovito tijekom provedbe studije jer je otvorilo um učitelja prema promjenjivim okolnostima podučavanja i pomoglo je prilagodbi na promjene. Također je pomoglo učiteljima da budu uključeni kao aktivni sudionici profesionalnog i društvenog života u školi.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; stvaranje glazbe

Dr. KONSTANCA ZALAR is an assistant teacher for music didactics in Faculty of Education in University of Ljubljana. Her special interest is in dialogical dimensions in group music making and narrativity of music. She specialized in "Orff-Schulwerk" approach in music education, which includes movement – dance, voice – singing and instrumental play. She offers seminars and courses in the field of music educations for kindergarten and primary school teachers.

Dr. KONSTANCA ZALAR je docentica za glazbenu didaktiku na Učiteljskom fakultetu Ljubljanskog sveučilišta. Njene interesi obuhvaćaju dijaloške dimenzije stvaranja glazbe i narativnosti glazbe. Specijalizirala se za Orffov didaktički pristup, koji uključuje pokret – ples, glas – pjevanje i sviranje instrumenata. Održava seminare i predavanja u području glazbenog obrazovanja za odgojitelje i učitelje razredne nastave.

Lutka u primjeni / Uses of Puppetry

Ms. Iris Glamuzina – DV Zapruđe

Ms. Maja Mlinarić Samaržija – DV Zapruđe

Ms. Sara Kozjak Dragčević – DV Zapruđe

SAŽETAK Suvremeni pristupi usmjereni na dijete pokazuju koliko veliki značaj ima lutka na cjelovit djetetov razvoj. Dijete se uz lutku veže emotivno i intenzivno proživljava sve situacije i stanja koja prolazi. Lutka dovodi dijete u stanje uzbudenosti i razigranosti, pokreće njegov misaoni i emocionalni svijet, potiče ga na sve bogatiji verbalni izražaj i složeniji intimni doživljaj svijeta. Igre odgojitelja sa scenskom lutkom, vrlo su bitne u ranom i predškolskom odgoju. Lutka je spoj dramskog, likovnog, glazbenog i plesnog izražaja te donosi nepresušnu mogućnost stvaranja. Ona nudi djetetu priliku za upoznavanje novog, prilagodbu i rješavanje problema. Uvodi dijete u svijet mašte, a istovremeno nudi sigurnu luku. Osim što pomaže djeci, lutka pomaže odgojiteljima, ali i roditeljima u boljem shvaćanju dječjeg svijeta. U ovom ćemo radu prikazati kako smo iskoristili lutku kroz različite dramske aktivnosti i igre, omogućili djetetu razvijanje potencijala kroz sva razvojna područja te razvoj njegovih kompetencija. Cilj nam je pružiti podršku odgojiteljima koji koriste lutku u svakodnevnom radu. Dramsko – scenski, glazbeni, jezično – govorni izričaj pokreta, ostvariva se spontano, situacijski, uvažavajući dječji interes i psihofizičke mogućnosti djeteta određene dobi. Rad prikazuje pozitivna iskustva i primjere iz prakse.

Ključne riječi: dijete; dramski; lutkarstvo; odgoj; scenski

ABSTRACT Contemporary child-oriented approaches highlight the importance of puppetry in whole child development. A child makes emotional connections with the puppet and experiences the situations he or she is going through intensively. The puppet makes the child excited and playful, drives their mental and emotional world, encourages them to enrich their verbal expression and increases the complexity of their personal world experience.

Preschool teacher activities that include puppets are of great importance in early and preschool education. The puppet is a combination of drama, art, music and dance expression that brings inexhaustible creation opportunities. It creates convenience to learn the new, to adapt and to improve problem-solving skills. The puppet introduces the world of imagination and brings a safe place to a child. It helps children, preschool teachers, and parents in a better understanding of the child's inner world. In this paper, we demonstrate the use of puppets in different drama activities and games, that provide potential growth in every child development area, including competence development. The aim is to support the preschool teacher who uses a puppet in everyday activities. Drama, music, movement, and language expression were created in an improvisational and situation-dependent way. Child interest and their psychophysical abilities typical for certain age were taken into account. The paper shows positive experiences and good practice examples.

Keywords: child; drama program; early and preschool education; puppetry; theatrical program

IRIS GLAMUZINA. Rođena sam 4. 7. 1968. u Mostaru. Na Sveučilištu u Zadru stekla sam stručnu spremu VI/I stupnja i stručni naziv odgojitelj predškolske djece. Na Sveučilištu u Mostaru, Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, stekla sam stručnu spremu VII/I stupnja, te stekla stručni naziv Profesor predškolskog odgoja priznat od AZOO RH i MZO RH. Sudjelovala sam na seminarima Dramolet u organizaciji Centra za kulturu i film August Cesarec, te se usavršavam kroz temeljni program za prepoznavanje odrednica i poticanje rane pismenosti. Vodila sam likovnu i dramsku grupu kroz društvo Naša djeca i u udruzi Radost za djecu sa posebnim potrebama. Sudjelovala sam u projektu Stari obrti u organizaciji UPIM-a, izdala sam nekoliko članaka, dječjih pjesama i igrokaza u časopisima Žrno, Školske novine i na Lukinom portalu, sudjelovala sam sa izložbom lutaka na Danima dječjih vrtića Grada Zagreba.

IRIS GLAMUZINA. I was born on July 4th, 1968 in Mostar. At the University in Zadar I graduated as the educator of preschool children. At the University of Mostar, Faculty of Natural Sciences, Mathematics and Education I received a title of professor of preschool education, verified by Croatian Teacher Training Agency and Croatian Ministry of Science and Education. I participated in seminars "Dramolet" in the organization of Centre of Culture and Film "August Cesarec" and I professionally developed through fundamental program for encouragement of early literacy. I conducted arts and drama group

through society Our Children and in a association Joy for children with special needs. I have participated in project Old Crafts in organization of an Association for Promotion of Same Opportunities, published few papers, children songs and plays in magazines Grain, School Magazine and Luka's portal, I participated with an exhibition of puppets at the Days of Kindergartens of the City of Zagreb.

„Kuća zvukova“ – od istraživanja do razvoja glazbenih sposobnosti djece / "The House of Sounds" – from research to development of music competences of children

Mrs. Violeta Kukić – Dječji vrtić Bukovac

Mrs. Josipa Cik Kobasić – Dječji vrtić Bukovac

SAŽETAK U projektu se polazi od važne uloge glazbe u cijelokupnom razvoju djece.

Djeca u trećoj godini života imaju još nerazvijen sluh, a da bi se razvijao potrebno im je omogućiti igru predmetima i instrumentima koji proizvode zvukove.

Jedan od faktora koji utječu na razvoj glazbenih sposobnosti djece je poticajno okruženje. U stvaranju takvog okruženja nastala je „Kuća Zvukova“ kao mjesto susreta sa zvukovima i glazbom.

Cilj ovog projekta je da se djeci u poticajnom okruženju kroz aktivno sudjelovanje približi svijet zvukova, svijet glazbe. Kreativno osmišljena „Kuća Zvukova“ postaje mjesto u kojem djeca igrajući se ulaze u svijet zvukova. U njoj i oko nje našlo se mnoštvo različitih, zanimljivih i kreativnih instrumenata. Postepenim dodavanjem novih elemenata interes djece je konstantno podržavan. Proučavanjem, manipuliranjem i eksperimentiranjem svakodnevnih predmeta djeca ih stavljuju u funkciju zvuka. Spontani interes djece i uočavanje pojedinih elemenata glazbe poput jačine zvuka, intenziteta i tempa glazbe uz povezivanje s pokretima dijelova tijela i tijela kao cjeline u prostoru još su neki od zadataka koji su ostvareni.

Kao krajnji rezultat kod djece je stvorena želja da budu stvaratelji glazbe te da kroz glazbu podržavaju osjećaje drugih i izražavaju pozitivna i negativna emocionalna stanja uz razvoj empatije i socijalnih vještina.

Ključne riječi: igra; okruženje; glazba

ABSTRACT The project starts from the important role of music in the overall development of children.

Children in the third year of life have still undeveloped hearing, and in order to develop hearing it is necessary to enable them to play with objects and instruments that produce sounds.

One of the factors influencing the development of children's musical abilities is the stimulating environment. In creating such an environment, the "House of Sounds" was created as a place of meeting with sounds and music.

The goal of this project is to bring the world of sounds, the world of music, closer to children in a stimulating environment through active participation. The creatively designed "House of Sounds" becomes a place where children enter the world of sounds by playing. There are many different, interesting and creative instruments in and around it. By gradually adding new elements, the interest of children is constantly supported. By studying, manipulating, and experimenting with everyday objects, children put them into the function of sound. Spontaneous interest of children and noticing certain elements of music such as volume, intensity and tempo of music while connecting with the movements of body parts and the body as a whole in space are some of the tasks that have been accomplished.

As a final result, children have a desire to be creators of music and to support the feelings of others through music and express positive and negative emotional states with the development of empathy and social skills.

Keywords: game; music; surroundings

VIOLETA KUKIĆ. Zaposlena sam u DV Bukovac u Zagrebu. Imam 35 godina radnog iskustva u struci. Diplomirala sam 1987. na Filozofskom fakultetu i stekla zvanje odgojitelj predškolske djece (VŠS).

Redovito se stručno usavršavam u području glazbenih, plesnih, dramskih i likovnih umjetnosti. Sve inovacije i znanja koja sama stječem, primjenjujem u neposrednom radu s djecom.

Sudjelujem i organizator sam na brojnim likovnim izložbama („Prijatelji prirode“ – Kulturni centar Dubrava; „U salonima Žrinskih i Raškajevih“ – Ozalj; „Dragonjica traži Dragonju“ – Pazin; „Tko to ide, tko to gazi po šuštavoj šumskoj stazi“ – Muzej suvremene umjetnosti Zagreb).

Svoje rezultate rada, naročito iz područja glazbene umjetnosti, povremeno prezentiram na javnim nastupima s djecom. Autorica sam Eko-himne vrtića te nekolicine brojalica i dječjih pjesmica.

Dio svojih projekata prezentirala sam na raznim stručnim skupovima iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja.

VIOLETA KUKIĆ. I work at the Kindergarten "Bukovac" in Zagreb. I have 35 years of working experience. In 1987 I graduated at the Faculty of Humanities and Social Sciences as a BA educator of preschool children.

I regularly participate in professional trainings in the fields of music, dance, drama / arts. All innovations and knowledge that I acquire, I apply in direct work with children.

I have participated and have been organizer of many exhibitions ("Friends of Nature" – Cultural Centre Dubrava; "In the Salons of Zrinskis and Raškajs" – Ozalj; "Dragonjica seeks for Dragonja" – Pazin; "Who goes, who walks on a rustling wood road" – Museum of Contemporary Arts Zagreb).

Occasionally I present my work result, especially in the field of music, at the public appearances with children. I am the author of eco hymn of kindergarten and a few children songs. Part of my project were presented at various professional conferences in the field of preschool education.

JOSIPA CIK KOBASIĆ. Rođena sam 26. srpnja 1983. u Zagrebu. Trenutno sam zaposlena u Dječjem vrtiću Bukovac u Zagrebu kao odgajateljica. U struci imam deset godina iskustva. Diplomirala sam na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te stekla zvanje odgajatelja predškolske djece. Zbog interesa za engleski jezik usavršila sam se u školi stranih jezika te stekla B2 stupanj za rad s djecom predškolske dobi. Godine 2013. ponovno upisujem Učiteljski fakultet te po završetku stječem zvanje magistre ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Područja interesa se šire te polazim razne komunikacijske radionice, završavam jedan od programa NTC sustava učenja, prisustvujem 17. Oxford konferenciji. Uz brojna stručna usavršavanja iz raznih područja interesa unapređenje osobnog i profesionalnog razvoja nadopunjavam certifikatom „baby signs“ instruktora.

JOSIPA CIK KOBASIĆ. I was born on July 26th, 1983 in Zagreb. Currently I am working at the Kindergarten Bukovac in Zagreb as educator. I have ten years of working experience as educator. I graduated at the Faculty of Teacher Education at the University of Zagreb and got a title of preschool educator. Because of interest for English language I have developed professionally in the school of foreign languages and acquired a B2 level of language for work with preschool children. In 2013 I enrolled in master's studies at the Faculty of Teacher Education in Zagreb and got a title of professor of early and preschool education. My interests have developed, and I have attended communication workshops, I am finishing a program of NTC learning, I participated in 17th Oxford conference. With many professional trainings in various interest field I have personally and professionally developed as Baby signs instructor.

Simfonija slika i nota – izložba povezivanja slike i glazbe u cijeloviti umjetnički doživljaj / Symphony of paintings and musical notes – an exhibition that connects art and music into a complete artistic experience

Dr. Jana Žiljak Gršić – Tehničko veleučilište u Zagrebu

Mrs. Ana Hoić – Muzej Mimara

Mrs. Zdravka Škugor Ferdebar – Roomor – Consulting, Marketing & PR

SAŽETAK Rad pomoću primjera iz muzejske prakse ima za cilj predstaviti mogućnosti zajedničkog djelovanja umjetnosti i znanosti na ljude. Razmatra se primjer posjetitelja muzeja kojima se pruža prilika proširenog doživljaja razgledavanja umjetničkih slika. Sinergijom likovne umjetnosti, glazbe i znanosti postiže se sveobuhvatniji doživljaj umjetnosti. Osjetila vida i sluha su podražena, a edukacija je dodana vrijednost. Inovativna tehnologija patentirana pod nazivom InfrareDesign korištena je kao sredstvo animiranja pažnje i učenja u polju znanosti i umjetnosti. Suradnjom autora koncepcije izložbenog događanja iz područja umjetnosti i znanosti kreirana je koncepcija unutar stalnog postava muzeja koja je polučila višestruke rezultate. Posjetitelji svih dobnih skupina dobili su prigodu razvijati osobna znanja iz umjetnosti, kao i iskustvo promatranja infrared kamerom specifičnih slika oblikovanih u duhu povezivanja povjesno-umjetničkog stilskog razdoblja i pripadajuće glazbe. Projekt je spojem klasične umjetnosti i suvremene znanosti dao edukaciju iz područja; likovne umjetnosti, glazbe i inovacije.

Ključne riječi: edukacija; inovacija; muzej; umjetnost; znanost

ABSTRACT The work's goal is to present a possibility of joint impact of arts and science to people by a museum's praxis example. It scrutinizes examples of museum's visitors who get an opportunity to experience widened sightseeing of art paintings. Comprehensive art adventure is achieved by a synergy of fine arts, music and science. The senses of vision and hearing are irritated, and education is an added value. The innovative technology patented as InfraRed-Design is used as a method of attention animation and learning in the science's

and art's field. The concept was created within the permanent exhibition of the museum, which received multiple results thanks to the collaboration of the authors from the fields of arts and science. All age groups of visitors get a chance to develop personal art knowledge. The specific infrared art paintings are created in order to communicate the same art history period both in art and music and score a unique audience's experience by watching through Infrared cameras located in the museum rooms. The project provided education in the fields of fine arts, music and innovation through a combination of classical art and contemporary science.

Keywords: art; education; innovation; museum; science

JANA ŽILJAK GRŠIĆ rođena je 1972. u Zagrebu. Godine 1996. diplomirala je Studij dizajna pri Arhitektonskom fakultetu na Sveučilištu u Zagrebu i stekla stručni naziv diplomirani dizajner. Godine 2005. magistrirala je na Grafičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a 2007. doktorirala na Grafičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i stekla akademski stupanj. Doktorica je znanosti iz znanstvenog područja tehničkih znanosti, znanstvenog polja grafičke tehnologije. Profesorica je visoke škole u trajnom zvanju. Zaposlena je 2002. godine na Tehničkom veleučilištu u Zagrebu na kojem je pročelnica Informatičko računarskog odjela. Godine 2010. izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje docenta u području Tehničkih znanosti, polje Grafička tehnologija na Grafičkom fakultetu u Zagrebu.

Na prijedlog Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa dobila je Godišnju državnu nagradu za znanost za 2010. godinu za iznimno doprinos razvoju znanosti za otkriće i tehnologiju upravljanja bojilima i informacijama u vizualnom i bliskom infracrvenom spektru pod zaštićenim nazivom INFRAREDESIGN koju dijeli ravnopravno sa suradnicima.

JANA ŽILJAK GRŠIĆ was born in 1972 in Zagreb. In 1996 she graduated Design at the Faculty of Architecture at the University of Zagreb and received title of graduated designer. In 2005 she got her master's degree at the Faculty of Graphic Arts of the University of Zagreb, and in 2007 she got her PhD at the same Faculty.

She is the PhD in the scientific field of technical sciences, graphic technology. She is a full professor tenure in higher education. Since 2002 she is employed at the Technical University in Zagreb where she is the head of Computer Department.

At the proposition of Croatian Ministry of Science, Education and Sports she received a Annual State Award for Science in 2010 for extraordinary contribution to science for discovery and technology of dye and information management in the visual and near-infrared spectrum under the brand name INFRAREDESIGN, which it shares on an equal footing with associates.

ANA HOIĆ. Rođena 26. svibnja 1972. Diplomirala na Studiju dizajna Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Magistrirala Marketing na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Radi poslove odnosa s javnošću od 2011. godine u Muzeju Mimara. Područje rada Ane Hoić su odnosi s javnošću, marketing, vizualne komunikacije i inovacije. Sudjelovala je na više znanstvenih i stručnih projekata. Objavila je kao koautor znanstvene radove A kategorije u CC časopisima. Održala je predavanja iz područja marketinga i dizajna na stručnim skupovima i konferencijama. Sudjelovala na tri izložbe kao autorica u grupi. Sudjelovala u organizaciji 80-ak izložbi kao voditeljica odnosa s javnošću. Sudjeluje u organizaciji međunarodnih i domaćih konferencijskih skupova, simpozija, konferencijskih medija, promocija i drugih kulturnih događanja. Članica je Hrvatskog muzejskog društva (HRMUD) i Internacionalnog društva muzealaca (ICOM). Od 2013. radi kao predavač – vanjski suradnik Tehničkog veleučilišta u Zagrebu na predmetima iz područja dizajna, vizualnih komunikacija i inovacija.

ANA HOIĆ. Ana was born on June 26th, 1972. Studied and graduated Design at the Faculty of Architecture of University of Zagreb. She got her master's degree in Marketing at the Faculty of Economy of University of Zagreb. She works in public relations in Mimara Museum since 2011. Her field of interest includes public relations, marketing, visual communications and innovations. She has participated in many scientific and professional projects. As a co-author she has published scientific papers of A category in CC journals. She has held lectures in marketing and design at conferences and symposia. She participated in three group exhibitions. She participated in around 80 exhibitions as public relations manager. She participates in organization of international and national conferences, meetings, symposia, promotions and other cultural events. She is a member of Croatian Museum Society and International Council of Museums. Since 2013 she works as a lecturer – external associate of the Technical University in Zagreb on courses in the field of design, visual communications and innovations.

Stand-up comedy in rehabilitation of people with physical disabilities / Stand-up komedija u rehabilitaciji osoba s fizičkim invaliditetom

Ms. Alenka Vidrih – University of Ljubljana, Faculty of Education

ABSTRACT The study that we present here is focused on performing experience of three people with physical disabilities who were stand up performers. The role of creative, artistic participation in their psychological rehabilitation was in the center of our research.

The short description of the field of rehabilitation of people with special needs is taking place as well as the definition of stand-up comedy as one of activity under the umbrella of applied theatre.

In this case study, three adults with mobility impairments who are active in the field of stand-up comedy were interviewed and studied. The main objective of this research was to investigate the role of stand-up as a supportive technique in the life and rehabilitation of adults with physical disabilities. The analysis of the conducted interviews clearly shows the importance of their creative participation in dramatic activities.

They've found resilience in facing life's challenges. Survey participants, mobility-impaired stand-up comedians, confirmed the role of stand-up comedy in their rehabilitation. They found themselves with better self-image and self-esteem, and therefore the quality of their lives improved. In addition, the research shows that physically disabled take stand-up comedy as an opportunity to raise awareness about physical disability and the problematic attitude of society among the general public, which consequently reduces the stigma.

Keywords: applied theatre; humor; physical disability; rehabilitation; stand-up comedy

SAŽETAK Rad koji ovdje predstavljamo fokusira se na izvedbeno iskustvo triju osoba s fizičkim invaliditetom koji su stand-up komičari. Uloga kreativne umjetničke participacije u njihovoј psihološkoj rehabilitaciji u centru je našega istraživanja. Ukratko će biti opisano područje rehabilitacije osoba s

posebnim potrebama, a zatim će se dati definicija stand-up komedije kao jedne aktivnosti iz područja primijenjenog teatra.

U ovoj studiji slučaja bile su proučavane i intervjuirane tri osobe sa smanjenom pokretljivošću, koje su aktivne u području stand-up komedije. Glavni cilj ovoga istraživanja je istražiti ulogu stand-upa kao podržavajuće metode u životu i rehabilitaciji odraslih s fizičkim invaliditetom. Analiza provedenih intervjuja jasno pokazuje važnost njihova kreativna sudjelovanja u dramskim aktivnostima.

Pronašli su otpornost suočavajući se sa životnim izazovima. Sudionici istraživanja osobe sa smanjenom pokretljivošću stand-up komičari potvrdili su ulogu stand-upa u svojoj rehabilitaciji. Poboljšala im se slika o sebi i samopouzdanje pa se samim time poboljšala i kvaliteta njihova života. Također, istraživanje je pokazalo da fizički invaliditet može koristiti stand-up kao mogućnost za podizanje svijesti o fizičkom invaliditetu i problematičnom stavu većine društva, što posljedično reducira stigmatizaciju s kojom se invalidi susreću.

Ključne riječi: fizički invaliditet; humor; primijenjeni teatar; rehabilitacija; stand-up komedija

ALENKA VIDRIH is Assistant Professor in the Faculty of Education at the University of Ljubljana, Slovenia. She is head of the Arts Therapy Program. She teaches on Creative Arts in Education in the Department of Preschool Education, Primary School Education and in Special Education. Her research interests are Arts and Health in Education, she's currently researching on creativity and gifted education. As an artist, she's performing and is involved in theatre direction. She has published widely on the creative arts in education and therapy, she also presents her work regularly on the international conference circuit.

ALENKA VIDRIH je docentica na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani. Ona je voditeljica programa Terapija umjetnošću. Predaje Kreativne umjetnosti u obrazovanju na Odsjeku za predškolski odgoj, primarno obrazovanje i posebno obrazovanje. Njezini istraživački interesi su umjetnost i zdravlje u obrazovanju, trenutno istražuje kreativnost i obrazovanje darovitih. Kao umjetnica nastupa u teatru i uključena je u režiranje. Izdavala je puno u području kreativnih umjetnosti u obrazovanju i terapiji i redovito prezentira svoje radove u okviru međunarodnih konferencija.

Examining the role of movement and touch in lifelong learning / Umjetničko istraživanje uloge pokreta i dodira u cjeloživotnom učenju

Ms. Zrinka Simicic Mihanovic – University of Zagreb,
Academy of Dramatic Arts

Ms. Marina Bauer – Freelance Artist

ABSTRACT Our first experience of the world begins with movement and touch. A fetus acquires the first knowledge about its environment while still in utero by moving and touching the immediate surrounding of the womb. The vestibular nerves which register the movement of the fetus myelinate first thus indicating that we learn first through the perception of movement, and that this type of perception is initially essential for survival as it presents the basis for the development of other forms of perception (Bainbridge Cohen, 2012.) The paper is based upon the premises that movement and touch form the baseline for all learning processes later in life. It presents the results of an interdisciplinary artistic process and performative installation «The touching performance», created throughout 2019 by two artists and researchers: a visual artist and a dancer / choreographer / somatic movement educator. This nine-month long artistic research project was aimed at exploring the ways in which movement and touch enhance presence, awareness, learning, empathy, and interconnectivity from an early age to adulthood. Departing from the somatic perspective and their personal experience gained in the course of the project, the authors share their insights into the role of touch and movement, and provide further incentives / perspectives on this interdisciplinary research.

Keywords: awareness; interdisciplinary approach; kinesthetic empathy; senses and perception; sculpture; somatics

SAŽETAK Prvo iskustvo vanjskog svijeta povezano je s pokretom i dodrom. Najranije spoznaje o okolini, i prije rođenja, fetus stiče krećući se i istovremeno dodirujući neposredni okoliš maternice. Činjenica da vestibularni

živci među prvima mijeliniziraju, upućuje na važnost percepcije pokreta za preživljavanje, učenje i razvoj, odnosno da upravo percepcija pokreta predstavlja temelj za razvoj drugih oblika percepcije. (Bainbridge Cohen, 2012)

Izlaganje se temelji na pretpostavci da su pokret i dodir osnova za kompleksnije procese učenja i uspostavljanja odnosa u životu. Predstavit će rezultate interdisciplinarnog umjetničkog procesa i izvedbene instalacije Izvedba koja se dira koje su, tijekom 2019., realizirale dvije umjetnice i istraživačice: vizualna umjetnica i plesačica/koreografinja/somatska praktičarka.

Ovaj devetomjesečni umjetnički istraživački proces za cilj je imao istražiti načina na koje pokret i dodir podržavaju prisutnost, svjesnost, učenje, empatiju i međupovezanost, od djetinjstva do odrasle dobi. Polazeći od somatske perspektive i osobnih iskustava stečenih tijekom procesa, autorice će podijeliti svoje uvide u ulogu pokreta i dodira te ponuditi moguće buduće perspektive ovog interdisciplinarnog istraživanja.

Ključne riječi: dodir; percepcija; interdisciplinarni pristup; kinestetička empatija; pokret; skulptura; svjesnost

ZRINKA SIMICIC MIHANOVIC is a dance artist, SME (Somatic Movement Educator), IDME (Infant Developmental Movement Educator), CMA –SP (Certified Movement Analyst – Somatic Practitioner). Her collaborations include Croatian as well as foreign authors. She has been active as an author and choreographer since 2003. Since 2007 she has been co-organiser and artistic director of Improspectives, international improvisation festival in Zagreb. She received danceWEB Europe 2006 scholarship. She is a co-founder of artistic association Multimedijalna koliba (Multimedia Hut). She obtained her double major M. A. in History of Art and French Language and Literature at the University of Zagreb,

Faculty of Philosophy. She is the Teaching Assistant at the Dance department of the Academy of Dramatic Art in Zagreb. <http://multimedijalnakoliba.hr/suradnici/c/1/21/zrinka>

ZRINKA ŠIMIĆIĆ MIHANOVIĆ je plesna umjetnica educirana u području somatike i certificirani je somatski praktičar. Ostvaruje suradnje s domaćim i stranim autorima. Aktivna je kao autorica i koreografinja od 2003. Od 2007. suorganizatorica je i umjetnička ravnateljica Improspekcije, međunarodnog festivala improvizacije u Zagrebu. Godine 2006. dobila je stipendiju danceWEB Europe- Suosnivačica je umjetničke udruge Multimedijalna koliba. Diplomirala je dvopredmetni studij povijesti umjetnosti i francuskog jezika

i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Asistentica je na Odsjeku plesa na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu.

MARINA BAUER, born 1972 in Zagreb, Croatia, graduated from the Department of Sculpture at the Academy of Fine Arts of University in Zagreb in 1998. She has exhibited since 1994 at solo and group exhibitions in Croatia and abroad and participated in art symposiums, residency programs and workshops where she created and permanently installed several public sculptures. In her practice she is especially interested in tactile and kinaesthetic perception what she also researches in her practice-based PhD thesis "Bodily perception in the Experience of Sculpture" at the Academy of Fine Arts in Zagreb. From 2002 to 2016 she also worked at the Academy of Fine Arts in Zagreb having achieved the title of assistant professor. Today she teaches at the Academy on the course Psychology of Art.

MARINA BAUER (Zagreb, 1972.) diplomirala je 1998. na Kiparskom odsjeku Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Na sceni je prisutna od polovine 1990-ih godina. Izlaže na samostalnim i skupnim izložbama u Hrvatskoj i inozemstvu te sudjeluje na likovnim simpozijima i radionicama u sklopu kojih je izvedeno i postavljeno više javnih skulptura. U svom radu posvećuje posebnu pažnju kinestetičkom i taktilnom doživljaju umjetničkog djela što je i tema njenog doktorskog istraživanja utemeljenog na praksi „Tjelesna percepcija u doživljaju kiparskog djela“. Od 2002. do 2016. godine predavaла је kiparstvo na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu na Kiparskom i Nastavničkom odsjeku, a na istoj Akademiji od 2016., kao vanjska suradnica, predaje na kolegiju Uvod u psihologiju umjetnosti.

Traversing and Conversing with the Non-human: Embodied Knowing and Becoming / Putovanje i razgovaranje s ne-ljudskim: Utjelovljeno znati i postati

Ms. Trish Osler – Concordia University

ABSTRACT This presentation describes a collaboration between the Jardins de Métis/Reford Gardens in Quebec, Canada and the Montreal Museum of Fine Art's Innovation Lab, through the design of a multimodal interactive app which will transform visitor experience. The Reford Gardens combines a polyvalent historic museum with heritage botanical gardens and a juried, international conceptual design festival. Recently, its mission has evolved towards an embodied, holistic, and lifelong learning experience for its visitors by offering multiple entry points into its content, including family-centred spaces that invite playful engagement, in tandem with an interactive animation of its historic archives. More than a walking methodology, this research initiative is designed to identify connective capabilities between the human and non-human, advancing partnerships in museum digital technologies while situating the visitor within the space of becoming and traversing.

Elements of the inquiry shift from a personal, individualized entanglement to one which activates diverse and potentially oppositional agencies, integrating artist, visitor, curator and digital media in a unique learning environment. The research emerges intuitively from a walking-as-flâneur orientation (Laszczik Cutcher & Irwin, 2018) and through resonant material, human and non-human frequencies collected from multiple settings within the Jardins. The project poses philosophical and artistic challenges, as the Jardins historically eschewed the use of technologies that might intrusively mediate the visitor experience. The site invites 'beyond human' engagement, a situatedness extending from the contemplative to becoming- with gardens.

Using a new empiricist framework, the presentation will engage thinking-with theory approaches (Jackson & Mazzei, 2015), conveying a layered assemblage of site images, agential intra-actions, excerpts from audiowalk transcripts and

the digital project. In particular, Manning's (2015) exploration of "future-feeling" and "refraction" are applied to understandings of art as "...a field of expression through which a different quality of experience is crafted". Consideration is also given to the entanglement between human and non-human as a "conversation" (see Lund & Benediktsson, 2010). In this way, the various assemblages, including walking as event-experience, and the implications for a digital app designed for visitors to the Jardins are mindfully explored and presented as a conversation with.

Keywords: entanglement; multimodal; situatedness; transformative

SAŽETAK Ova prezentacija opisuje suradnju između Vrtova Métis i Redford u Quebecu, Kanada i muzeja Inovacijski laboratorij likovnih umjetnosti u Montrealu kroz osmišljavanje multimodalne interaktivne aplikacije koja će transformirati iskustvo posjetitelja. Vrtovi Redford kombiniraju polivalentni povijesni muzej s baštinom botaničkih vrtova te žirirani međunarodni konceptualni festival dizajna. Nedavno se njegova misija razvila prema utjelovljenom, holističkom iskustvu cjeloživotnog učenja za posjetitelje kroz ponudu višestrukih ulaznih točaka u njegov sadržaj, uključujući i prostore koji su obiteljski orijentirani pa pozivaju na igru u kombinaciji s interaktivnim animacijama iz njegova povijesnog arhiva. Više nego metodologija hodanja, ova istraživačka inicijativa je osmišljena kako bi identificirala mogućnosti ispreplitanja između ljudskog i ne-ljudskog, unaprjeđujući partnerstvo s muzejskim digitalnim tehnologijama prilikom smještanja posjetitelja unutar mjesta postajanja i putovanja.

Elementi istraživanja idu od osobnog, individualnog uključivanja do onoga koji aktivira različita i potencijalno suprotstavljenja djelovanja, uključene umjetnike, posjetitelje, kustose i digitalne medije u jedinstvenom okruženju za učenje. Istraživanje se intuitivno razvija od „flanerskog hodanja“ (Laszcik Cutcher i Irwin, 2018.) i kroz rezonantni materijal ljudskih i ne-ljudskih frekvencija prikupljenih iz više postava unutar Vrtova Métis. Projekt postavlja filozofske i umjetničke izazove jer su Vrtovi tijekom povijesti problematizirali upotrebu tehnologije koja bi mogla utjecajno posredovati iskustvo posjetitelja. Mjesto poziva nad-ljudski angažman, protezanje situiranja od kontemplativnog do postajanja s vrtovima.

Koristeći novi empirijski okvir, ova prezentacija će potaknuti promišljanje o „teoriji pristupa“ (Jackson i Mazzei, 2015.), prenoseći slojevit kolaž slika s mjesta, djelatne unutar-odnose, izvatke iz transkriptata audio šetnji i digitalnih

projekata. Pogotovo se primjenjuje Manningovo istraživanje (2015.) „osjećanja budućnosti“ i „slamanja“ na razumijevanje umjetnosti kao „...polja izravjanja kroz koje se oblikuju iskustva različite kvalitete“. Uzima se u obzir i doticanje ljudskog i ne-ljudskog kao „razgovora“ (Lund i Benediktsson, 2010). Na taj su način različite instalacije, uključujući šetnje kao događajno iskustvo i implikacije digitalne aplikacije dizajnirane za posjetitelje vrtova, savjesno istražene i prezentirane kao razgovor s njima.

Ključne riječi: ispreplitanje; multimodalnost; situirano; transformativno

TRISH OSLER. Artist, researcher, art educator and PhD candidate with Concordia University, Trish designs and implements new approaches to creative thinking and learning. Drawing on aspects of an a/r/tographic identity, her transdisciplinary practice aims to deepen understanding and awareness of arts-based approaches to critical thinking. Trish's research interests are informed by creative neuroscience, a phenomenology of practice and new materiality, museum studies, art as research and research/creation. Through embodied engagement with the environment and through artistic inquiry, Trish's work demonstrates connection capabilities emerging within the nonhuman turn; the becoming empowerment and reciprocity of place-based artmaking. Blending soundscape, image and narrative, Trish explores the entangled exchange between the human and nonhuman: the playful quest for the transformative and the transcendent within a conceptual garden. This approach, constructed to be both introspective and extrospective, reimagines the discrete and integrated persona of the a/r/tographer.

TRISH OSLER. Umjetnica, znanstvenica, umjetnički pedagog i studentica doktorskog studija na Sveučilištu Concordia, Trish osmišljava i implementira nove pristupe kreativnom razmišljanju i učenju. Naslanjujući se na aspekte a/r/tografskog identiteta, njezina transdisciplinarna praksa teži produbljivanju razumijevanja i svijesti o umjetničkim pristupima kritičkome razmišljanju. Njezini istraživački interesi hrane se kreativnom neuroznanošću, fenomenologijom prakse i novoga materijalizma, muzeologijom, umjetnošću kao istraživanjem i stvaranjem/istraživanje. Kroz utjelovljeni angažman u okolišu i kroz umjetničko istraživanje, njezin rad pokazuje mogućnosti povezivanja u zaokretu prema ne-ljuskom; rastući osnaživanje i recipročnost stvaranja umjetnosti utemeljenog na mjestu. Stapanjući zvukovlje, slike i narative, Trish istražuje zamršenu razmjenu između ljudskog i neljudskog: zaigran zadatak za transformativno i transcendentalno unutar konceptualnoga vrta. Takav pristup, konstruiran kako bi istodobno bio introspektivan i ekstraspektivan, ponovo osmišljava diskretnu i jedinstvenu osobu a/r/tografa.

Trebam, želim, volim umjetnost / I need, I want, I love art

Andrea Lesjak, mag. praesc. educ. – Dječji vrtić „Vrapče“

SAŽETAK Tema ovog rada je „Trebam, želim, volim umjetnost“. Cilj rada je upoznavanje djece sa umjetničkim djelima, kroz promatranje, uočavanje i upoznavanje sa likovnim tehnikama i likovnim elementima. Na takav će se način dijete uvesti u svijet umjetnosti i ljepotu stvaranja.

Djeca kao i umjetnici opažaju svijet oko sebe te vlastitu sliku svijeta slobodno prenose na papir ili platno te tako nastaje likovno djelo. Odgojiteljev najvažniji zadatak jest probuditi značajku u djetetu za samostalno likovno izražavanje i stvaranje. Također, druga važna zadaća odgojitelja (ali i roditelja) jest da kroz razgovor o likovnom djelu djeca usvajaju likovne vrednote, sposobnost percipiranja, prepoznavanje osnovnih likovnih pojmovima, da shvate djelo, da uživaju u njemu te da se potakne senzibiliziranost za umjetnost.

Odgojitelj preuzima ulogu poticatelja djece na aktivno sudjelovanje u promatranju likovnog djela postavljanjem pitanja, opisivanjem, prepoznavanjem, uspoređivanjem, objašnjavanjem, istraživanjem, zamišljanjem te naposljetku i stvaranjem novih dječjih likovnih djela. Za što kvalitetnije i kreativnije likovno izražavanje potrebno je zajedno s djecom оформити mali likovni atelje te ga opremiti što raznovrsnijim materijalima, pomagalima i likovnim sredstvima, ali i stvoriti oazu mira i opuštenosti kako bi djeca mogla ostvariti svoj puni potencijal. Za još bolju i kvalitetniju suradnju poželjno je provoditi likovne radionice za djecu i roditelje kako bi se i roditelje uvelo u svijet umjetnosti, a kroz djecu i njihov slobodni duh i kreativnost potaknuto bi ih se na likovno izražavanje i stvaranje.

Ključne riječi: atelje; dijete; likovno djelo; likovno izražavanje i stvaranje; roditelj

ABSTRACT The topic of this work is „I need, I want, I love art“. The aim of this work is to introduce children with works of art, through observation, comprehension, and learning about art techniques and artistic elements. In this way, the child will be introduced to the world of art and the beauty of creation.

Children as well as artists perceive the world around them and freely transfer their world image to paper or canvas, creating a work of art. The most important task of kindergarten teacher is to arouse curiosity in the child for independent artistic expression and creation. Also, another important task for kindergarten teachers (but for parents also) is to talk with children about the artistic values, the ability to perceive, to recognize basic visual concepts, to understand a work, to enjoy it and to encourage sensibility for art. Kindergarten teacher takes the role of encouraging children to actively participate in the observation of a work of art by asking questions, describing, identifying, comparing, explaining, exploring, imagining and finally creating new works of art. For the highest quality and creative artistic expression, together with the children, it is necessary to form a small art studio and equip it with a variety of materials, aids and fine arts, but also to create an oasis of peace and relaxation so that the children can reach their full potential. For even better collaboration, it is advisable to conduct art workshops for children and parents in order to introduce parents to the art world, and through children and their free spirit and creativity, encourage them to express themselves in art and creation.

Keywords: artwork; artistic expression and creation; art studio; child; parent

ANDREA LESJAK. Ime mi je Andrea Lesjak i rođena sam 18. 12. 1987. godine u Zagrebu gdje i danas živim i radim. Trenutno sam zaposlena u Dječjem vrtiću „Vrapče“ kao odgojitelj predškolske djece, sa stažem od 9 godina u ovoj struci kojeg sam djelomično odradila i u Dječjem vrtiću „Ivana Brlić Mažuranić“. Godine 2015. završila sam studij na Učiteljskom fakultet u Zagrebu sa stečenim zvanjem Magistra ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sa kraticom mag. praesc. educ. Od ostalih kompetencija vezanih za tematsku cjelinu likovnog izražavanja navela bih trenutno pohađanje „Edukacije u stručno razvojnom centru za poticanje cjelovitog razvoja djeteta kroz likovno područje“ koja se realizira kroz 11

tematskih modula, a održava se u DV „Trešnjevka“. Spomenula bih također i izlaganje „Slikarstvo Vasilija Kandinskog kao poticaj za dječje likovno stvaralaštvo“ i moderiranje na prošlogodišnjoj međunarodnoj umjetničko-znanstvenoj konferenciji ACE 2019. koja se održala od 7.–9. ožujka u Hotelu Westin u Zagrebu.

ANDREA LESJAK. My name is Andrea Lesjak and I am born on December 18th, 1987 in Zagreb where I still work and live. I am currently employed at the Kindergarten "Vrapče" as educator of preschool children, with 9 years of working experience, which I partially did in Kindergarten "Ivana Brlić Mažuranić". In 2015 I finished studies at the Faculty of

Teacher Education in Zagreb with a title of professor of early and preschool education. Among other competencies related to the thematic unit of artistic expression, I would like to mention the current attendance of "Education in the professional development centre for encouraging the complete development of the child through the art field" which is realized through 11 thematic modules and held in Kindergarten "Trešnjevka". I would also like to mention the presentation "Painting by Vasily Kandinsky as a stimulus for children's art" and moderation at last year's international artistic and scientific conference ACE 2019 which took place from 7 to 9 March at the Westin Hotel in Zagreb.

Pisma Ludwiga van Beethovena u kontekstu razumijevanja i izvođenja njegovih djela / Ludwig van Beethoven's letters in the context of understanding and performing his works

dr. sc. Davor Brđanović, prof. mentor – Glazbena škola u Varaždinu

SAŽETAK Velika europska glazbena obljetnica – 250. godišnjica rođenja Ludwiga van Beethovena (Bonn, 16. ili 17. prosinac 1770. – Beč, 26. ožujak 1827.), koja se obilježava 2020. god., povod je nastanka ovog rada.

Beethoven, vjerojatno najbolji pijanist svog vremena i jedan od najznačajnijih kompozitora muzike u povijesti, vodio je i intenzivnu korespondenciju od koje je danas poznato oko 1600 sačuvanih pisama. Kad ih je pisao, Beethoven sasvim sigurno nije ni pomiclao na to da će nakon njegove smrti ta pisma biti zanimljiva za objavljivanje, čitanje i proučavanje.

Pisma su to postala i kao svjedočanstvo o vremenu u kojem je živio i – zbog spontanog i nesputanog stila pisanja – kao mogućnost boljeg upoznavanja skladatelja, njegovog temperamenta, iskrenosti i nagle čudi, njegove borbe s gluhoćom te njegovih razmišljanja o muzici i životu.

Namjera je ovog rada promotriti Beethovenova pisma prvenstveno u kontekstu interpretacije njegove muzike. Primjedbe i komentari u pismima izvor su podataka za cjeloživotno izučavanje i putokaz prema razumijevanju i tumačenju skladateljevih muzičkih zamisli kako kod rada s učenicima i studentima tako i kod pripreme njegovih skladbi za profesionalno koncertno izvođenje.

Ključne riječi: korespondencija; umjetnik; muzika; učenje muzike; veliki kompozitor

ABSTRACT The great anniversary of European music – 250th anniversary of the birth of Ludwig van Beethoven (Bonn, 16 or 17 December 1770 – Vienna, 26 March 1827), which is celebrated in 2020, made the impetus for writing this paper.

Beethoven, probably the best pianist of his time and one of the most significant music composers in history, also kept an intense correspondence, of which about 1,600 preserved letters are known today. When he was writing them,

Beethoven certainly did not even think that after his death his letters would be interesting enough to be published, read and studied.

The letters became both a testimony of the time he lived in and – because of his spontaneous and unfettered writing style – an opportunity to get to know the composer better, his temperament, sincerity and volatile temperament, his struggles with deafness, and his reflections on music and life.

The aim of this paper is to examine Beethoven's letters primarily in the context of interpreting his music. The observations and notes in the letters are a source of data for a lifelong study and a roadmap towards understanding and interpreting composer's musical ideas both when working with students and when preparing his compositions for professional concert performance.

Keywords: artist; correspondence; great composer; learning music; music

DAVOR BRĐANOVIĆ diplomirao je klavir na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Doktorat u polju odgojnih znanosti stekao je na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Izabran je u zvanje znanstvenog suradnika u interdisciplinarnom području – Obrazovne znanosti.

Aktivno svira i nastupa, a bavi se i istraživanjem te objavljuje radove u znanstvenim časopisima, izlaže na znanstvenim konferencijama i stručnim skupovima. Njegov znanstveni interes obrazovne se teme vezane uz pedagogiju, glazbu i psihologiju glazbe. Zaposlen je kao nastavnik klavira na Glazbenoj školi u Varaždinu u zvanju profesor mentor.

DAVOR BRĐANOVIĆ graduated piano at the Music Academy in Zagreb. PhD in the field of educational sciences he had acquired at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. He has been elected as research associate in interdisciplinary field – Educational sciences.

He actively performs and plays, researches and publishes papers in scientific journals, presents at scientific conferences and meetings. His scientific interest are educational themes related to pedagogy, music and music psychology. He is employed as piano teacher at the Music School in Varaždin and has been promoted to title of professor mentor.

Razvoj komunikacije na stranom jeziku kroz umjetnost / Developing foreign language communication through art

Jadranka Bratković Aračić, mag. praesc. educ. – DV „Vrapče“, Zagreb

SAŽETAK „Zagovaranje općeljudskog prava na odgoj/obrazovanje i participaciju u kulturi svoju osnovu nalazi u Deklaraciji UN-a, gdje se ističe pravo na kulturni razvitak i obrazovanje kao nezaobilazna pretpostavka osobnog dostojanstva i sloboda razvoja ličnosti, te u Konvenciji o pravima djeteta, gdje se naglašava pravo djeteta na primjereni sudjelovanje u kulturnim i umjetničkim aktivnostima“ (Čagalj prema Bojović, 2013).

Cilj ovog rada je analizirati kako se djeci predškolske dobi kroz kreativnu dramu prezentiraju sadržaji na engleskom jeziku, koje djeca kroz igru i zabavu vrlo brzo usvajaju. Djeca predškolskog uzrasta rado sudjeluju u dramskim i kazališnim igrama nesvesna da je glavni cilj edukacija kroz zabavu, zato što im je omogućeno da kao aktivni sudionici u procesu mogu utjecati na sve aspekte priče ili igre. U kreativnoj drami koriste se raznovrsne priče i događaji kojima se potiču dječja mašta i originalno kreativno mišljenje. U teorijskom dijelu definiraju se dramske metode i što one podrazumijevaju, objašnjava se zašto je drama uspješan edukativni alat te se opisuju osnovne tehnike, metode i strategije učenja kroz dramu. Zatim se opisuje konkretan odgojno obrazovni rad s djecom na primjeru priče „The Story of Goldilocks and the Three Bears“. U zaključku se navodi kako odgajatelj s promišljenim sadržajima doprinosi razvoju komunikacije na stranom jeziku, ali i svih ostalih kompetencija predškolske djece.

Ključne riječi: dječji vrtić; igra; kreativna drama

ABSTRACT “Pushing for the general human right to education and participation in the development of society’s culture comes from the Universal Declaration of Human Rights, where the right to cultural development and education, taken as an unavoidable presumption of personal dignity and liberties

to develop one's character, is emphasized; and from the Convention on the Rights of the Child, where the child's right to participate in cultural and artistic activities is emphasized" (Čagalj qtd. in Bojović, 2003).

The purpose of this paper is to analyse how preschool children are presented with creative drama materials in English, as it is widely known that children acquire foreign languages very quickly through games. Preschool children willingly participate in drama and theatre games unaware that the main goal is education through fun activities. This is so because they are given the opportunity to influence all aspects of the story or game as active participants in the process of creation. Creative drama uses various stories and events which stimulate children's imagination and original creative thinking. In the theoretical part of the paper, drama method and its success as an educational tool are explained. Furthermore, basic techniques, methods and strategies of learning through drama are described. In the practical part of the paper, a specific educational project based on the children's story The Story of Goldilocks and the Three Bears is described. In conclusion, it is explained how a kindergarten teacher contributes to the development of child's competencies in English.

Keywords: creative drama; creativity; game; kindergarten

Zovem se **JADRANKA BRATKOVIĆ ARAČIĆ**. Rođena sam 26. kolovoza 1974. godine u Wilheimu. U Zagrebu sam počela osnovnu, srednju školu, dodiplomski i diplomski studij „Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja“ na Učiteljskom fakultetu. Diplomirala sam 2017. godine diplomskim radom pod nazivom „Specifičnosti funkcionalne organizacijske strukture u vrtićima“.

U dječjem vrtiću radim petnaest godina, a zadnjih deset u DV „Vrapče“. Stekla sam položajno zvanje mentor, a najviše se bavim ranim učenjem engleskog jezika u predškolskoj dobi. Nastojim pronaći kreativne načine kako djeci približiti strani jezik. U svojem dosadašnjem radu napisala sam program koji je verificiran od strane nadležnog Ministarstva, izlažem na stručnim konferencijama, vodila sam igraonice na engleskom jeziku te organizirala razne oblike radionica za druge odgajatelje.

My name is **JADRANKA BRATKOVIĆ ARAČIĆ**. I was born on August 26th, 1974 in Wilheim. I had been schooled in Zagreb where I've finished studies of Early and preschool education at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. I have got my master's degree in 2017 with a thesis entitled "Specifics of function organizational structure in kindergartens".

I work in kindergarten for 15 years, and for the last ten in Kindergarten "Vrapče". I have been promoted to title of educator advisor, and I mostly teach English in preschool age. I try to find creative ways to bring the foreign language closer to the children. In my working experience so far, I have written a program that has been verified by Ministry of Education and Science, presented at professional conferences, lead playgrounds in English and organized various forms of workshops for other educators.

Poticanje umjetnosti kao segmenta inkluzivne pedagogije u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sa aspekta odgojno-obrazovnog menadžmenta / Encouragement of arts as a segment of inclusive pedagogy in institutions of early and preschool education from the aspect of educational management

Esma Brzić – DV Biograd

SAŽETAK Suvremeni odgojno-obrazovni menadžment daje veliku važnost inkluzivnoj pedagogiji, kao značajnoj paradigmi u procesu prava djeteta. Inkluzivna pedagogija obuhvaća različite aspekte i istraživačke pristupe u osiguravanju strategije učenja i zadovoljavanja potreba i interesa djece rane dobi. Odabir aktivnosti i uključivanje djece rane i predškolske dobi u razne oblike umjetničkog izražaja jedan je od kurikularnih ciljeva i indikatora kvalitete ustanove.

Učenje kroz umjetnost potiče sveobuhvatna kognitivna stanja djeteta u različitim segmentima kreativnosti (likovni izričaj, glazba, pisana riječ, pokret, kao i različite alternativne kreativnosti suvremenog doba).

Prepoznavanje i uvažavanje potreba djeteta jedan je od glavnih značajki ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Strategija načina vođenja i upravljanja ustanovom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, je stvoriti prepostavke za jačanja motiviranosti dionika u procesu inkluzivne pedagogije. Time se zadovoljavaju prava sve djece koja trebaju biti obuhvaćena sustavom ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u području umjetnosti.

Ključne riječi: djeca rane i predškolske dobi; kreativnost; učenje

ABSTRACT Modern educational management considers inclusive pedagogy a significant paradigm in the process of realization of children rights. Inclusive pedagogy encompasses various aspects and research approaches in

providing a learning strategy and meeting needs and interests of young children. Choosing activities and involving early and pre-school children in various forms of artistic expression is one of the curricular goals and indicators of the quality of the institution. Learning through the arts fosters the child's comprehensive cognitive and emotional states in various segments of creativity (visual expression, music, written word, movement). This satisfies the rights of all children who should be covered by the early and pre-school education system, in the field of arts. This paper will analyze the capabilities of the Early and preschool education system in recognizing and respecting the needs of children and their inclusion in arts programs. It will also explore ways of running and managing an early childhood education institution as a precondition for stakeholder motivation to encourage the use of arts as a segment of inclusive pedagogy.

Keywords: arts; early and preschool children; educational management; learning

ESMA BRZIĆ, rođena je 16. svibnja 1964. u Biogradu na Moru. Studirala je na Filozofskom fakultetu Zadar i Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti u Mostaru. Poslijediplomski specijalistički studij „Vođenje i upravljanje odgojno obrazovnom ustanovom“ završila je na Sveučilištu u Zadru 2019. Radi kao ravnateljica Dječjeg vrtića „Biograd“ 25 godina. Student je 2. godine Doktorskog studija „Kvaliteta u odgoju i obrazovanju“ Sveučilišta u Zadru. U slobodno vrijeme bavi se volonterskim radom sa djecom, grafičkim dizajnom i pisanjem. Predsjednica je Društva Naša djeca Biograd.

ESMA BRZIĆ was born on May 16th, 1964 in Biograd na Moru. She studied at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zadar and Faculty of natural-mathematic and educational sciences at the University of Mostar. Postgraduate specialist studies she finished at the University of Zadar in 2019. She has worked as a director of Kindergarten "Biograd" for 25 years. She is a student of doctoral studies "Quality in Upbringing and Education" of University of Zadar. In her leisure time she volunteers in working with children, graphic design and writing. She is the president of a Society "Our Children", Biograd.

Cjeloživotno učenje u kontekstu instrumentalne i glazbene pedagogije / Lifelong learning in the context of instrumental and music pedagogy

Ana Lisičak, prof.

Konstilija Nikolić Markota, prof.

SAŽETAK Svijet današnjice koji se neprestano i užurbano mijenja postavlja pred instrumentalnu i glazbenu pedagogiju mnoge izazove koji se u prvom redu očituju u potrebi za promjenama i osvremenjivanju. Odgovori na ove promjene u prvom redu se nalaze u potrebi za cjelovitošću i interdisciplinarnim povezivanjima kako među disciplinama među umjetnostima, ali i šire. Suvremeni pedagog koji se osobno, umjetnički i profesionalno razvija na ovaj način jedino može odgovoriti na izazove suvremenog društva. Organsko proširivanje znanja podrazumijeva istraživanje onih formi učenja vezanih uz nove prakse – iskustveno učenje, istraživačko učenje, učenje bazirano na kontekstu, kritički dijalog i refleksivnu praksu. Povezivanje filozofije i prakse različitih udaljenih područja, unapređivanje komunikacijskih i menadžerskih vještina, primjenu informacijskih tehnologija kao i suvremene spoznaje iz psihologije i pedagogije. Proučavanje suvremene umjetničke literature. Ospozobljavanje za stvaranje suvremenih kurikuluma usklađenih s tržištem rada. Stvaranje mreže podrške cjeloživotnog učenja u glazbi, povezivanje institucija pojedinaca, kao i profesionalaca. Međugeneracijsko povezivanje, horizontalno i vertikalno povezivanje znanja i iskustva. Stvaranje uvjeta za protočnost informacija – iskustva, znanja, kritičnosti i razumijevanja novog znanja. Stvaranje mogućnosti za permanentno usavršavanje sviračke prakse. Veće senzibiliziranje javnosti za profesiju instrumentalnih i glazbenih pedagoga. Osuvremenjivanje radne okoline u skladu sa suvremenim znanjima.

Ključne riječi: cjelovitost; instrumentalna pedagogija; iskustveno i istraživačko učenje; refleksivnost

ABSTRACT The modern, ever-changing and busy world poses a number of challenges to those involved with music teaching. Among many of them, the

need for change and development of a new approach stand out. In order to deal with them, it is necessary to develop a whole and interdisciplinary approach, interlinking not only disciplines but arts and further. Complex development of a modern pedagogue on the personal and professional level is required to face the challenges of the modern society. To deepen one's knowledge one has to explore new practices of learning such as learning based on experience, investigative case-based learning, context-based learning, critical thinking dialogue and reflective practice. It also implies linking philosophy and practice as well as creating links among distant disciplines, improvement of communication and managing skills, application of new information technologies as well as the new psychology and pedagogy approaches. A modern pedagogue has to explore and analyse modern art literature and develop as to be able to create adequate curricula for labour market. It is also necessary to develop a network to support lifelong music learning, and link institutions, individuals and professionals. The network also implies intergenerational links, horizontal and vertical integration of knowledge and experience. The permanent exchange of experience, knowledge and critical thinking should be nurtured and permanent opportunity to improve playing provided. The public should be better informed and aware of music pedagogues and their work. Working environment should be shaped according to the contemporary achievements.

Keywords: instrumental pedagogy; integrity; investigative case-based learning; learning based on experience; reflective practice

ANA LISIČAK, rođena u Zagrebu 1995. godine. Nakon osnovnog obrazovanja u Vrbovcu, upisuje Glazbenu gimnaziju u Križevcima, smjer klavir u klasi prof. Valentine Kezerić Zirdum koji redovno i završava 2014. godine te upisuje integrirani preddiplomski studij Institut za crkvenu glazbu Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, opredjeljujući se za smjer orgulja u klasi prof. Mire Kudrne. Godine 2018. upisuje diplomski studij na Muzičkoj akademiji u Zagrebu kod profesora Marija Penzara. Tijekom školovanja sudjeluje na klavirskim i orguljskim natjecanjima te mnogim koncertima i projektima.

ANA LISIČAK was born in Zagreb in 1995. After primary education in Vrbovec she goes to Music School in Križevci, piano in class of prof. Valentina Kezerić Zirdum which she finished in 2014 and enrolled in undergraduate studies of church music at the Catholic Faculty of Theology of the University of Zagreb, organ course in the class of prof. Mirta Kudrna. In 2018 she enrolled in graduate studies at the Music Academy in Zagreb in the class of prof. Mario Penzar. She has participated in many piano and organ competitions and performed at many concerts and projects.

KONSTILIJA NIKOLIĆ MARKOTA (1966.) diplomirala je klavir na Muzičkoj akademiji u Zagrebu 1989. u klasi profesora Stjepana Radića. Godine 2000. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je muzeologiju. Na istom studiju završava poslijediplomski doktorski studij pod mentorstvom prof. dr. Tomislava Šole. Izvanredni studij orgulja pohađala je na Institutu za crkvenu glazbu „Albe Vidaković“ u klasi prof. Imakulate Malinke.

Od 1990. godine radi na Institutu za crkvenu glazbu „Albe Vidaković“ Katoličkog bogoslovnog fakulteta. Sudjeluje u organizaciji stručnih seminarâ te umjetničkih produkcija na Fakultetu i izvan njega, objavljuje znanstvene i stručne članke

i prevodi stručnu literaturu za časopise. Održala je niz predavanja na stručnim skupovima vezanih uz interpretaciju ili metodički pristup tumačenju glazbene literature te predavanja na međunarodnim skupovima vezana uz interdisciplinarni pristup umjetnosti i edukaciji. Članica je međunarodnih žirija.

Održavala je koncerte u domovini i inozemstvu te izdala dva nosača zvuka. Trenutno na Institutu za crkvenu glazbu predaje kolegije: Klavir, Metodika nastave instrumenata s tipkama, Barokna klavirska literatura te izborni kolegij na filozofsko-teološkom studiju KBF-a Glazbeni praktikum za liturgijski pastoral.

KONSTILIJA NIKOLIĆ MARKOTA (1966) graduated piano at the Music Academy in Zagreb in 1989 in the class of Professor Stjepan Radić. In 2000, she graduated in museology at the Faculty of Philosophy in Zagreb. He completed his postgraduate doctoral studies at the same study under the mentorship of prof. Dr. Tomislav Šola. She attended part-time organ studies at the Albe Vidaković Institute for Church Music in the class of prof. Imakulata Malinka.

Since 1990, she has been working at the Albe Vidaković Institute for Church Music of the Catholic Faculty of Theology. Participates in the organization of professional seminars and art productions at the Faculty and beyond, publishes scientific and professional articles and translates professional literature for journals. She has given a series of lectures at professional conferences related to the interpretation or methodological approach to the interpretation of music literature, and lectures at international conferences related to the interdisciplinary approach to art and education. She is a member of international juries. She has given concerts nationally and abroad and released two albums. He currently teaches courses at the Institute for Church Music: Piano, Methodology of Teaching Instruments with Keys, Baroque Piano Literature and an elective course at the philosophical and theological Study of the Catholic Faculty of Theology Music Practicum for Liturgical Pastoral.

Manga stripovi za djecu predškolske dobi / Manga comics for preschoolers

Elizabeta Vučković – Sveučilišni prvostupnik Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, Hrvatska

Dr. sc. Anita Rončević – Učiteljski fakultet u Rijeci, Hrvatska

SAŽETAK U radu je prikazana je manga kao medij i kao sredstvo rada s djecom predškolske ustanove. Autorice definiraju mangu, daju povijesni pregled njezinog nastajanja, različitih razdoblja razvoja mange, poznatijih autora te pregled žanrova mange i njihovih značajki (Amano, 2004; Koyama-Richard, 2003; Power, 2009). Navodi se primjer kodomo mange kao stripâ namijenjenog djeci predškolske i osnovnoškolske dobi gdje se ističe odgojno-obrazovna uloga mange čija je svrha utjecati na dječji cjeloviti razvoj i promicati vrijednosti i razne kreposti. U istraživanju mogućnosti vizualnog komponiranja značajki hrvatskog kulturnog okruženja, na temelju načela japanske tradicije oblikovanja mangi, osmišljena je originalna manga pod nazivom „Hana i Noa u Zemlji čudesnih riječi“ te je primijenjena u radu s djecom rane i predškolske dobi.

Ključne riječi: djeca rane i predškolske dobi; kodomo mange; manga stripovi

ABSTRACT In this paper manga is presented as a medium and tool in work with children within preschool institution. Authors define manga, give historical overview of its creation, showcase different periods of its development and present most influential authors, genres and their characteristics (Amano, 2004; Koyama-Richard, 2003; Power, 2009). This paper also gives example of kodomo manga which is specifically made for preschool and elementary school children and also highlights educational role of manga and its influence on child development and also promotes different values and virtues. In research conducted about possibilities of visual composing and typical Croatian features and based on principles of Japanese tradition of manga creation, a special manga titled “Hana and Noa in World of magical words” has been designed and was used in work with children of early and preschool age.

Keywords: children of early and preschool age; codomo's manga; manga comics

ELIZABETA VUČKOVIĆ rođena je 13. 7. 1997. u Rijeci, a djetinjstvo je provela u Malom Lošinju gdje je pohađala Osnovnu školu Marija Martinolića i Srednju školu Ambroza Haračića. Diplomirala je na Učiteljskom fakultetu u Rijeci 16. 7. 2019. kao Sveučilišna prvostupnica ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sa temom „Manga stripovi za djecu predškolske dobi“ pod mentorstvom dr. sc. Anite Rončević. U sklopu svog završnog rada osmislila je i ilustrirala prvu mangu namijenjenu djeci predškolske dobi pod nazivom „Hana i Noa u Zemlji čudesnih riječi“. Još od srednje škole zanima se za japanski stil ilustracije koji je prisutan u stripovima ili mangama i japansku animaciju te je u šesnaestoj godini života počela razvijati svoj stil ilustracije. Trenutno radi u Dječjem vrtiću Cvrčak u Malom Lošinju kao odgajatelj.

ELIZABETA VUČKOVIĆ was born on July 13th, 1997 in Rijeka and spent her childhood in Mali Lošinj where she went to Elementary School of Mario Martinolić and Secondary School "Ambroz Haračić". She graduated at the Faculty of Teacher Education in Rijeka on July 16th, 2019 as the Bachelor of Early and Preschool Education with a thesis "Manga comics for preschool children" under the mentorship of PhD Anita Rončević. As part of her graduate thesis she designed and illustrated first manga aimed to children of preschool age under the title "Hana and Noa in the Land of Wonder Words". Ever since high school, she has been interested in the Japanese style of illustration that is present in comics or manga and Japanese animation, and at the age of sixteen she began to develop her own style of illustration. He is currently working at the Kindergarten Cricket in Mali Lošinj as an educator.

ANITA RONČEVIC. Rođena je u Rijeci, diplomirala je studije: razrednu nastavu, likovnu kulturu i organizaciju kulturnih djelatnosti na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, te glazbenu kulturu. Magistrirala je u Rijeci u znanstvenom području društvenih znanosti na temi Likovna kreativnost u osnovnoj školi. Doktorirala u Ljubljani na temi Multimedija u nastavi. Autorica je više od 30 stručnih i znanstvenih radova, više samostalnih i skupnih izložbi, mentorica 165 diplomantata, osmisnila nekoliko nastavnih programa za studij predškolskog odgoja i razredne nastave u području Likovne kulture i metodičke Likovne kulture, gostujući predavač u RH i inozemstvu. Dobitnica je raznih nagrada i priznanja. Radi kao docentica na Učiteljskom fakultetu u Rijeci.

ANITA RONČEVIC. She was born in Rijeka, graduated studies of: class teaching, fine arts and organization of cultural activities at the Faculty of Education in Rijeka and Music

Culture. She got her master's degree in Rijeka in scientific field of social sciences on a theme of Creativity in Arts in Elementary School. She received her PhD in Ljubljana on a theme Multimedia in teaching.

She is author of more than 30 professional and scientific papers, more individual and group exhibitions, mentor of 165 graduates, designed few educational programs for the Preschool Education and Class Teaching Studies in the field of Arts and Arts' Methodology, guest lecturer in country and abroad. She is a winner of many awards and acknowledgements. She works as an assistant professor at the Faculty of Teacher Education in Rijeka.

Aktivnosti pjevanja kroz prizmu temeljnih područja odgoja / Singing activities through the prism of basic upbringing areas

dr. sc. Jelena Blašković – Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet,
Odsjek u Petrinji

SAŽETAK Suvremeni sustav školovanja značajno je fokusiran na aspekt obrazovanja, dok je segment odgoja često zapostavljen i zanemaren. Odgoj, kao važna društvena kategorija, ugrađen je u temelje društva. On transferira stечena kulturna i civilizacijska iskustva čovječanstva na nove naraštaje. Odgoj kao proces satkan je od temeljnih područja koja se formiraju kroz tjelesni, intelektualni, moralni, estetski i radni odgoj. U radu se istražuje kako se putem pjevačkih aktivnosti mogu odgajati temeljna odgojna područja kod pojedinca. Cilj rada je istražiti stavove studenata učiteljskog fakulteta prema navedenoj. Odgoj pruža mogućnosti osobnog razvoja sukladno vlastitim sposobnostima na način da ljudska jedinka zadovoljava svoje potrebe uz istovremeno prihvatanje određenih općeljudskih društvenih normi.

Ključne riječi: glazbeno obrazovanje; odgoj; pjevačka aktivnost

ABSTRACT The contemporary schooling system is significantly focused on the aspect of education, while the upbringing segment is often neglected and neglected. Education, as an important social category, is embedded in the foundations of society. It transfers the acquired cultural and civilizational experiences of humanity to new generations. Education as a process is made up of the basic areas that are formed through physical, intellectual, moral, aesthetic and work education. The paper explores how, through singing activities, one can cultivate basic educational areas in an individual. The aim of this paper is to investigate the attitudes of the students of the Faculty of Teacher Education according to the above. Education provides opportunities for personal development in accordance with one's own abilities in such a way that the human individual meets his needs while adopting certain general human social norms.

Keywords: children of early and preschool age; codomo's manga; manga comics

JELENA BLAŠKOVIĆ (Sisak, 1984), diplomirala je crkvenu glazbu na Institutu za crkvenu glazbu „Albe Vidaković“ pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Stupanj doktorice znanosti stekla je 2015. godine na Akademiji za glasbu u Ljubljani – smjer glazbena pedagogija. U akademskoj godini 2015./2016. usavršavala se Papinskom Institutu za crkvenu glazbu u Rimu na smjeru – zborsko dirigiranje. Usavršavala se kod glazbenih pedagoga iz pjevanja: Emma Kirkby (UK), Marica Pernar (HR), Laurence Cummings (UK), Alastair Ross (UK); iz orgulja: Mario Penzar (HR), Mario Perestegi (SLO) i iz dirigiranja: Saša Britvić (HR), Tomislav Fačini (HR) i Walter Marzilli (IT). Od 2009. godine voditeljica je

Sisačkog katedralnog zbara. 2008. godine zaposlena je na Katedri umjetničkog područja Učiteljskog fakulteta – Odsjek u Petrinji Sveučilišta u Zagrebu. Područje njezina znanstvenoga interesa usmjeren je na metodiku glazbene kulture s posebnim naglaskom na poboljšanje kvalitete glazbenog obrazovanja i kompetencija studenata, budućih učitelja i odgajatelja. Umjetničko djelovanje usmjereno je na vokalno obrazovanje i njegovanje pjevačke kulture zborskog muziciranja. Samostalni umjetnički rad vezan je za pjevanje u malim vokalno-instrumentalnim sastavima s posebnim naglaskom na glazbenu praksi baroka i djela Johanna Sebastina Bacha te sakralnu ostavštinu hrvatskih glazbenika, poput sisačkog skladatelja i svećenika Matije pl. Ivšića.

JELENA BLAŠKOVIĆ (Sisak, 1984), graduated Church Music at the Institute for Church Music "Albe Vidaković" at the Catholic Faculty of Theology in Zagreb. She received her PhD in 2015 at the Music Academy in Ljubljana – course Music Pedagogy. In academic year 2015/16 she professionally developed at the Pontifical Institute for Church Music in Rome at the course – Choral Conducting. She has professionally developed with many music pedagogues in singing: Emma Kirkby (UK), Marica Pernar (CRO), Laurence Cummings (UK), Alastair Ross (UK); and in conducting: Saša Britvić (CRO), Tomislav Fačini (CRO) i Walter Marzilli (IT). Since 2009 she is the choir leader of Sisak Cathedral Choir. In 2008 she was employed at the Artistic Department of Faculty of Teacher Education – Department in Petrinja of the University of Zagreb. Field of her scientific interest is aimed to music methodology with a special emphasis on the improvement of quality of music education and competences of students, teachers and educators. Her artistic work is concentrated at the vocal education and nourishment of choir singing culture. Her own artistic performances include singing in chamber vocal-instrumental ensembles with a special emphasis on a music practice of baroque, especially works of Johann Sebastian Bach, and sacral legacy of Croatian musicians, like composer and priest from Sisak Matija pl. Ivšić

Arts in Higher Education: Learning in Art Beauty – L-A-B / Likovna umjetnost u visokom obrazovanju: Učenje o umjetničkoj ljepoti

Kaarina Marjanen – Faculty of Education and Culture (EDU), University of Tampere (Finland)

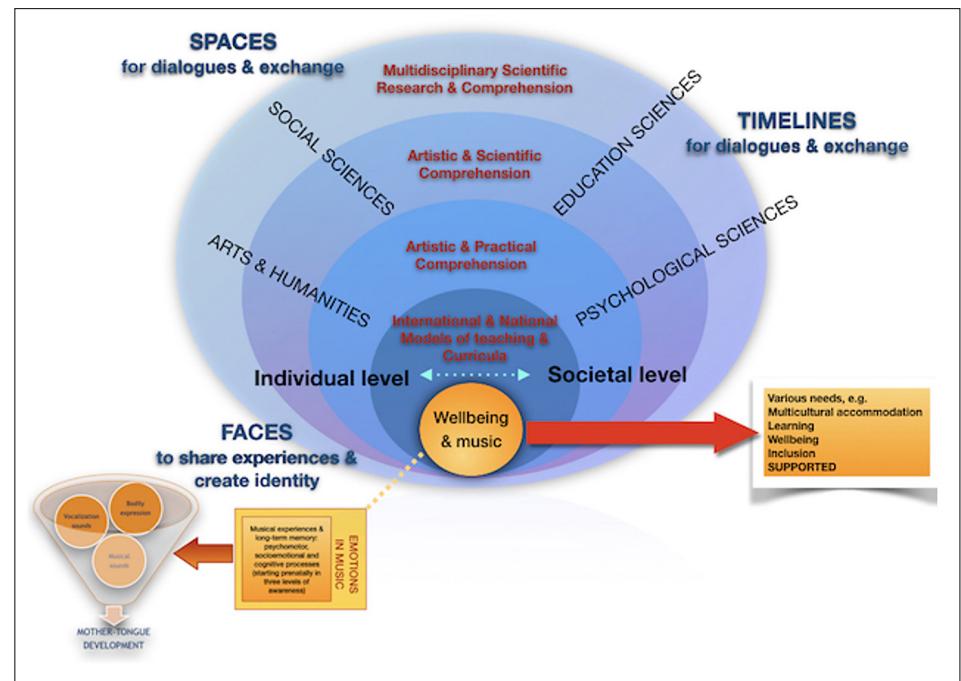
ABSTRACT The experience of arts, culture and creative activities can be stated as narrowing or thinning at the current societies, to create a hypothesis for this presentation. This can be assumed to impact the holistic wellbeing experiences, reflected by higher education performances, with the lack of the contents from the field of arts, culture and creativity. In this presentation, the role and meaning of the arts in “soft-oriented” educational fields (teaching, early childhood) is being observed philosophically and theoretically, with Marjanen's (2019) Multisensory Musical Design (MMD) as a ground.

This paper was titled “Learning in Art Beauty (L-A-B)” to create an Arts-intertwined dialogue with the goals of education, and as a pedagogical core idea to support education, from early childhood to higher degree programs. Here, Arts are comprehended as a wide, multifaceted phenomenon connected to the mankind and humanities, with experiences as a necessity and a rule for the comprehending of the phenomenon. Arts are also grounded on interaction skills, due to the prenatal sound-based experiences, leading us to the musical elements and their use as a tool to support the pedagogical models and learning processes.

Wellbeing can be observed as strongly connected with the arts, and to start from higher education. It can be explained from the Multisensory Musical Design (MMD) with the three core phenomena constructed and observed via the musical-linguistic-artistic elements. Our holistic learning during the lifelong learning processes is strongly grounded on the multisensory artistic experiences, here observed as the MMD core phenomena: spaces, faces and timelines, starting from sounds. These phenomena interact naturally with university strategies. How to design higher education on the grounds of the

holistic ways of learning? Arts should not be separated from life, or from other scientific fields.

Please see the idea in Fig. 1 below

FIGURE 1 MMD: Faces, Spaces and Timelines – from inborn Artistic capacities to multiscientific education comprehension (Marjanen 2019, submitted)

Keywords: arts; higher education; learning; music; pedagogies

SAŽETAK Hipoteza prezentacije je da se umjetnička ili kulturna iskustva i kreativne aktivnosti u današnjim društima smanjuju i sužavaju. Možemo pretpostaviti da to utječe na cijelokupnu dobrobit čovjeka i reflektira se na visoko obrazovanje kao manjak sadržaja iz područja umjetnosti, kulture i kreativnosti. U ovoj se prezentaciji filozofski i teoretski promatra značenje umjetnosti u tzv. mekim vještinama obrazovnih područja (obrazovanje, rano djetinjstvo) na temeljima Marjanenina rada „Multisenzorni glazbeni dizajn“ (2019).

Ovaj je rad nazvan „Učenje o umjetničkoj ljepoti“ kako bi se stvorio dijalog isprepletenih umjetnosti s ciljem obrazovanja i kao ključna pedagoška ideja potpore obrazovanju, od ranog djetinjstva do fakulteta. Umjetnost je shvaćena kao široki, višežični fenomen povezan s čovječanstvom i humanističkim znanostima, s iskustvom kao potrebom i pravilom za razumijevanje fenomena.

Umjetnost je također utemeljena na vještinama interakcije, zahvaljujući prenatalnom iskustvu temeljenom na zvuku, što nas vodi do glazbenih elemenata i njihove uporabe kao alata za podršku pedagoškim modelima i procesima učenja.

Dobrobit se može promatrati kao nešto što je čvrsto povezano s umjetnostima počevši od visokog obrazovanja. Može se objasniti s Multisenzornim glazbenim dizajnom s tri ključna fenomena konstruirana i promatrana kroz glazbeno-lingvističko-umjetničke elemente. Cjelovito učenje tijekom procesa cjeloživotnog učenja čvrsto je utemeljeno u multisenzornim umjetničkim iskustvima koji se ovdje promatraju kao središnji fenomen Multisenzornog glazbenog dizajna: prostori, ljudi, vremenski okviri, počevši od zvukova. Taj fenomen je u interakciji sa sveučilišnim strategijama. Kako osmisliti visoko obrazovanje na temeljima cjelovitog učenja? Umjetnost ne bi trebala biti odvojena od života ili od ostalih znanstvenih područja.

Ključne riječi: glazba; pedagogija; učenje; umjetnost; visoko obrazovanje

Dr. KAARINA MARJANEN is a specialist of [early childhood] music education, with music and language integration and behavior, and artistic learning in a dialogue with well-being. Her education and professional qualifications include those of a kindergarten teacher (1980), an early childhood music teacher (1995), and a one subject music teacher (Master of Arts, 1999). Kaarina is also a Licentiate of Philosophy (2005) and a Doctor of Philosophy (2009). She is a member of EAPRIL, SIG Prime, CREAT, ISME, ECME, CCE Finland, and Teosto/NCB Finland.

Currently Kaarina Marjanen works as a senior university lecturer at Tampere University, Finland (3.8.2020 -). Her working life career includes many Finnish universities, with international collaboration, focused on professional education development. A model called The Multisensory Musical Design (MMD) has been Kaarina's latest interest. Her approach to musical integration derives from learning processes, with multimodal sense-based connections, emotions and transversal nature, as a ground for arts-integration.

Additional information:

https://www.researchgate.net/profile/Marjanen_Kaarina
<https://laurea.academia.edu/KaarinaMarjanen>
<https://www.isme.org/member/kaarina-marjanen>
<https://www.eapril.org/>
<https://orcid.org/0000-0003-4563-6742>

Dr. KAARINA MARJANEN specijalist je glazbenog obrazovanja (u ranom djetinjstvu), s integracijom glazbe, jezika i ponašanja, te umjetničkim učenjem u dijalogu s dobrobiti. Po obrazovanju i kvalifikacijama ona je: odgajateljica (1980.), učiteljica glazbe u ranom djetinjstvu (1995.) i profesorica glazbe s jednim predmetom (1999). Kaarina je također diplomirani filozof (2005.) i doktor filozofije (2009). Članica je udruga: EAPRIL, SIG Prime, CREAT, ISME, ECME, CCE Finska i Teosto/NCB Finska.

Kaarina Marjanen trenutno radi kao viša predavačica na Sveučilištu Tampere, Finska (od 2020). Njena karijera uključuje mnoga finska sveučilišta, s međunarodnom suradnjom, usmjerena na profesionalni razvoj obrazovanja. Model nazvan „Multisensory Musical Design“ (MMD) najviše ju zaokuplja u zadnje vrijeme. Njezin pristup glazbenoj integraciji proizlazi iz procesa učenja, s multimodalnim vezama utemeljenim na osjetilima, emocijama i transverzalnostima kao temeljem umjetničke integracije.

Development of interests for artistic creativity / Razvoj interesa za umjetničko stvaralaštvo

Iva Šverko – The Ivo Pilar Institute of Social Sciences, Zagreb, Croatia

ABSTRACT The need for artistic creativity is inherent to all children, but as they grow up, the meaning of artistic expression and interest in artistic creativity changes. Entering adolescence, artistic expression for children ceases to be a part of the play and begins to represent the child's personality and enduring interests, which is why only some children remain interested in artistic creativity and art. What leads to the development of long-standing interests in art and artistic creativity? What are the psychological traits of children that enhance the development of artistic interests? What is the role of personality traits, personal values, self-efficacy? What environmental factors are crucial in the development of long-term interests in the arts and how are the influences of parents, school, friends reflected in the process? In this presentation, we will discuss the process of developing artistic interests during adolescence. A review of the psychological literature in this field will form a theoretical basis through which to examine the development of artistic interests, while the empirical data collected through several scientific studies will shed light on the key determinants of artistic interests in adolescence.

Keywords: artistic interests; adolescence; creativity

SAŽETAK Potreba za umjetničkim stvaralaštvom svojstvena je svoj djeci, ali odrastanjem se mijenja značenje umjetničkog izraza i zanimanje za umjetničko stvaralaštvo. Ulaskom u adolescenciju, umjetničko izražavanje za djecu prestaje biti dio igre i počinje predstavljati djetetovu osobnost i trajne interese, zbog čega samo neka djeca ostaju zainteresirana za umjetničko stvaralaštvo i umjetnost i u kasnijoj dobi. Što dovodi do razvoja dugogodišnjih interesa za umjetnost i umjetničko stvaralaštvo? Koje su psihološke osobine djece koje pospješuju razvoj umjetničkih interesa? Kakva je uloga osobina ličnosti, životnih vrijednosti, samoefikasnosti? Koji su okolinski faktori ključni u razvoju dugoročnih interesa za umjetnost i kako se utjecaji roditelja, škole i prijatelja odražavaju u tom procesu? U ovom izlaganju raspravljaće se o razvoju

umjetničkih interesa tijekom adolescencije. Pregled psihološke literature iz ovog područja stvorit će teorijsku osnovu za ispitivanje razvoja umjetničkih interesa, dok će empirijski podaci prikupljeni kroz nekoliko znanstvenih studija osvijetliti ključne odrednice umjetničkih interesa u adolescenciji.

Ključne riječi: adolescencija; interesi za umjetnost; kreativnost

IVA ŠVERKO is scientific adviser at the Ivo Pilar Institute of Social Sciences in Zagreb and associate professor at the University of Zagreb. She has participated in number of research projects concerning career choice and development in adolescence and has published her findings in more than 30 articles and book chapters. Besides, she also studies artistic creativity and interests for art, through which she connects her professional expertise and personal interests in art. She teaches Introduction to Psychology of Art at the University of Zagreb.

IVA ŠVERKO je znanstvena savjetnica na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar i izvanredna profesorica na Sveučilištu u Zagrebu. Sudjelovala je u brojnim istraživačkim projektima u području izbora i razvoja karijere adolescenata te je svoje nalaze objavila u brojnim znanstvenim člancima i poglavljima u knjigama. Uz to, bavi se i područjem kreativnosti i motivacije za umjetnost, čime povezuje svoje istraživačko iskustvo i osobne interese za umjetnost. Predaje Uvod u psihologiju umjetnosti na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.

Exploring the process of artistic creativity / Istraživanje procesa umjetničke kreativnosti

Marina Bauer – Freelance Artist

Iva Šverko – The Ivo Pilar Institute of Social Sciences, Zagreb, Croatia

ABSTRACT The focus of this paper is the process of artistic creativity. Our aim was to explore the sources of artistic inspiration and motivation for creativity, as well as the very course of the creative process. To this end, we conducted focus groups and interviews with artists and art students. Focus groups and interviews, as qualitative research methods, provided insight into the topics that artists and art students perceive to be the most important in their creative process. Artists and art students have given reasons why they are involved in the arts and what are their key motives for choosing this life vocation. They described the sources of their artistic inspiration and their reflections on personal artistic process. They also described their creative process and their approaches to artistic creativity, from the very beginning of development of an idea to the final making of an artwork. They also highlighted the biggest challenges they face in their work.

Keywords: artistic creativity; creative process; inspiration; motivation

SAŽETAK Fokus ovog rada je proces umjetničke kreativnosti. Cilj nam je bio istražiti izvore inspiracije i motivacije za umjetnički rad, kao i sam tijek kreativnog procesa. U tu svrhu smo vodile fokusne skupine i intervjuje s umjetnicima i studentima umjetnosti. Fokusne grupe i intervjuji kao kvalitativne istraživačke metode pružili su nam uvid u teme za koje umjetnici i studenti umjetnosti vide da su najvažnije u njihovom kreativnom procesu. Umjetnici i studenti umjetnosti naveli su razloge zašto se bave umjetnošću i koji su im ključni motivi za odabir životnog zvanja. Opisali su izvore svoje umjetničke inspiracije i svoja razmišljanja o osobnom umjetničkom procesu. Opisali su i vlastiti kreativni proces i pristupe umjetničkom stvaralaštву, od samog početka razvoja ideje do konačne izrade umjetničkog djela. Također su istakli najveće izazove s kojima se susreću u svom radu.

Ključne riječi: kreativni proces; motivacija; nadahnuće; umjetnička kreativnost

MARINA BAUER, born 1972 in Zagreb, Croatia, graduated from the Department of Sculpture at the Academy of Fine Arts of University in Zagreb in 1998. She has exhibited since 1994 at solo and group exhibitions in Croatia and abroad and participated in art symposiums, residency programs and workshops where she created and permanently installed several public sculptures. In her practice she is especially interested in tactile and kinaesthetic perception what she also researches in her practice-based PhD thesis *Bodily perception in the Experience of Sculpture* at the Academy of Fine Arts in Zagreb. From 2002 to 2016 she also worked at the Academy of Fine Arts in Zagreb having achieved the title of assistant professor. Today she teaches at the Academy on the course Psychology of Art.

MARINA BAUER (Zagreb, 1972.) diplomirala je 1998. na Kiparskom odsjeku Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Na sceni je prisutna od polovine 1990-ih godina. Izlaže na samostalnim i skupnim izložbama u Hrvatskoj i inozemstvu te sudjeluje na likovnim simpozijima i radionicama u sklopu kojih je izvedeno i postavljeno više javnih skulptura. U svom radu posvećuje posebnu pažnju kinestetičkom i taktilnom doživljaju umjetničkog djela što je i tema njenog doktorskog istraživanja utemeljenog na praksi "Tjelesna percepcija u doživljaju kiparskog djela". Od 2002. do 2016. godine predavaла je kiparstvo na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu na Kiparskom i Nastavničkom odsjeku, a na istoj Akademiji od 2016., kao vanjska suradnica, predaje na kolegiju Uvod u psihologiju umjetnosti.

IVA ŠVERKO is scientific adviser at the Ivo Pilar Institute of Social Sciences in Zagreb and associate professor at the University of Zagreb. She has participated in number of research projects concerning career choice and development in adolescence and has published her findings in more than 30 articles and book chapters. Besides, she also studies artistic creativity and interests for art, through which she connects her professional expertise and personal interests in art. She teaches Introduction to Psychology of Art at the University of Zagreb.

IVA ŠVERKO je znanstvena savjetnica na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar i izvanredna profesorica na Sveučilištu u Zagrebu. Sudjelovala je u brojnim istraživačkim projektima u području izbora i razvoja karijere adolescenata te je svoje nalaze objavila u brojnim znanstvenim člancima i poglavljima u knjigama. Uz to, bavi se i područjem kreativnosti i motivacije za umjetnost, čime povezuje svoje istraživačko iskuštenje i osobne interese za umjetnost. Predaje Uvod u psihologiju umjetnosti na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.

Poticanje kreativnosti kao sastavnice cjeloživotnoga učenja kroz pokret i ples u razrednoj nastavi / Encouraging creativity, as a component of lifelong learning, through movement and dance in classroom teaching

Branko Bognar – Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Arijana Tomić, mag. educ. philol. angl. et mag. paed.

Dr. sc. Senka Žižanović – Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Osijeku

SAŽETAK Današnje društvo ubrzanih promjena zahtjeva cjeloživotno učenje i stalni razvoj, što pred školu stavlja brojne izazove. Među njima je i razvijanje kreativnih pojedinaca koji će pronaći svoje mjesto u današnjem globalno povezanom i informacijama ispunjenom svijetu. Kako bi se navedeno ostvarilo, važno je kreativnost kod djece poticati od najranije dobi. Jedan od načina poticanja kreativnosti djece rane školske dobi jest putem pokreta i plesa, čime se zadovoljava njihova prirodna potreba za kretanjem i potiče izražavanje na drugaćiji način. Pri tome se ističe kreativni pokret i ples, kao vrsta plesa koja potiče cjelovit razvoj djeteta, usmjeren na razvoj kreativnosti, empatije, suradnje, izražavanja misli i osjećaja na jedinstven način kroz različite mogućnosti pokreta. Imajući u vidu prednosti kreativnoga pokreta i plesa, provedeno je akcijsko istraživanje s ciljem poticanja učenika na kretanje i kreativno izražavanje pokretom pružajući im znanja potrebna za to te poticanje učenika na međusobnu suradnju. Istraživanje je provedeno s 23 učenika jednoga razrednog odjela prvoga razreda osnovne škole tijekom svibnja i lipnja 2019. godine. Za učenike je osmišljeno deset radionica temeljenih na elementima kreativnog plesa, od kojih je svaka bila fokusirana na određenu temu. Uz radionice, provedena su i dva intervjuja s učiteljicom razrednoga odjela koji je sudjelovala u istraživanju. Održavanje radionica popraćeno je video zapisima

i fotografijama, dnevničkim zapisima nakon svake provedene radionice te učeničkim radovima proizašlim iz radionica. Iako je kreativnost teško mjeriti, rezultati istraživanja pokazali su napredak učenika u vidu kreativnog izražavanja pokretom. Znanja koja su stekli kroz radionice rabili su na naučene te, još važnije, na samostalno osmišljene načine, istražujući mogućnosti pokreta koje im pružaju tijelo, prostor, vrijeme i energija. Uvažavajući iznimski značaj pokreta u razvoju djece, istraživanje je pokazalo kako su kreativni pokret i ples izvrstan način poticanja kreativnosti, kao i cjelokupnog razvoja djeteta u školskom kontekstu, čemu je više pažnje potrebno usmjeriti u procesu suvremenog odgoja i obrazovanja.

Ključne riječi: akcijsko istraživanje; cjeloživotno učenje; kreativnost; kreativni pokret; ples

ABSTRACT Modern society, with its rapidly changing nature, requires life-long learning and constant development which causes numerous challenges to be put in front of education. One of those challenges is forming creative individuals who will be able to find their place in today's globally connected and data filled world. To accomplish that, it is necessary to encourage creativity from an early age. When it comes to young primary school students who have a profound need for movement, dance is a method through which that can be achieved. It encourages them to express themselves in a new and different way. For the purpose of creativity development in young primary school students, the most appropriate method is creative movement and dance. It promotes holistic development by encouraging growth in creativity, empathy, and cooperation, as well as the expression of thoughts and feelings in unique ways provided by the possibilities of dance. Having all of that in mind, an action research was conducted. Its aim was to encourage movement, creative expression through movement, and cooperation among students. The research included 23 first graders. It was conducted during May and June of 2019. The students participated in ten workshops based on elements of creative dance, each of which was focused on a different theme. Also, two interviews were conducted with the students' teacher. Different sources of data were used during the research: the workshops were photographed and filmed, a research diary was kept, and students' works created during the workshops were collected. Even though creativity isn't easily measured, the research has revealed that the students did show growth in creativity by using the knowledge they gained throughout the workshops in different ways, most importantly – in ways that they thought of

themselves. The students explored the possibilities of the body, space, time, and energy. By acknowledging the positive effects that movement has on child development, the research has shown that creative movement and dance serve as an excellent method for encouraging creativity. It stimulates holistic development of children in the classroom, which is why more attention should be given to movement in contemporary education.

Keywords: action research; creativity; creative movement; dance; lifelong learning

Dr. sc. **BRANKO BOGNAR** izvanredni je profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku gdje vodi kolegije Uvod u metodologiju istraživanja, Metodologija pedagoških istraživanja, Metodika odgoja i Metodika rada pedagoga. Njegov uži interes znanstveno-istraživačkog djelovanja obuhvaća mogućnost ostvarivanja promjena u nastavi s ciljem prevladavanja granica tradicionalnog poučavanja. Posebno nastoji afirmirati akcijska istraživanja u hrvatskom i inozemnom odgojno-obrazovnom kontekstu koristeći informacijsko-komunikacijsku tehnologiju i e-učenje. Naglasak stavlja na razvoj kreativnosti učenika i nastavnika, kao i kreativne pristupe učenju i poučavanju.

BRANKO BOGNAR, PhD, is associate professor at the Faculty of Humanities of the University Josip Juraj Strossmayer in Osijek where he conducts courses Introduction to research methodology, Methodology of educational research, Methodology of upbringing and Methodology of pedagogic work. His primary research interests include possibility of achieving changes in teaching with the aim of overcoming the boundaries of traditional teaching. Particularly he seeks to affirm action research in the Croatian and foreign educational context using information and communication technology and e-learning. Emphasis is placed on creativity development of students and teachers, as well as creative approaches to learning and teaching.

Dr. sc. **SENKA ŽIŽANOVIĆ** poslijedoktorandica je na Odjelu za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Osijeku gdje izvodi nastavu kolegija Didaktika, Multimodalna pedagogija, Metodika rada pedagoga i Pedagoški praktikum. Poslijediplomski doktorski studij pedagogije završila je 2018. godine obranom doktorskoga rada pod nazivom „Aktivno učenje kao didaktičko-metodička paradigma suvremene nastave“ te stekla akademski stupanj doktorice znanosti iz znanstvenog područja društvenih znanosti, znanstvenog polja pedagogije. Područje njezina znanstveno-istraživačkog interesa je didaktika, osobito aktivno učenje, suvremene nastavne strategije,

multimodalnost te kreativni ples i pokret u nastavi. Članica je Hrvatskog pedagoškog društva, dugogodišnja voditeljica i članica Plesnog kluba Broadway u Osijeku te članica DaCi – Dance and the Child International; Ples i dijete – daCi Hrvatska.

SENKA ŽIŽANOVIĆ, PhD, is a postdoctoral researcher at the Department of Education of the Faculty of Humanities in Osijek where she conducts courses Didactics, Multimodal pedagogy, Methodology of pedagogic work and Educational practice. Postgraduate doctoral studied she finished in 2018 by defending the thesis "Active learning as a didactical-methodological paradigm of contemporary education" and received academic degree of PhD in scientific field of social sciences, scientific field of pedagogy. Her research interests include didactics, active learning, contemporary teaching methods, multimodality and creative dance and movement in class. She is a member of Croatian Pedagogical Society, leader and member of Dance club Broadway in Osijek for many years, and a member of DaCi – Dance and the Child International, Croatia.

ARIJANA TOMIĆ, mag. educ. philol. angl. et mag. paed. rođena je 4. prosinca 1995. godine u Osijeku. Prirodoslovno-matematičku gimnaziju u Osijeku završila je 2014. godine. Iste godine upisala je dvopredmetni studij engleskog jezika i književnosti i pedagogije na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Diplomirala je u listopadu 2019. Plesno iskustvo je stekla u Plesnom klubu Broadway u Osijeku gdje je aktivna članica od 2007. U rujnu 2019. godine započinje s vođenjem dječje plesne skupine.

ARIJANA TOMIĆ, professor of English language and literature and pedagogue, was born on December 4th, 1995 in Osijek. She graduated from the high school of science and mathematics in Osijek in 2014. The same year she enrolled in studies of pedagogy at the Faculty of Humanities in Osijek. She graduated in October 2019. She achieved her dance experience in Dance Club Broadway in Osijek where she is an active member since 2007. In September 2019, she started leading children dance group.

Utjecaj verbalnog i vizualnog poticaja kroz priču i igru na dječje likovno stvaralaštvo / Influence of verbal and visual incentive through story and game at the artistic creativity

doc. dr. sc. Marijana Županić Benić – Sveučilište u Zagrebu,
Učiteljski fakultet

Klara Brcko – Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

SAŽETAK Kreativnost i mašta djece vrtičke dobi predstavljaju neograničeno istraživačko područje koje u svojem središtu ima igru. Za djecu je igra spontana aktivnost kroz koju nesvesno uče, razvijaju svoje kognitivne sposobnosti te jačaju svoj prirodno usaćen stvaralački potencijal. Za potrebe ovog kvalitativnog istraživanja osmišljena je priča koja u sebi ima elemente igre te potiče dijete na aktivno sudjelovanje. Kao poticaj kroz koji se prikazuje utjecaj verbalnog – priča i vizualnog – ilustracija na razvoj dječje maštice i kreativnosti korištene su ilustracije kanadske ilustratorice Piper Thibodeau čije stvaralaštvo karakteriziraju ilustracije nastale igrom riječi, kao i ilustracije iz animiranog filma Oblačno s čuftama 2. Cilj je bio pomoći konkretnog primjera pokazati kako se kod djece može razvijati kreativnost i mašta te istražiti kako riječ i slika utječu na isto. U istraživanju su sudjelovala djeca u dobi od 4 do 6 godina (N=38). Rezultati istraživanja dobiveni su uvidom u dječje likovne radove i odgovore na pitanja koje su zapisivali roditelji i odgojitelji tijekom provođenja aktivnosti, a pokazuju da djeca koriste svoju bogatu maštu i urođenu kreativnost u svim segmentima djelovanja, bilo da se radi o verbalnoj produkciji ili likovnom izražavanju, sukladno vlastitim razvojnim kapacitetima te da u vlastite likovne radove unose subjektivnu percepciju objekta koji je u središtu promatranja, kombinirajući ga s elementima koje vide na ilustracijama. Analizom prikupljenih likovnih radova utvrđene su određene kvalitativne razlike koje se očituju u složenosti likovnog prikaza, kombiniranju kreativnih komponenti te posvećenosti detaljima – elementima koji pozitivno koreliraju s porastom dječje dobi. Također je uočeno da su djeca maštovitija u verbalnoj i likovnoj produkciji nakon izlaganja istim poticajima. Slijedom

toga, raznovrsnost i bogatstvo rezultata ukazuju na činjenicu kako su mašta i kreativnost najmlađih područja koja je nemoguće jednoznačno odrediti, a samim time predstavljaju važan i nepresušan izvor saznanja o unutarnjem svijetu djece.

Ključne riječi: dijete; ilustracija; igra; likovno stvaralaštvo; priča

ABSTRACT Creativity and imagination of preschool children represent unlimited field of research which has a game in its centre. For children, a game is spontaneous activity through which they learn unconsciously, develop their cognitive capabilities and strengthen their naturally instilled creative potential. For the needs of this qualitative research the story has been created, the one that has elements of game within itself and encourages child to actively participate. Illustrations by Canadian illustrator Piper Thibodeau, whose work is characterized by wordplay illustrations, as well as illustrations from the animated film Cloudy with Meatballs 2, were used as a incentive to show the influence of verbal – story and visual – illustrations on the development of children's imagination and creativity. The goal was to show a concrete example of how creativity and imagination can be developed in children and to explore how word and image affect the same. In the study participated children at the age of 4 to 6 years (N = 38). The results of the research were obtained by insight into children's artworks and answers to questions written down by parents and educators during the activities, and they show that children use their rich imagination and innate creativity in all segments of activity, whether verbal production or artistic expression, in accordance with their own developmental capacities and to introduce into their own works of art the subjective perception of the object that is in the centre of observation, combining it with the elements they see in the illustrations. The analysis of the collected works of art identified certain qualitative differences that are manifested in the complexity of the visual presentation, combining creative components and attention to detail – elements that are positively correlate with the children's age. It has also been observed that children are more imaginative in verbal and visual production after exposure to the same stimuli. Consequently, the diversity and richness of the results point to the fact that the imagination and creativity of the youngest areas are impossible to unambiguously define, and thus represent an important and inexhaustible source of knowledge about the inner world of children.

Keywords: artistic creativity; child; game; illustration; story

MARIJANA ŽUPANIĆ BENIĆ docentica je na Katedri umjetničkog područja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te voditeljica izvanrednog studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Doktorirala je Pedagogiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Više od 20 godina bavi se umjetnošću, istražujući lutkarstvo kao umjetnost, posebice kreaciju lutaka i scenografiju. Autorica je knjiga „O lutkama i lutkarstvu“ (2009) i „Lutka/r/stvo i dijete“ (2019) te četiri poglavlja u znanstvenim knjigama. Piše znanstvene radove i objavljuje ih u recentnim časopisima iz područja pedagogije. Izvršna je urednica „Hrvatskog časopisa za odgoj i obrazovanje“.

MARIJANA ŽUPANIĆ BENIĆ is an Assistant Professor at the Department of Art at the Faculty of Teacher Education at the University of Zagreb and Head of the part-time study of Early and Preschool Education. She holds a PhD in Pedagogy from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. She has been working in the field of art for more than 20 years, researching puppetry as a medium, especially doll creation, scenography. She is the author of books "About Puppets and Puppetry" (2009) and "Puppetry and Child" (2019) and chapters in four scientific books. She has also published several scientific and professional articles in journals and proceedings in the field of pedagogy. She is the Executive Editor of the "Croatian Journal of Education" (CJE).

KLARA BRCKO magistra je Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, a diplomu je stekla na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2020. Sklona je kreativnom izražavanju, posebice crtanju i stvaranju slikovnica. Njezini radovi izloženi su na djelima zajedničkim izložbama na Učiteljskom fakultetu, sudjelovala je na projektu Matematička slikovnica – likovno i književno stvaralaštvo kao poticaj ranome učenju te projektu Hrvatske zaklade za znanost pod nazivom Višerazinski pristup govornom diskursu u jezičnom razvoju te je izlagala je na studentskoj konferenciji znanosti i umjetnosti – STUDIKON.

KLARA BRCKO is Master of Early and preschool upbringing and education and she received her degree at the Faculty of Teachers Education at the University of Zagreb in 2020. She is inclined to creative expression, especially drawing and picture book development. Her works were exhibited at two group exhibitions at the Faculty of Teacher Education, she participated at the Maths Picture book project – artistic and literary creativity as incentive to early learning and project of Croatian Science Foundation and she presented at the student artistic and scientific conference – STUDIKON.

Poticanje kreativnosti i dramsko-kazališni pristup u visokoškolskoj nastavi / Encouragement of creativity and drama-theatre approach in higher education

Iris Šmidt Pelajić – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SAŽETAK U radovima posvećenima cjeloživotnom učenju (lebenslanges Lernen), njemačkogovorni autori, kao njegovu istoznačnicu često rabe izraz 'lebensbegleitendes Lernen' (exempl. Brödel, Kuper, Böttcher, Kreimeyer, Trier), tj. 'učenje koje prati (kroz) život', učenje kojime se svakome tko to želi, omogućuje konstantan rast osobnosti, stjecanje i razvijanje novih znanja, vještina i sposobnosti tijekom cijelog životnog vijeka. U današnjem svijetu sve bržih mijena cjeloživotno je učenje ne samo poželjno, već i nužno. Pritom brojni znanstvenici (exempl. Achterhagen, Lempert, Stadelmann) ističu kako se preduvjeti i osnove za takav oblik obrazovanja i osobnoga razvoja stječu u djetinjstvu, tijekom kojega djeca proživljavaju iskustva i postižu uspjehe u učenju. Oni su pak bitni preduvjeti i polazne osnove za kasnije procese učenja. Kad je cilj nastave slobodan razvoj učenikove osobnosti, uključujući i slobodan razvoj njegove kreativnosti, znatiželje i odgovornosti, poticanje najraznovrsnijih oblika umjetničkoga izražavanja, nudi se kao jedan od najučinkovitijih načina za postizanje toga cilja. Posebna odgovornost za uspješno postizanje takve nastave leži na visokoškolskim institucijama za obrazovanje budućih odgojitelja i/ili nastavnika. One bi studente trebale pripremiti za uspješno osmišljavanje i izvođenje nastave, kojom se potiču potencijali onih koji se obrazuju, bez obzira na to kojoj dobnoj skupini pripadaju.

U ovome radu založit ćemo se za intenzivnije i kontinuirano uvođenje aktivnosti dramsko-kazališnoga pristupa u nastavu, i to na svim obrazovnim razinama – od predškolskoga odgojnog i obrazovnog rada, preko osnovno- i srednjoškolske nastave pa sve do visokoškolske, sveučilišne razine. Predstaviti će se rezultati longitudinalnoga istraživanja, provedenog među studenti/ma Učiteljskog fakulteta u Zagrebu o vrsti i zastupljenosti tehnika dramsko-kazališnog pristupa u hrvatskim školama na raznim razinama obrazovanja.

Predstaviti će se i neke prakse u obrazovanju učitelja, koje pokazuju kako učenici mogu razvijati svoju kreativnost kroz dječju književnost i dramske tehnike. Kao aktivni sudionici, budući učitelji uviđaju koliko je važno da poslige, kao nastavnici, omoguće djeci izražavanje vlastite kreativnosti kao put prema trajnom razvoju. Uviđaju kako je važno poticati želju djece za usavršavanjem i slobodnim razvojem i nakon završetka formalnoga obrazovanja.

Ključne riječi: istraživanje; obrazovanje odgojitelja i učitelja; umjetničko izražavanje

ABSTRACT In works devoted to lifelong learning (lebenslanges Lernen), German-speaking authors often use the term 'lebensbegleitendes Lernen' (exempl. Brödel, Cooper, Böttcher, Kreimeyer, Trier), ie 'learning that accompanies (through) life', learning that enables anyone who wants it to constantly grow their personalities, acquire and develop new knowledge, skills and abilities throughout their lifetimes. In today's world of constant change, lifelong learning is not only desirable but necessary.

Numerous scholars (exempl. Achterhagen, Lempert, Stadelmann) point out that the preconditions and bases for this form of education and personal development are acquired in childhood, during which children experience and succeed in learning. They are, however, essential precondition and starting points, bases for later learning processes. When the goal of teaching is the free development of the student's personality, including the free development of his creativity, curiosity and responsibility, encouraging the most diverse forms of artistic expression, it is offered as one of the most effective ways of achieving this goal. Special responsibility for the successful achievement of such teaching lies with higher education institutions for the education of future kindergarten educators and / or teachers. They should prepare their students for the successful design and delivery of classes that boost the potential of educated persons, regardless of their age group.

In this paper, we will strive for more intensive and continuous use of the activities of drama teaching techniques, at all educational levels – from pre-school education, through primary and secondary education to higher education, university level. The results of a longitudinal survey, carried out among the students of the Faculty of Teacher Education in Zagreb, is going to be presented on the type and representation of drama and theater approaches in Croatian schools. The results of the survey show how the proportion of drama education activities changes according to the level of education.

Some teacher education practices will also be presented, showing how students can develop their creativity through children's literature and drama techniques. As active participants, future teachers recognize the importance of enabling children to express their creativity later as teachers, as a pathway to lasting development. They recognize the importance of fostering children's desire for free development even after completing formal education.

Keywords: artistic expression; education of kindergarten educators and teachers; research

IRIS ŠMIDT PELAJIĆ viša je predavačica na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Njezin znanstveni interes usmjeren je na povijest i teoriju njemačko-govorne dječje i adolescentske književnosti i njezinu implementaciju u osnovnoškolskoj nastavi, dramsku pedagogiju te poticanje kreativnosti i aktivnog odnosa učenika prema književnom djelu. Objavila je veći broj znanstvenih i stručnih radova, održala brojna pozvana predavanja u inozemstvu te izlagala na više od trideset međunarodnih skupova. Bila je voditeljica i suautorica međunarodno priznatog Programa stručnog usavršavanja iz Montessori pedagogije, a kao istraživačica sudjelovala na više znanstvenih projekata, vezanih uz medijsku pismenost i razvoj međukulturnih kompetencija učenika te prijevode dječje književnosti.

IRIS ŠMIDT PELAJIĆ is a Senior Lecturer at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb. Her scientific interest is focused on the history and theory of German-language children's and adolescent literature and its implementation in elementary school teaching, drama pedagogy, and encouraging students' creativity and active attitude toward literary work. She has published numerous scientific and professional papers, held numerous invited lectures abroad and has exhibited at more than thirty international conferences. She has led and co-authored an internationally recognized Montessori Pedagogy Vocational Training Program, and as a researcher has participated in several scientific projects related to media literacy and the development of students' intercultural competences and translations of children's literature.

STEAM projekt matematičkih slikovnica za rano usvajanje matematičkih pojmove / STEAM mathematical picture books project for early adoption of mathematical concepts

dr. Antonija Balić Šimrak – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Croatia

dr. Dubravka Glasnović Gracin – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Croatia

dr. Marijana Županić Benić – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Croatia

SAŽETAK Povezanost matematike i umjetnosti u fokusu je mnogih suvremenih projekata. Ova interdisciplinarna problematika od posebne je važnosti u području edukacije, kako učenika tako i učitelja, odnosno kako za dijete tako i za odgojitelja. U ovom radu prikazan je projekt Matematička slikovnica koji se već niz godina uspješno provodi na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu i okuplja stručnjake iz područja umjetnosti, matematike i dječje književnosti. Pod njihovim zajedničkim mentorstvom studenti osmišljavaju i kreiraju slikovnice s matematičkim sadržajima koje se zatim kroz radionice prezentiraju djeci. Na ovaj način se prožimaju matematika i umjetnički izričaj: apstraktni matematički koncepti se približavaju učenicima kroz vizualne i manipulativne aktivnosti, a proces obuhvaća cijeli krug uključenosti studenata i interdisciplinarnog tima – od prve ideje do primjene u razredu. Projekt promovira književno i likovno stvaralaštvo učitelja/odgojitelja temeljem stečenog znanja i iskustva u odgoju i obrazovanju posjeduju neprijeporne kompetencije za oblikovanje didaktičkih materijala za rano učenje.

Ključne riječi: interdisciplinarnost, matematika, STEAM, stvaralaštvo, umjetnost

ABSTRACT The connection between mathematics and art is the focus of many contemporary projects. This interdisciplinary issue is of special importance in the field of education, both for students and teachers, and for both preschool children and preschool teachers. This paper presents the Mathematical

Picture Book project, which has been successfully implemented at the Faculty of Teacher Education in Zagreb for many years and brings together experts in the field of art, mathematics and children's literature. Under their joint mentorship, students design and create picture books with mathematical content, which are then presented to children through workshops. In this way, mathematics and artistic expression pervade: abstract mathematical concepts are brought closer to students through visual and manipulative activities, and the process encompasses the full range of student and interdisciplinary team involvement – from first idea to classroom application. The project promotes the literary and artistic creativity of teachers/educators based on their acquired knowledge and experience in education so they have undeniable competencies for creating didactic materials for early learning.

Ključne riječi: creativity, interdisciplinarity, mathematics, STEAM, art

ANTONIJA BALIĆ rođena je 1969. u Patni, Indija. Godine 1992. diplomira na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu na Kiparskom odsjeku a 2017. doktorira na poslijediplomskom doktorskom studiju Kiparstva na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Od 2009. godine je zaposlena na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, danas u zvanju redovite profesorice. Izlagala je na brojnim samostalnim i skupnim izložbama u zemlji i inozemstvu, dobitnica je nekoliko nagrada i priznanja za svoj umjetnički rad. Članica je Hrvatskoga društva likovnih umjetnika i Hrvatske udruge istraživača dječje književnosti. Suosnivačica je i voditeljica umjetničkog programa ACE ZAGREB konferencije koja promovira umjetnost i kreativnost u obrazovanju.

ANTONIJA BALIĆ ŠIMRAK was born in 1969 in Patna, India. She graduated at the Academy of Fine Arts in Zagreb in 1992 at the Sculpture Department. In 2017 she defended a doctoral dissertation titled at the Academy of Fine Arts, University of Zagreb. Since 2009 she has been employed at the Faculty of Teacher Education at the University of Zagreb, today as a Full professor. She has exhibited at numerous independent and group exhibitions, both at home and abroad, winning several awards and recognitions for her artistic work. She is a member of the Croatian Association of Fine Artists and Croatian Association of Researchers in Children's Literature. She is a cofounder and artistic program organizer of ACE ZAGREB conference on arts, creativity & education.

DUBRAVKA GLASNOVIĆ GRACIN diplomirala je na nastavničkom smjeru Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, smjer profesor matematike i informatike. U periodu od 1998. do 2009. godine radila je na mjestu učitelja matematike u osnovnoj školi.

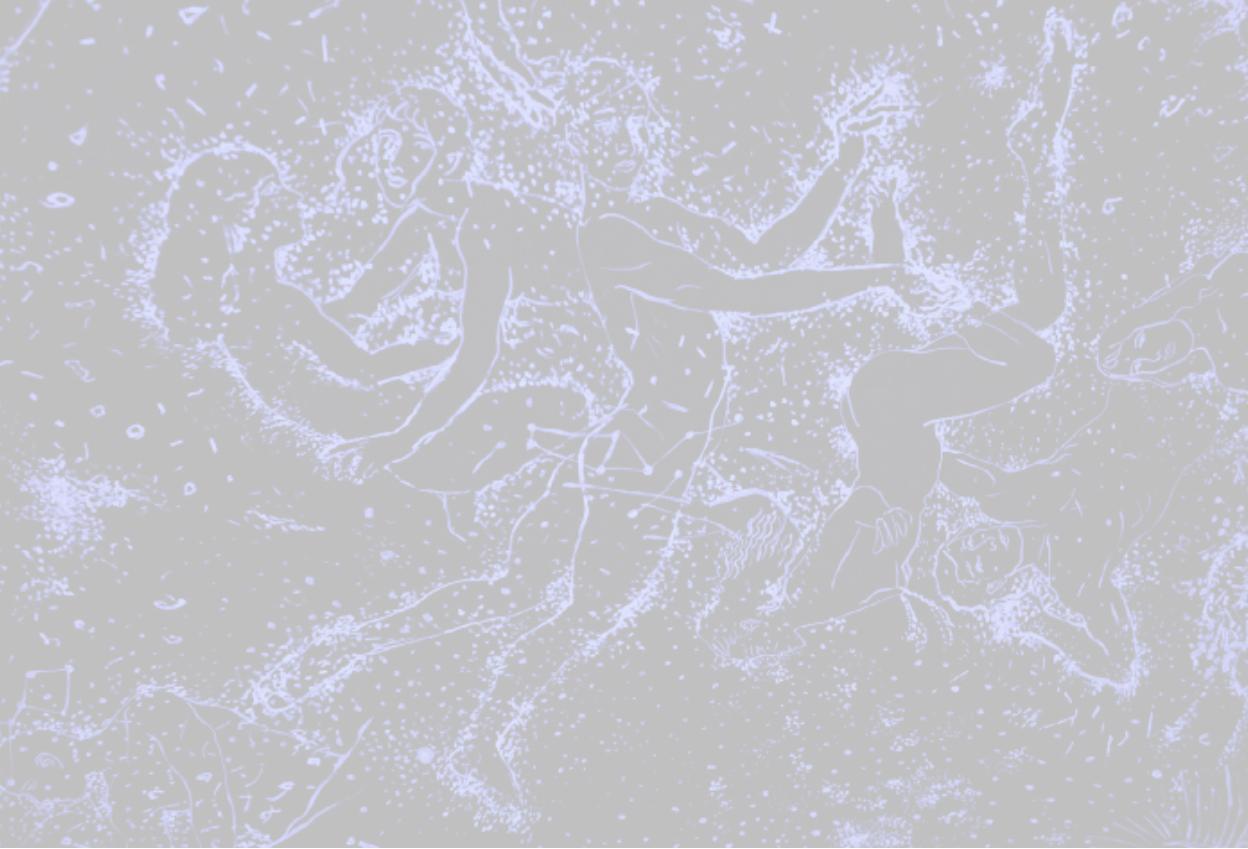
Nakon uspješno završenog doktorskog studija 2011. godine brani doktorsku disertaciju iz metodike matematike na Sveučilištu u Klagenfurtu u Austriji. Od 2009. godine zaposlena je na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu gdje izvodi kolegije vezane uz matematičku edukaciju. Njezini istraživački interesi su analiza matematičkih udžbenika i ostalih resursa, ispitivanja vezana uz STEM područje te matematičke slikovnice. Glavna je urednica časopisa za nastavu matematike „Matematika i škola“.

DUBRAVKA GLASNOVIĆ GRACIN graduated Mathematics Education and Computer Science Education at the Faculty of Science in Zagreb. In the period from 1998 to 2009, she worked as a mathematics teacher for grades 5 to 8 in Croatia. In 2011 she defended a doctoral dissertation in mathematics education at the University of Klagenfurt, Austria. Since 2009 she has been employed at the Faculty of Teacher Education in Zagreb, where she teaches mathematics education courses. Her research interests are analysis of mathematics textbooks and other resources, large-scale STEM assessments, and mathematics picturebooks. She is Editor-in-Chief of "Matematika i škola" [Mathematics and School], a professional journal for improvements in mathematics education.

MARIJANA ŽUPANIĆ BENIĆ docentica je na Katedri umjetničkog područja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te voditeljica izvanredniog studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Doktorirala je Pedagogiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Više od 20 godina bavi se umjetnošću, istražujući lutkarstvo kao umjetnost, posebice kreaciju lutaka i scenografiju. Autorica je knjiga „O lutkama i lutkarstvu“ (2009) i „Lutka/r/stvo i dijete“ (2019) te četiri poglavља u znanstvenim knjigama. Piše znanstvene radove i objavljuje ih u recentnim časopisima iz područja pedagogije. Izvršna je urednica „Hrvatskog časopisa za odgoj i obrazovanje“.

MARIJANA ŽUPANIĆ BENIĆ is an Assistant Professor at the Department of Art at the Faculty of Teacher Education at the University of Zagreb and Head of the part-time study of Early and Preschool Education. She holds a PhD in Pedagogy from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. She has been working in the field of art for more than 20 years, researching puppetry as a medium, especially doll creation, scenography. She is the author of books "About Puppets and Puppetry" (2009) and "Puppetry and Child" (2019) and chapters in four scientific books. She has also published several scientific and professional articles in journals and proceedings in the field of pedagogy. She is the Executive Editor of the "Croatian Journal of Education" (CJE).

umjetnost
arts

kreativnost
creativity

obrazovanje
education